SINIF BİLİNCİ

DÖRDÜNCÜ ENTERNASYONALİN ELLİNCİ YILI

Yusuf Barman **Türkiye'de Enternasyonalizm Sorunu** ★ *Ernest Mandel* **Dördüncü Enternasyonal'in Gerekliliği** ★ *Nahuel Moreno* **Dünya Partisi** ★ *Mehmet Şadi* **Troçki ve Parti** ★ *Lev Troçki* **Partinin Önemi** ★ *Orhan Dilber* **Devrimci Parti** ★ *Aydın Ender* **"Tek Ülkede Sosyalizm"** ★ *'Konuk Yazar': Yosif Stalin* **Sosyalizm ve Devlet** ★ *Sungur Savran* **Stalin'in Revizyonizmi**

DEVRİMCİ MARKSİST 3 TEORİK / POLİTİK DERGİ
ARALIK 88

SINIF BİLİNCİ 3

Devrimci Marksist Teorik/Politik Dergi

ARALIK 1988

İÇİNDEKİLER

	Bu sayı	3
Yusuf Barman	**Türk sosyalizmi ve enternasyonalizm**	9
Ernest Mandel	**Neden IV.Enternasyonal?**	17
Nahuel Moreno	**Dünya partisi üzerine**	57
	Mücadele içinde yitirdiklerimiz	66
Mehmet Şadi	**Troçki'nin yazısını sunarken**	77
Lev Troçki	**Sınıf, parti ve önderlik**	82
Orhan Dilber	**Marx'tan IV.Enternasyonal'e devrimci örgüt sorunu**	95
Aydın Ender	**Tek ülkede sosyalizm "teori"si**	136
Yosif Stalin	**Sosyalizm ve devlet**	162
Sungur Savran	**Stalin'in yazısına uzun bir dipnot: "Devletlû komünizm"**	169

SINIF BİLİNCİ

SAYI: 3 OCAK 1989

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
SUNGUR SAVRAN

YÖNETİM YERİ:
Klodfarer Cad. 41/32 Servet Han Çemberlitaş İstanbul
Dizgi ve ofset hazırlık: Yayınevi
Baskı: Bizim Ofset
Cilt: Sistem Mücellithanesi

Yurtdışı fiyatı: 6 DM, £ 2, 5,5 SFR, 20 FF, SEK 20
Yılda 6 sayı çıkar
Abone adresi: Klodfarer Cad. Servet Han Kat: 3
Çemberlitaş-İstanbul
Banka Hesap No: İş Bankası Türbe Şb. 1054 300 1029474
Çağaloğlu-İstanbul

Bu sayı

*Birinci Enternasyonal (1864-1872) işçilerin sermayeye karşı devrimci taarruzuna yönelik uluslararası örgütlenmesinin temellerini attı. İkinci Enternasyonal (1889-1914) proleter hareketinin, **genişlemesine** büyüyen uluslararası bir örgütlenmesiydi; bunun bedeli devrimci düzeyde bir düşüş, oportünizmin geçici olarak güçlenmesi ve sonuçta bu Enternasyonal'in yüz kızartıcı çöküşü oldu.*

*Üçüncü Enternasyonal aslında 1918'de, oportünizme ve sosyal-şovenizme karşı uzun yıllar boyunca, özellikle de savaş sırasında verilen mücadele, bir takım ülkelerde Komünist partilerin kurulmasıyla sonuçlanınca ortaya çıktı. Resmen kuruluşu 1919 Martı'nda Moskova'da toplanan ilk kongresinde oldu. Bu Enternasyonal'in en özel yönü, Marksizm'in ilkelerini yerine getirme, uygulama ve sosyalizmin ve işçi' sınıfı hareketinin zamanın sınavından geçmiş ideallerini gerçekleştirme misyonudur; Üçüncü Enternasyonal'in bu en özgül yönü, yeni, üçüncü "Uluslararası İşçi Birliği"nin **şimdiden**, bir ölçüde, bir **Sovyet sosyalist cumhuriyetler birliği'ne dönüşmeye başlamasıyla** kendini derhal ortaya koymuştur.*

(Lenin, "III. Enternasyonal'in Tarihteki Yeri", 15 Nisan 1919)

1919'da III.Enternasyonal'in (Komintern) kuruluşunun ertesinde böyle diyordu Lenin. Ama varlığının ilk beş yılı boyunca dünya devriminin partisi gibi çalışan Komintern, 1920'li yılların ortasından itibaren Sovyetler Birliği'nde yükselen bürokrasinin denetimine girdiği ölçüde dünya devrimi için mücadeleden uzaklaşacak, giderek Sovyet bürokrasisinin çıkarlarını korumaya memur edilen bir örgüte dönüşecekti. Sovyetler Birliği'ndeki ulusal sosyalizm, enternasyonalizmin zeminini ortadan kaldırıyor, devrimci partilerin enternasyonal bir örgütte, bir dünya partisinde birleşmesini gereksiz kılıyordu. Sonunda Stalinist bürokrasinin uluslararası diplomatik manevralarının önünde bir engel haline gelen Komintern 1943'te lâğv ediliyordu.

Ama Sovyet bürokrasisinin kendi doğası gereği terk ettiği enternasyonalizmin bayrağını yerde bırakmayan bir devrimci Marksist akım vardı. Bolşevik Parti'nin sol kanadından kaynaklanan, Sovyetler Birliği'nde Sol Muhalefet olarak örgütlenen bu akım, Sovyet devletinin bürokratik siyasal karşıdevrim sonucunda yozlaşmasıyla Komintern'in tarihsel işlevini yitirdiğini, işçi sınıfının uluslararası çıkarları açısından çürümüş olduğunu saptayarak 1938'de *Dördüncü Enternasyonal*'i kuracaktır. Uluslararası işçi sınıfı hareketinin bir gerileme döneminde kurulduğu için daha öncekilerden farklı olarak bir kitle enternasyonali niteliği taşımayan IV. Enternasyonal, buna rağmen öteki bütün Enternasyonallerden daha uzun ömürlü olmuştur: I. Enternasyonal toplam 8 yıl (1864-1872), II. Enternasyonal parçalanmadan önce 25 yıl (1889-1914), III. Enternasyonal ise 24 yıl (1919-1943) varlığını sürdürdüğü halde, IV. Enternasyonal yarım yüzyıldır ayaktadır. Geride bırakmakta olduğumuz 1988, şu anda dünya çapındaki biricik uluslararası devrimci örgüt olan IV. Enternasyonal'in kuruluşunun 50. yılıdır. *Sınıf Bilinci*, devrimci Marksizmin enternasyonalizminin bugün dünyadaki tek taşıyıcısı olan bu hareketin yarım yüzyılı tamamlamış olmasının öneminden hareketle, bu sayısını ağırlıklı olarak Enternasyonal'e ve parti sorununa ayırıyor.

Türkiye solunun büyük bölümünün IV. Enternasyonal konusundaki bilgisinin son derece sınırlı olduğunu göz önüne alarak bu sunuş yazısında kısa bir tarihsel arka plan vermeyi uygun görüyoruz. 1923 Alman devriminin yenilgisinden sonra uluslararası devrimci dalganın geri çekilişi, Sovyetler Birliği içinde bir bürokratik katmanın toplumsal ve siyasal bakımdan yükselişiyle çakışıyordu. Bu bürokrasi, Lenin'in erken ölümünün yarattığı önderlik mücadelesi bağlamında, parti içinde boy veren ulusçu eğilimleri destekleyecekti. Bolşevik Parti'nin içinde beliren üç hizipten, Buharin önderliğindeki sağ ile Stalin önderliğindeki merkez, 1924'den itibaren, başka konulardaki farklılıkları ne olursa olsun, "tek ülkede sosyalizm" anlayışı çevresinde işbirliği yapıyorlardı. Troçki önderliğindeki Sol Muhalefet'in içerde planlı sanayileşmeye ve işçi demokrasisine, dışarıda ise dünya devriminin desteklemeye yaslanan siyasal çizgisi her iki hizipçe de reddediliyordu.

"Tek ülkede sosyalizm", yani dünya devrimi perspektifinin terkedilmesi, yükselen Sovyet bürokrasisinin dört elle sarıldığı bu ulusçu ideoloji ve politika, doğal olarak Komintern'in öteki partilerinin faaliyetlerini Sovyetler Birliği'nin savunulması çabasıyla sınırlıyordu. SBKP'ye ve onu izleyerek Komintern'e hakim olan bürokrasi, Sovyet-

ler Birliği'nin uluslararası ittifaklarını koruyabilmek amacıyla birçok başka ülkedeki devrimci hareketleri yanlış yollara sürüklüyordu. 1926 İngiliz genel grevine ihanet eden sendikal önderliğin bu ihanetten sonra bile desteklenmesinden, 1925-27 Çin devriminin, ÇKP'nin antikomünist, milliyetçi Kuomintang'a tâbi kılınması yüzünden yenilgiye ve Şanghay işçilerinin katledilmeye mahkûm edilişine dek birçok acı sonuçları olacaktı bu yönelişin.

1928'den itibaren Stalin'in merkezci hizbinin Buharin ve arkadaşlarının sağ hizbinden kopmasıyla birlikte, SBKP ve Komintern uluslararası planda tam anlamıyla aşırısol ve maceracı bir yönelişe giriyordu. "Üçüncü Dönem"in sosyal demokrasiyi "faşizmin ikiz kardeşi" ilân eden politikası, 1933'de Alman proletaryasının Nazizme karşı ağır bir yenilgiye uğramasıyla sonuçlanacaktı. Hitler'in iktidara gelişinden sonra Komintern'in hatalarını kabul eden bir özeleştiri yapmayı reddetmesi, Troçki ve yoldaşlarına, Komintern'in ve onu yöneten SBKP'nin dünya devriminin amaçları açısından tümüyle çürümüş olduğunu gösterecekti. Bolşevizmin devrimci geleneğine sahip çıkan bu akım, 1933'e dek, önce Sovyetler Birliği'nde Sol Muhalefet olarak, Troçki'nin Bolşevik Parti'den ihracından ve sürgüne gönderilmesinden sonra da Uluslararası Sol Muhalefet kimliğiyle, partiye ve Enternasyonal'e yönelik bir hizip olarak çalışmasını sürdürmüş, sürekli olarak sert eleştiriler yapmış, önderliğin ve hakim çizginin değiştirilmesi için mücadele etmişti. 1933 bu açıdan bir dönüm noktası oldu: Ekim devriminden doğan ilk işçi devletinin bürokratik yozlaşmaya uğraması sonucunda Sovyet partisinin ve Komintern'in karşıdevrimci bir kimliğe büründüğü saptaması, yeni bir Enternasyonal'in kurulması gerektiği sonucuna temel oluyordu. Uluslararası Sol Muhalefet'in bu teşhisi, Fransa ve İspanya'da Halk Cephelerinde yer alan Stalinistleşmiş komünist partilerinin oynadıkları karşıdevrimci rolle tescil edilecekti.

Artık görev IV. Enternasyonal'e düşecektir. Ekim devriminin ihanete uğradığı, faşizmin bütün Avrupa'ya kanser gibi yayılarak birçok ülkede işçi sınıfı hareketini atomize ettiği, İspanya devriminin yenilgiyle sonuçlandığı, Marksizmin revizyona uğratıldığı ve devrimci özünden boşaltıldığı bir dönemde, IV. Enternasyonal devrimci Marksizmin sesini duyuran tek uluslararası odak olarak tarih sahnesine 1938 yılında adımını atacaktır. Bütün bu gelişmelerin ışığında, Lenin'in ilk üç Enternasyonal için söylediklerine IV. Enternasyonal için şu eklenebilir: IV. Enternasyonal emperyalizmin savaşlarının ve istikrarının, faşizmin vahşetinin, sosyal demokrasinin teslimiyet ve reformizminin, Stalinizmin yozlaşma ve şiddetinin proletarya

hareketinin bağrından söküp atmaya çalıştığı devrimci Marksizmin teorik ve pratik mirasını, elli yıl boyunca örgütsel olarak muhafaza eden devrimci harekettir. Geleceğin kitle enternasyonalinin oluşmasına yapacağı katkı ölçüsünde tarihsel misyonunu bütünüyle gerçekleştirmiş olacaktır.

Bu sayıda enternasyonalizm sorununu tartışmaya Yusuf Barman'ın Türk sosyalistlerinin bu sorun karşısındaki tavrını, daha doğrusu tavırsızlığını inceleyen yazısıyla giriyoruz. Barman bir yandan Türk solunun gerçek bir enternasyonalizmden çok uzakta oluşunun göstergelerine değiniyor, bir yandan da bu durumun tarihsel ve siyasal nedenlerine eğiliyor. Stalinizm-Kemalizm kırması bir ulusçu tavrın, Türk sosyalistlerini onyıllar boyu ezilen ulusun haklarına sırt çevirecek derecede enternasyonalizmden kopardığını vurgulayan yazar, devrimci bir proleter hareketinin olmazsa olmaz koşulunun enternasyonalist örgütlenme olduğu sonucuyla noktalıyor yazısını.

Barman'ın yazısını izleyen iki yazı sorunu tam da onun getirdiği noktadan alarak uluslararası örgütlenmenin gerekliliğinin temellerini açıklıyor. Uluslararası devrimci Marksist geleneğin biri Avrupalı, öteki Latin Amerikalı iki önderi, bir dünya partisinin önemini sergiliyorlar bir yazı ve bir görüşmede.

Ernest Mandel'i tanıtmaya gerek yok: Devrimci Marksizmin en önemli önderlerinden biri olan bu Belçika kökenli devrimci, aynı zamanda dünya çapında tanınmış bir Marksist iktisatçı. Türkçe'de de sayısız kitap ve makalesi yayınlandı. Mandel IV. Enternasyonal'in 50. yıldönümü vesilesiyle kaleme alınmış olan buradaki yazısında, devrimci bir enternasyonalin gerekliliğini çağımıza damgasını vuran temel iktisadî ve siyasal özellik ve eğilimlerden yola çıkarak açıklıyor.

Mandel'in yazısını Nahuel Moreno (1924-1987) ile ölümünden kısa süre önce yapılmış bir görüşme izliyor. Moreno Arjantin kökenli bir devrimci Marksist; uluslararası hareket içinde de önemli görevler üstlenmiş olan bir önder. Burada yayınlanan görüşmede, Moreno, kapitalizmin özellikle emperyalizm çağında bütünsel bir dünya ekonomisi ve politikası yaratmış olmasından hareketle, işçi sınıfı hareketinin de uluslararası örgütlenmelere, en başta da devrimci bir dünya partisine ihtiyacı olduğunu vurguluyor.

Enternasyonalizmle ilgili olarak bir de anma yazısı yayınlıyoruz. IV. Enternasyonal'in kuruluşunun 50. yılında, devrimci Marksizm uğrunda uzun yıllar boyunca mücadele vermiş, sonunda Stalinist bürokrasi ya da emperyalist ve faşist güçler tarafından katledilmiş çeşitli uluslardan devrimcilere Türkiyeli devrimci Marksistler olarak

saygı ve şükran borcumuzu ifade etmek istedik. Burada yayınlamakta olduğumuz kısa biyografilerin incelenmesi, Stalinist bürokrasinin dünyanın her köşesinde proletaryanın devrimci önderlerini yok etmek için nasıl sistematik bir çaba gösterdiğinin çarpıcı bir belgesi. Söz konusu devrimciler bu uğurda hayatlarını yitirmeyi göze almasalardı, bugün dünya çapında örgütlü bir biçimde devrimci Marksizmin mirasını koruyan bir hareketin var olması kat kat güçleşir, belki de olanaksız hale gelirdi. Anıları önünde saygıyla eğiliyoruz!

Enternasyonalizm ve dünya partisi konusundaki yazıları, Troçki'nin devrimci partinin önemini ve sınıfla ilişkisini ele alan bir yazısı izliyor. Yazı objektivizmi ve kaba determinizmi Marksizmin canlı diyalektiğinin yerine geçirerek bir devrimci durumda öncü partinin ve önderliğin belirleyici rolünü görmezlikten gelen yaklaşımlara karşı son derece yararlı bir polemik. Metin, İspanyol devrimi (1936-39) bağlamında yazılmış olmasına ve bu yüzden o özgül deneyimin bazı ayrıntılarına değinmesine rağmen, devrimci partinin önemine ilişkin olarak genel dersler içeriyor. Tarihsel bağlamın okuyucu için yaratabileceği güçlüklerin, Mehmet Şadi'nin İspanyol devriminde solun farklı parti ve çizgilerinin tavırlarını açıkladığı Troçki'yi sunuş yazısı ile çözülebileceğine inanıyoruz.

Devrimci Marksistler için yakıcı bir önem taşıyan Leninist örgüt sorununu incelemeyi bu sayıyla birlikte gündemimize alıyoruz. Orhan Dilber, burada ilk bölümü yayınlanan yazısında, Leninist parti teorisinin dinamik biçimde ve sınıf mücadelesinin dersleriyle etkileşimi içinde ele alınması gerektiğini savunuyor. Yazar, Marx'da kesin çizgileriyle formüle edilmemiş olan parti teorisinin II. Enternasyonal döneminde özellikle Kautsky tarafından yanlış bir mecraya sürüklendiğini, Lenin'in ise devrimci partiyi sınıfın öncü kesiminin örgütlenmesi olarak tanımlamakla Marksizme özgün bir katkı yaptığını gösteriyor. Leninist örgüt konusunu işlemeyi önümüzdeki sayılarda gerek Dilber'in yazısının ikinci bölümüyle, gerekse başka katkılarla sürdüreceğiz.

Bu sayının son üç yazısı Stalinist revizyonizmin farklı yönlerini ortaya koyuyor. Stalin'in Marksizmde yarattığı tahribatın belki de en belirleyici yönünü Aydın Ender "tek ülkede sosyalizm" teorisini ayrıntılarıyla incelediği yazısında ele alıyor. Ender sorunun çeşitli boyutlarına ışık tutuyor: "Tek ülkede sosyalizm" teorisinin toplumsal ve siyasal temelini ve tarihini irdelemenin yanı sıra, Marx'dan Lenin'e devrimci Marksizmin önderlerinin böyle bir anlayışa ne kadar uzak olduğunu da kanıtlıyor. Ender'in yazısının önemli bir yönü de sorunu enternasyonalizm konusuna bağlaması: Yazar, "tek ülkede

sosyalizm'in enternasyonalizme nasıl ağır bir darbe indirdiğini açık biçimde ortaya koyuyor.

Bu sayıda bir de "konuk yazar"a yer verdik! Sovyet bürokrasisinin önderi Yosif Stalin'in 1939'da SBKP 18. Kongresi'ne verdiği raporun bir bölümünü burada belge olarak yayınlıyoruz. Klasik Marksizmin devlet teorisine bir reddiye olan bu metinde Stalin, belirli koşullar altında, sınıfsız toplumun üst evresinde devletin varlığını sürdüreceğini ileri sürerek revizyonizmini bir kez daha tescil ediyor.

Sungur Savran'ın yazısı Stalin'in bu metni üzerine bir yorum. Savran bir yandan devlet teorisindeki bu revizyonun siyasal ve teorik kaynaklarını ortaya koyarken, bir yandan da Stalin'in Marksist devlet teorisine yönelttiği eleştirilerin tümüyle geçersiz olduğunu gösteriyor. Yazarın vardığı sonuç, bürokrasinin devlete tapınmaya varan tavrının, amacı devlet denen deli gömleğini toplumun sırtından çıkarmak olan devrimci Marksizmle taban tabana karşıt olduğu.

Stalinizmle mücadele için, bürokratik karşıdevrimin kurbanı olmuş olan devrimcilere sahip çıkmak için, *Sınıf Bilinci* okuyucularının da yapabileceği şeyler var. Moskova Duruşmaları Kampanyası, Nail Satlıgan'ın geçen sayımızda yayınlanan yazısından sonra yeniden hareketlenmiş durumda. Bugüne kadar verilen ve önümüzdeki dönemde verilecek imzaları *Sınıf Bilinci*'nin 4. sayısında yayınlayacağız. İmzalarınızı adresimize bekliyoruz. Katledilen devrimcilerin anısına saygı ve Stalinizme karşı mücadele bunu gerçek bir görev haline getiriyor. Hepinizi bu göreve çağırıyoruz!

Türk sosyalizmi ve enternasyonalizm

YUSUF BARMAN

Dünya sosyalizminin uzun dalgaları var. Bir siyasal hareket olarak ortaya çıkışından beri, kimi zaman kitleleri saran ve uğrunda milyonların mücadele ettiği bir ülkü durumuna gelen sosyalizm, bazı dönemlerde de yalnızca belirli insan gruplarının (partilerin,vb.) savunduğu bir düşünce olarak kalmıştır. Sosyalizmin bu inişli çıkışlı sürecini belirleyen başlıca etmenler, bir bütün olarak dünya ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal koşullar ve sınıf mücadelesinin genel dinamikleridir. Ama, çok önemli bir başka etmen daha var: sosyalist önderliğin bizzat kendisi. Sosyalizmin değişik dönemlerde aldığı biçimler ve bunların siyasal açılımları, yukarıda anılan nesnel koşullardan ve dinamiklerden etkilendiği gibi aynı zamanda onları belirliyor da.

Devrimci Marksizmin de birçok bileşenden oluşan bir eğrisi var. 19. yüzyılın ortalarında doğan Marksizm, yüzyılın son çeyreğinde devrimci özünü sosyalizme egemen kıldı. Ama bunu izleyen yıllarda eğride bir düşüş ortaya çıktı; reformist uygulamalar yaygınlaştı, kuramda revizyonlara girişildi ve bu revizyon kendisini siyasal düzlemde, sosyal demokrasinin I.Dünya Savaşı sırasındaki ihaneti biçiminde açığa vurdu. Ne var ki bu düşüş, içinde kendi karşıtını da yarattı ve özellikle Rus Marksistlerinin çabalarıyla ve muzaffer 1917 Ekim devriminin etkisiyle devrimci Marksizm dünya çapında gelişen yeni bir yükseliş evresine girdi. Dalgadaki en ciddi düşüş ise, 1920'lerin ortalarından başlayarak Stalinizmin egemenliği ile birlikte yaşandı.

Devrimci Marksizmin bileşenlerinden birisi ve belki de en önemlisi enternasyonalizm. Genel olarak sosyalizme devrimci Marksizmin ne derecede egemen olduğunu, enternasyonalizme ve Enternasyonale

verilen önemden çıkarsamak olanaklı. Devrimci Marksizmin her yükseliş dalgası temel olarak bir Enternasyonal ile birlikte yaşanmış, böylesi bir örgütlülükle taçlandırılmıştır. Eğrideki her düşüş kendisini Enternasyonalde de göstermiş ve bunun sonucunda dünya partisi ya sönümlenmiş, ya da yozlaştırılmış ve tasfiye edilmiştir. Şüphesiz bu düşüşler yalın ve kendiliğinden bir biçimde olmamış, bu tür dönemlerde devrimci Marksizm hep "akıntıya karşı" mücadele etmiştir. Lenin'in, Luxemburg'un, Troçki'nin ve diğerlerinin yozlaşan II.Enternasyonal'in Marksizmde giriştiği revizyona ve sınıf mücadelesi karşısında aldıkları oportünist tavra karşı verdikleri mücadeleler bunun örnekleridir.

Marksizmi enternasyonalist özünden soyutlayarak onu ulusalcı bir akım durumuna indirgeyen Stalinizmin tahribatlarına karşı da Uluslararası Sol Muhalefet ve ardından da IV.Enternasyonal direndi. Stalinistler önce III.Enternasyonal'i ele geçirerek yozlaştırdılar, daha sonra da tasfiye ettiler. Sovyet bürokrasisi kendisine bağladığı komünist partilerin aracılığıyla dünya sosyalizmini uzun bir süre denetledi ve yönlendirdi. Dalganın bu uzun çukur evresi boyunca Stalinizm, dünya devriminin yerine "tek ülkede sosyalizm" kuramını, enternasyonalizmin yerine "anayurdun savunulması" anlayışını ve Enternasyonal'in yerine Kremlin bürokrasisini egemen kıldı. Bunun sonucunda da dünya proletaryası, uluslararası bir devrimci önderlikten yoksun kaldı. Ama günümüzde devrimci Marksizm gene bir yükseliş grafiği çizmekte. Dünya kapitalizminin yapısal bunalımı, sınıf mücadelesinin şiddetlenen dinamikleri ve bunlara eşlik eden Stalinizmin siyasal ve ideolojik bunalımı, sosyalizme giydirilmiş olan ulusalcılık gömleğinin yırtılıp atılması koşullarını güçlendirmektedir. Enternasyonalistler yaklaşık altmış yıldır direnişleri boyunca Stalinizmin bu deli gömleğini giymeyi reddetmişlerdi. Ve bugün, Stalinizmin bunalımından etkilenen pek çok devrimci insan ve akım kendisini enternasyonalizm ve Enternasyonal sorularıyla karşı karşıya buluyor. Devrimci Marksist kabarışın en çıplak ve önemli belirtilerinden birisi de bu olgudur.

Türk sosyalist hareketinin ilk gelişme dönemi, Marksizmin Stalinizmin egemenliği altına düştüğü döneme rastladı; bu nedenle de Türk sosyalizmi hemen hemen başından itibaren enternasyonalist değil, ulusalcı bir anlayış çerçevesinde gelişti. Bunun böyle olmasında ideolojinin dışındaki başka etmenler de etkili oldu. Herşeyden önce 1920'lerin Türkiyesi son derece geri bir ülkeydi ve cılız ulusal sermaye emperyalist pazarın ancak çevresinde (periferisinde) yer alıyordu; çok zayıf olan sanayi proletaryasının da uluslararası sınıf mücadelesiyle

herhangi bir bağıntısı yoktu. Ülkede devrimci Marksist bir geleneğin bulunmayışı ve işçi sınıfının enternasyonalist önderlere sahip olmayışı da, ulusalcılığın yeni yetişen sosyalistler üzerinde etkili olmasını sağladı.

Bu dönemde Sovyet partisi ile devlet organlarını ve Komintern'i ele geçiren Stalinist bürokrasi, devrimci sol muhalefeti temizlemeyi başarmış ve 1917 Ekim devriminin prestijini son derece güçlü bir bürokratik otoriteye dönüştürerek dünya sosyalizmi üzerinde mutlak bir egemenlik kurmuştu. Türk sosyalistleri de ulusalcı Stalinist ideolojinin etki alanı içinde kaldılar. Üstelik onların bu ulusal sosyalizm anlayışı ile ülkedeki egemen ideoloji olan Kemalizmin ulusalcılığı çarpıcı bir biçimde çakışıyordu. Kemalizmin "antiemperyalist" söylemi, Stalinist bürokrasinin "anayurdun savunulması" anlayışı ile tam bir uyum içindeydi. Türk sosyalistleri için "yavruyurdun savunulması" aynı zamanda sosyalizmin anayurdunun savunulması anlamına geliyordu. Böylece Türkiye'de Stalinizm, ulusal sosyalizm ile Kemalizmin tuhaf bir bileşimi biçiminde gelişti. Öyle ki sosyalizm uzun süre Kemalizmin bir "sol" varyantı olarak kavrandı. Kapitalizm ve emperyalizm, Mustafa Kemal'e mâl edilen ya da ondan aktarılan sözcüklerle, "bizi sömürmek ve yutmak isteyen canavarlar" olarak görüldü. Peki, *biz* kimdik? Elbette biz, Türkler, yani Türk ulusuyduk! Bu nedenden ötürüdür ki Türkiye'de devrim ne sınıfsal bir altüst oluş, ne de dünya sosyalist devriminin bölgedeki somutlanışı olarak görüldü. Türk sosyalistleri uzun yıllar devrimi bir "ikinci ulusal kurtuluş savaşı" olarak algıladılar.

Türk sosyalistlerine egemen olan ulusalcı anlayış kendisini çeşitli biçimlerde açığa vurdu. Herşeyden önce sosyalizm, bağımsız bir sınıf hareketi olarak değil, "ulusal egemenlik" mücadelesinin "ilerici" kanadı olarak kavrandı, bu nedenden ötürü de temel olarak bir aydın hareketi olarak kaldı. Bugün bile "sosyalist hareket ile işçi hareketinin birleştirilmesi" arayışlarının sürmesine yol açan kopukluk, bir bakıma bu anlayışın olumsuz bir sonucudur. Özellikle geri ülkelerde ulusalcılık devletçiliğin ikiz kardeşidir. Nitekim Türkiye'de de öyle olmuş, ulusal selamet devlet organlarının (dönüştürülmesinde değil) bekasında aranmıştır. Bu arayış kendisini önerilen "ittifaklar" sisteminde de açığa vurdu. Devrimi darbe olarak anlayan ve bu nedenle de 27 Mayıs 1960 darbesine dört elle sarılarak 1961 Anayasasını baş tacı eden (ve hatta 12 Eylül mahkemelerinde savunan) Türk sosyalistleri uzun yıllar devrimin öncü gücü olarak "işçi-köylü-gençlik-ordu" ittifakını gördüler. Daha sonraları devrim

"stratejilerinin" ayrışmasıyla bunlara "antiemperyalist ve milli burjuvazi" de eklendi ve egemen anlayış hep aynı kaldı.

1960'ların sonlarında sosyalist harekette görülen ayrışma sırasında parlamentarist kanat (TİP), devlet organlarından medet umma anlayışını sürdürerek reformizmini tescil etti. Öte yandan "milli demokratik devrim" sloganıyla hareket eden militan kanat, devlet ile kendisi arasına bir mesafe koymakla birlikte devletin "ulusalcı" öğelerinden umudunu da kesmedi. Militan kanat siyasal programını da temel olarak ulusalcı bir antiemperyalist söylem üzerine kurdu. Onun için önemli olan ülkedeki emperyalist işgalin sona erdirilmesiydi ve bu işgalin "açık" mı, yoksa "gizli" mi olduğu yıllarca tartışıldı. Parlamentarist kanat reformlar uğruna mücadeleyi devrimden koparttıkça, programını da asgari ve azami programlar olarak ayırmakta bir mahzur görmedi. Ama aynı program ayrılığını militan kanat da benimsedi; bu kez onlar için asgari program antiemperyalist mücadelenin programıydı. Her iki kesimin programında da sosyalizme yer yoktu.

Ulusalcı Stalinist ideoloji Türk sosyalistlerinin kapitalizm ile emperyalizm olgularını birbirinden ayırmalarını kolaylaştırdı.Emperyalizmden bağımsızlık, sadece iktidardaki ABD yanlısı bir hükümetten kurtulma, ülkedeki yabancı üslerin kapatılması, çeşitli askeri paktlardan çıkılması,vb. olarak kavrandı. Ya dünya kapitalist sistemi? Stalinist kamp hiçbir zaman emperyalizmden kopuşu, kapitalist dünya pazarından ayrılma olarak görmedi. Çünkü bu tür bir kopuş ancak ülkedeki mülk sahibi sınıfların mülksüzleştirilmesiyle olanaklıydı;bu ise bir toplumsal devrim, yani köylülerin desteğindeki işçi iktidarıyla somutlanan bir sosyalist devrim demekti. Hatta dünya pratiği bunun bile yetmeyeceğini söyleyen klasik Marksist öğretiyi defalarca doğrulamıştı; bu tür ulusal devrimler uluslararası arenada yaygınlaşmadıkları sürece, devrimci yönetimler yozlaşarak bürokratik diktatörlüklere dönüşme ve emperyalizm ile "barış içinde birlikte yaşama"ya zorlanma tehlikeleriyle karşı karşıya kalıyorlar ve sonuçta "sosyalist" ülkeler piyasa ekonomisine doğru kayıyorlardı. Ama bu tehlikelere karşı mücadele ise dünya devriminin yaygınlaştırılmasından geçiyordu. Kısacası ulusal devrimler ancak sürekli devrim özelliği kazandıkça gerçek başarıya ulaşabilirdi. Ne var ki aşamalı devrim ve tek ülkede sosyalizm kuramları, Kemalist ulusalcılık okulunda yetişmiş Türk sosyalistlerinin düşünce yapısına çok daha uygundu.

Bunlar Türk sosyalizminin kendi kendisini tahrip etmesiyle sonuçlanan olgular. Ama ulusalcılığının zararı yalnızca kendisine

dokunmadı, bir başka ulusu da etkiledi. Türk sosyalistleri, ezilen ulusun, ayrılma hakkı da dahil olmak üzere kendi kaderini özgürce belirleme hakkını uzun süre görmezlikten geldiler. Misakımilliciliğin etkisi altında, ama bu kez utanç verici bir "enternasyonalist"(!) söylemle, ayrılmanın sosyalizm ile ne denli çeliştiğini kanıtlamaya çalıştılar. Kendilerinin bayrak edindikleri bir ilkeyi bir başka ulusa çok gördüler. Bu bir yana, ezilen ulus sosyalistlerinin ayrı örgütlenme hakkına bile karşı çıktılar. Bu ulusalcı şoven anlayışlarını, Lenin'den alıntılar yaparak kanıtlamaya çalışma patavatsızlığını bile gösterdiler. Stalinist soysuzlaşma Türk sosyalistlerinde ezilen bir ulusa karşı ihanet kertesine ulaştı.

Türk sosyalistleri, geliştirdikleri programlar açısından da ulusalcı geleneğe sadık kaldılar. "Önce kendi devrimini yap!" Yaklaşım hep bu oldu. Soyut bir dünya devriminin olamayacağı, uluslararası devrimin çeşitli ulusal devrimlerin bir bileşimi halinde geliştiği ve devrimcilerin görevinin de bu devrimlere aktif olarak katılmak ve onlara önderlik etmek olduğu göz önünde tutulduğunda, bu yaklaşım pek ters gelmeyebilir. Ne var ki, "önce kendini devrimini yap" şiarının bu yaklaşımla bir ilgisi yoktu; aslında kastedilen,"hele sen kendi devrimini bir yap da, ötekileriyle sonra ilgilenirsin" idi. Bir sosyalistin görevinin yalnızca kendi yaşadığı ülkeyle sınırlı olmadığı düşünülecek olursa, bu anlayışın enternasyonalizmle taban tabana zıt olduğu ortada. Ama sorun yalnızca bu da değil, çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi enternasyonalizm sadece bir ruh hali değil. Bu sözcüklerle ifade edilen düşünce, ulusal devrimin programını uluslararası devrimin programından koparmaktan kaynaklanıyordu. Türk sosyalistleri hiçbir zaman Türkiye devrimini dünya devriminin bir parçası, onun bölgedeki somutlanışı olarak görmediler, bu nedenle de programlarını dünya devriminin programına bağlama gereğini duymadılar. Türkiye'deki her akımın programı ulusalcı çerçevede kalmıştır. Hemen bütün asgari programlar, "komprador" ya da "işbirlikçi" burjuvaziden, "emperyalizme bağımlı" tekelci burjuvaziden, "oligarşi"den ya da benzerlerinden kurtulmayı hedefler, yoksa bir toplumsal devrimi, yani proleter devrimini değil. Devrim anlayışı dünya sosyalist devriminden ulusal demokratik devrime doğru kaydıkça, programlar da "asgari" düzeyde tutulan ulusal programlar durumuna indirgenir.

Dünya ölçeğindeki devrimlerle de ilgilenilmemiş değildir. Kırların kentleri kuşatmasına benzer biçimde, azgelişmiş ülke devrimlerinin metropol ülkeleri çevrelemesi, üçüncü bir dünya savaşı sonucunda dünya ölçeğindeki "kurtarılmış bölgelerin" sayısının artması gibi çeşitli devrim "stratejileri" en çok tartışılan konular olmuştur. Ne var ki

Türkiye'de bunlar da dünya devrimi perspektifi içinde incelenmemiştir; tersine, çeşitli ulusal devrimlerin var oluş biçimleri bir dünya stratejisi durumuna getirilmeye çalışılmış, ama gene de ulusal devrimlerin evrensel modelleri olarak algılanmıştır.Bu anlamda, Türk sosyalistlerinin dünya devrimi anlayışlarına da bir ulusalcı zihniyet, "bize" en uygun düşen bir başka ulusal devrimin genel çizgisinin hazır model olarak alınması anlayışı egemen olmuştur.

Oysa dünya devrimi eşitsiz seyreder. Tıpkı, herhangi bir ülkedeki sınıf mücadelesinin farklı sektörlerinin değişik hatlarda ama bileşik bir yapı içinde gelişmesi gibi. Uluslararası devrim ancak kendi bütünlüğü içinde kavranabilir. Enternasyonalist bakış açısından, örneğin Çin ya da Küba devrimi kendi başlarına dünya devriminin evrensel doğrultusu değil, devrimin *o bölgedeki* somutlanış biçimidir. Dünya devriminin programı, uluslararası sınıf mücadelesinin *belirli bir bölgedeki* özelliklerine uyarlanamaz. Bu klasik Marksist yaklaşım dikkate alındığında, şu soru sorulabilir ve sorulmalıdır: Türk sosyalistlerinin bağlandıkları dünya devrimi programı hangisidir ve bu program çerçevesinde Türkiye nereye yerleştirilmektedir? Bu sorunun yanıtı,Türkiye'de sosyalizmin bu tür bir programa hiçbir zaman sahip olmadığıdır. Bu yanıt tüm "halk savaşçıları","kent gerillacıları" ve "barış ve ilerleme" yanlıları için geçerlidir.

Bu bizi uluslararası örgütlenme sorununa getirir. Türk sosyalistlerinin, kapatılmasına değin Komintern ile olan ilişkilerini incelemek pek olanaklı değil. Elli ya da altmış yıl öncesine ilişkin bir sorunun bugün güvenlik açısından bir tehlike oluşturduğunu düşünmek anlamsız olsa da durum bu; belli ki siyasal kaygılar var. Ama izlenen, savunulan siyasetler ve idcolojik konumlanmalar açısından bakıldığında bu dönemde Türk sosyalistlerinin Stalinist bürokrasinin güdümünde olduklarını görmek olanaklı. Yani tüm öteki sosyalist partiler gibi Türk partisi de, Enternasyonal olarak (Stalinist Komintern sırasında ve sonrasında) demokratik merkeziyetçi bir dünya partisini değil, Kremlin bürokrasisini görmüş ve kabul etmiştir. 1960'ların sonlarında ise Stalinizmin çeşitli varyantları Moskova çizgisinden kopmuşlardır; ama onların bu kopuşu ulusalcılıktan enternasyonalizme,, tek ülkede sosyalizm anlayışından dünya devrimine doğru değil,ulusalcı Stalinist geleneğin bir kanadından benzer ama farklı bir kanadına doğru olmuştur. Bu nedenle de, örneğin Maocular ve Castrocular birleşik bir Enternasyonal, uluslararası bir devrimci önderlik geliştirme hedefini koymamışlar, evrensel model olarak kabul ettikleri bir ulusal devrimin iktidara getirdiği yönetimin çizgisini doğrudan kabul etmekle yetin-

mişlerdir. Böylece Kremlin bürokrasisinin yerini yeni bir Enternasyonal değil, Pekin, Tiran ya da Havana bürokrasileri almıştır.

"Ama, 1917 Ekim devriminden sonra Bolşevik önderlik ile III.Enternasyonal yönetimi de özdeşleşmemiş miydi?" diye sorulabilir. Hayır; Leninist önderlik dünya partisinin örgütlenmesinde uluslararası siyasal saygınlığını ortaya koymuştu ama kendisini hiçbir zaman dünya devriminin yönetici ekibi olarak dayatmamıştı. Sovyet partisi dünya devriminin rotasını Rus devriminin savunusu doğrultusunda güdümlememiş, tam tersine bu ulusal devrimin çıkarlarını ve geleceğini uluslararası sınıf mücadelesine tabi kılmıştı. Bolşevikler, dünya durumunun nesnel çözümlemesine dayalı bir dünya devrimi programı ve bu program çevresinde örgütlenmiş bir uluslararası önderlik geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Öte yandan, "sosyalizmin anayurdu" olarak görülen bir ülkenin savunusunun da enternasyonalist bir görev olduğu düşünülebilir. Devrimci Marksistler, bürokratik diktatörlüklerin eleştirisi ile bürokrasilerle yönetiliyor olsalar da işçi devletlerinin emperyalizme karşı savunulması siyasetlerini dikkatli bir biçimde birbirinden ayırmışlardır. Ama Stalinist bürokrasi, dünya devriminin çıkarlarını kendi yönetiminin bekası adına feda ettikçe, enternasyonalizmi de ayrıcalıklı bir kastın tartışılmaksızın savunulması durumuna indirgemiştir. Böylece bütün parçaya tabi kılınmış, dünya dengeleri adına çeşitli devrimlere ihanet edilmiştir. Nitekim bu "enternasyonalist görev" adına Türk sosyalistleri de Kemalizmi ve çeşitli burjuva rejimlerini destekleyebilmişlerdir. Bugün enternasyonalist olduğunu iddia edip de, dünya çapındaki bir demokratik merkeziyetçi işlerlik içinde geliştirilmesine katkıda bulunduğu bir programı uyguladığını savunan herhangi bir Türk sosyalist akımının bulunduğu iddia edilebilir mi?

Öte yandan günümüzde, özellikle bazı Latin Amerika ülkelerinde "sosyalist" ülkelerin bürokrasilerinden bağımsız siyasetler izlemeye karar veren akımlar da ortaya çıkmakta, hatta bunlar çeşitli uluslararası örgütlenmelere yönelmekte. Ama durumun pek değiştiği söylenemez. Çünkü bu akımların Stalinist tek ülkede sosyalizm ve ulusal devrim anlayışlarından koptuklarını gösteren bir işaret görülmemekte. Önlerine dünya sosyalist devrimi programı ve bir dünya partisi görevlerini koymadıkça bu akımlar arasındaki uluslararası ilişkiler, devrimci bir dayanışmanın ötesine geçememekte. Daha önceleri de çeşitli ulusal devrimci örgütlerin benzer girişimleri sonuçsuz kalmıştı. Enternasyonalizmin önündeki başlıca engel, ulusalcılık ve ulusal sosyalizm anlayışıdır. Ve ulusalcı sosyalistlerden oluşan bir Enternasyonal'in örgütlenmesi de olanaklı değildir.

Artık başa dönebiliriz. Günümüzde daha çok sayıda devrimci insan ve akım sosyalizmin bir dünya sorunu olduğunu ve dünya devriminin uluslararası bir önderliği gerektirdiğini kavrıyor. Ama ne enternasyonalizm, ne de bir Enternasyonal'in inşası kolay bir olay. Çünkü enternasyonalizm yalnızca bir ruh hali, Enternasyonal de sadece basit bir dayanışma ortamı değil. Dünya devriminin programı, devrimcilerin sınıf mücadelesini görmek istedikleri biçimde değil, nesnel durumun nesnel çözümlemesi temelinde geliştirilir; dünya partisi ise, uluslararası sınıf mücadelesinin yetişkin kadrolarının demokratik merkeziyetçi birliği çerçevesinde inşa edilir.

Türkiyeli Stalinistler bugüne değin Troçkistleri hep "fazla" enternasyonalist bulmuşlar, onların Türkiye devrimiyle fazlaca ilgilenmediklerini ileri sürmüşler, hatta neredeyse "Türkçe konuşmadıklarını" iddia etmişlerdir. Ulusalcılığın bayağıca savunusundan kaynaklanan bu iddialarda bir doğru kırıntısı da yok değil: o da, devrimci Marksistlerin ulusal devrimleri dünya sosyalist devriminin bileşik bir parçası olarak görmeleridir. Her ulusal program dünya devriminin programı üzerinde yükselmek zorundadır ve enternasyonalizm ulusal önderliklerin dünya partisinin demokratik merkeziyetçi bütünlüğü içinde geliştirilmesini gerekli kılar. Kapitalizmin bir dünya sistemi durumuna geldiği çağımızda, sınıf mücadelesinin nihai zaferi ancak dünya ölçeğinde olanaklıdır; bunun önkoşulu ise, dünya programının ve partisinin inşasıdır.

Sıfırdan başlanılmıyor. Komintern, Stalinist bürokrasi tarafından kapatılmadan çok önce fiilen tasfiye edilmişti. İşte bu tasfiye karşısında devrimci Marksist geleneği IV.Enternasyonal üstlenmiş ve elli yıl boyunca koruyagelmiştir. Bir bütün olarak IV.Enternasyonal'in uluslararası sınıf mücadelesinin önderliğini üstlenmiş bir kitle partisi olduğunu savunmak elbetteki doğru olmaz. Tartışılması ve çözülmesi gereken pek çok sorunun olduğu da ortada. Ama o, gerçekten enternasyonalist ve dünya ölçeğinde demokratik merkeziyetçi anlayışla örgütlenmiş yegane akımdır bugün. Ve onun 1938'deki Kuruluş kongresinde kabul ettiği *Geçiş Programı*'nın ilk cümlesi, elli yıl sonra da Türkiyeli devrimci sosyalistler için bir çağrı olma özelliğini korumaktadır: "Bütününde dünya politik durumu, esas olarak proletarya önderliğinin tarihsel bunalımıyla belirlenmektedir."

Neden IV. Enternasyonal?

ERNEST MANDEL

Bazıları IV.Enternasyonal'in 1938'de kurulması kararının, Troçki'nin sonradan yanlış çıkan iki öngörüsü temelinde alındığını iddia ettiler. Birincisi, başlamak üzere olan II.Dünya Savaşı, başta uluslararası işçi sınıfı olmak üzere devrimin dev patlamasına dönüşecekti; bu yükseliş, geleneksel işçi örgütlerini, I Dünya Savaşını izleyen yükselişe göre daha büyük bir ölçüde aşacak ve gerçekten devrimci bir akımın belirleyici bir gedik açabilmesi için tarihsel bir fırsat yaratacaktı. İkinci olarak, bu yeni savaşın sonunda, Stalinist bürokrasi -eğer hâlâ yıkılmamışsa- son derece zayıflamış ve uluslararası işçi sınıfının ve antiemperyalist hareketin en militan kesimleri üzerindeki denetimini yitirmiş olacaktı.

30'lu yılların sonunda ve 40'lı yılların başında Troçkist hareketin çeşitli ülkelerdeki değişik kadrolarının bu tür perspektiflerden esinlendikleri doğrudur. Bu öngörülerin gerçekleşmemesinin önemli sonuçları oldu. Söz konusu kadrolardan bir çoğu IV.Enternasyonal'den ve hatta genel olarak işçi hareketinden koptu. Bazıları ise, devrimci bağlılıklarını bir kaç yıl önce umduklarından çok farklı görünen bir dünya panoramasına uyarlamaya çalıştılar. Bu amaçlarına ulaşabilmek için de Enternasyonal programının, Sovyetler Birliği'nin doğasına ilişkin perspektiflerinin yanı sıra kapitalizm perspektifine ilişkin temel yönlerini de gözden geçirmeyi zorunlu buldular.

Öte yandan, 1949-1953 yıllarında, tarihimizin yıkıcı bir bölünmeyle sonuçlanan en büyük krizine tanık olduk. Bu bölünmenin sonuçları,

---

* Ernest Mandel, IV. Enternasyonal Birleşik Sekretaryası'nın başlıca önderlerinden biri. Buradaki yazısı, ilk kez Quatrième Internationale dergisinin IV. Enternasyonal'in kuruluşunun 50. yıldönümü dolayısıyla yayınladığı özel sayı içinde (No. 29-30, Ağustos-Aralık 1988) yer aldı.

önce 1963'deki birleşme ve özellikle de, Mayıs 1968 yükselişi ve bunu izleyen radikalizasyon sayesinde, ancak on-onbeş yıl sonra aşılabildi. Bugün IV.Enternasyonal, henüz çok zayıf olmakla birlikte, 1938'de, 1949-1953 yılları arasında, ya da 1963'de olduğundan çok daha güçlüdür.

Bu olgu, IV.Enternasyonal'in kuruluşunun, şu ya da bu nedenle, yukarıda sözü edilen kısa vadeli perspektiflere bağlı olduğunu düşünenlerin tamamen yanıldıklarını kanıtlamak için yeterlidir. Konjonktürel koşullardan (bir takım nev'i şahsına münhasır çözümlemelerden sözetmek bile gereksiz) doğan her ulusal ya da uluslararası devrimci ya da işçi örgütünün çürük temeller üstüne kurulduğunu ve yok olmaya mahkûm olduğunu tarih her zaman kanıtlamıştır. Yalnızca, programları ve etkinlikleri, kuşaklar boyunca değilse de on yıllar boyunca birçok mücadele içinde ifade bulan tarihsel gereksinimlere denk düşen örgütler, eğer ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmayı ve yıkıcı hataları önlemeyi öğrenebilirlerse, sağlam temellerde kurulabilirler ve sonuçta da doğrulanırlar.

I. ve II.Enternasyonaller, kapitalizm var olmaya devam ettiği sürece sınıf mücadelesinde kilit önem taşıyan bir öge olan ücretliler sınıfının bağımsızlığı gereksinimine denk düşüyorlardı. Bu, günümüzde de yüz yirmi beş ya da doksan yıl önce olduğu kadar doğrudur. III.Enternasyonal bu gerekliliği, emperyalizm döneminde kapitalizmin devrimci biçimde yıkılması gerekliliğiyle birleştirdi. Bu da, 1914 ya da 1919'da olduğu kadar bugün de doğrudur.

IV.Enternasyonal'in kuruluşu, dünya ölçeğinde benzer nitelikte tarihsel gerçeklere denk düşmektedir. Kişisel ya da kuşağa özgü bir sabırsızlığa, düş kırıklığına ve cesaretsizliğe boyun eğmeden, bu gerekliliklerin bugün de elli yıl önce olduğu kadar geçerli olup olmadıklarını bilimsel bir biçimde sınamalıyız.

Troçki'nin konjonktürel metinlerinde ve polemikleri arasında tamamlanmamış, belirsiz ve hatta kısa vadede yanlış perspektiflere rastlamak mümkünse de (Marx, Engels, ve Lenin'in ve tabii bunların en yetenekli öğrencilerinin bile benzer yazılarında bu türden perspektifler bulunabilir) o dönemin başlıca programatik metinleri, özellikle de en önemli üç metin, yani *Geçiş Programı*, Mayıs 1940 tarihli *IV.Enternasyonal Olağanüstü Konferans Manifestosu*(bu yapıt Troçki'nin politik olgunluğunun doruğudur) ve *Sürekli Devrim* için aynı şeyin söylenemeyeceğini eklemek gerekir. Aynı şey, daha önce kaleme alınan üç programatik yapıt, yani *Komünist Enternasyonal Programının Eleştirisi, İhanete Uğrayan Devrim* ve bugün çok az

okunup incelenen *IV.Enternasyonal ve Savaş* başlıklı yapıtlar için de geçerlidir.[1]

Bu olgu, *1940 Manifestosu*'nda yer alan ve Troçkist perspektiflerin yerleştirilmesi gereken geçici çerçeve konusuna değinen paragrafta açıkça görülmektedir:

> "Kapitalist dünyanın uzatılmış bir can çekişmeden başka çıkış yolu yoktur. Savaşlarla, ayaklanmalarla, kısa ateşkes molalarıyla, yeni savaşlar ve yeni ayaklanmalarla geçecek yıllara, hatta on yıllara hazır olmak gerekir. Genç bir devrimci parti bu temel üstünde kurulmalıdır.
>
> Tempo ve kesintililik sorunu son derece önemlidir ama bu ne genel tarihsel perspektifi ne de politikamızın yönünü değiştirir. (L.Trotsky, *Oeuvres*,cilt 24,Haziran 1940-Ağustos 1940,s.70-71.)

Geçiş Programı'nın başlangıç bölümünde "dönem" sözcüğünün kullanılması konusunda da aynı şeye dikkat çekilebilir. Ama George Breitman'ın belirttiği gibi, IV.Enternasyonal'in kurulma kararının Troçki ve taraftarları tarafından daha 1936 yılında alınmış olması [2], bu kuruluşun konjonktürel olmayan nedenlere dayandığının daha net bir biçimde doğrulanmasıdır. Söz konusu tarihte, savaş henüz yakın değildi ve Almanya dışında, Avrupa devrimi önemli bir yenilgiye uğramamıştı. Devrimin İspanya ve Fransa'da zafer kazanması olanaklıydı ve bunun, II.Dünya Savaşı'nı engellemesi olasıydı. Stalin'in 1936-1938 yıllarındaki büyük kıyımı da engellenebilirdi.

Aslında, 1914'te, sosyaldemokrat partiler ödün verdikleri anda Lenin'in III.Enternasyonal için çağrı yapması gibi, IV.Enternasyonal'i kurma kararı da daha 1933 yılında Komintern devrimci bir örgüt olmaktan çıktığı anda alınabilirdi.[3]

Çağımızın temel çelişkileri

IV.Enternasyonal'i kurma gereği, 20. yüzyıl tarihine damgasını vuran ve aşağıdaki gibi özetlenebilecek olan temel çelişkilerden kaynaklanmaktadır:

1. Kapitalist üretim tarzı 1914'ten bu yana tarihsel çöküş dönemine girmiş bulunmaktadır. Bu sistemin yarattığı devasa üretici güçler kapitalist üretim ilişkilerine, özel mülkiyet biçimine ve ulus-devlete karşı dönemsel olarak başkaldırmaktadır. Bu durum, ağır ekonomik bunalımların, savaşların ve toplumsal patlamaların(burjuva toplumunun ürünü olan tüm temel toplumsal ilişkilerin krizi) birbirini izlemesine neden olmuştur. Çöküş halindeki kapitalist sistem var olmaya devam ettikçe ardı ardına gelen bu krizler uygarlığın maddi temeli, hatta insanlığın fiziksel bekâsı konusunda artan bir tehdit

oluşturacaktır. Üretici güçler dönemsel olarak, korkunç yıkıcı güçlere dönüşmektedir.

20. yüzyıl kapitalizmi dünyanın bazı bölgelerinde geçmişteki ilerlemelerin sonuçlarını yok ederken, diğer bölgelerde de ilerlemeyi dondurmaktadır. Yararlanılabilir kaynaklara rağmen, kapitalist ülkelerin her birinde, mülk sahibi olanlarla mülksüzler arasındaki kutuplaşma, dünya ölçeğinde, görece zengin ülkeler ile görece yoksul ülkeler arasındaki kutuplaşmaya bağlıdır.

2. Üretici güçlerin kapitalist üretim ilişkilerine baş kaldırısı, insani üretim güçlerinin dönemsel başkaldırılarında, işçi mücadelelerinin büyük patlamalarında da ifadesini bulmakta ve bu durum kapitalist sistemin işleyişini felçleştirmekte, sosyalist devrimi nesnel olarak gündeme getirmektedir. Bu mücadeleler, işçilerin acil çıkarları için savaşmak üzere başlattıkları olağan girişimlerden ibaret değildir; aynı zamanda, proletaryanın, toplumu yeni bir temel, sosyalist bir temel üzerinde yeniden örgütlemeye yönelik içgüdüsel girişimleridir.

Kapitalizm ve emperyalizmin yol açtığı temel krizler ancak iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesiyle, burjuva devlet aygıtının parçalanmasıyla, bir işçi devletinin kurulmasıyla aşılabilir; bu da emperyalist ülkelerde kapitalist mülkiyet ilişkilerinin radikal bir biçimde ortadan kaldırılması ve daha az gelişmiş ülkelerde de bu tür bir girişimin en azından başlatılması anlamına gelir.

Önceki bütün toplumsal devrimlerin tersine, sosyalist devrim amaçlarına ancak bilinçli bir biçimde ulaşabilir. Dolayısıyla, birbiri ardına gelen patlayıcı kitle mücadelesi dalgalarının kaderi sadece sermaye ve ücretli emekçiler arasındaki toplumsal güç ilişkilerinin nesnel durumuna bağlı değildir. Bu mücadelelerin sonucu, aynı zamanda, proletaryanın mevcut sınıf bilinci düzeyine ve önderliğin devrimci niteliğine de bağlıdır. Çoğu durumda önderlikler beceriksiz çıktıkları içindir ki 20. yüzyıl devrimlerinin çoğu tam ya da kısmi yenilgilerle sonuçlanmıştır: "İnsanlığın krizi proleter devrimci önderliğin krizidir." Böylece, 20. yüzyıl bir krizler ve savaşlar, devrimler ve karşıdevrimler yüzyılı olarak gelişmektedir.

3. Dünya ölçeğinde ilk muzaffer sosyalist devrim olan 1917 Rus d159çi devletinin kurulması, proletarya diktatörlüğünün yaratılması sayesinde mümkün oldu ve bunlar, aynı zamanda, hem zamanın en yakıcı politik sorunu olan barış sorununun çözümünü hem de milli demokratik devrimin temel görevlerinin yerine getirilmesini sağladı. Ama işçi sınıfı, kendi üzerindeki sömürüyü ortadan kaldırmadan, yani sosyalist bir ekonomiyi ve toplumu inşa etmeye başlamadan, bu

görevleri tamamlamayı ve kazanımlarını maliyeti yüksek olan bir iç savaş boyunca korumayı başaramazdı.

SSCB'de modernleşme ve sanayileşme şaşırtıcı sonuçlar verdiyse de sınıfsız bir toplumun inşası yolundaki ilerleme genel olarak frenlendi ve tersine döndürüldü. Stalinizmin dayattığı karşıdevrim, politik iktidar tekelinin bürokratik bir kastın eline geçmesiyle sonuçlandı ve artan bir toplumsal eşitsizliğe yol açtı. İşçiler, çalışma koşulları ve ürünlerinin mülkiyeti üzerindeki tüm denetimlerini yitirdiler. Bu koşullar, sosyalist dünya devriminin ayrılmaz parçası olan antibürokratik bir politik devrim için Stalinizme karşı kitlesel bir ayaklanmanın maddi temellerini oluşturmaktadır.

4. Sosyal demokrat ve Stalinist partilerin ve sendika yönetimlerinin yürüttükleri politika, 20'li ve 30'lu yıllarda birbirini izleyen kitlesel mücadele dalgalarının muzaffer sosyalist devrimlerle sonuçlanmasını engelledi. Teorik hataları yansıtan bu politika, son tahlilde, ayrıcalıklı işçi bürokrasilerinin özgül maddi çıkarlarını ifade ediyordu. Stalin sonrasının bürokratlaşmış komünist partileri de dahil olmak üzere reformistler ve Stalinistler işçilerin çoğunluğunun çıkarlarını kendi ayrıcalıklarının savunusuna tâbi kılmaktadırlar; işçilerin kalelerini ve mücadelelerle elde edilen kazanımları koruduklarını iddia ettikleri halde, aslında bunları çökertmektedirler. Bu kalelerin ve kazanımların mutlaka savunulması gerekmektedir. Ama bu savunu, ulusal ya da uluslararası düzeyde sosyalist devrimin yeni ileri sıçrayışları için mücadeleyle karşıtlık içinde olmamalıdır. Yeni işçi partileri yaratma zorunluluğu bundan kaynaklanmaktadır.

İşçi sınıfı içinde yaşanan gerçek bir farklılaşma süreci, bu nesnel gerekliliğe denk düşmektedir. Birbirini izleyen her patlayıcı mücadele dalgası, fabrikalarda, bürolarda, mahallelerde, kırsal alanda, sendikalarda, kitle partilerinde ya da bunların dışında, yeni doğal sınıf önderlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Ama yeni politik partilerin yaratılmasıyla somutlanmadığı takdirde, bu yeni işçi önderliği potansiyelinin boşa harcanması tehlikesi vardır. Yeni kadro ve önderler yüzyılı aşan işçi mücadelelerinden çıkan dersleri özümsemezler, kolaylıkla önlenebilecek hataları yinelerlerse, aynı zamanda, bu önderliğin yitirilmesi tehlikesi de söz konusu olur. Devrimci Marksistlerin işçi sınıfı içinde, özellikle de bu sınıfın öncü tabakaları içinde iyice kök salmaları ve dünya proletaryasının tüm tarihsel deneyimini cisimleştiren programları için savaşmaları bu nedenle zorunludur. Bu temel üzerinde yeni partiler inşa etmek zorunluluğunun nedeni budur.

5. Emperyalist çağda üretici güçlerin ve aynı derecede belirgin olarak sermayenin artan uluslararasılaşması ile bunun yolaçtığı sınıf mücadelesinin uluslararasılaşması, sosyalizmin tek bir ülkede ya da küçük bir ülkeler grubunda tamamlanmasını olanaksız kılmaktadır. Bu, görece geri bile olsa, tek başına her ülkede sosyalist devrimin olanaksız olduğu ya da söz konusu ülkelerin sosyalist bir toplumu inşa etmeye başlayamayacakları anlamına gelmez. Ama bu süreç içinde, söz konusu ülkeler, uluslararası kapitalizmin ekonomik, politik, askeri ve ideolojik baskısına maruz kalacaklardır ve bu da sosyalizm yolunda birçok engel oluşturacak olan iç parçalanmalar yoluyla çeşitli derecelerde kendini yansıtacaktır. Sosyalist devrim bir ülkede zafer kazanarak başlar, uluslararası ölçeğe yayılır, uluslararası sınıf mücadelesi ile birleşir ve nihayet sosyalizmin dünya çapında inşasıyla tamamlanır. "Tek ülkede sosyalizm" gerici bir ütopyadır.

"Ulusal komünizm" örgütsel olarak nasıl "tek ülkede sosyalizm" teorisinden kaynaklanıyorsa, yeni bir Enternasyonalin inşası da emperyalist çağda sınıf mücadelesinin ulusulararası niteliğinin teorik kavranışının karşılığıdır. Proletaryanın uluslararası bir örgütünün yokluğunda, ulusal işçi örgütlerinin ulusal reformizme ve ulusal komünizme batması daha kolaydır. Proletaryanın uluslararası örgütü olmadan, sınıf mücadelesi ve devrimin uluslararası süreçlerinin eşgüdümü, hatta anlaşılabilmesi bile çok daha zor ,yenilgiler daha ağır, zaferler daha pahalı ve daha kuşkulu olacaktır.

Yeni bir devrimci proletarya Enternasyonalinin, IV. Enternasyonal'in zorunluluğunun temelinde yatan, 20. yüzyıla ait bu temel beş sorunun, elli yıl önce olduğu gibi bugün de çözülmesi gereken canalıcı sorunlar olarak gündemde olduğuna inanıyoruz.

Kapitalizmin bugün de bir çıkış yolu yoktur

IV.Enternasyonal'in zorunluluğunun (insanlığın krizinin çözümü için sosyalist dünya devriminin nesnel zorunluluğunun) altında yatan teorik çözümlemeye yapılan başlıca itiraz, bu çözümlemenin kapitalist sistemin kendini uyarlama kapasitesini (dolayısıyla da en azından kısmi ilerlemeler sağlayabilme kapasitesini) küçümsediği iddiasıdır. 1948-1968, hatta 1973 yılları arasında istisnai bir ekonomik büyüme kaydedebilmiş olan bir sistemin "can çekişmesi"nden nasıl söz edilebilir? Aynı dönem boyunca azımsanmayacak sayıda üçüncü dünya ülkesi bir yana, başlıca emperyalist ülkelerde geniş proleter tabakaların yaşam düzeyinde ve kültüründe tartışılmaz bir yükseliş olduğu ve emeğin niteliğinin arttığı nasıl yadsınabilir.[4]

Bu itiraza yanıtımız, 1938 ya da 1948'den bu yana süregelen dünya gerçeğinin tamamen kısmi, tamamlanmamış bu yorumunu sunanların Marksistler değil devrimci Marksizmi eleştirenler olduğudur. Öznelcilik, ütopyacılık, hatta dogmatik körleşme suçu onlara aittir.

Marksistlerin gerçekten de uluslararası kapitalist sistemin kendini uyarlama kapasitesini küçümsediklerini varsayalım.[5] Ama bu durumda şu soru derhal gündeme gelir: Ne pahasına uyarlama? II.Dünya Savaşı'nın maliyeti olan yüz milyon ölüyü; Auschwitz'i, Hiroşima'yı, 1945'den bu yana sömürge savaşlarında ölen milyonlarca insanı; 1945'den beri üçüncü dünyada açlıktan ve tedavisi mümkün ve kolay hastalıklardan ölenler içinde yalnızca çocukların sayısını(bu sayı II. Dünya Savaşı'ndaki toplam ölü sayısından kuşkusuz daha yüksektir) unutarak son elli yılın bilançosu nasıl çıkarılabilir? İnsanların çektiği bu korkunç eziyet ikincil bir olay mıdır? "Can çekişme" kavramı, bütünlüğü içinde ele alınan bu gerçek karşısında da o kadar yersiz mi görünmektedir?

Hiç kuşkusuz, uygarlığın çöküşü ne doğrusal ne de bütünseldir. Çocuksu solcuların tersine, ciddi Marksistler böyle bir şeyi hiç bir zaman iddia etmediler. Lenin'in, kapitalizm için çözümsüz bir durumun söz konusu olamayacağı yolundaki ünlü sözünü yinelemeye gerek var mı? Kapitalizmi yıkmak gerekir. Eğer yıkılmazsa (bir süre için ve sömürülenlerin aleyhine olarak) her zaman bir çıkış yolu bulabilir.[6] Dünya devriminin gecikmesi, sözcüğün en geniş anlamında ilerlemenin, yani insan beyinlerinin paha biçilmez kaynaklarının, hizmete sokulmasını geciktirmiştir. Ama bu beyinler hizmet dışı bırakılmamıştır. Bilim ve gereçeğin kavranışı ilerlemeye devam etmektedir. Bunun meyvaları henüz insanlığı ve doğayı yıkıcı amaçlara ancak kısmen yöneltilmiştir. Bu meyvaları depolamaya kısmen devam ediyoruz. Elli yıldan bu yana, dünya ölçeğinde, yaşam süresinin uzaması ve çocuk ölümlerinin azalması bu olguya tanıklık etmektedir.

Ama üretimdeki, bitmez tükenmez eziyetlerin bedeli olan bu ilerlemeler, tam da çözülmez çelişkilerle parçalanmış bir ekonomik ve toplumsal rejimin ürünü oldukları için ancak geçici olabilirlerdi. Savaş sonrası ekonomik patlamayı yeni bir uzun bunalım dönemi izlemek zorundaydı. Marksistler bu duruma, reformist dalkavuklar, yeni reformistler(Stalin sonrası Stalinistler) ve kapitalizmin yeni keynesçileri gibi şaşırmadılar. Biz bu yön değiştirme eğiliminin kaçınılmaz olduğunu, bu eğilim henüz ortaya çıkmadan önce açıklamıştık.

"Ekonomik büyüme, tam istihdam ve güvenceli toplumsal ilerleme" düşünden bugün geriye ne kaldı? Gerçek ütopyacılar, kapitalizmin (affedersiniz: "karma ekonomi"nin) tüm bunları sağlama kapasitesine

sahip olduğunu varsayanların tarafında değilseler nerdeydiler? Emperyalist ülkelerde kırk milyon, üçüncü dünyada yüz milyonlarca işsiz, batı proletaryasının gerçek gelirlerinde en az % 10'luk bir düşüş ("yeni yoksulluk" kılıfıyla), yarı sömürge ve yarı sanayileşmiş bağımlı ülkelerde gerçek ücretlerin % 30'dan %50'ye varan düşüşü karşısında bu ütopyacıların şimdi yüzleri kızarıyor mu?

Son olarak, kapitalizm, uygarlığının çöküş kriziyle damgalanan bir dünyaya kendisini gerçekten iyi kötü uyarlayabildiyse de, bu uyarlamanın sonu olan eşik gittikçe yaklaşmaktadır. Dünya savaşı, teknolojinin sorumsuz gelişmesi, üçüncü dünyanın aşırı sömürüsü ve demokratik özgürlüklerin aşınması (elliden fazla ülkede işkence şimdiden kurumsallaşmış durumdadır) yoluyla sağlanabilecek yeni bir "uyarlama"nın yalnızca uygarlığı değil, aynı zamanda insan soyunun fiziksel bekâsını da tehdit edeceğinden aklı başında çok az kadın ve erkek kuşku duyacaktır. Eskiden, ikilem şu biçim altında sunuluyordu: ya sosyalizm ya barbarlık. Bugün aldığı biçim ise "ya sosyalizm ya ölüm"dür. Çünkü, özel mülkiyet rejiminden ve rekabetten kaynaklanan, "çifte ahlâk"a ve dayanışma kurallarının bütün insan soyuna yaygınlaştırılmasına engel olan bencil ve yarışmacı tutumuna son vermeden, bizi tehdit eden bu yıkımları uzun vadeli olarak önlemek olanaksızdır.

Marksizmin daha "nüanslı" eleştiricileri, bu akıl yürütmeyi, içerdiği "aşırı felâketçilik" nedeniyle kınamaktadırlar. Gerçi bu eleştiriciler krizlerin (sosyal, ekonomik, politik, ahlâki, askeri) 1968'den beri yadsınması zaten güç olan artma eğilimini yadsımamaktadırlar; ama bu krizlerin zorunlu olarak "nihai" felâketlerle sonuçlanmayacağı kanısındadırlar. Onlara göre, bugüne dek krizler tahmini eşiğin berisinde "atlatılabildiler." Kitlesel işsizlik var ama, bu da oran olarak "büyük kriz" sırasında yaşanan işsizlikten daha az vahim. "Yeni yoksulluk" var ama işsizler ve diğer "kaderine terkedilenler" ekmek alabilmek için yataklarını satacak duruma gelmediler. Üçüncü dünyada açlık var ama, buralarda nüfus yine de artıyor, gerilemiyor; bu da büyük çoğunluğun açlıktan ölmediğini gösteriyor. Ekonomik bunalım uzuyor ve ağırlaşıyor ama, bir "yumuşak iniş" olasılığı da tamamen dışlanamaz. İşçi sınıfı hâlâ sermayenin en kışkırtıcı saldırılarına karşı direnmeyi başarıyor, ama burjuva yeniden yapılaşma planlarının başarıya ulaşabileceği kadar zayıflayacaktır. Güçlü devlet eğilimi artmaktadır, ama bu zorunlu olarak faşizm uç biçimini almayacaktır. "Yerel" savaşlar çoğalmaktadır, ama bunlar ille de dünya savaşıyla sonuçlanmayacaktır. Ve benzeri, ve benzeri.

Ciddi Marksistler, sık sık "nihai çöküş"ün kapısından döndüğümüz düşüncesini hiçbir zaman savunmadılar. Ama bunun tersini gösteren hiçbir kanıt da getirilemez: Bu yüzyıl boyunca, atlatılabilir durumdaki krizlerin aniden felâketlere dönüşüp dönüşmeyecekleri kesin olarak bilinememektedir. Felâketlerin dönemsel olarak pekâlâ ortaya çıkabildiğini fark etmek için 1914, 1929, 1933, 1939, 1945(Hiroşima), 1968 ya da 1973(dünya ekonomik konjonktürünün yön değiştirmesi) gibi yazgısal tarihleri anımsamak yeterlidir. Şunu da eklemeliyiz: Özellikle de bir gecikme söz konusu ise, felâketler daha da ağırlaşma eğilimi taşımaktadırlar. Bunların bir daha yinelenmeyeceğini idda etmenin hiç bir gerekçesi yoktur. "Felâketçilik"leriyle durumu "abartan"lar, Marksistler değil, bu yüzyılın somut deneyimi ışığında, gerçekçilikten hiç payını almamış Marksizm eleştiricileridir. Oysa, gelecek felâketlerin olası sonuçları ürkütücü bir hale gelmiştir. Kapitalizmin varlığını sürdürmesi, insanlığın mahkûmiyeti demektir. Uzun vadede böyle bir eğilimin varlığını yalanlayabilecek hiç bir olgu yoktur.

Kapitalizmi yalnızca işçi sınıfı yıkabilir

Dünyada, terimin yukarıda aktarılan klasik tanımına[7] uygun olarak işçi sınıfı (yani, üretim araçlarını elinde tutma olanağından ya da [işgüçlerini satmadan] tüketim araçlarına sahip olmalarını sağlayabilecek sermaye mülkiyetinden yoksun oldukları için ekonomik bakımdan işgüçlerini satmak zorunda olan kadın-erkek ücretlilerin tümü) dışında, uluslararası kapitalizmi yıkma ve evrensel dayanışma ve işbirliği temelinde bir toplumsal düzen kurma yeteneğine sahip hiç bir toplumsal güç yoktur. Sayısal bakımdan düşüş halinde olmak ya da 1914, 1939 ya da 1954 yıllarına göre daha büyük bir ayrışmanın, bir heterojenleşmenin damgasını taşımak bir yana, bugün işçi sınıfı, sözü edilen yıllardakine göre daha güçlü ve daha az heterojen bir durumdadır.[8]

Kuşkusuz, dünya üzerindeki kadın-erkek bir milyar ücretli, her ülkede, her an için, sayısal olarak daha fazla, ya da yaşam ve çalışma koşulları bakımından geçmişteki herhangi bir zamana göre birbirine daha yakın değildir. İşçi sınıfının gelişmesi de eşitsiz ve bileşik gelişme yasasına tâbidir. İşçi sınıfı doğrusal bir biçimde büyümemekte, bazı dallarda, bölgelerde hatta ülkelerde gerilerken (ve niteliksizleşirken) diğerlerinde ilerlemekte ve yeniden nitelikli hale gelmektedir. Ama dünya çapında uzun vadede bir düşme eğiliminin olduğunu gösteren hiçbir işaret yoktur; bunun tam tersi söz konusudur.

Dünya çapında kapitalist ülkelerdeki kadın-erkek ücretli sayısı, Çin hariç en kalabalık nüfusa sahip "üçüncü dünya" ülkeleri (Hindistan, Pakistan, Endonezya) dahil edilse bile, köylü sayısını şimdiden aşmış durumdadır. Bu tarihsel dönüşüm ancak son dönem boyunca ortaya çıkabilmiştir.Sorunun boyutlarını doğru saptayabilmek için, sosyalist Ekim devrimi sırasında ücretlilerin Rusya'daki faal nüfusun yaklaşık % 20'sini oluşturduklarını ve aynı dönemde, dünya ölçeğinde, üretken köylülerin nüfusun en az % 75'ini oluşturduklarını anımsatalım. O dönemde Avrupa ve ABD'de bile (Japonya bir yana) ücretlilerin ağırlığı bugünküne göre çok daha sınırlıydı.

Sermayenin iktidarını devirme ve yerine evrensel dayanışma ve işbirliği temelinde bir toplumsal düzen kurma potansiyeline yalnızca proletaryanın sahip olması, en önemli yarı sömürge ülkeler bir yana, yarı sanayileşmiş bağımlı ülkelerde, iktidarı ele geçirmek ve korumak için müttefiklere gereksinimi olmadığı anlamına kesinlikle gelmez. Bu ülkelerde proletarya azınlıkta kalsa bile, yoksul köylülük, temel sorunları mevcut iktidar tarafından giderilemeyen, toplumsal bakımdan patlamaya hazır, önemli bir toplumsal gücü temsil eder. İşçi-köylü ittifakı, azgelişmişliğin sorunlarının çözümünde *olmazsa olmaz* bir koşul olan sürekli devrim stratejisinin gerçekleştirilmesi için başlıca motor güç olarak kalmaktadır.

Öte yandan, son yirmi yıl içinde yarı sanayileşmiş bağımlı ülkelerin ortaya çıkışını karakterize eden özgül gelişme ve azgelişme bileşimi özel bir toplumsal tabakanın büyümesini kışkırtmıştır: izbe yerlerde oturan ve geçinmek için her türlü yola başvuran marjinalleşmiş, yarı proleter kentli nüfus. Üçüncü dünya metropollerinde (yarı sömürge ülkeler dahil) sayısal bakımdan genellikle çoğunluğu oluşturan bu toplumsal tabaka, kısa vadeli politik mücadelelerin sonucunu sıklıkla belirlemektedir. Tarım devriminin vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olan kentsel reform (devrim) için mücadelenin sürekli devrim stratejisine eklemlenmesi sayesinde, bu tabaka proletarya tarafından müttefik olarak kazanılabilir ve kazanılmalıdır.

Bugünün dünyasında başlıca devrimci özne olarak proletaryanın rolü konusunda kuşku uyandırmak için bazen "yeni toplumsal hareketler"in etkisi gündeme getirilmektedir. Burada, hem bu "yeni toplumsal hareketler"i ölçüsüz biçimde yüceltenlerin hem de "küçük burjuva" olarak niteleyip sistematik biçimde karalamaya çalışanların "devrimci özne"nin tanımı konusunda sergiledikleri kafa karışıklığına işaret etmek gerekir.

Marksizmin üstünlüklerinden biri (ki bunlar olmasa tarihsel materyalizm tarihi açıklamak konusundaki tüm işlevsel kapasitesini

yitirirdi), tam da "toplumsal sınıf" kavramının nesnel karakteridir. Toplumsal sınıflar, kendi sınıf doğalarının ve tarihsel çıkarlarının bilincinden bağımsız olarak varolurlar ve birbirleriyle mücadele ederler (kuşkusuz bu, bilinç düzeylerinin bu mücadelelerin seyrini ve sonucunu etkilemediği anlamına gelmez). Amerikalı ücretliler, istedikleri kadar, büyük ölçüde orta sınıflara dahil olduklarını düşünsünler, bu onların sık sık patronlarına karşı şiddetli grevler (bazen başka ülkelerde, daha yüksek bir bilinç taşıyan ücretlilerin yaptıkları grevlerden daha sert bir biçimde) örgütlemelerine engel olmamaktadır. Kendilerini öyle hissetmeseler de ücretli gibi davranmaktadırlar, çünkü ücretlidirler.

Bu bakış açısıyla düşünüldüğünde, en azından emperyalist ve yarı sanayileşmiş bağımlı ülkelerde, "yeni toplumsal hareketler"e katılanların büyük çoğunluğunu ücretlilerin oluşturduğu görülebilir."Yeni toplumsal hareketler"in boyutları göz önüne alınırsa, bu durum yarı otomatik bir biçimde söz konusu ülkelerin toplumsal yapısından kaynaklanmaktadır. Bu hareketlerin, proletarya dışında, kitlesel katılım sağlayabilecekleri tek toplumsal grup ücretli bir işte çalışmayan ev kadınları ya da lise/üniversite öğrencileridir. Ama bu gruplar, ne savaş karşıtı hareketin, ne ekolojist hareketin ne de emperyalizme ve ırkçılığa karşı dayanışma hareketinin içinde çoğunluğu oluşturmaktadır. Bir kitle seferberliği hareketi olarak, yalnızca tam deyimiyle üniversite/lise öğrenci hareketi proletaryanın nüfuzu dışında kalabilmiştir.

Karışıklık "yeni toplumsal hareketler"in örgütlü işçi hareketinden örgütsel ve genellikle de ideolojik bakımdan kopuk durumda olmasından kaynaklanmaktadır (çoğunlukla işçi hareketinin kendi hatası, yani bu hareketlerin uğruna mücadele başlattıkları hedeflerin savunulmasını yüklenmekte gecikmesi hatta bunu reddetmesi nedeniyle). Bu durum, sınırlı hedefler için (tekil bir sorun çevresinde toplanan hareketler) en geniş seferberlikleri sağlamakla birlikte, bu hareketlerin reformist yollara doğru sapmasını kolaylaştıran parçalanmış ve "ademi merkezci" mücadelelerle sonuçlanmaktadır. Ama üniversiteli/liselilerin, ev kadınlarının, hatta "üçüncü dünya" ülkeleri denilen ülkelerdeki köylülerin, burjuvazinin başlıca metropollerdeki iktidarını devirmeye yetecek ekonomik ve toplumsal vurucu güce sahip oldukları tezi ciddi biçimde savunulamaz. Sözkonusu kesimler burjuvazinin iktidarını zayıflatabilirler. Sosyalist devrim için değerli müttefikler oluşturabilirler. Bu özellikle, özgürleştirici potansiyeli insan soyunun yarısını kapsayan ve ücretlilerin önemli bir bölümünü ve bütün olarak proletaryanın giderek artan bir kesimini

seferber edebilmesine bağlı olarak özerk vurucu gücü oldukça büyük olan feminist hareket için söz konusudur. Ama bu hareketler zaferi güvence altına alamazlar. Oysa, insanlık varlığını sürdürmek istiyorsa, bu zafer zorunludur. Yalnızca proletarya bu zaferi sağlamaya toplumsal bakımdan muktedirdir. Uluslararası kapitalizmin yıkılmasına dair diğer projelerin hiçbiri gerçekçi değildir.

Eskiden çok yaygın olan ama bugün hemen hiç kimsenin savunmadığı bir düşünce, yani emperyalizmin "sosyalist kamp"ın güçlenmesi ve "üçüncü dünya"da muzaffer devrimlerin gerçekleşmesiyle yıkılabileceği düşüncesi de aynı biçimde gerçek dışıdır. Nükleer bir dünya savaşının "sosyalist kamp" tarafından "kazanılması" düşüncesini içerdiği ölçde bu, korkunç derecede sorumsuz bir varsayımdır; canlı kadın ve erkekler yerine atom külleriyle "sosyalizmin inşa edilebileceği" anlamına gelir. Bu varsayım terkedildiğinden beri, dev bir canavarın bir bacağı, bir kolu ve bir kaç parmağı kesilerek öldürülebileceği düşüncesi gündeme geldi. Yararlandığı oldukça etkili takma organlar da dahil, sözkonusu canavarın sahip olduğu devasa kaynaklar göz önüne alındığında, bu düşünce tam anlamıyla çocukçadır.

Kimileri de karşılık olarak, "proletarya uluslararası kapitalizmi yıkmaya potansiyel olarak yetenekli tek devrimci özne ise, o halde sosyalist dünya devrimi ütopik bir proje haline gelir, çünkü proletarya herhangi bir ileri sanayileşmiş ülkede benzer bir devrimi gerçekleştirme yeteneği olmadığını göstermiştir" diyorlar. Aslında, uluslararası işçi hareketinin tarihinde, proletaryanın potansiyel olarak devrimci rolünü tanımanın reddi, hemen her zaman bütün devrimci perspektif ve etkinliklerin terk edilmesiyle sonuçlanmıştır.[9]

Ama, son elli yılın somut deneyimi temelinde proletaryanın Marx'ın öngördüğü gibi bir devrimci özne olmaktan çıktığını ileri sürmek gerçekten olanaklı mıdır? Birbirini izleyen devrimci krizlerin uğradığı yenilgileri sıralamak bu konuda yeterince kanıt oluşturmamaktadır. Bu yenilgilerin üzerinden geçen zaman henüz kesin tarihsel sonuçlar çıkarmaya olanak vermeyecek kadar sınırlıdır.[10] Üstelik Marx'ın, proletaryanın durumuna ilişkin kendi çözümlemesi de, proleter devrimlerinin ilk dalgalarının nerdeyse kaçınılmaz bir biçimde yenilgiye uğrayacağını ifade etmekteydi.[11]

Soruna doğru yaklaşım biçimi oldukça farklıdır. Proletaryayı ve proleter devrimini idealize eden görüşleri yansıtan metafizik normlardan değil, gerçek proletaryanın tarihindeki gerçek hareketten yola çıkmak gerekir. Kendi kendimize şunu sormalıyız: Milyonlarca ücretli, dönemsel olarak (kuşkusuz her yıl ve bütün ülkelerde değil) işçilerin

ve halkın karşıiktidarı olasılığını yani bir ikili iktidar durumunun genelleşmesini gündeme getirebilecek boyutlara varan mücadelelere, burjuva devletinin yıkılması ve terimin klasik Marksist anlamında proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla sonuçlanabilecek mücadelelere girişmeye devam ediyorlar mı? Evet mi, hayır mı? Bu mücadeleler uzun vadede artma eğilimi mi gösteriyorlar, yoksa azalma eğilimi mi? Burjuva devletini geçmiştekine göre daha fazla felçleştirme eğilimindeler mi, yoksa bu devlet söz konusu mücadeleleri yenilgiye uğratabilme kapasitesini teknik ve maddi bakımdan arttırıyor mu? Ücretliler fabrikaları ve iletişim merkezlerini ele geçirmeye eskisinden daha mı fazla, daha mı az yöneliyorlar? Geçmiştekine göre ücretliler özyürütme ve özyönetime daha fazla eğilim gösteriyorlar mı, yoksa bu eğilim gittikçe azalıyor mu? 68 Mayısı'ndaki ön milyon grevciyi 1936 Haziranı'ndaki üç milyon grevci ile, 1979-1980'deki on milyon Polonya emekçisini, 1905-1906 genel grevlerine ya da Polonya'da 1918-1920 yıllarındaki devrimci hareketlere katılan yarım milyon emekçi ile 1974-1975 Portekiz devrimine katılanların sayısını bu ülkede daha önce olanlarla karşılaştırmak, en azından bir dizi ülkede (hepsinde demiyoruz) yükseliş eğiliminin tartışılmaz olduğunu farketmek için yeterlidir.

Kuşkusuz, bu patlayıcı kitle mücadelelerinin boyutları, muzaffer proleter devrimlerini güvenceye almak için tek başına yeterli değildir ama bunları olanaklı kılmak için yeterlidir. İnsan soyunun bekâsını sağlayabilmek için tek şans olan devrimler olanaklı olduğu sürece, bunların zaferi için gereken koşulları bir araya getirmek üzere savaşmayı reddetmek sorumsuz bir davranış olarak görünmektedir. Bu tam anlamıyla, insanlığın fiziksel var oluşuyla rus ruleti oynamaktır. "Pascal iddiası"nın* devrimci politik bağlılığa uygulanması hiç bir zaman bugünkü kadar geçerli olmamıştır. Bir şeye girişilmeyince, herşey baştan yitirilmiştir. Başarı şansı binde bir bile olsa girişimde bulunmamak düşünülemez. Aslında, şans oranı bundan çok daha yüksektir.

Devrimci anlayış ve reformist anlayış

Kapitalist rejimi yıkma olanağını nesnel olarak gündeme getirecek derecede geniş ve coşkulu kitle hareketlerinin ancak dönemsel olarak ortaya çıktığı gerçeği, Marksistlerin önüne günlük etkinlik sorununu koymaktadır. Kitleler açısından hiç değilse nesnel olarak devrimci

* Fransız filozof Pascal'in Tanrıya inanmayanları ikna etmek için kullandığı argüman: "Tanrıya inanmakla kazanacağınız bir şey vardır ama kaybedeceğiniz hiçbir şey yoktur. Eğer Tanrı varsa kazanırsınız, eğer yoksa hiçbir şey kaybetmiş olmazsınız.

sonuçları olan bir pratiğin yokluğunda, devrimci etkinlik uzun zaman sürdürülemez. Kitlelerden yalıtılmış ve onlar için anlaşılmaz kalan herhangi bir devrimci pratik girişiminin sonuçları, büyük ölçüde amaçlananın tam tersi bile olabilir. Ama öte yandan, "yalnızca reformist, yani sadece derhal gerçekleştirilebilir olan şeylerle değil, aynı zamanda burjuvazinin kabul edebileceği şeylerle sınırlı olan (reformizmin mantığının kötülüğü tam bu noktada ortaya çıkar) her pratik üç yıkıcı sonuca yol açar.[12]

Bu tür bir pratik kitleleri yanlış eğitme, çağımızda kaçınılmaz olan ani durum değişikliklerine hazırlamama, kitlelerin öndevrimci ve devrimci krizleri gerekli ve mümkün olanı kavramadan geçirmelerine neden olma eğilimindedir. Aynı nedenle [13], burjuvazi ile bir konsensüsü tehdit eden, burjuva devletinin çerçevesini aşan kitle mücadelelerini, bilinçli olarak kırmaya değilse de nesnel olarak frenlemeye ve parçalamaya eğilim gösterir. Bu yolu izleyen örgütlerin, kapitalizmin evrimini anlama yeteneklerini gittikçe azaltarak, devrimci eylem olanaklı hale geldiğinde eyleme geçme yeteneklerini gittikçe daha da azaltarak, yozlaştırma eğilimi taşır. [14]

Bu gerçek güçlüğü aşmak için çeşitli çözümler önerilmiştir. Salt (devrimci) propagandaya doğru geri çekilme kesinlikle bu çözümlerden biri değildir. Gerçek sınıf mücadelesine propagandist bir müdahale dışında her türlü müdahaleyi terkeden bir örgüt neredeyse otomatik biçimde Yahova Şahitleri türünden bir sekte dönüşerek yozlaşır. Yalnızca dünyanın herhangi bir yerinde gündemde olan gerçek devrimlerle özdeşlik kurmak da (Komintern'in, Stalinist fraksiyonun ya da Maocu pratiğin denetimi altındaki pratiğini izleyerek)aynı biçimde ters sonuçlara götüren bir yoldur. Bu tür bir özdeşlik, proleter enternasyonalizminin vazgeçilmez bir bileşeni olarak yararlı ve gereklidir. Ama bu, başka ülkelerde ne olup bittiğinden bağımsız olarak her ülkenin kendi nesnel gereksinimlerinden ve kitlelerin gerçek sorunlarından çıkan sınıf mücadelesine yapılacak günlük bir müdahaleyi hiç bir biçimde ikame edemez.

Kitle örgütlerinde ve işçi sınıfı içinde sistematik ve öncelikli bir biçimde yer almak da söz konusu soruna yeterli bir yanıt oluşturmaz. Kuşkusuz, bu vazgeçilmez bir şeydir, ama bizi baştaki soruna geri götürür: Yer almak ama ne yapmak için, hangi politikayı izlemek için?

Kısmi oldukları için yetersiz kalan bu üç yaklaşımın tüm olumlu yönleri bir araya getirilirse, doyurucu bir çözüme biraz daha yaklaşılmış olur. Bu çözüm Troçki'nin ve IV. Enternasyonal'in geçiş talepleri stratejisi diye adlandırdıkları stratejide özetlenmiştir. Kitlelerin, devrimci olmayan durumlarda ağırlıklı olarak ekonomik,

toplumsal, politik, demokratik, kültürel reformlarda, savaşa ve baskıcı güçlü devlet eğilimine muhalefette vb. yoğunlaşan acil taleplerinden yola çıkan devrimciler, kitlelerin hedeflerinin formüle edilmesinden eylem önerilerine, mücadelenin somut örgütlenişine ilişkin önerilerine dek, bu mücadelelerin en iyi örgütleyicileri olduklarını pratik içinde kanıtlarlar; azami başarıyı güvence altına almaya çalışırlar. Ama bu etkinliği, kitleleri bu sistem çerçevesinde sürekli bir ilerleme gerçekleştirilebileceği yanılsamasına karşı sürekli koruyan, bu kısmi kazanımların tamamen ya da kısmen yok olabileceğine ilişkin kaçınılmaz riskler konusunda onları uyaran, sermayenin ve onun "demokratik" devletinin kaçınılmaz krizlerine ve tepkilerine hazırlayan, bu tepki ve krizlere gereken yanıtları biçimlendiren sistematik bir antikapitalist propaganda ile birleştirirler. Sözkonusu yanıtlar, emekçi kitlelerin iktidarını burjuvazinin iktidarına karşı çıkaran iktidar formüllerinde doruğa ulaşır.

Burada söz konusu olan, saf edebi-pedagojik bir görev değildir (kuşkusuz bütünsel stratejinin bu yönü de kesinlikle küçümsenmemelidir). Kitlelerin özörgütlenmesinin, en mütevazi grev ve mahalle komitelerinden, merkezi grev komitelerine ve kitle hareketlerinin ulusal koordinasyonuna doğru sürekli gelişmesi biçimine büründüğü ölçüde, bu strateji gerçek sınıf mücaedelesini etkisi altına alır. Kitlelerin parlamento dışı doğrudan mücadele deneyimlerinin vazgeçilmez okulları bunlardır ve bu mücadele olmadan, söz konusu mücadelelerin genelleşmiş ikili iktidar durumu ve büyük olasılıkla iktidarın alınması yönünde topluca gelişmeleri, ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde mümkün değildir. Devrim öncesi krizlerin patlamasından önceki dönemler için de geçerli olmak üzere, mümkün ve zorunlu deneyimler bunlardır.

Reformist anlayış ile devrimci politika anlayışının, en azından, belirli bir konjonktürden bağımsız olarak, burjuva parlamenter demokrasi çerçevesinde sürekli çatıştıkları nokta budur. Reformistler (ve her türden yeni reformistler) için politika, burjuva devletinin kurumları içindeki etkinliklerle ve seçimlerle eşittir. Grevler temelde "ekonomik" ve dolayısıyla politika üstü, hatta apolitik olarak görülür. Aynı şey, kabaca, doğrudan kitle eylemlerinin diğer biçimleri için de geçerlidir (reformistler ya da yeni reformistler söz konusu eylemleri önsel olarak reddetmedikleri ölçüde). Dolayısıyla da bu eylemleri parlamenter seçimin gereklerine tabî kılmak gerekir. Reformist seçimciliğin özü budur.

Buna karşılık devrimciler için parlamento-seçim etkinliği, ne denli önemli olursa olsun,[15] emekçilerin kurtuluşunu hazırlayan tek gerçek

pratik olan kitlelerin özeylemliliği ve özörgütlenmesine tabîdir. Kurtuluş, bu anlamda rolleri ne denli önemli olursa olsun, partilerin ya da sendikaların değil, (parlamentolar ya da belediyelerden söz etmeye gerek yok) emekçilerin kendi eseri olacaktır. Marksizmin özü budur.

Demek ki reformist strateji ve devrimci strateji, yalnızca birincinin devrimci krizlerin kaçınılmazlığını, hatta olanaklılığını yadsıyor olmasından dolayı birbirine karşıt değildir. Bu iki strateji, devrimci olmayan bir konjonktürde bile, özellikle gündelik sınıf mücadelesi içindeki farklı pratikleriyle birbirinden ayrılır. Reformist strateji emekçilerin çıkarlarının savunusunu gittikçe daha fazla "kurumların korunması"na ve "toplumsal denge"ye, yani sınıf işbirliği pratiklerine tabî kılar. Devrimci strateji, emekçilerin çıkarlarını ve buna bağlı olarak, proletaryanın yalnızca burjuva partilerinden değil, aynı zamanda burjuva devletinin kurumlarından da politik bağımsızlığını herşeye karşı savunur.

Dünyanın her yerinde, gündemdeki sosyalist devrimlerin uzlaşmasız savunusu, geçiş talepleri stratejisinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Bu öncelikle pratik bir görevdir çünkü genellikle bu devrimler emperyalizmin sayısız saldırısına uğramaktadır. Bu devrimlerin direnme ve hayatta kalma kapasitelerinin yanı sıra nihai kaderleri de, söz konusu saldırılara karşılık veren uluslararası dayanışma hareketinin boyutlarına büyük ölçüde bağlıdır; altmışlı yıllarda (ve Che'nin ölümünden sonra yetmişli yıllarda) Vietnam (Hindiçin) devriminin uğradığı saldırılar karşısında verilen desteğin yetersizliğine öfkelenirken, Ernesto Che Guevara görünürde olduğundan çok daha fazla haklıydı. Çünkü Vietnam devrimi muzaffer olduysa da, bu öyle koşullarda gerçekleşti ki, zaferin bedeli devrimin tüm geleceğinin tamamen ipotek altına alınması oldu. Kamboçya felâketi ve Vietnam'da olayların aldığı biçim karşısında "sol görüşlüler" arasında ortaya çıkan ve başka koşullarda anlaşılabilir olan psikolojik-ideolojik tepkiler, dünya işçi hareketinin ve antiemperyalist hareketin Hindiçin trajedisindeki ortak sorumluluğu da içerebilseydi, daha makul olabilirdi.

Bu aynı zamanda sınıf bilincinin yükseltilmesi görevidir. Enternasyonalizm ancak bireyler düzeyinde kitaplardan öğrenilebilir. Kitleler düzeyinde enternasyonalizm yinelenen bir pratikle özümsenebilir. Gündemdeki devrimlerle dayanışma eylemi proleter enternasyonalizminin uygulanabilir tek biçimi değildir; ama kitleler kendi ülkelerindeki devrimci eylemliliğe kendileri girmedikleri sürece, bu, devrimin geniş tabakalar tarafından temel bir tarihsel olgu olarak kavranmasına yönelik bilinci yükseltmenin tek yoludur. Bu, onların

kendi gelecekleri için büyük önem taşır. Emperyalist ülkeler burjuvazisinin müthiş politik deneyimi ve yararlandığı ekonomik rezervler göz önüne alındığında, yıllar öncesinden hazırlanan bir bilinç düzeyi ve önderlik olmadan buralarda proletaryanın iktidarı alabilmesi olanaksız görünmektedir. Dolayısıyla, işçi hareketinin gündelik eylemliliğinin antikapitalist bileşeni gelecek için hayati önem taşımaktadır. Tutarlı bir antikapitalist teori olmadan, kitleler sistematik bir antikapitalist eğitimden geçirilmeden, devrimci örgütlerin antikapitalist pratiği olmadan, emperyalist ülkelerde proletaryanın zaferi olanaksızdır ve dolayısıyla, insanlığın krizinin çözümü, insanlığın geleceği söz konusu olamaz.

Bürokrasi kurumsallaşmış sosyalist demokrasiyi sağlayamaz

IV. Enternasyonal programının öngördüğü antibürokratik politik devrimlerin kaçınılmazlığı, II.Dünya Savaşı sonrası tarih tarafından doğrulanmıştır. Bu kavram spekülatif bir kavram olmaktan artık çıkmıştır. Demokratik Almanya'da 1953'ün Haziran ayında, Macaristan ve Polonya'da 1956'da, Sosyalist Çekoslavakya Cumhuriyeti'nde 1968-1969 yıllarında, Polonya'da 1980-1981 yıllarında ve kısmen de Çin'de 1966-1978 döneminde patlamalı mücadeleler, politik devrim kavramına daha da somut bir içerik ve çerçeve kazandırmıştır.

• "Totalitarizm" ideolojisi ve antikomünist, antisosyalist yönelişler. SSCB'yi, Doğu Avrupa ülkelerini, Çin Halk Cumhuriyeti'ni, devrimin hiç bir gelişme sağlayamadığı ya da ne olursa olsun ilerlemeden çok gerileme ve sefalete yol açtığı ülkeler olarak sunmak, olgular ve bu olguların kitlelerin durumuna ilişkin sonuçları karşısında her türlü dayanaktan yoksundur. Kitleleri tamamen terörize edilmiş ya da sisteme tümüyle "entegre" olmuş, ve dolayısıyla, her iki durumda da, herhangi biçimde çıkarlarını savunma ve etkinlik gösterme yeteneğinden yoksun oluruk sunmak da, SSCB'de [16] yaşananlar dahil, deneyimlerin olumlamadığı bir tavırdır.

• Antibürokratik politik devrim ile kapitalist ülkelerde sosyalist devrim arasında sıkı bir paralellik kuran anlayış, başka bir deyişle,SSCB'yi kapitalist bir ülke olarak gören her türlü teorinin doğal sonucu olan paralelizm. Daha önce saydığımız olaylar, tam da bürokrasi ne kapitalist bir sınıf ne de yeni egemen sınıf olduğu için, yani bir sınıf olmadığı için, kitlelerin bürokrasi karşısında kolaylıkla ve hızla zorlayıcı olabilmeleriyle belirlenen bir yol izlemiştir.

Gündemdeki politik devrimin hızla ve nerdeyse hiç bedelsiz bir zafer kazanmasını önlemek için her defasında yabancı bir askeri gücün müdahalesi gerekmiştir. SSCB'de bir politik devrim olasılığı durumunda devrimci sürece "dışardan" müdahale edebilecek bu askeri güç ne olabilirdi pek bilemiyoruz; herhalde Sovyet ordusu değil.

• Bürokrasinin (ya da, iktidardaki komünist partiler içindeki "sağlıklı" güçlerin), "kitlelerin baskısı altında" ya da "kötü" gerçekliği kendi kendince kavrayarak, ya da her ikisinin bileşimiyle, kendi diktatörlüğünü radikal bir biçimde tasfiye edeceği ve çalışan kitlelerin özyürütme ve özyönetimlerine dayalı, yani gerçek iktidarın demokratik olarak seçilen egemen işçi ve halk konseylerine ait olduğu ve bunlar tarafından uygulandığı bir rejim kuracağı anlayışı. Devrimci Marksist anlayışa göre, bu da politik partilerin çoğulluğunu, işçilerin ve ülkelerin sovyetlere istediklerini seçme hakkını ve seçilenlerin, tercihlerine göre farklı platformlar, eğilimler, hizipler, gruplaşmalar ve partiler içinde toplanabilmelerini gerektirmektedir.

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki bürokratikleşmiş geçiş toplumunda (bürokratikleşmiş işçi devletleri) bürokrasinin iktidar ve hakimiyet biçimleri artan bir çeşitlilik gösterse de, SSCB'de Stalinist fraksiyonun iktidara gelişinden bu yana yaşanan bütün deneyimler yukardaki varsayımın yanıltıcı niteliğini kanıtlamıştır. Bu, hiçbir şekilde bürokrasinin reformlar (bazen, varlığını sürdürebilmesi böyle bir bedel gerektirdiğinde, oldukça gözüpek reformlar) gerçekleştiremeyeceği anlamına gelmez. Emperyalist burjuvazi, hatta yarı sömürge ya da yarı sanayileşmiş bağımlı ülke burjuvazilerinin birçoğu bile böyle bir kapasiteye sahip olduklarını göstermişlerdir. 1950 yılında, Yugoslav Komünist Partisi'nin kurduğu işçi özyönetimini, 1956'da, Macaristan'da Nagy fraksiyonunun kitlelere verdiği ödünleri, Sosyalist Çekoslavakya Cumhuriyeti'nde, 1968 yazında Dubçek yönetiminin gerçekleştirdiği reformları düşünelim. Bugün SSCB'de uygulanan Glasnost da benzer bir süreçtir.

Ama bu reformlar bürokrasinin maddi ayrıcalıklarını tehlikeye düşürdüğünde aşılmaz bir toplumsal çıkar engeline çarpmaktadır. İşçi ve halk konseylerinin gerçek egemenliği, hatta geniş kitlelerin her türlü sınırsız demokratik özgürlüklerinin yeniden oluşturulmasına yönelik her girişim genellikle aynı sonuca varır. Bu nedenle, bu çerçeve içindeki (genellikle KP'nin iktidar tekelinin sorgulanması bu çerçeveye damgasını vurmaktadır) reform hareketleri, bürokrasinin bir kanadı tarafından başlatılmış da olsa, ancak gerçek bir "aşağıdan devrim"e, yani şiddetli kitle seferberliklerine ve proletaryanın ve diğer

emekçi halk kitlelerinin çeşitli özörgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına yönelir ve genişlerse devam edebilir.

Sistemin iç çelişkilerinin yanı sıra, bir halk muhalefetinin ilk belirtilerinin de kışkırttığı bürokrasi içi bölünmeler ile özerk bir kitle hareketinin nihai gelişmesi arasındaki karşılıklı etkileşim, 1948'den bu yana yaşadığımız, antibürokratik politik devrime yönelik sürecin bir parçasıdır. 1955-1956 yılında N.S. Kruşçev'in gündeme getirdiği destalinizasyon (demaoizasyon) girişimlerinin de bu doğrultuda bir rol oynadığı anlaşılmalıdır:Kruşçev'in bu girişimleri yalnızca SBKP'nin XX. Kongresindeki, olay yaratan ünlü "gizli" raporu değil, aynı zamanda milyonlarca tutuklunun serbest bırakılmasını da beraberinde getirmiştir.

Konjonktürel değerlendirmeler konusunda zaman zaman açıkça yanılmış olmakla birlikte, uluslararası hareketteki eğilimler içinde hemen hemen yalnızca IV. Enternasyonal bu geniş tarihsel hareket konusunda genel olarak doğru bir görüşe sahiptir.

Bu görüş IV. Enternasyonal'in söz konusu ülkelerdeki evrime ve bütünlüğü içinde uluslararası duruma ilişkin daha doğru bir çözümleme yapabilmesini sağlamakla kalmamıştır (özellikle Kore Savaşı, Vietnam savaşı ve 80'li yılların başındaki "yaklaşan savaş ve yok olma tehlikesi" histerisi sırasında); aynı zamanda, dünya proletaryasının bilinçli birliğini yeniden oluşturma ve "birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için" kuralını koşulsuz biçimde yeniden uygulama çabası çerçevesinde bürokratikleşmiş işçi devletlerinde gündeme gelen antibürokratik kitle hareketleriyle (özellikle Macaristan'da 1956'da, Çekoslavakya'da 1968'de, Polonya'da 1980-1981 ve sonrasında ortaya çıkan) dayanışmaya gereken tüm ağırlığı verebilme olanağını da sağlamıştır.

Sözkonusu olan, herşeyden önce, hemen hemen birkaç istisnayla, bizimki dışında tüm işçi örgütlerinin ve uluslararası akımların yerine getirmekte başarısız kaldıkları pratik ve politik bir görevdir. Ama bundan daha fazlası da söz konusudur. Söz konusu olan, antibürokratik politik devrimin proleter dünya devriminin ayrılmaz bir parçası olduğunu kavramak, bugün dünya proletaryasının üçte biri söz konusu ülkelerde yaşadığına ve bu devrimlere katılacağına göre, antibürokratik politik devrimin proleter dünya devrimi içinde son derece önemli bir yere sahip olduğunu anlamaktır.

Antibürokratik politik devrimin dünya devrimi için önemi, Stalinizmin ve Stalin sonrası bürokratik rejimlerin komünizm, sosyalizm ve genel olarak Marksizm konusunda yarattıkları ve sanayileşmiş

kapitalist ülkelerdeki kitlelerin sosyalizm yoluna girmeleri önünde başlıca öznel engeli oluşturan derin güvensizlikten daha büyüktür.

Bu nedenle, antibürokratik politik devrime yönelik ilerlemeler ile emperyalist ülkelerde sosyalist devrime yönelik ilerlemeler arasında nesnel ve iki yönlü bir diyalektik vardır. Bugünün dünyasında, bu ikili diyalektik işlemeksizin dünya devriminin herhangi bir belirleyici ilerleme kaydetmesi olanaksızdır. Bu devrim olmaksızın, SSCB'de, Doğu Avrupa'da ve Çin'deki krizin çözümü olanaksızdır.

Yeni devrimci kazanımların kapsamı ve sınırları

Troçki'nin, II.Dünya Savaşı'nın, I.Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkandan daha da geniş bir devrimci yükselişle biteceği ve bu yükselişin, geleneksel örgütlerin (özellikle Stalinist partilerin) nüfuzundan geniş ölçüde kurtulacağı yolundaki öngörüsü doğru çıkmadı. Ama bu öngörü tarihin gerçek seyri tarafından tam olarak da yalanlanmadı. Özellikle İtalya ve Fransa'da, öngörülenden daha sınırlı da olsa, devrimci bir yükseliş yaşandı. Yeni devrimci zaferler kazanıldı ama bunlar sanayi proletaryasının ağırlık taşıdığı ülkelerde gerçekleşmedi. Küba dışında, bu devrimler Stalinist kökenli partiler tarafından yönetildi ama bu partiler söz konusu devrimlere önderlik edebilmek için Stalinizmden kopmak durumunda kaldılar. Bu devrimci zaferler hem uluslararası emperyalist sistemin, hem de Stalinizmin krizini derinleştirdi ama ne birinin ne de diğerinin yıkılmasını sağlayabildi. İşte, kabaca II.Dünya Savaşı'nın sonundan 68 Mayısı'na uzanan dönemin içinde yeraldığı genel tarihsel bağlam.

Bu bağlam IV. Enternasyonal'i, kısmen hatalı konjonktürel açıklamaların da ötesinde, teorik ve örgütsel sorunlarla karşı karşıya getirdi. 1948-1953 dönemi boyunca yaşanan krizin kaynağı da bu sorunlardı. Özellikle Yugoslav, Çin ve Vietnam devrimlerinin, bunlara önderlik eden partilerin ve bunların evrimlerinin doğasının tespiti uluslararası Troçkist hareket içinde, bugün hâlâ bu hareketin birleşmesini kısmen geciktirmeye devam eden derin uyuşmazlıklara yolaçtı.

Olayların öngörülemeyen seyrine yanıt vermenin en çocuksu biçimi bunların gerçekleştiğini yadsımak oldu. Bazıları işi Çin'de eşsiz boyutlarda bir toplumsal devrimin yaşandığını yadsımaya kadar götürdüler. Başkaları, "bir" devrime benzer birşeyler olduğunu kabul etmek durumunda kaldılar. Ama bu, beklenen saf proleter devrimi olmadığı için emperyalist, kapitalist sistemden olması gerektiği gibi bir kopuşu gerçekleştiren "gerçek" bir toplumsal devrim değildi. İktidarın "küçük

burjuva milliyetçiliği" hatta "yeni bir egemen sınıf" (iktidarı alacağı ana kadar varolmayan!) tarafından yeniden ele geçirilmesine tanık olunacaktı.

Bu durum çözümlemesinin Marksist yöntemden tümüyle kopuk olan idealist-normatif karakteri ve bunun gerisinde yatan, sektlere özgü kendini doğrulama çabasıyla fazla zaman harcamaya gerek yok. Toplumsal bir devrim, mülkiyet ve üretim ilişkilerindeki temel bir değişimle belirlenir. Bu tür bir değişimin Yugoslavya, Çin ve Vietnam'da gerçekleştiği ciddiyetle yadsınabilir mi? Toplumsal bir devrim aynı zamanda, bir egemen sınıfın iktidarının devrilmesiyle de belirlenir. Yugoslavya, Çin ve Vietnam'da iktidarın 1940'da hangi toplumsal sınıfın elindeyse, bugün de o sınıfa ait olduğu ciddiyetle söylenebilir mi? Küçük burjuvazinin, yani köylülerin, zanaatkârların, hatta "küçük burjuva aydınların" bu ülkelerde sınıf olarak iktidarda oldukları saptaması hangi olguyla temellendirilebilir?

Ama, kapitalizm ile sosyalizm arasında yeni bürokratikleşmiş geçiş toplumlarının gelişmesiyle ve bu ülkelerde bürokratikleşmiş yeni işçi devletlerinin (bu iki kavram bizce eşanlamlıdır) yaratılmasıyla sonuçlanan devrimlerin pekâlâ antikapitalist toplumsal devrimler olduğu bir kez kabul edildikten sonra, ortaya yeni bir teorik zorluk çıkmaktadır. Troçki, Stalinizmin kapitalist ülkelerdeki burjuva düzenin safına kesin olarak geçtiğini söylemişti. Oysa, ortada Stalinist kökenli partilerin pekâlâ önderlik ettiği ve milyonlarca kadın ve erkeğin (Çin'de on milyonlarca) seferberliğini sağlayan, en azından üç gerçek halk devrimi vardır.[17] Öyleyse Troçki bu konuda yanılmış mıydı? IV. Enternasyonal'in Stalinizme ilişkin genel çözümlerinin tümü gözden mi geçirilmeli?

Bu soruların yanıtı, büyük ölçüde, Stalinizmi nasıl tanımladığımıza bağlıdır. Bu tanım ideolojik değil, materyalist olmalıdır.[18] Stalinizm, proletaryanın ve ilgili her ülkenin devriminin çıkarlarının ayrıcalıklı bürokrasinin çıkarlarına tabî kılınmasıdır. Yugoslav, Çin ve Vietnam komünist partilerinin, eski mülk sahibi sınıfların devrimle yıkılmasına yönelirken devrimin ve ülkelerindeki proletaryanın çıkarlarını Sovyet bürokrasisinin çıkarların tabî kılmadıkları açıktır. Söz konusu çıkarları, o zamanlar var olmayan ayrıcalıklı Yugoslav, Çin ya da Vietnam bürokrasisinin çıkarlarına tabî kılmadıkları da aynı biçimde açıktır. Bu nedenle, bu partiler, güçlü bir kitle hareketinin başında iktidarın devrimci fethine doğru ilerleme kararını aldıkları andan itibaren Stalinist partiler olmaktan çıkmışlardır.

Daha doğru bir ifadeyle, Stalinizmden teoride ve pratikte kopmuş oldukları, devrimci mücadeleyi Kremlin'in çıkarlarına, buyruklarına

ve "teori"lerine tabî kılmayı reddettikleri ve bunları iktidarın fethinden yıllarca önce yaptıkları içindir ki, bu partiler iktidarı ele geçirebilmişlerdir. Bu dönüm noktalarını yalnızca "kitlelerin baskısı"na indirgemek, devrimin zaferinde öznel faktörün rolünü hiçe indirger. Üstelik bu paradoksal bir sonuca varır: Yugoslavya, Çin ve Küba'daki zaferlerin tersine, Yunanistan, Endonezya ve Şili'de devrimin yenilgisinin, kitlelerin yeterince baskı oluşturamamalarına bağlanması gerekir. Böylece sorumluluk ihanet içindeki önderliklere değil kitlelere yüklenecektir.

Oysa gerçek bundan farklıdır. Yunanistan'da Yugoslavya'dakinden, Endonezya'da Hindiçin ya da Çin'dekinden, Şili'de Küba'dakinden daha az kitle baskısı (ne de daha hafif bir karşıdevrim tehdidi) olmadı. Ama partiler farklı tutumlar aldılar. Bazıları bilinçli bir biçimde iktidarın devrimci fethine yöneldiler. Başkaları ise (26 Temmuz hareketinin tersine, Stalinist Küba KP'si de dahil), "aşamalı devrim" teorisini uygulama kılıfı altında, bunu kasıtlı olarak reddettiler.

Ancak Yugoslav, Çin ve Vietnam komünist partilerinin ülkelerindeki devrime önderlik etmek için Stalinistlerden kopmakla birlikte, devrimci Marksist partilere dönüşmemeleri, tek önemli kriterin iktidarın alınması olduğu gerekçesiyle çözümlemenin dışında bırakılmamalıdır. Stalinist geçmişlerinden bütünsel değil, yalnızca kısmi bir kopuş gerçekleştirmiş olmaları, bu partilerin önderliklerini, hem iç rejimleri hem de kitleler ile ilişkileri bakımından bürokratik örgütsel konumlarda tutmuştur. Buna bağlı olarak, doğrudan bir işçi ve halk iktidarının (sovyetler) kurumlaştırılması devrimci zaferlere eşlik etmemiştir. Parti aygıtı, daha baştan devletle özdeşleşmiştir. Aynı nedenle, bürokratikleşme ve kitlelerin depolitizasyonu olayı -her ikisi de yeni bir bürokrasinin aşırı maddi ayrıcalıklarının hızla ortaya çıkması sonucunda pekişerek- derinleşmiştir. Dolayısıyla bürokratik biçimde manipüle edilen ve baştan deforme olmuş sosyalist devrimlerden haklı olarak söz edilebilir. Kuşkusuz bu öyle pek şık ve basit bir kavram değildir. Ama gerçek tarihsel süreci tüm karmaşıklığı içinde en iyi biçimde ifade eden kavram budur.

Bu partilerin devrimci Marksist olmayan karakteri hem içerde hem de dışarda devrimin zorunlu yeni adımlarının atılması önünde giderek bir engel oluşturmuştur. Çin devriminin zaferi, 1940'larda varolan ve emperyalizmin 1945'e dek restore etmeyi denediği biçimiyle sömürge sistemine öldürücü bir darbe indirerek dünya çapındaki güç ilişkilerini derin bir biçimde altüst edebildiyse de, bu devrimin zaferinin üstünde yükseldiği somut politik-ideolojik biçimler Endonezya'da devrimin yenilmesine ve Hindistan'da devrimci hareketin felçleşmesine büyük

bir katkıda bulunmuştur. Daha mütevazi bir ölçekte, Çin Halk Cumhuriyeti'nden kaynaklanan çekim gücü, Maoculuğun yolaçtığı politik ve ideolojik karışıklık (bunun nihai biçimi olan Kültür Devrimi dahil) ile birleşerek, emperyalist ülkelerde özellikle 68 Mayısı'ndan sonra, 60'lı yılların gençliğinin tepkisinin bir ürünü olarak ortaya çıkan devrimci güçleri bölmeye ve zayıflatmaya katkıda bulunmuştur. Aynı nedenle, sözü edilen çekim gücü ve karışıklık, bu dönemden itibaren ortaya çıkan uluslararası işçi hareketinin bileşiminin daha geniş bir ölçüde yenilenebilmesi olanaklarını azaltmış, Avrupa'da, Japonya'da ve Kuzey Amerika'da, en azından onbinlerce devrimci ya da potansiyel olarak devrimci kadroyu politik bakımdan yıkıma uğratmıştır.

Küba'da,Grenada'da ve Nikaragua'da söz konusu olan, Yugoslav, Çin ve Vietnam devrimlerinden kalın bir çizgiyle ayrılan gerçek sosyalist halk devrimleridir; çünkü bu devrimlerin başında Stalinist kökenli partiler değil, kendi ülkelerinin antiemperyalist ve sosyalist akımları içindeki bir ayrışmanın ve olgunlaşmanın ürünü olan devrimci partiler vardı. Aynı nedenle, iktidarın bürokratikleşmesi süreci bu ülkelerde diğerlerine göre çok daha sınırlı olmuştur ve ulusal düzeyden çok yerel düzeyde, işçi ve halk iktidarının kurumsallaştırılması yönünde (sınırlı ve henüz yetersiz) ileri adımlar atılabilmiştir. Bu gerçek farklılıkların sonucu olarak, Küba devrimi ve Küba işçi devleti, iktidarın alınmasından sonra uzun bir süre, Latin Amerika'daki anti emperyalist hareketin ve işçi hareketinin bir bölümü üzerinde gerçek bir çekim gücü oluşturan devrimci ilerlemeler kaydedebilmiştir.

Ama yine de, devrimci Marksizmin esas öğelerinin özümsenmemiş olması üzücü pratik sonuçlar doğurmuştur. Küba'da gerçek bir sosyalist demokrasinin yokluğu, giderek sonraki ekonomik ilerlemelerin önünde bir engel oluşturmuştur. Partinin pederşahî anlayışı, ciddi toplumsal ve politik çatışma riskleri barındırmaktadır. Bu anlayıştan kaynaklanan parti-devlet özdeşliği, önderliğin, Latin Amerika devrimini kışkırtabilecek bir uluslararası etki yaratma olanağını ciddi biçimde sınırlandırmakta, Küba devletinin kaçınılmaz diplomatik manevraları, kıtanın geri kalan bölümündeki devrimci güçlere taktik hatta stratejik öğütler verilmesi, hatta dikte edilmesi yönünde bir eğilim göstermektedir. Latin Amerika'da devrimci zaferlerin gecikmesi de Küba devletinin emperyalizm karşısındaki konumunu zayıflatmakta, Sovyet bürokrasisine maddi bağımlılığını arttırmakta ve Küba'nın kendi kriz dinamiğini ağırlaştırmaktadır. Küba ve Nikaragua örneklerinde bile, devrimci Marksist programın

bütünüyle özümsenmesi önemsiz ya da tamamen ikincil bir ayrıntı gibi görünmemektedir.

Küba ve Nikaragua devrimci önderliklerinin nitel olarak farklı karakteri göz önüne alındığında, şu soruyu sormak gerekir: Bu örnekler, dünya ölçeğinde proletaryanın yeni bir devrimci önderliğinin ortaya çıkması sorununu yineleyebilir ve tamamen yeni terimlerle gündeme getirebilirler mi?

Dünyanın hiç bir ülkesinde, devrimci Marksist bir yönetim olmadan devrimin hiç bir zaman zafer kazanamayacağı ciddiyetle iddia edilemez. Küba, Grenada ve Nikaragua'da olduğu gibi, esas olarak ulusal ya da "bölgesel" farklılaşmaların potasında ortaya çıkan devrimci güçler bu örnekleri şurda ya da burda yineleyebilirler. Bu olanağı yargılamak için ne "olumlu" ne de "olumsuz" dogmatik önyargılardan yola çıkılmalıdır; seçenekleri, etkinlikleri, şu ya da bu devrimci örgütün (söz gelişi, Salvador'da, Guatemala'da, Filipinler'de) dinamiğini, yerinde, somut olarak incelemek gerekir. Yanıt hiç bir zaman önceden verilemez; söz konusu örgütlerin uzun vadedeki somut pratiğine bağlıdır.

Ama bunun ancak bazı istisnai örneklerden ibaret kalacağı kanısındayız. Söz konusu örneklerin istisnai karakterini anlamak için Küba ve Nikaragua zaferlerinin özel koşullarını hatırlamak gerekir:

1. Devrimci önderliklerin öncelikle burjuvaziden ve sovyet bürokrasisinden gerçekten bağımsız bir karakter taşımaları.

2. Mülk sahibi sınıfların son derece zayıf, demoralize ve çürümüş olmaları.

3. Proletaryanın özörgütlenme geleneğinin zayıflığı.

4. Devrimci sürecin öngörülemeyen seyri karşısında emperyalizmin görece felçleşmesi ve politik manevralarının başarısızlığa uğraması.

5. Devrimci önderliğin, uzun bir pratiğin ve geniş kitleler içinde artan bir itibarın ürünü olan yüksek niteliği; bu, emperyalizmin politik manevralarını boşa çıkarmanın önkoşuludur.

Bu faktörlerin tümünün birden, hatta, Küba'da ve Nikaragua'da devrimci Marksist olmayan önderlikler altında gerçekleşen zaferleri açıklayan faktörlerin çoğunun, hiçbir yerde yeniden bir araya gelemeyeceğini anlayabilmek için, emperyalist ülkelerdeki, yarısanayileşmiş bağımlı ülkelerdeki ve yarısömürge ülkelerin büyük çoğunluğundaki durumu incelemek yeterlidir.

İşçi hareketinin yenidenbileşim sürecinin kapsamı ve sınırları

Castrocu ve Sandinist önderlikler örneği daha geniş bir bağlama yerleştirilmelidir: artan sayıda ülkede işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesi olayı. Tarihsel olarak Küba devriminin zaferiyle başlayan bu süreç, Venezuela, Brezilya, Bolivya ve Şili'de devrimin yenilgileriyle Latin Amerika'da kesintiye uğramış, 68 Mayısı'nda İtalya'da "sıcak sonbahar"la ve Portekiz devrimiyle yeniden hız kazanmıştır ve o zamandan bu yana, eşitsiz ve sıçıramalı bir tempoyla da olsa sürmektedir. Dolayısıyla bu süreç geleneksel önderliklerin denetiminden kısmen sıyrılan kitle hareketlerinin yükselişinin yansımasıdır.

Bu sürecin en çarpıcı tezahürleri, programatik olarak sosyalist devrime yönelen, kitlesel temele sahip, sosyalist bir sınıf partisi olan Brezilya İşçi Partisi'nin ortaya çıkması; Güney Afrika'da siyah emekçilerin kitlesel biçimde sendikalaşmaları; Polonya proletaryasının çoğunluğunun bağımsız Dayanışma sendikasının önce içinde, Jaruzelski diktatörlüğü tarafından yasadışı hale getirilmesinden sonra da çevresinde toplanmalarıdır. Bu üç oluşum şimdiden milyonlarca emekçiyi etkilemektedir. Bu oluşumların özelliği, nitelik olarak sosyalist ve komünist partilerdekinden üstün bir iç demokrasiden ve kitlelerin özörgütlenmesinden yana bir tercihtir. Daha mütevazi bir ölçekte, benzer bir olay birçok Orta Amerika ülkesinde, Meksika'da, Filipinler'de, Peru'da ve Danimarka'da da ortaya çıkmaktadır. Henüz küçük olan, ama sendikal harekette ve Fransa ve İspanya'daki "yeni toplumsal hareketler" içinde önemli bir ağırlık taşıyan uç sol güçlerin yeniden kümelenmeleri, aynı kategoriye girmese de, yukarda sözü edilenlere ek olarak birçok ülkede benzer birşeylerin olanaklı hale geldiğine işaret etmektedir. Güney Kore, birçok doğu ülkesi, hatta Arjantin gibi ülkelerde benzer gelişmelerin yaşanabileceğini öngörmek için her türlü neden vardır.

Kuşkusuz, emperyalist ülkelerin çoğunda yarısanayileşmiş bağımlı ülkelerin bir çoğunda, geleneksel politik (reformistler, yeni reformistler, Stalin sonrasi Stalinistler) ve sendikal (özellikle ABD, Arjantin, Meksika) bürokratik aygıtlar, kitle mücadelesi ve sınıfın bağımsızlığının kazınılması yolunda başlıca engeller olarak ağırlık taşımaya devam etmektedirler. Son elli yılın tarihsel deneyimi 1917-1921 yıllarındaki devrimci yükselişten çıkartılan dersi doğrulamaktadır: Bu engel, yalnızca bu aygıtların burjuvazinin

karşısında ardarda verdikleri ödünlerin ve böylelikle işçi sınıfının uğramasına neden oldukları ağır yenilgilerin tamamen haklı ve gerekli bir reddiyle ortadan kaldırılmaz. Bu reddediş, devrimcilerin akıllıca uyguladıkları ve kitleler için merkezi önem taşıyan bütün mücadele hedefleri ve sorunları konusunda kararlı bir biçimde birlikçi olan bir politik eğilim olarak, gerçekten de en birlikçi eğilim olarak, ortaya çıkmalarını sağlayan bir birleşik cephe taktiğiyle birleştirilmelidir.

Bununla birlikte, aygıtların işçi hareketi, hele hele başlıca emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfı üzerindeki sürekli nüfuzunun göreli bir olay olduğunu da görmek gerekir. Bu her şeyden önce bir seçim olayıdır. Bu planda bile, artık geçmişteki, yani 1945, hatta 1968'deki kadar mutlak değildir bu olgu (bunun hâlâ geçerli olduğu Büyük Britanya dışında).[19] Öte yandan, bu seçim olayı geleneksel partilerin temel bir toplumsal değişim gerçekleştirebilme iradelerine ilişkin bir yanılsamadan çok, kötünün iyisi gibi bir tercihin yansımasıdır. Bu duruma, özellikle sendika bürokratlarının, ardarda gelen demokrat başkan adaylarına oy verme yolundaki talimatlarına karşın, Amerikalı işçi seçmenlerin kitlesel biçimde seçimlere katılmamalarında ifade bulan artan bir kuşkuculuk eşlik etmektedir. Aygıtların işçi hareketi üzerindeki nüfuzu olayı, geleneksel aygıtların sendikalar üzerindeki gerçek nüfuzunun düşmesi ile kısmen dengelenmektedir. Bunun en kayda değer örneği Fransa'da yaşanmıştır. Bu ülkede, sosyal demokrasi, tarihindeki en önemli seçmen sayısına ulaşmaktadır ama işletmelerdeki varlığı marjinaldir (bazen mutlak sayı olarak devrimcilerin sayısının altındadır) ve sendikalar içinde geniş ölçüde azınlıkta kalmaktadır.

Nitekim, daha yakından incelendiğinde, işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesine ilişkin karmaşık bir süreç, her yerde aynı biçime bürünmese de, hemen hemen bütün ülkelerde gelişmektedir. Bu süreç farklı aşamalarda farklı oranlarda olmak üzere, sendikalar içindeki süreçleri, geleneksel örgütler içindeki süreçleri, yeni oluşum ve akımların ortaya çıkmasını ve bu oluşumların içindeki giderek artan farklılaşmaları birbirine bağlamaktadır.

Bir kez daha yineleyelim, bu gerçek hareketi, bütün ülkeler için geçerli olduğu iddia edilen önceden oluşturulmuş şemalarla değil, her ülkede işçi hareketinin ve kitle hareketinin (sınıf mücadelesinin) özgüllüğünü dikkate alarak, proletaryanın yeni devrimci önderliklerinin inşasına yönelik adımlar atmak için gerçek güçlerin ve fırsatların her somut durumda neler olduğu ve nasıl ortaya çıktığına bağlı olarak kavramak ve ele almak gerekir. Burjuva devletinin ve sermayenin ekonomik iktidarının yıkılması için, işçi sınıfının

çoğunluğunu kazanmak olan tarihsel görevlerini yerine getirirken devrimcileri silahsızlandırmaması koşuluyla, hiç bir özel taktik önsel olarak reddedilmemelidir.[20]

İşçi hareketinin durumu, geleneksel aygıtların işçi sınıfı ve kitle hareketi üzerindeki gerçek nüfuzu bakımından II.Dünya Savaşı sırasındaki, 50'li yıllardaki ve hatta 1968'deki duruma göre değişmekte olsa da, bilinçli bir biçimde sosyalist devrime yönelen ve kitleleri bu hedef için hazırlayan gerçek devrimci kitle partilerinin inşasına pek tanık olmamaktayız. (Brezilya İşçi Partisi kuşkusuz bu amaca en yakın partidir. Ama bu parti konusunda bile belirleyici sınav henüz önümüzdedir.) Bu durumu, eksik bir politik sınıf bilincinin ağır basmasıyla belirlenen bir ara durum olarak niteleyebiliriz. Bir dizi politik sorun açısından reformistlerden ve yeni-reformistlerden daha ileri, ama henüz bütünsel bir antikapitalist politik projeden yoksun öncüler ortaya çıkmıştır.

İşçi öncülerinin yeni bilincinin bu ara durumuna ilişkin pek çok neden bulunabilir. Politik iflaslar ve iğrenç gizli anlaşmalarla geçen onyılların sonucunda klasik Stalinist (Stalin sonrası Stalinist) ve sosyal demokrat projelerin neden olduğu derin hayal kırıklığı; SSCB'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin, bugün bu öncüler tarafından geniş ölçüde kavranan içler acısı durumları; Çekoslavakya ve Polonya'da yaşanan yıkıcı askeri müdahale deneyimlerinin yanı sıra, Pol Pot ve Afganistan'a askeri müdahaleyle yaşanan talihsiz deneyim: Bütün bu olumsuz deneyimlerin yükü Ekim devrimiyle, ya da 1936 İspanyol devrimiyle karşılaştırılabilecek bir nitelik taşıyan ve dünya proletaryası için tarihsel ölçekte gerçek bir umut yaratabilecek pilot deneyimlerle henüz dengelenebilmiş değildir.

Ama öznel faktörün ağırlığını vurgulayan bu açıklamanın gerisinde maddi, nesnel bir açıklama olmalıdır. Devrimci kitle partilerinin inşası, son tahlilde ancak gerçek bir sınıf hareketi ile devrimcilerin uygun bir müdahalesinin bir araya gelmesinin sonucu olabilir. Oysa bu hareket, birbirini izleyen anlarda bazı kilit ülkelerin (örneklerden bazıları Fransa, İtalya, Büyük Britanya, Brezilya, İspanya, Polonya, Arjantin ve kısmen Meksika'dır) büyük proleter taburlarını son onyıllar içinde kucaklayabildiyse de, başlıca müfrezelerden bazıları (ABD,SSCB ve büyük ölçüde Almanya ve Japonya) hâlâ politika sahnesinde yer almamaktadır. Bu ülkelerde -bugünkü koşullarda geleneksel aygıtların hiçbir biçimde kanalize edemeyecekleri- proletaryanın bağımsız bir politik hareket olarak ortaya çıkmaya başlaması, hatta yalnızca şiddetli kitle mücadelelerinin patlaması, uluslararası işçi

hareketinin bileşiminin yenilenmesi sürecinin boyutlarını, temposunu ve içeriğini tepeden tırnağa değiştirecektir.

Bunun gerçekleşmesini beklerken, devrimci Marksistler,proletaryanın devrimci önderliği krizinin henüz hiçbir emperyalist ve yarısanayileşmiş bağımlı ülkede çözülmediği tespitine uygun olarak hareket etmeyi sürdürmelidirler. Devrimci kitle partilerinin inşası, bu inşanın koşulları daha açık ve daha somut hale geldiği ve birçok ülkede bu yönde gerçek ilerlemeler kaydedildiği halde, her yerde hâlâ gündemdedir.

Devrimci Marksistler yenidenbileşim sürecinin gündemde olduğu her yerde ve her ülkenin özgül durumuna uyan biçimler altında, bu yenilenmenin gerektirdiği bütün coşku ve bağlılıkla, söz konusu süreç içinde yerlerini alırlar. Ama hiçbir yerde, programlarının uzlaşımsız savunusunu bu görevin yerine getirilmesi uğruna feda etmezler ve bu hiç de duygusal bir sadakatin ya da basit bir görevin, sekter bir doğrulanma ihtiyacının sonucu değildir. Bu tavır, devrimci Marksistlerin, programın esas ögelerinin özümsenmemesinin işçi hareketini kesin olarak yıkıcı yenilgilere götüreceği konusundaki derin inançlarını yansıtır. (Bu, programın tamamlanmış olarak düşünülmesi gerektiği ve kitle hareketinin yeni nesnel gereklerinin ve yeni deneyimlerinin bir ürünü olarak dönemsel bir zenginleşmeyi gerektirmediği anlamına kesinlikle gelmez.)

Aynı biçimde, devrimci Marksistler işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesiyle ilgili görevler uğruna, her düzeyde özgül politik - örgütsel bir görev olarak kendi akımlarının inşasını feda etmezler: Önderliğin oluşturulması ve sürekliliği; kadroların oluşumu, mücadelelere müdahale; öncelikle sendika ve işçi çevrelerinde kök salma; uzun vadeli bir politik proje ile özdeşleşme; esnek politik inisyatifler başlatabilme kapasitesi, vb. Bu yöneliş, devrimci bir önderliğin ancak uzun vadeli bir çaba sonucunda inşa edilebileceği inancıyla uyumludur: en azından sanayileşmiş ülkelerde ve bunlar arasında da özellikle burjuvazi ve proletaryanın uzun bir politik deneyine sahip olduğu yerlerde.

Paradoksal olarak, devrimci parti ve önderliklerin inşasına esas katkı, devrimci olmayan evre ve durumlarda yapılmalıdır. Devrim patlak verdiği anda, eğer bu görevin çözümü önceki evrede geniş bir biçimde ele alınmamışsa, inşanın bazı aşamalarını gerçekleştirmeye yetecek zaman olmaz.

İşçi hareketinin yenidenbileşimi sürecinde ortaya çıkan ya da çıkma yolunda olan yeni örgütlerin başlıca zaafı, ulusal örgütleri ve

uluslararası bir örgütü eşzamanlı olarak inşa etmeyi reddetmeleridir. En iyi durumda, bu, "ulusal komünizm"in bir tekrarıyla sonuçlanır. En kötü durumda ise, dünya sınıf hareketinin kilit yönlerinin kavranamaması ile uluslararası proletaryanın tüm kesimlerinin çıkarlarının savunusunu terkeden, hatta buna ihanet eden politik tutumlar birleşir.

Uluslararasılaşmanın meydan okuması

Bu eksiklik, insan soyunun bekâsı için belirleyici önem taşıyan krizlerin ve sorunların tam anlamıyla tehlikeli bir biçimde "uluslararasılaşması" ile çakıştığı için daha da çarpıcı hale gelmektedir. Bu sorunlar 1914, 1939 ya da 1945'tekine göre nitelik bakımından daha da geniş ölçüde, artık ancak dünya ölçeğinde çözümlenebilir durumdadır. Sözkonusu sorunlardan, temel önem taşıyan üçü, nükleer felâketi önlemek, ekolojik yıkımı engellemek, üçüncü dünyada açlık ve azgelişmişlik sorununu çözmektedir.

Bugünkü bilgilerimiz ışığında, şu anda birikmiş bulunan, kitlesel imhaya yönelik silah cephaneliğinin yalnızca bir bölümü kullanılsa bile, bir nükleer (hatta biyolojik ve kimyasal) savaşın, yalnızca uygarlığın çöküşü değil, tüm insan soyunun yok oluşu anlamına geleceği kesindir. Bu koşullarda, dünya savaşını (nükleer, biyolojik, kimyasal) önlemek uluslararası işçi hareketinin merkezî stratejik hedefi haline gelmektedir. Bu hedef gerçekleşmezse, herhangi bir dünya devrimi ya da sosyalizmin inşası projesi bütün anlamını yitirir. "Sosyalizm", üstündeki yaşamın yok olduğu bir gezegende "inşa" edilemez.

Dolayısıyla, radikal barışçılardan farkımız varılacak hedef konusunda değildir. Bu hedefi kayıtsız şartsız onlarla paylaşıyoruz. İnsanlığın topluca yok olması tehdidi sürekli hale geldiğinden beri, sınıf mücadelesinin ve devrimci mücadelenin içinde seyrettiği yeni koşulların, bilimsel, dokunaklı değil akılcı bir biçimde bilincine varılmasına yaptıkları yaşamsal katkıyı takdir ediyoruz.

Barışçılardan farklılığımız, bu ölümcül tehdidin nihai olarak ortadan kaldırılması için gereken koşullarla ilgilidir. Devrimci Marksistler, bu kitlesel imha silahlarını ellerinde bulunduran ya da ilerde bulundurması muhtemel olan ülkelerde, sermayenin iktidarı ve egemen ulusal devlet yıkılmaksızın, dünyada barışın sağlanabileceği ve nükleer (biyolojik, kimyasal) kıyametin önlenebileceği düşüncesinin yanıltıcı olduğu inancındadırlar. Ne denli arzu edilir ve olumlu olursa olsun, kısmi silahsızlanma anlaşmaları ile birlikte savaş karşıtı ve an-

tiemperyalist kitle hareketlerinin kapitalist hükümetlere yaptıkları artan baskının nükleer (biyolojik, kimyasal) kıyameti önlemeye yeteceğine inanmak tam anlamıyla yanıltıcıdır. Kısacası barışçıları en azından uzun vadede tehlikelerin ağırlığını abarttıkları için değil küçümsedikleri için eleştiriyoruz.

Bu imha silahlarının kitlesel biçimde kullanılmasının içerdiği intihar tehdidinin boyutlarının burjuvazi de bilincine varmıştır. 1914 ya da 1939' da olduğu gibi bir dünya savaşını, kendi krizinin (öncelikle ekonomik kriz) sapkın ve insanlıkdışı da olsa bir "çözümü" olarak düşünememektedir. Ölü burjuvalar kapitalist krizi atom yemiş "müşterilere" mahvolmuş "malları" "satarak" çözemezler. Dolayısıyla ne kadar az akılcı da olsa herhangi bir burjuva devlet yönetiminin kasıtlı olarak bir nükleer savaş başlatması pek olası değildir.

Ama ne yazık ki sorun bu tespitle sona ermiyor. Öncelikle, önemli nükleer silah stokları dünyanın her yanına saçılmış biçimde kaldıkları sürece, bu stokların bir kazaya uğraması sürekli bir risk oluşturur ve sistemlerin sınama ve otomatizasyon sürelerinin sürekli kısalmasıyla bu risk artmaktadır. İnsan soyunun nükleer imhası tehdidine karşı güvencenin ilk adımlarını atabilmenin önkoşulu, artık, kısmi nükleer silahsızlanma değil, tam nükleer silahsızlanma, bütün nükleer(biyolojik, kimyasal) silahların toptan imhası ve üretimlerinin kesin olarak yasaklanmasıdır. Kapitalizm var olmaya devam ettiği sürece bütün bunların gerçekleşebilmesi olanaksız görünmektedir. Emperyalist ülkelerde hüküm süren askeri doktrin ile kâr ve pazar ekonomisinin bütün mantığı böyle bir varsâyımı yalanlamaktadır.

İkinci olarak, nükleer silahların toptan yok edildiğini varsaydığımız bir durumda, tek başına dünyada yüzlerce nükleer santralin varlığı olgusu bile, "klasik" bir bombardımanın etkisi altında santrallerin her birinin bir nükleer füzeye dönüşmesiyle, dünyanın birçok kilit bölgesindeki bir "klasik" dünya savaşını, hatta geniş çaplı bir "bölgesel" savaşı, nükleer kıyamete çevirebilir. Oysa, 1945'ten bu yana, hemen hepsi emperyalizm tarafından kışkırtılan "yerel" ve "bölgesel" savaşlar milyonlarca kişinin ölümüne yolaçmış ve nerdeyse aralıksız birbirini izlemiştir. Gelecek onyılların bu konuda geçen onyıllardan farklı olacağını düşünmek yanıltıcıdır. Kapitalizm var olduğu sürece, her ne kadar bu tehditle ilgili olarak burjuvaziyi de içine alan bir evrensel bilinçlenme söz konusu olsa da, bu koşullarda insan soyunun yok olması tehdidi sürecektir.

Ayrıca, silahlanma yarışı özellikle de "uzun bunalım"ın kırbacı altında sürdüğü ölçüde[21] gittikçe daha yıkıcı "klasik" silahların üretildiğini de görmek gerekir. Daha bugünden, "sıradan" top mer-

mileri, Hiroşima ve Nagazaki'yi yıkan atom bombalarının yıkıcı gücüyle boy ölçüşebilecek durumdadırlar. Yarın, bu gücü de geride bırakabilirler. Nükleer bir dünya savaşı ile "klasik" bir dünya savaşı arasındaki ayrım gittikçe azalacaktır. Toptan silahsızlanma(yalnızca nükleer değil) artık insan soyunun bekâsının bir koşulu gibi görünmektedir. Ama bu toptan silahsızlanmanın kapitalizmin tasfiyesi olmaksızın gerçekleşebileceğini ummak, tek başına nükleer silahsızlanmanın muzaffer bir toplumsal devrim olmaksızın gerçekleşebileceğini ummaktan daha aldatıcıdır.

Son olarak, akılcı burjuvaların kasıtlı bir nükleer harakiri yapmayacakları kuşkusuz doğruysa da, burjuva devletinin her zaman ve her yerde akılcı erkek ve kadın politikacılar tarafından yönetildiği hiç bir biçimde kanıtlanamaz. Tarih daha önce bize, kariyerinin sonuna doğru gittikçe daha akıldışı bir tutum içine giren, tercihini yalnızca kendisinin değil, sınıfının, devletinin ve ulusunun intiharından yana yapmış fanatik bir maceracı tarafından yönetilen en az bir büyük emperyalist güç (Nazi Almanyası) örneği göstermiştir. Burjuvazinin ekonomik, toplumsal, politik, ideolojik ve ahlaki krizinin aşırı biçimde ağırlaştığı benzer tarihsel koşullarda böyle aşırı bir örneğin bir daha yinelenemeyeceğini söylemek en azından tedbirsizlik olur(insanın aklına "ölüm kızıldan iyidir" zihniyetiyle Amerikan aşırı sağı geliyor).

Dolayısıyla, işçi hareketinin ve "yeni toplumsal hareketler"in ezilmesi durumunda nükleer felâketin kısa vadede elle tutulur bir tehdit haline gelip gelmeyeceği sorunu, 1929 ve 1933'te Almanya'da olduğu gibi, ABD, Fransa, Büyük Britanya ve yarın kuşkusuz Federal Almanya ve Japonya'da, bu ülkelerdeki yönetimin ve yönetici politik kadronun alacağı biçimleri belirleyecek olan sınıf mücadelesinin sonucunda çözüme kavuşacaktır.

Uzun vadede, uygarlığın ve insanlığın savaşla yok olmasını dış baskılar, yani "güçler dengesi", "sosyalist kamp"ın güçlenmesi, nükleer tehlikeye ilişkin bilincin artması vb. sayesinde önlemek tamamen olanaksızdır. Yalnızca, toplu imhaya yönelik silah üretebilecek tüm fabrikaların bizzat üreticilerin eline geçmesi, üreticilerin, varolan tüm silah stoklarını yok etme ve silah üretimini kesin olarak engelleme konusundaki kollektif kararları, uzun vadede insan soyunun bekâsını sağlayabilir. Bunun gerçekleşmesi, ne ulusal ölçekte ne de kıta ölçeğinde sağlanabilir. Sosyalist Dünya Federasyonu'nun kurulması insanlığı savaşla yok olma tehdidinden nihai olarak kurtarabilecek tek çözümdür. Söz konusu federasyon ise, ancak her kilit ülkede, iç sınıf mücadelesinin proletarya lehine sonuçlanmasının ürünü olabilir.

Son onyılların deneyiminin getirdiği bir "yeni olgu"yu da eklemeliyiz. 1945'den bu yana yaşadığımız kesintisiz savaşların çoğundan emperyalizm ve uluslararası burjuvazi sorumluysa da, hepsi bu kategoriye dahil değildir. Kapitalizm sonrası devletler(bürokratikleşmiş işçi devletleri) arasında da birçok askeri çatışmaya tanık olduk: Çin- Sovyet, Vietnam-Kamboçya, Çin-Vietnam askeri çatışmaları(Varşova Paktı birliklerinin Çekoslavakya'ya girmesi de, tam anlamıyla askeri bir çarpışmayla sonuçlanmış olmamakla birlikte, bu kategorinin dışında değildir).

"Tek ülkede sosyalizm"in ve "ulusal komünizm"in bürokratik ideolojisinin bu nihai ve ürkütücü mantığını Troçki de görememişti. Oysa kararlı, etkili, bölgelerle ya da herhangi bir "ulusal komünizm mesihçiliği"yle sınırlı olmayan enternasyonalist bir eğitim ve pratiğin insan soyunun geleceği için taşıdığı önem daha belirgin hale gelmektedir. Bugünün dünyasında herhangi bir "kale"nin savunusunun, tüm dünyadaki insanların bakâsının sağlanması görevinden daha öncelikli olabileceğine ilişkin düşünceden nihai olarak kopmak gerekir. İşçi sınıfının bütününü yeniden kararlı bir enternasyonalizme doğru yönlendirmek gerekmektedir.

Üçüncü dünyada felâket ve açlık tehdidi konusunda, yok olma savaşı tehdidi sorununda kullanılan akıl yürütmeyi ayrıntısıyla tekrarlamak gereksizdir. Ekolojistlerden ve üçüncü dünyacılardan ayrılığımız kesinlikle bu tehditlerin boyutlarına ilişkin değildir. Bu konudaki kaygılarını tamamen paylaşıyoruz. Barışçıların nazizme ilişkin yaklaşımları örneğinde olduğu gibi, ekolojistlerin ve üçüncü dünyacıların da, örgütlü işçi hareketinin(zaman zaman devrimci kanadı da dahil olmak üzere) bağlantılarını kurmakta, somutlaştırmakta ve üstlenmekte yetersiz kaldığı önemli bir konuda bilinçlenmeyi arttırmadaki başarılarını takdir ediyoruz. Farklılığımız, bu korkunç tehditlerin ortadan kaldırılmasının koşulları noktasında ortaya çıkmaktadır. Acil, kısmi ve geçici çözümler için verilen bütün mücadeleleri desteklemekle birlikte, saf, yani kararlı bir biçimde sosyalist ve antikapitalist olmayan ekolojistlerin ve üçüncü dünyacıların, bu artan tehditler ile özel mülkü arttırmaya, rekabete, kâra, sermaye birikimine, pazar ekonomisine dönük bir ekonomi ve bunlardan kaynaklanan toplumsal davranış ve zihniyetler arasındaki yapısal bağı ciddi biçimde göz ardı ettiklerini düşünüyoruz. Bu sorunlar ancak söz konusu mantıktan hızla kopmak koşuluyla çözülebilir. Kapitalist sistem ve burjuva meta toplumu çerçevesinde, bu sorunlar her defasında yeniden gündeme gelecektir. İnsanlığın krizinin uluslararasılaşması karşısında "kampçılık" tüm inandırıcılığını yitir-

mektedir. Bu inanç kaybı Gorbaçov yönetimi altında öylesine artmaktadır ki (gerisini de bekleyin) bizzat Kremlin'in efendileri tarafından sık sık sorgulanmaktadır.

"Nükleer savaşı kazanmak" türünden canice ve insanlıkdışı ütopyalarını terkedenler ileri bir adım atmışlardır. Ama bunu ikame etmek için buldukları düşünce de daha geçerli değildir. Aslında uluslararasılaşmanın meydan okuması karşısında yalnızca iki tutarlı yanıt olanaklıdır. Birincisi, tüm insan soyuna yönelik tehditler karşısında, emperyalizmin ve büyük sermayenin (Stalin sonrası Stalinistlerin bilimsel olmayan bir kısaltmayla "tekeller" dedikleri) derece derece doğalarını değiştirecekleri, en saldırgan ve rekabetçi pratiklerini terk edecekleri, emperyalist olarak davranmaktan vaz geçecekleri ve kapitalizm sonrası toplumlar, üçüncü dünya halkları ve kendi işçi sınıfları ile giderek ilerleyen, hatta ilerici işbirliği ilişkilerini kabul edecekleri inancına dayanmaktadır. Bu inanca göre emperyalizmi ve büyük sermayeyi, bazı çelişkileri arttırabilecek herşeyi öncelikle de her türlü devrimci pratiği özenle önleyerek bu yönde "teşvik etmek" gerekecektir.

Diğer yanıt, burjuva toplumunun krizinin bugünkü aşamasında, politikacılar, ideologlar, ekonomistler ya da işçi örgütleri ne yaparlarsa yapsınlar, bu çelişkilerin dönemsel olarak artmasının kaçınılmaz olduğu tespitinden yola çıkmaktadır. Bu durumda, uluslararasılaşmanın meydan okumasına verilebilecek tek karşılık, tehditleri bütün ağırlığıyla göze almak, krizin olanaklı tek çözümüne yönelmektir: Dünyanın başlıca ülkelerinde proleter devrimin birbirini izleyen zaferleriyle (kapitalist ülkelerde sosyalist devrim, başlıca bürokratikleşmiş işçi devletlerinde antibürokratik politik devrim, üçüncü dünya ülkesi denilen ülkelerin çoğunda sürekli devrim) sosyalist dünya federasyonunun yaratılması.

Birinci yanıt sistemin krizinin ve ürkütücü dinamiğinin ciddi biçimde gözardı edilmesi temeline dayanmaktadır. Tamamen gerçekdışı ve yanıltıcıdır. İkinci yanıtın geniş kitlelere derhal kabul ettirilmesi tartışılmaz biçimde daha zordur. Ama tek gerçekçi yanıt budur. Tarihin gerçek seyriyle birleştiği ölçüde, bu yanıt gittikçe daha iyi anlaşılacaktır.

Enternasyonal teori, pratik ve örgüt olmadan Sosyalist Dünya Federasyonu inşa edilemez

Bugün uluslararası işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesiyle ortaya çıkan başlıca oluşumların tamamen enternasyonalist bir yönelim

başlatma konusunda gecikmelerinin pek çok nedeni vardır. Öznel nedenler arasında, manipüle edici, bürokratik ve idari "merkez"lerle yaşanan, Komintern'in Zinovyevist yozlaşmasıyla başlayıp [22] Stalinistleştirilen Komintern'le sonra da Kominform'la doruk noktasına varan kötü deneyimler, Kremlin'in "uluslararası komünist hareket" üzerinde bir denetim kurma girişimleri, Çin'in, Maocu grupları Çin diplomasisinin birbirini izleyen yön değişikliklerine bağlama girişimleri vb. sayılabilir. Bütün ülkeler için geçerli olan uluslararası yönelimleri, herbirindeki sınıf mücadelesinin özgül durumu ile birleştirme olasılığı konusundaki kuşkuculuk da (özellikle 1914 yılında II. Enternasyonal'in savaş öncesindeki tüm parlak vaadlere rağmen, dünya savaşına karşı bir ortak cephe gerçekleştirmeyi başaramamış olmasıyla beslenen bir kuşkuculuk) bu nedenler içinde önemli bir role sahiptir. Ama bu öznel nedenlere, iktidardaki partiler için sonuçta daha önemli olan nesnel nedenleri de eklemek gerekir. Kaçınılmaz diplomatik manevra zorunlulukları dünya proletaryasının toplu çıkarlarının üstlenilmesini olanaksız kılmaktadır; çünkü bazı anlarda, bazı ülkeler için bu çıkarlar ile manevranın kısa vadeli sonucu arasında çelişki vardır. Bu kesinlikle, devrimci Marksistlerin söz konusu manevraların gerekliliğini reddettikleri anlamına gelmez; sadece her türlü devlet politikası ile dünya proletaryasının sınıf politikası arasında net bir ayrım yapmak gerektiğini gösterir: Oysa, örgütsel olarak kurumsallaştırılmadıkça, bu ayrımın yapılması olanaksızdır.

Lenin bunu çok iyi kavramıştı. Sovyet Rusya'ya ek bir eylem aracı kazandırmak için değil, tersine, Rus komünistlerinin dünya sahnesinde devlet olarak manevra yapma zorunluluklarını dengelemek için Komünist Enternasyonal'in hızla (o dönemde bazılarına göre, zamanı gelmeden) oluşturulmasına Lenin'i iten nedenlerden biri de buydu.

Sovyet Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile Brest-Litovsk barışını imzalarken, bu üç ülkedeki ve diğer yerlerdeki devrimci sosyalistlerin görevinin bu anlaşmayı savunmak değil, emperyalizmin Rusya'ya dayattığı bir dikta olarak yadsımak olduğu Lenin, Troçki, Zinovyev, Buharin ve tüm Komünist Enternasyonal önderleri için son derece açıktı. Daha sonraları, Sovyet Rusya kapitalist Almanya ile Rapollo'da bir işbirliği anlaşması, hem de askeri işbirliğinin başlangıcını içeren bir işbirliği anlaşması imzaladığında, Alman komünistleri, aynı Alman burjuvazisinin hükümetini ve iktidarını devirme mücadelesini bir gün bile bırakmadılar.

Ama işe devlet aygıtı ile partinin ayrılmasını reddederek başlandığında, bu ikisi birbiriyle kabaca özdeşleştirildiğinde ve buna bağlı olarak partinin uluslararası politikası ile devletinkinin ayrılması reddedildiğinde, devlet yararının nesnel gerekleri ve devlet manevralarının nesnel sonuçları uluslararası bir devrimci örgütün inşası yolunda bir engel haline gelir.

Dünya devriminin üç sektörünün tarihsel bir gerçeklik olan çıkar özdeşliğinin, kitleler bir yana, öncünün önemli kesimleri tarafından bile gündelik bir deneyim olarak yaşanmayışı, bu nesnel olgu, işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesi sürecinde, Küba ve Nikaragua dışında ortaya çıkan partiler ve akımlar üzerinde ağır bir yüktür. Bu üç sektördeki kitle mücadelelerinin eşzamanlı olmamaları ve büyük ölçüde özerk gelişmeleri önemli bir engel oluşturmaktadır.

Belirli bir anda, 1968'de, Prag Baharı'nın, 68 Mayısı ile Tet'in Vietnam'a saldırısının birleşik etkisini arttırarak birleştirici bir rol oynaması beklenebilirdi. Aynı nedenle, Prag Baharı'nın bastırılması, Sovyet bürokrasisinin II.Dünya Savaşından beri işlediği cinayetler listesinde yeralan ve uzun vadede çok zararlı sonuçları olan politik bir cinayet olmuştur.

O zamandan beri (birkaç örnekle yetinecek olursak) Orta Amerika'daki kitlelerin ve devrimcilerin deneyimleri, Dayanışma içindeki Polonya emekçilerinin ve FİAT işçilerinin, Britanyalı madencilerin, Fransız demiryolu işçilerinin ya da Batı-Alman demir sanayii işçilerinin deneyimlerinden kopuk bir biçimde gelişmiştir. Bu kopukluğun dayanışmaya yönelik propaganda ve eylemlerle aşılmasına çalışılabilir. Ama bu, ortak ya da eşzamanlı bir kitle deneyiminin yerini tam olarak tutmaz. Birçok ülkede, kitle mücadelelerinin ve öncünün kaydettiği ilerlemelerin kısmi ve parçalanmış karakteri için de aynı şey söz konusudur. Son olarak, daha önce de söylediğimiz gibi, sınıfın en güçlü ulusal taburlarından bazılarının hâlâ somut bir savaş aygıtından yoksun olması da devrimci bir kitle Enternasyonalini yeniden inşa etme projesinin inandırıcılığını kötü yönde etkilemektedir.

Bu koşullarda, yalnızca IV. Enternasyonal ve onun en güçlü seksiyonları ile benzer boyutlardaki bazı küçük gruplar, dünya devriminin üç sektörünü kapsayan gerçekten evrensel bir sınıf dayanışması içinde kendilerine düşen yeri almaktadır. Ve yalnızca IV. Enternasyonal buna denk düşen örgütsel sonucu çıkarmıştır: Ulusal devrimci partileri ve devrimci bir dünya partisini eşzamanlı olarak inşa etmek.

Bu engeller hem kilit ülkelerde, yeni patlayıcı kitle mücadelelerinin gelişmesiyle ve gelişme yolundaki devrimci örgütler içinde yeni farklılaşmaların ortaya çıkmasıyla, hem de geleneksel kitle örgütlerini etkileyen yeni süreçler, bölünmeler, yeniden kümelenme ve birleşmelerle aşılacaktır.

Ama bu sürecin kendiliğinden ve otomatik bir biçimde Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarındaki gibi (aşırı merkezileşmenin ve taktik hataların asgari düzeyde olduğu) evrensel, gerçek bir enternasyonalizmin ortaya çıkmasıyla sonuçlanacağı düşüncesi, temelsiz ve kendiliğindenci bir düşünce olarak reddedilmelidir. Bir Enternasyonalin "burada ve şimdi" inşası için bugünden başlanarak verilecek yorulmak bilmez mücadeleler olmaksızın yeni bir devrimci kitle Enternasyonali de olmayacaktır. IV. Enternasyonal'in inşasına devam edilmedikçe yeni bir kitle Enternasyonali kurulamayacaktır (ikincisi, birincinin basit bir uzantısı olarak değil, geniş bir yeniden kümelenmenin sonucunda kurulacak olmakla birlikte).

Biraz daha ilerleyelim: Emekçi kitlelerin önemli kesimleri, herkes tarafından özgürce kabul edilen tüzüklerle (davranış kuralları) düzenlenen üye partilerin (seksiyonlar) egemenlik haklarından en azından kısmen vaz geçmelerini gerektiren gerçek bir dünya örgütü olarak çalışan devrimci bir kitle enternasyonali içinde bir öndeneyim yaşamadan, öngörülebilir bir gelecekte sosyalist bir dünya federasyonu, dolayısıyla da insanlığın kurtuluşu söz konusu olmayacaktır.

Silah stoklarının yok edilmesi ve silah üretiminin yasaklanması; doğanın kirlenmesine karşı mücadele; üçüncü dünyada açlığı ve tedavi edilebilir hastalıkları ortadan kaldırmak üzere kaynakların dünya ölçeğinde yenidenbölüştürülmesi gibi sorunların devletler düzeyinde çözülebilmesi için egemenlik haklarından kısmi bir vaz geçiş kaçınılmazdır.

Ama egemen sınıfların devletlerinin etnik gruplara, halklara, daha zayıf devlet ya da sınıflara uyguladıkları sömürü, baskı ve şiddetle geçen binlerce yıldan sonra, emperyalistlerin sömürge ve yarısömürge ülkeler üzerindeki aşırı sömürü ve baskılarıyla geçen bir yüzyıldan sonra, ayrımcılık, şiddet ve ırkçı soykırımlarla dolu yüzyıllardan sonra, Sovyet bürokrasisinin çeşitli yabancı uluslara hatta SSCB'nin içindeki milliyetlere uyguladığı yarım asırlık ayrımcılık ve baskıdan sonra, tüm hakların, daha dün ezilen bütün azınlık gruplarının, tüm işçi sınıflarının, tüm devrimci partilerin otomatik olarak, özgür ve art niyetsiz bir biçimde, egemenlik haklarından vaz geçmeyi doğal bir şey

olarak kabul etmelerini beklemek Noel Babaya inanmaktan farksız olur.

Bütün bu kesimlerin, bu hedefe varmadan önce, "küçük"lerin "büyük"lerden daha az hak ve yetkiye sahip olmadıkları, egemenlik haklarından vazgeçme ilkesinin "zayıflar"dan önce "güçlüler" tarafından uygulandığı, her türlü cinsiyetçi, ırkçı, milliyetçi ya da etnik ayrımcılığın kökten ortadan kaldırıldığı sağlam bir eşitlik temelinde, dünya çapında bir işbirliğinin olanaklı olduğunu öğrenebilecekleri bir deneyimden geçmeleri zorunlu görünmektedir.

Herşey, bu deneyimin önce devrimci bir kitle enternasyonali içinde kazanılabileceğini göstermektedir. Çünkü böyle bir enternasyonalin işleyişi (IV. Enternasyonal'in bugünkü işleyişi gibi) ikili bir ilke temeline dayanacaktır: Kendi yönetimlerinin ve ulusal taktiklerinin seçiminde ulusal partilere tam özerklik ve dünya politikasına ilişkin olarak, çoğunluk ilkesine dayalı uluslararası disiplin (terimin Stalinist çarpıtmanın ürünü olan anlamıyla bürokratik merkeziyetçilik değil, özgün, Leninist anlamıyla demokratik merkeziyetçilik.).

Eğer birinci ilke terkedilirse, Zinovyevist manipülasyonlara, hatta açıkça iç demokrasinin boğulduğu ve ulusal yönetimlerin, yalnızca, "enternasyonal merkez"e en sadık kişilere hayat hakkı tanıyan "tersinden seçim" süreçleriyle seçildiği Stalinist bürokratik yöntemlere varılır. İkinci ilke reddedilirse, Rosa Luxemburg'un formüle ettiği korkunç sonuca varma tehlikesi vardır: "Bütün ülkelerin işçileri, barış zamanı birleşin ama savaş zamanında birbirinizi boğazlayın!"

Sonuç olarak, IV. Enternasyonal'in kurulmasını dayatan nedenler bugün de tamamen geçerlidir. Çözümlememizin sonucunu özetleyelim: Kapitalizmin varlığını sürdürmesi yalnızca uygarlığı değil, aynı zamanda insan soyunun fiziksel var oluşunu tehdit eden felaketlerin birbirini izlemesi riskini her zamankinden daha çok taşımaktadır. Kurtuluş ancak (reformlarla derece derece yok olması tutarsız bir ütopya olan) sermayenin egemenliğinin devrimci bir biçimde yıkılmasıyla ve yerini dünya ölçeğinde federe, özgürce birleşmiş üreticilerin egemenliğine bırakmasıyla sağlanabilir. Kapitalizmi yalnızca uluslararası işçi sınıfı yıkabilir. Ama bu hedefe varmak için uygun bir sınıf bilinci düzeyi ve devrimci önderlik zorunludur. Sınıfın, güçlü doğrudan eylem biçiminde ortaya çıkan atılımları, aynı zamanda devrimcilerin zamanında, etkili ve yeterince geniş bir ölçekte müdahaleleri koşuluyla, "öznel faktör krizi"ni çözebilecek koşulları da yaratarak devrimi olanaklı kılmaktadır. Bu çaba, eşzamanlı olarak yeni devrimci ulusal partilerin ve yeni bir Enternasyonalin inşasını hedef almalıdır.

Tarihsel ölçekte, 1938 yılındakiyle aynı ikilemdir söz konusu olan. Birinci durumda, uluslararası proletarya birbirinden kopuk biçimde savaşan ve esas olarak savunmacı, sınırlı, ancak birkaç ülkede burjuva devletinin ve burjuva toplumunun sınırlarını aşabilen mücadeleler veren ulusal sektörlere bölünmüş olarak kalacaktır.

Bu durumda, devrimci bir kitle Enternasyonalinin inşası başarısızlığa uğrayacaktır ama eşanlı olarak, yeni devrimci kitle partilerinin inşası için de aynı şey söz konusu olacaktır. Bu durumda insanlık mahkûm olacaktır. Ya da, dünyanın belli başlı ülkelerindeki proletarya, 1968-1969 yıllarında Fransa ve İtalya proletaryalarının, 1973-1974 yıllarında Portekiz proletaryasının, 1968 ve 1980-1981 yıllarında Çekoslavakya proletaryasının, son yıllarda Siyah Afrika proletaryasının yaptığı gibi harekete geçecektir. İşçi sınıfı içinde sağlam biçimde kök salmış, doğru bir program ve stratejik görüşle donanmış, eylem inisyatifi ve uygun politik inisyatif almaya yetenekli yeterli sayıda kadronun o anda toparlanması koşuluyla,bugünkü işçi hareketinin bileşiminin yenilenmesi sürecinin politik, örgütsel ve coğrafi sınırları giderek aşılacaktır. Yeni devrimci ulusal önderliklerin ve yeni bir devrimci kitle enternasyonalinin inşası olanaklı hale gelecektir.

Bu ikinci alternatifin doğru çıkacağından bir an bile kuşku duymadığımız içindir ki insanlığın geleceğinden, devrimci kitle enternasyonalinin gelişmesinden, IV. Enternasyonal'in zaferinden bir an bile kuşku duymuyoruz.

1 Mayıs 1988

Notlar:

1. Bu belge bir dünya savaşı durumunda ikili taktik (birleşik taktik) önerdiği için özellikle önemlidir: SSCB ile ittifak içindeki emperyalist ülkelerde ve SSCB'ye saldırı halindeki emperyalist ülkelerde, gerçekçiliği ve zorunluluğu II.Dünya Savaşı deneyimiyle geniş ölçüde doğrulanan ikili taktik. Troçki, bu taktiği, SSCB'nin müttefiki olan emperyalist ülkelerde proletaryanın sınıf çıkarlarının savunusunun ve politik bağımsızlığının herhangi bir biçimde terkedilmesi sonucunu vermeyecek bir biçimde tasarlayan hemen hemen tek kişidir.
2. George Breitman'ın, Quatrième Internationale'in bu sayısındaki makalesine bakınız.
3. Lenin'in 1 Kasım 1914 tarihli makalesine bakınız:"Sosyalist Enternasyonal'in Durumu ve Görevleri".
4. Yiyecek, tekstil ürünleri, elektrikli ev aletleri, tıbbi bakım, eğitim hizmetleri, vb. alanlardaki kayda değer üretim artışını (ve halkın tüketimindeki artışı) "yıkıcı güçlerin gelişmesi" olarak sunmak gülünç olurdu.
5. 1921 yılında, Komünist Enternasyonal'in III. Kongresine sunduğu raporda, Troçki, işçi sınıfının tarihi yenilgileri ve korkunç kıyımlarla kesintiye uğrayan yirmi beş yılın ardından doğrulanan, yani kapitalist gelişmenin yeni bir atılım yapacağı yolundaki varsayımını ileri sürmüştü. 1921 + 25: 1946...
6. Le Troisième Age du Capitalisme'de (Kapitalizmin Üçüncü Dönemi) ve özellikle de The Long Wave of Capitalist Development (Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları-Cambridge University Press, 1980) adlı bir kitapçıkta, "konjonktürün uzun dalgaları"na ilişkin, Troçki'den esinlenen

bir Marksist teoriyi sistemleştirmeye çalıştık.

7. Bu tanım Lenin'e aittir; Plekhanov ile birlikte kaleme aldığı Rus Sosyal-Demokrat Partisi'nin birinci programından alınmıştır.
8. Quatrième Internationale'in Mayıs 1986 tarihli 20. sayısında çıkan, emeğin geleceği konusundaki makalemize bakınız.
9. Özellikle, Troçki'nin entellektüel bakımdan en yetenekli çalışma arkadaşı olan ve 1948 yılında Troçkizmden ve Marksizmden bu temelde kopan Jan Van Heyenoort örneğinde olduğu gibi.
10. İlk burjuva devrimi ile (Hollanda), burjuva devriminin sanayi devrimiyle pekişen 'olgun' ve nihai biçimi altındaki zaferi arasında iki yüzyıl geçmek zorunda kaldığını anımsatmaya gerek var mı?
11. 'İşçiler zaman zaman zafer kazanıyorlar ama bu zaferler ancak geçici olabiliyor. İşçi mücadelelerinin gerçek sonucu kısa vadeli başarılardan değil, işçilerin giderek artan biçimde birleşmelerinden geçiyor.' (Komünist Manifesto). Ayrıca, Marx'ın Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i adlı yapıtının önsözündeki ünlü son paragraf da proleter devrimlerinin uzun bir süre boyunca geçici özeleştirel olma niteliğini vurgular.
12. Reformizmin mantığının kötülüğü burada kendini göstermektedir: Hemen gerçekleştirilebilir olandan (Bernstein: 'hareket herşeydir, amaç hiçbir şey') parlamenter burjuva devletinin kurumlarıyla, yani burjuvazi ile temel bir konsensüsün korunmasıyla bağdaşır olana tehlikeli bir sıçrayış.
13. 'Çağın devrimci karakteri, devrimin her an gerçekleşmesine, yani iktidarın alınmasına izin veriyor olmasına dayanmaz. Söz konusu devrimci karakter derin ve ani yalpalamalardan sık ve sarsıcı değişikliklerden kaynaklanmaktadır... (Bkz. Trotsky, L'Internationale Communiste après Lénine, cilt 1, PUF, 1969, s. 179 içinde 'Critique du Programme de l'IC'
14. İki klasik örnek: Kautsky, Die Neue Zeit için yazdığı bir makalede, ultraemperyalizmin savaşları olanaksız kılacağını söylüyordu. Makale, I.Dünya Savaşının başlangıcının ertesi gününde yayınlandı. Talihsiz Rudolf Hilferding, SPD'nin dergisi Die Gesellschaft için yazdığı bir makalede,parti'nin, zekice ve makul taktiği sayesinde, devlet aygıtı ile naziler arasında bir ittifak kurulmasını engellediğini ve buna bağlı olarak, Hitler'in iktidara gelmesini önlediğini yazıyordu. Bu makale de, başkan Von Hindenburg'un Hitler'i şansölye atadığı günün ertesinde yayınlandı.
15. Devrimciler, Karl Marx'ı izleyerek, yalnızca sınıfın en iyi örgütlenmiş kesimlerinin (aynı zamanda, genelde en iyi ücret alan kesimler) doğrudan eylemiyle kazanılabilen ve sınıfın bütününe, özellikle de en zayıf, en örgütsüz, en çok sömürülen kesimlerine kadar yayılması olanaklı olan her toplumsal yasaya hakettiği değeri verirler.
16. SSCB'de, terör nedeniyle ve her türlü politik perspektiften yoksun kalınan bir ortamda, 1934 ve 1941 yılları arasında bu tür bir felçleşmenin genelleştiği doğrudur. Bu felçleşme, proletaryanın büyük bir bölümünün emperyalist saldırganlara karşı savaşa bilinçli bir biçimde girişmesiyle en azından kısmen aşılmıştır.
17. Arnavutluk ve Kuzey Kore'de komünist partilerin iktidarı almalarının gerçek bir halk devriminin sonucunda mı, yoksa daha çok, Doğu Avrupa'da olduğu gibi, dışardan bir askeri müdahalenin sonucunda mı gerçekleştiğine karar verebilmek için henüz yeterli bilgiye sahip değiliz.
18. Stalinizmin, tek ülkede sosyalizm teorisi temelinde kurulan partiler olarak tanımlanması esas olarak idealisttir. Bu aynı zamanda, açık bir karışıklık kaynağıdır. 'Tek ülkede sosyalizm' teorisinden yana olan ama hiç de o kadar Stalinist olmayan birçok sosyal demokratik parti vardı.
19. Genel olarak sosyal demokrasinin solunda yer aldığı düşünülen ve oyların yüzde yedisini alan bir Yeşil Parti'nin varolduğu Federal Almanya örneğini bir kenara bıraksak bile, Danimarka'da, açıkça sosyal-demokrasinin solunda yeralan SF partisinin, ulusal düzeyde oyların yüzde onüçünü aldığını anımsayalım. Bir proleter kenti olan Kopenhag'da, bu partinin oy oranı yüzde yirmi beşe yaklaşmaktadır ve bu da, uç soldaki en küçük iki partinin oyları ile SP'nin oylarının toplamından fazladır. Bu arada, Fransa'da, 3 Mayıs 1988'de başkanlık seçimlerinin ilk turu sırasında Le Monde gazetesinin yaptığı bir kamuoyu yoklamasına göre, sol ucun üç adayı (oyların bölünmesine rağmen) toplam olarak oyların yüzde yedisini almıştır. Bu yeni bir olaydır.

20. Troçki'nin 1935 Haziran ayında, kaleme aldığı IV. Enternasyonal'e Açık Mektup içinde 'Yeni dönem yeni bir enternasyonal gerektirmektedir' altbaşlıklı bölümde şöyle bir pasaj vardır: "Bütün ülkeler için tek bir yol önermek ölümcül olacaktır. Ulusal koşullara, eski işçi örgütlerinin çürüme derecesine, ve nihayet, kendi güçlerinin verili bir andaki durumuna göre, Marksistler(devrimci sosyalistler, enternasyonalistler, bolşevik Leninistler) kimi zaman bağımsız örgütler, kimi zaman da eski bir parti ya da sendika içinde bir hizip olarak ortaya çıkabilirler. Kuşkusuz, her yerde, bu hizip çalışması ancak yeni IV. Enternasyonal partilerinin, eski örgütlerdeki devrimci unsurların yeniden kümelenmesinden ya da bağımsız oluşumlar kurma eyleminden doğabilecek partilerin oluşturulmasının bir aşaması olabilir." (Léon Trotsky, Oeuvres, cilt 5, s. 355)
21. Bu, kesinlikle yukarda söylenenle çelişmez. Nükleer dünya savaşının kapitalist ekonomik krize bir "çözüm" olmadığı açıkça görülüyorsa da, silahlanma yarışı kriz ortamındaki büyük sermayeye pekâlâ bir "ikame pazar" sağlamıştır. Dolayısıyla da, nükleer bir savaşın intihar anlamına geldiğine ilişkin tüm düşüncelerden bağımsız olarak silahlanma yarışı sürecektir.
22. Komintern içinde 1923'ten sonra gelişen Zinovyevist rejim, ulusal yönetimlerin, Komünist Enternasyonal seksiyonlarının uluslararası yönetim tarafından yapılan sert (bazen tamamen idari) müdahaleler yoluyla değiştirilmesi anlamını taşıyordu.

Dünya partisi üzerine

NAHUEL MORENO *

- Politik yaşamının en önemli bölümünü devrimci bir dünya örgütünü inşa etme yolunda harcadığın yoğun çabalarla geçirdin...

- Bugüne kadar sürdürmüş olduğum militan politik yaşamımın büyük bir bölümü bir dünya partisinin oluşturulmasına yönelikti, yaşamımın geri kalan kısmının da IV.Enternasyonal'in inşası amacına hasrolacağını kolaylıkla söyleyebilirim.

Ulusal gerçekliklerin tabi olduğu bir dünya ekonomisi ve politikası var olduğu müddetçe işçi hareketinin en önemli görevi dünya partisinin inşası olmaya devam edecektir. Emperyalizm İMF aracılığıyla, uluslararası bankalara borcu olan tüm ülkelere (bunlar geri kalmış kapitalist ülkeler olabileceği gibi ileri kapitalist ülkeler de olabilir) tek bir politika uygulamaktadır. Ve bu dış borç konusuna ilişkin olarak söylediğimiz herşey politikanın ve ekonominin bütün alanları için de aynen geçerlidir.

Bir dünya politikasının varlığı kapitalizmin bir özelliğidir ve söz konusu olan da onu yıkmak olduğuna göre bu gerçekliğe ve göreve uygun bir aygıtın inşası gereklidir. Sınıf mücadelesinin ortaya çıkardığı sorunların çözümünün her biri için dünya kitle hareketinin farklı araçlara gereksinimi vardır. Ekonomik alandaki mücadelesini sürdürebilmek için sendikaları yaratmıştır işçi sınıfı. İlk sendikal ör-

---

* Nahuel Moreno (1924-1987) Arjantin kökenli bir devrimci Marksist. 1979 yılında IV. Enternasyonal Birleşik Sekretaryası'ndan ayrılarak 1982'de Liga Internacional de los Trabajadores - Cuarta Internacional (LIT-CI) (Uluslararası İşçi Birliği - Dördüncü Enternasyonal) adlı uluslararası örgütü kuran hareketin önderi. Burada yayınlanan görüşme, Moreno ile 1986 yılında yapılan görüşmelerin bir araya getirildiği *Discussions avec Moreno (Tribune Ouvrière*'e Ek, No. 44, Haziran 1987, Paris) başlıklı kitaptan alındı.

gütlenmelerin sanayi devriminin beşiği olan İngiltere'de doğmuş olması hiç de tesadüfi değildir.

- Ama bir dünya politikası geliştirme gerekliliği zorunlu olarak bir dünya örgütünü gerekli kılmaz herhalde.

- Tam tersini kanıtlamaya çalışacağım. Önceki örnekten hareket ederek devam edelim. İşçiler ulusal sömürücülerine karşı tam istihdam veya ücret için mücadele ederken sendikalara gereksinim duyarlar demiştik. Sınıf çıkarlarını savunmak için de siyasi partilere ihtiyaçları vardır. Ne yazık ki uluslararası işçi hareketinin batı ve Sovyet yanlısı eğilimlere bölünmesi yüzünden bu tür örgütlenme ortadan kalkmış oldu. Oysa ki dünya ekonomisi büyük uluslararası sendikaların gelişmesini zorluyor. Bu sendikaların eksikliği kitle hareketi için büyük bir geri adım anlamına gelir. Britanyalı madenciler grevi neden başarısızlıkla sonuçlandı? Tam da uluslararası dayanışmanın eksikliği yüzünden değil mi? Büyük bir devrimci dünya sendikasının yaratacağı dayanışma hareketiyle Britanyalı madenciler pekalâ kazanabilirlerdi.

- Anlattıklarına bakılırsa bu tür uluslararası sendikal örgütler daha önceleri vardı.

- Elbette, hem de çok güçlüydüler. Önce uluslararası bir sarı sendika vardı, daha sonra da III.Enternasyonal tarafından kurulan çok güçlü ve çok iyi örgütlenmiş Kızıl Sendikalar Enternasyonali.[1]

Bu türden güçlü ve merkezileşmiş bir örgüt tasavvur edin ve söz gelimi bu örgüt Pinochet iktidarı terk edene kadar Şili'ye tek bir uçağın veya geminin hareket etmemesine karar verdiği gibi tek bir Şili gemisinin yabancı bir limana yükleme ve boşaltma yapmasına da izin vermeme kararı almış olsun. Bu diktatörlük ne kadar süre direnebilirdi dersiniz? Bana kalırsa çok az. Aynı sonuç madenciler grevinde de alınırdı: Britanya'ya kömür ve petrol sevkini engelleyebilecek güçte bir uluslararası sendika olsaydı, bu grev çok kısa sürede zafere ulaşırdı.

- Galiçya Ulusal Partisi yöneticileriyle tartışma fırsatı bulduğumda bana, uluslararası çözümler geliştirme veya dayanışmalar örgütleme konusunda görüş birliği içinde bulunduğumuzu, ama ulusal özgüllüklerin ağırlığı nedeniyle partilerin ancak ulusal olabileceğini kabul ettiklerini söylediler.

- Peki o zaman bu uluslararası çözümleri geliştirmeyi ve dayanışmayı sağlamayı kim örgütleyecek? Her görev özgül bir örgütlenmeyi gerekli kılar. Bu konuda kendiliğindenliğe inanmıyorum. Hangi örgütlülük dünya işçi hareketini Britanyalı

madencilerle dayanışmaya zorladı? Hiçbiri! Bundan dolayı da dayanışma olmadı.

- Cumhuriyet saflarında Franco'ya karşı mücadele etmek için İspanya'ya giden Uluslararası Tugaylar örneğine ne diyorsun?

- İyi ama o zaman bu tugayların oluşmasına ve Cumhuriyetin korunmasına dayanışmacı desteğini sunan III.Enternasyonal vardı. Aynı şekilde Troçkistler ve anarşistler bu sürecin hazırlanmasına ivme kattılar. Aksi takdirde İspanya'da Uluslararası Tugaylar olmayacaktı.

- Britanyalı madencilerle dayanışma eksikliği bir örgütsel yetersizlikten çok uluslararası işçi sınıfının bilinç düzeyinin düşüklüğünden kaynaklanmadı mı?

- Her iki etken de birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Eğer Hegel'in nesnel tin ile öznel tin kategorilerinden hareket edersek öznel tin'in, yani bilinç düzeyinin nesnelleşmesi gerektiğini söylemeliyiz. Peki nasıl? Bir örgütte. Bunlar aynı sorunun iki yüzüdür. Eğer işçi sömürüldüğünün bilincine varırsa sömürüye karşı mücadele etmek için bir örgüt kurar. Bu öznel tinin nesnel tine dönüşümüdür. Yani düşünceden eyleme ve daha sonra da örgütlenmeye.

- Yeniden Galiçya Ulusal Partisi'nin yöneticilerinin pozisyonlarına dönersek (ki bu yargılarında yalnız değiller, onlarla birlikte bu görüşü paylaşan daha niceleri var) kendilerini şöyle ifade ettiklerini söyleyebiliriz: Ulusal özgüllükler ulusal partileri politik yargılarında bağımsız davranmaya iterek uluslararası bir örgütlenmeye bağlanmamaya zorluyor.

- Ulusal özgüllüklerin önemini inkâr etmediğim gibi partilerin bağımsız kararlarını korumalarına da karşı değilim. Ancak burada söz konusu olan tayin edici olanı belirleyebilmek. Eğer dünya, Arjantin'in Uruguay'dan, Uruguay'ın Brezilya'dan birbirine taban tabana zıt ulusal özgüllükler gösteren bir toplamı olsaydı, diğer bir deyişle, ülkelerin kendi aralarında hiç bir ortak payda bulunmasaydı ve ülkeler evrensel bir bütünlüğün parçaları olmasaydı, kuşkusuz bunun sonucunda bir Enternasyonale gerek kalmazdı.

Peki gerçeklik nedir? Biraz abartarak ifade edersek, dünyayı ve ülkeleri bir ülke ile eyaletlerine benzetebiliriz. Arjantin'in durumunu tahlil ederken onu bir bütün olarak değerlendiririz, eyaletlerindeki durumların toplamı olarak görmeyiz. Sonuç olarak Arjantin bir ulusal devletin egemenliği altındadır, taşra eyaletlerinin değil.

Kuşkusuz dünyanın durumu bunun tam anlamıyla bir benzeri değildir, çünkü birbirlerinden derin farklılıkları olan ulusal devletlerin

varlığı söz konusudur. Ancak kapitalist egemenliğin özelliği dünya sisteminin varlığıdır. Ve bu o denli doğrudur ki sürekli olarak dünya çapında ekönomik ve politik dönemlerden söz edilir. Söz gelimi, kapitalizmin büyük bir şeker üretimine gereksinim duyduğu dönemlerde Karaip ülkeleri ve kuzey Brezilya şeker üretimine yönelmişler ve bu vesileyle büyük şeker üretim merkezleri doğmuştur. Yine 1848 Avrupa devrimi tüm kıtayı etkisi altına alan tek bir süreçtir. Bir diğer örnek de şudur: kapitalizmden önce dünya savaşı diye birşey olamazdı.

Marksistler açısından birincil ve tayin edici öneme sahip olan bilimsel olgu ulusal özgüllüklerin kendisine tabi olduğu dünya kapitalizminin ekonomik, politik ve toplumsal sisteminin varlığıdır. Başka bir deyişle, ulusal olan, evrensel sistemin özgül bir ifadesidir.

Proleter enternasyonalizmi nesnel bir sorunun yanıtı olarak doğmuştur, Marx tarafından ileri sürülmüş bir icât değildir. 1848 yılında yayınlanan "Komünist Manifesto" coşkulu bir devrimci sürece dalmış bulunan Avrupa işçi birliklerinin mülteci işçilerinin bir metnidir. Alman, Fransız, Belçikalı, İngiliz, İtalyan...

I.Enternasyonal 1863 yılında Marx'tan kendileriyle işbirliği yapmasını talep eden çeşitli ülkelerin sendikalarının yöneticileri tarafından kuruldu. O sırada İngiltere'de diğer ülkelerden gelenlerle birlikte sefalet içinde yaşamlarını sürdürebilecek ücretler almakta olan çok sayıda Alman göçmen işçi bulunuyordu. Bu durumun yolaçtığı ucuz işgücü İngiliz işçilerinin işsiz kalmasına neden oluyordu. Benzer durumlar Fransa'da da söz konusuydu. Sonuçta bu ülkelerin işçilerinin yöneticileri bir araya gelip ortak sorunlarının çözümünün uluslararası bir örgütlenmeden geçmesi gerektiğini keşfettiler. Buna göre İngiltere'deki sorunun İngiliz ve Alman işçiler arasındaki bir çatışmayla çözümlenmesi mümkün değildi. Çözüm, her iki ülkenin proletaryasının ve tüm dünya proletaryasının ortak sınıf düşmanına karşı birleşmelerinden geçebilirdi ancak.

Bize göre Stalinist bürokrasinin en büyük cinayeti ve ihaneti müttefikleri Churchill ve Roosevelt'in zorlamasıyla III.Enternasyonal'i lağv etmesidir.

Kapitalizmin hâlâ yıkılamamış olmasının nedeni de burada yatıyor. II.Enternasyonal varlığını sürdürmeye devam ediyor ama o, gerçek bir Enternasyonal olmaktan ziyade kapitalist sistemin savunucusu sosyal demokrat partilerin bir federasyonundan başka bir şey değil. III.Enternasyonal ve Kızıl Sendikalar Enternasyonal'i resmi olarak Stalinizm

tarafından lağv edilmişlerdir. Bu ise kitlelerin bilincinden bir Enternasyonalin gerekliliği fikrinin silinmesi için yapılmıştır.

Günümüzde dünya kitle hareketi içerisinde enternasyonalistler çok küçük bir azınlık oluşturuyorlar. Biz Troçkistler, bir uluslararası sendikal örgüt ile bir uluslararası politik örgütü, yani merkezi bir dünya partisini mutlak bir zorunluluk olarak talep etmekte yalnızız.

Bundan 70-80 yıl kadar önce dünyanın tüm öncü işçileri bir Enternasyonal heyecanıyla yanıp tutuşuyorlardı. I.Enternasyonal; anarşistlerden, Marksistlerden, Proudhon'culardan[2] ve İngiliz sendikalistlerinden meydana gelmişti. II.Enternasyonal kurulduğunda anarşistlerin dışındaki tüm işçi akımları ona katıldılar. Anarşistler II.Enternasyonal'e katılmamakla birlikte enternasyonalizmi reddetmediler, sadece "birinci"de kaldıklarını beyan ettiler.

Stalinizm tek ülkede sosyalizm teorisini geliştirerek bütün bu gelenekle bağlarını kopardı. Ona göre SSCB, emperyalizmi ekonomik rekabetle yenilgiye uğratacaktı, dolayısıyla işçi hareketinin program ve taktiklerinin geliştirileceği bir dünya partisine hiç gerek yoktu. Kruşçev SSCB'nin gücünün ABD'yi 20 yıl içinde geçeceğini ileri sürüyordu.

Bu ideoloji işçi sınıfının bilincini bir çırpıda *Komünist Manifesto*'nun ortaya çıktığı 1848 devrimi öncesi döneme itiverdi.

Pedagojide, ilkokulda okuma yazmayı öğrenip daha sonra hiç pratik yapmadığı için bu bilgisini yitirmiş kişilere işlevsel okumaz-yazmaz deniliyor. Dünya işçi hareketi Stalinizm yüzünden proleter enternasyonalizmi alanında işlevsel okumaz-yazmazlığın ıstırabını çekiyor diyebiliriz. Emperyalizmi ortadan kaldırabilecek biricik aygıt olan dünya partisi, günümüzde öncü işçinin gözünde ütopik, tuhaf bir düşünce veya sadece bir niyet ifadesi gibi görülüyor.

İşçi devletleri teknik ve üretim alanında emperyalizmle rekabet edememiş oldukları için tek ülkede sosyalizm teorisinin temel dayanağı yanlış çıkmıştır. Bütün diğerleriyle birlikte, bu anlamıyla da bir kez daha kanıtlanmıştır ki, kapitalizmi tasfiye edebilmek için vaz geçilmez araç, emperyalizme karşı işçi devletlerinin ekonomik ve teknolojik rekabeti değil, tüm dünya işçilerini seferber ederek harekete geçirecek olan ve emperyalizmle politik olarak çatışmaya giren dünya partisidir, Enternasyonaldir. Başka bir deyişle birbirine sıkı sıkıya bağlı iki Enternasyonale gerek vardır. Biri sendikal, diğeri politik.

Bununla birlikte ulusal özgüllükleri inkâr etmemek gerektiğini de özellikle ilâve etmek gerekir. Uluslararası önderliğin ulusal partilere

ne yapmaları veya hangi politikayı uygulamaları gerektiğini dikte etmesine de karşıyız.

- Yani Stalinizmin yaptığı gibi mi?

- Stalinizm enternasyonalizmin karşı kutbudur. SSCB büyük bir güç olarak kendi çıkarlarına hizmet eden dünyadaki tüm partilere politikalar dikte etmekte ve onlara destek olmaktadır. Enternasyonal ise bir parti gibi hareket eder. Ulusal partilerin delegelerinin tartıştıkları ve bir politik yönelişi oyladıkları kongreler gerçekleştirir.

Oysa bakın Arjantin Komünist Partisi'nin durumuna. 1976 yılı Mart ayındaki hükümet darbesini ve general Videla'nın hükümetini açıkça destekledi.[3] Arjantin KP'sinin tüm üyelerinin veya dünyada SSCB'ye sempati duyan milyonlarca militan işçinin, KP üyeleri de dahil olmak üzere binlerce militanı öldüren ve işkenceden geçiren bu diktatörlüğe politik destek verme politikasını onayladıklarına inanmıyorum. Ama Arjantin KP'si diktatörlüğe desteğini sundu çünkü bürokratik bir devlete bağımlı ve verilen emirleri yerine getiren bir partiydi. SSCB'nin bu askeri diktatörlükle her zaman mükemmel diplomatik ve ticari ilişkileri oldu.

- Halbuki birçokları için enternasyonalizm bu demektir. Kendisine sempati duyan partilere iradesini dikte etme yani. Örneğin, kısa süre önce Havana'da Latin Amerika ülkelerinin komünist partilerinin bir toplantısı oldu. Bu da bir çeşit Enternasyonal olarak değerlendirilemez mi? Yoksa bu sadece bir dış görünüş mü sence?

- Ne biri ne diğeri. Bu bir büyükelçiler toplantısıdır. Reagan'ın Avrupa'yı ziyareti sırasında ABD yanlısı partilerin yöneticileriyle büyükelçilerini toplayıp yaptığı toplantılar gibi bir şey.

KP'ler toplantısı bir Enternasyonal değil. Sorunların çözümüne ilişkin kararlar oybirliğiyle alınıyorsa ortada bir işçi partisi yok demektir. Oybirliğiyle değil de çoğunluk oyuyla alınmış tek bir karar çıktı mı? Herhangi bir gazetede büyük bir tartışmanın yaşandığı yazıldı mı? Hayır. Söz konusu olan sadece SSCB Dış işleri Bakanlığının görevlilerinin yaptıkları toplantıda durumu değerlendirip daha sonra da yardımcılarına tavırlarını dikte ettikleri bir buluşmadan ibarettir.

Bizim algıladığımız biçimiyle bir Enternasyonal derin farklılıkların varlığıyla belirlenir, çünkü o dünya çapında bir kurumdur. Farklı kültürleri, gelenekleri ve hatta dilleri yansıtan farklı ülkelerin delegelerinin bir araya gelmesinden oluşan bir toplulukta aksi düşünülemez. Bu koşullar altında oybirliği mümkün değildir.

- Devrimin gelişimi ülkelere göre eşitsizdir, öyle değil mi? Bu ise Enternasyonalin seksiyonları arasında, yani ulusal partiler arasında eşitsiz bir gelişmeye yol açar...

- Evet öyle.

- Bir ülkede, diyelim Bolivya'da, güçlü bir Enternasyonal'in var olmadığı bir durumda iktidarı almaya hazır olduğumuzu varsayalım...

- Mesele iktidarı alma kararlılığında olup olmadığımızdır.

- Mesele ya da daha doğrusu benim sorum, bir ülkede iktidarın alınmasının güçlü bir Enternasyonalin inşasına bağlı olup olmadığı sorusuydu.

- Ulusal partilerin inşasıyla Enternasyonalin inşasının bileşik bir süreç olduğunu söyleyeceğim. İlk elde, sınıf mücadelesine müdahale edebilmek için ulusal durumun doğru bir tahlilinden hareket etmek kaçınılmazdır. Parti "çizgisi" dediğimiz tahlil ve politika geliştirme görevi (yani kitleleri harekete geçirme ve partinin inşası için ileri süreceğimiz görevler ve şiarlar bileşimi) herşeyden önce ulusal partinin görevi olmak durumundadır. Ancak bu tahlil uluslararası durumun doğru bir değerlendirilmesi yapılmadığı takdirde eksik kalır. Latin Amerika kıtasının genel durumu ve ABD emperyalizminin politikası hesaba katılmaksızın Arjantin'in durumu nasıl anlaşılabilir? Partilerimizin kongrelerindeki gündem sıralamasında dünya durumuna ilişkin tartışmanın ulusal duruma ilişkin yürütülecek olandan hemen önce yapılıyor olması tesadüfi değildir. Birçok ülkenin partilerinin yönetici ve militanlarının görüş ve deneyimlerini biraraya getiren LIT-CI(Ulluslararası İşçi Birliği-Dördüncü Enternasyonal) gibi küçük ve zayıf bir uluslararası örgütün bile işlevinin vazgeçilmezliği buradan kaynaklanıyor. Bu türden bir uluslararası örgütün yapacağı çözümlemeler bile, çok parlak yöneticilere sahip ulusal bir partinin geliştireceği çözümlemelerden daha zengin ve gelişkin olmak durumundadır.

Şimdi, başlangıçta andığım bileşkenin bir diğer yönünü belirtmem gerekiyor, şöyle ki: Partilerinden herhangi birinin bir ülkede iktidarı fethetmesiyle birlikte büyüyüp güçlenerek nitel bir sıçrama yapabilecek tek aygıt Enternasyonaldir. Troçkistlerin herhangi bir ülkede zaferi, başta bir Enternasyonalin gerekli olmadığını savunanların görüşleri olmak üzere bir dizi önyargıyı çürütecektir. Dürüstlükle ifade etmeliyim ki hiçbir Troçkist parti (burada kuşkusuz söz konusu olan demokratik ve proleter sosyalizmine can atan bir partidir) ne kadar zayıf ve güçsüz olursa olsun bir Enternasyonalin teorik ve politik desteği olmaksızın iktidarı ele geçiremez. Böyle bir iktidar

gerçekleştiğinde ise, bir Enternasyonalin uluslararası işçi hareketi için en acil politik bir zorunluluk olmayıp sadece bir aksesuar olduğunu iddia eden son derece hatalı ve zararlı görüş yenilgiye uğramış olacaktır.

Diğer taraftan, bu tür bir Troçkist hükümet örneği her türden özgürlüğü de beraberinde getirecek olan işçi demokrasisinin dayatmasıyla muazzam bir etki yaratacaktır. Bu hükümet bugüne kadar hiçbir burjuva devletinin ve hatta hiçbir bürokratik işçi devletinin verememiş olduğu işçi özgürlüklerini yaratacaktır.

Bu iki olgu dünya işçi sınıfı içinde müthiş bir coşkuya yol açacak ve nihayet Enternasyonal milyonlarca işçiyi kucaklayan bir dünya örgütüne dönüşecektir.

- Şu halde Enternasyonalin esas olarak bir politik hazırlanma rolü üstleneceğini söylüyorsun. Enternasyonal önderlik ulusal partilerin yaşamına müdahale edebilir mi ya da etmeli mi sence?

- Hayır, sadece politik hazırlanma ve aynı zamanda büyük işçi mücadeleleriyle dayanışma gibi uluslararası kampanyaları örgütleme işlevini (El Salvador gerilla hareketine destekten Britanyalı madencilerle dayanışmaya ve Polonya'da Dayanışma'nın antibürokratik mücadelesine destek vermeye) veya dış borç ödemesine karşı bağımlı ülkelerin kitlelerinin politik birliğini sağlama görevini üstlenmelidir.

Sormuş olduğun soruya cevap olarak, bu aşamada Enternasyonal'in ulusal partilerin yaşamına müdahale etmemesi gerektiğini düşünüyorum. Belki ileride birçok ülkede iktidarı ele geçirmiş partileri bulunan ve bu yüzden de uluslararası işçi hareketi nezdinde büyük bir prestij kazanmış olan önderliğiyle büyük bir Enternasyonal için durum farklı olabilir.

Bugün için Enternasyonal tüm gücüyle politik tartışmalara müdahale etmelidir. Ancak Enternasyonal önderliğinin bir ulusal partinin önderliğini değiştirmesi veya ona bir ulusal politikayı dayatması çok tehlikeli bir hata olur. Ulusallık uluslararasılılığın özgül bir görünümü olmakla beraber çok büyük bir özerklik derecesine de sahiptir.

NOTLAR:

1- 'Sarı' diye anılan Uluslararası Sendikalar Federasyonu Avrupalı sosyal demokrat partiler tarafından yönetilen sendikalardan oluşuyordu. II.Dünya Savaşı sırasında ortadan kalktı. III.Enternasyonal tarafından kurulan (ve gene onun tarafından lağv edilen) Kızıl Sendikalar Enternasyonal'i ise reformist bürokrasiye karşı komünistler tarafından kurulmuş olan sendikaların birleşmesinden oluşuyordu.

2- Pierre Joseph Proudhon (1809-1865) anarşizmin ilk kuramcılarından biridir. Görüşleri, işçiler arasında özellikle 19. yüzyılda çok etkili olmuştu.

3- Arjantin'de general Videla devlet başkanlığını ele geçirdiğinde Arjantin KP'sinin gazetesi şu yorumu yapmıştır: "General Videla'nın açıklamaları bizim de onayladığımız kurtarıcı bir programı oluşturmaktadır. General Videla anlayış istiyor. Bizden bu desteği görecektir. Halkımızın tüm yurtsever kesimlerinin başkanın bu çağrısına uyarak demokratik yeniden örgütlenmeye katkılarını sunmaları gerekir." (Tribuna Popular, 8/4/1976).

Mücadele içinde yitirdiklerimiz

Troçki'nin önderliğindeki IV.Enternasyonal'in kuruluşunun 50. yılı nedeniyle, bir yandan faşistler ve burjuvazi, diğer yandan Stalinistler tarafından katledilen devrimci Marksist önderlerin en tanınmışlarının bir listesini yayınlamayı görev bildik. Ancak sayıları bunlardan hiç de az olmamakla birlikte Stalin tarafından katledilmekten kurtulamayan kararlı Stalin savunucularını bu listeye katmadık.*

AVİLOV Nikolay (Glebov) (1887-1937) İşçi; 1904'te bolşevik oldu. Petrograd'da işçi örgütçüsü. 1917 Nisan ayında Merkez Komite (MK) yedek üyesi. 1917'de PTT halk komiseri, daha sonra Petrograd-Leningrad sendikaları yöneticisi. 1924-1925 yıllarında MK yedek üyesi ve yeni muhalefetin özellikle 14. Kongredeki sözcülerinden. Birleşik Muhalefet'in üyesi. 1935'te tutuklandı, partiden ihraç edildi, Moskova Duruşmalarına çıkarıldı ve büyük temizlik sırasında ortadan kayboldu.

BAKAYEV İvan(1887-1936) Petrogradlı işçi; 1905'te Kamişin'deki silahlı ayaklanmayı yönetti. 1906'da bolşevik fraksiyona katıldı. 6 yıl hapis yattı. Petrograd örgütçülerinden, 1917 Ekim ayında Petrograd Sovyetinin sekreteri, 1920'de başkent ÇEKA'sının (Gizli Polis Örgütü) başkanı ve daha sonra Merkez Kontrol Komisyonu üyesi. Yeni muhalefetin mücadelesine ve daha sonra Birleşik Muhalefet'e katıldı. 14. Kongrede ihraç edildi, Kirov'un ölümünden sonra 6 yıl hapis cezasına çarptırıldı (Ocak 1935). Birinci Moskova Duruşmasında ölüme mahkum edildi ve kurşuna dizildi.

BELOBORODOV Aleksandr (1891-1937?) İşçi; 1908'de bolşevik oldu. Örgütçü, birçok kez yakalandı. 1918'de Ural Sovyetinin başkanı. Çar'ın öldürülmesinin sorumluluğunu üzerine aldı. 1919'da MK üyesi, 1920'de yedek üye, 1927'ye kadar RSSCF'nin içişleri halk komiseri. 46'lar mektubunun imzacılarından olup Birleşik Muhalefet'in yöneticilerinden. 1927'de partiden ihraç edilerek sürgüne gönderildi. İkinci Moskova Duruşmasında "niyetleri" nedeniyle yargılandı. Büyük bir ihtimalle cezaevinde intihar etti.

---

* Sınıf Bilinci

BENGOCHEA Angel Amado (1926-1964) 1940 yılında Arjantin'deki ilk öğrenci ayaklanmalarında öğrenci lideri. Sosyalist Gençlik Örgütü'nün başkanı. Sosyalist Parti içinde Marksist bir muhalefet örgütledikten sonra 1946'da Troçkist harekete katıldı. 50'li yıllardan itibaren fabrikalarda çalışarak Peroncu sendikaların yöneticilerinden biri oldu. 1957'de hapse girdi. Diğer Latin Amerika ülkelerindeki mücadelelere de katıldı. 1963'te politik-askeri bir grup oluşturdu ve bir yıl sonra silahlı bir çatışmada Arjantin ordu birlikleri tarafından katletildi.

BLUMKİN Jak (1898 -1929) Burjuva kökenli; yüksek öğrenim gördü. Sol Sosyalist-Devrimci, 1919'da ÇEKA üyesi. Sosyalist Devrimciler'in (SR) aldığı karar üzerine Alman elçisi von Mirbach'ı öldürdü. Bunun üzerine yakalandı ve mahkum edildi. Ancak daha sonra Bolşevik Parti'ye katıldı, serbest bırakıldı, Troçki'ye bağlı olarak Kızıl Ordu'nun gizli servisinde önemli görevler üstlendi. İran, Çin, Hindistan ve başka ülkelerde görev aldı. Kendi geçmişi nedeniyle Birleşik Muhalefet'e katılmadı. GPU (Siyasi Polis Örgütü) tarafından İstanbul'a gönderildiğinde Troçki ile buluşarak, ona Sovyetler Birliği'nden haber getirdi. Bu durum öğrenildiğinde öldürülmesine karar verildi. Anılarını yazması için kendisine süre tanındı ve kurşuna dizildi. Blumkin'in anıları GPU'nun elinde olup daha sonra da hiçbir yerde yayınlanmadı.

BOSCH Evgenya (1879-1924)(Takma adı Gotlibovna) 1900'de partiye katıldı, 1903'te bolşevik oldu. 1913'te yakalandı, sürgüne gönderildi, 1915'te kaçtı. O zamanlar partinin sol kanadında yer alan Pyatakov ve Buharin ile birlikte, ulusal sorun konusunda Lenin'e karşı tavır aldı. Şubat devrimi sırasında Rusya'ya döndü, Kiev ayaklanmasında ve iç savaş sırasında yönetici bir rol oynadı. 46'lar metnini imzaladı, 1924'te protesto mahiyetinde intihar etti.

ŞLYAPNİKOV Aleksandr(1883-1943?) Maden işçisi, 1899'dan itibaren parti üyesi oldu, 1903'te bolşevik fraksiyona katıldı. 1905 devrimine katıldığı için 2 yıl hapse mahkum edildi, 1908-1914 arasında yurt dışına çıktı ve Fransız işçi hareketi içinde yer aldı. 1915'te Rusya'ya geri döndü ve Belenin takma adıyla MK'nin Rus bürosunu yeniden örgütledi. 1917 yılının Mart ayında Kamenev ile Stalin'in uzlaşmacı çizgisine muhalefet etti. Nisan ayında maden işçileri sendikasının başkanlığına getirildi. Devrimden sonra çalışma halk komiserliği görevini sürdürdü. 1918'de MK'ne seçildi. Kollontay ile birlikte İşçi Muhalefetini örgütledi ve bu sıfatla 1921'de yeniden MK'ne seçildi. 1933'te partiden ihraç edildikten sonra 1935'te tutuklandı ve 1937'de hapiste öldü.

DİNGELSTEDT Fedor (1897-1936?) Sosyoloji öğrencisi; 1914'te bolşevik oldu. Partinin Kronştadt örgütleyicisi. İç savaş sırasında halk komiseri, daha sonra Orman Fakültesi'nde profesör. "Hindistan'da Tarım Sorunu" adlı bir yapıtın yazarı. 1923'ten beri muhalefet üyesi, daha sonra Birleşik Muhalefet'e katıldı. Partiden ihraç edildi, sürgüne gönderildi, birkaç kez mahkum edildi. Toplama kamplarında örgütlediği bir açlık grevi sırasında öldü.

DROBNİS Jak (1891-1937) Ayakkabıcı; 15 yaşından itibaren bolşevik. 1906'da 6 yıl hapse mahkum oldu. Partinin Ukrayna yöneticisi, iki kez ölüme mahkum edildi. Kurşuna dizilmesine rağmen bir raslantı sonuçu ağır yaralı

olarak kurtuldu. 1923'ten itibaren muhalefet üyesi. 1926-27'de Sapronov'a yakınlaştı. Sibirya'da bir fabrikanın müdürlüğüne yollandı, 1936 Duruşmalarının ikincisinde hem sanık hem de aleyhte tanık olarak yer aldı. Ölüm cezasına çarptırılarak kurşuna dizildi.

DİBENKO Pavel (1889-1938 ?) Köylü ailesinin oğlu; denizci, 1906'dan itibaren bolşevik. Kırım'da ve daha sonra Kronştadt'da çok etkin. Kronstadt'ın en ünlü hatiplerinden. Ukrayna'da ilk kızıl birliklerin komutanlığını yaptı ve Kızıl Ordu'da çeşitli faaliyetlerde bulundu. Muhalefet üyesi, 1938'de kayboldu.

YELTSİN Boris (1879-1937 ?) Aydın; 1899'dan itibaren parti üyesi; 1903'ten sonra bolşevik. 1917'de Yekaterinoslav Sovyeti başkanı, Ural Sovyetlerinin yöneticisi. Kasım ayında Pan-Rus Sovyetleri yürütme kuruluna seçildi. Troçki'nin tüm mücadelelerine katılarak her durumda onunla beraber tavır aldı. 1928-29'da Sol Muhalefet'in geride kalan üyelerinin oluşturduğu küçük çekirdeğin yöneticiliğini yaptı. Daha sonra yakalandı ve kendileri de Sol Muhalefet'in üyeleri olan iki oğlu ile birlikte çalışma kamplarında ortadan kaldırıldı. Victor Serge'in *S'il est minuit dans le siécle* (Yüzyılın Geceyarısı mı Oldu?) adlı romanının Elkin adlı kahramanının Yeltsin olduğu bilinir.

CHAMBİ Tomas; IV. Enternasyonal'in Bolivya seksiyonu POR'un (Devrimci İşçi Partisi) MK üyesi. Barrientos'un diktatörlüğü sırasında hapse atıldı, diktatörlüğün çöküşüyle birlikte özgürlüğüne kavuştu. Banzer'in hükümet darbesi sırasında La Paz bölgesinde bir yoksul köylü birliğinin komutanlığını yaparken öldürüldü. Cesedinin üzerinde kendi el yazısıyla yazmış olduğu şu not bulundu: "Bana cesareti ve haklı bir dava için mücadeleyi öğretmiş olan Devrimci İşçi Partisi'nin bir militanıyım. Yaşasın ulusal kurtuluş, son zafere kadar ileri!"

EPE HEİNZ Walter Held; 1931'de öğrenciyken Alman Sol Muhalefeti'ne katıldı. *Parmanente Revolution* adlı derginin yayıncılarından. 1933'te Almanya'dan ayrılmak zorunda kaldı ve Çekoslovakya'da Alman mültecilerinin ilk yayın organı olarak *Unser Wort*'u çıkardı. 1934'te Oslo'da Willy Brandt ile birlikte Devrimci Gençlik Örgütleri Uluslararası Bürosu'nun sekreterlerinden biri oldu. Daha sonra Brandt'ın ihbarı üzerine aralarında Epe'nin de bulunduğu Troçkistler bu bürodan ihraç edildi. Norveç'in naziler tarafından işgal edilmesi üzerine İsveç'e geçti. 1941 ilkbaharında Sovyetler Birliği'nden geçerken tutuklandı ve karısı ve çocuğuyla birlikte yok oldu.

YEVDOKİMOV Grigoriy (1884-1936) İşçi ve denizci; Petrograd'da faaliyet gösterirken birçok kez Sibirya'ya sürgüne gönderildi. 1903'te bolşevik oldu. İç savaş sırasında Petrograd Sovyetinin başkanlığını yaptı. 1919-1925 yılları arasında partinin MK üyesi. 1925-26 arasında MK sekreteri. Zinovyev'e bağlı olduğu için 1927 yılında partiden ihraç edildi. 1935'te 6 yıl hapse mahkum edildi. Ertesi yıl ise birinci Moskova Duruşmasında ölüme mahkum edilerek kurşuna dizildi.

GRAHAM Peter(1945-1971) İrlanda'lı devrimci; Önceleri Connoly Gençlik Örgütü üyesi, hızla Troçkizme yöneldi. *Irish Workers Group* üyesi olduktan

sonra Dublin'de *League for a Workers' Republic* ile *Young Socialists*'in kuruluşuna katıldı. Londra'ya geçip IV. Enternasyonal'in Britanya seksiyonu IMG'ye (Uluslararası Markist Grup) katılarak *Red Mole* adlı derginin yayın kuruluna girdi. IV. Enternasyonal'in İrlanda seksiyonunu kurmak için Dublin'e geri döndüğünde İngiliz Gizli Servisi tarafından katledildi. İRA ve İrlanda sosyalist hareketinin tüm militan örgütleri anısını saygıyla anıyorlar.

HİC Marcel; 1933'te 18 yaşındayken Fransız Troçkist hareketine katıldı(*Uluslararası İşçi Partisi* ve *Leninist Gençlik Örgütü*). Fransız örgütünü yeniden inşa etti ve Ağustos 1940 tarihinden itibaren *La Vérité*'yi yayınlamaya başladı. Alman işgali sırasında Fransız seksiyonunun sekreteri oldu, IV.Enternasyonal'in Avrupa Sekreterliğinin kurulmasına katıldı. 1943'te Gestapo tarafından yakalanıp Dora'daki Nazi toplama kampına gönderildi. Ordaki yürekli direnişi nedeniyle öldürüldü.

YAKİR İona (1896-1937) Beserabya'lı zengin bir burjuva ailesinin oğlu; Odessa'da öğrencilik yaparken anarşist oldu, daha sonra Nisan 1917'de bolşevik oldu. Asker Sovyetlerinin örgütleyicisi. Kızıl Muhafızların şefi. 22 yaşındayken Kızıl Ordu'nun bir tümeninin komutasını üstlendi. Ordunun en eğitimli şeflerinden biri. 1927'de muhalefete karşı yürütülen politikayı eleştirdi. Ordu komutanı, Tuhaçevskiy ile birlikte 1937'de kurşuna dizildi. 1956'da itibarı iade edildi.

JAKOBOVİTCH Joseph (1915-1943) Hitler işgali sırasında Avusturya'daki "Gegen den Strom" grubunun yöneticisi; 1943'te silahlı kuvvetler içinde yıkıcı propaganda yapmak ve ihanet suçlamasıyla naziler tarafından kurşuna dizildi.

YOFFE Adolf (1883-1927) (Takma adı Krimskiy) Sosyalist faaliyetleri nedeniyle 16 yaşında üniversiteden kovuldu. Berlin, Zürih ve Viyana'da tıp ve hukuk öğrenimi gördü. 1905'te mücadeleye katılmak üzere Rusya'ya geri döndü. Sürgünde RSDİP'in dış bürosunun MK üyeliğini yaptı. Troçki ile birlikte Viyana *Pravda*'sını çıkararak onun Rusya içindeki dağıtım şebekesini oluşturdu. Yakalandı, sürgüne gönderildi ve 1917 devrimi ile birlikte özgürlüğüne kavuştu. 1917 yılının temmuz ayında Troçki ile birlikte Bolşevik Parti'ye katıldı. Brest-Litovsk'taki ilk delegasyonun başkanı, birkaç hafta süreyle dışişleri halk komiseri, 1917-18 yıllarında MK yedek üyesi. Önce Berlin ve daha sonra Pekin büyükelçisi. 1924'te Viyana'da ve 1925'te Tokyo'da büyükelçilik yaptıktan sonra 1926'da Moskova'daki Çin Üniversitesi'nin rektörlüğünü yaptı. Sürekli olarak Troçki'ye bağlı kaldı. Onun kişisel dostuydu. Sol Muhalefet'e katıldı. Ağır bir hastalığa yakalanmasına rağmen tedavisi kasten geciktirildiği bir sırada Troçki'nin partiden ihracını protesto etmek amacıyla intihar etti. Cenaze töreni Sol Muhalefet'in ülkedeki en son açık gösterisi oldu. Sibirya'ya sürgüne gönderilen karısı ve çocuğu orada yok oldu.

KAYUROV Viktor (1876-1936) İşçi; 1900'de partiye katıldı ve 1903'te bolşevik oldu. 1917'de Viborg bölgesi yöneticisi. İç savaş sırasında partinin Sibirya sorumlusu ve siyasi komiseri. Önce Birleşik Muhalefet üyesi, daha sonra Ryutin grubuna katıldı. 1932'de partiden ihraç edildi ve 1936'da hapiste öldü.

KALANDRA Zavis; Komünist tarihçi; 1936'da Moskova Duruşmalarına karşı çıktı. IV. Enternasyonal'in Çek seksiyonunun sekreteri. 1950'de Stalinistler tarafından casuslukla suçlanarak yargılanıp öldürüldü. "Prag Bahar"ı sırasında itibarı iade edildi.

KARAHAN Lev (1889-1937) 1904 yılında öğrenciyken partiye katıldı. 1905 devrimi sırasında hiziplerin dışında kalmayı tercih etti. Troçki'nin grubuna katıldı, savaşta enternasyonalist bir tavır aldı. Şubat devriminde Petrograd Sovyetinin yürütme kurulu üyesi oldu. Temmuz ayında Troçki ile beraber bolşeviklere katıldı. Brest-Litovsk delegasyonu üyesi, 1918'de Çin elçisi. Aralık 1937'de yapılan kapalı bir duruşmada aralarında Enukidze'nin de bulunduğu birçok eski bolşevikle birlikte ölüm cezasına çarptırılıp kurşuna dizildi.

KASCHA Franz (1909-1943) 1904'te Hitler işgali sırasında Avusturya'daki "Gegen den Strom" grubunun üyesi olarak silahlı kuvvetler içinde bozguncu faaliyette bulunma ve ihanet suçlarından yargılandı ve nazilerce kurşuna dizildi.

KLEMENT Rudolf; Troçki'nin sekreterliğini yapan genç Alman Troçkisti. 1938'de IV. Enternasyonal'in hazırlık çalışmalarını yürütmekte olduğu Paris'te GPU tarafından öldürüldü.

KOSSİOR Vladimir (1891-1938 ?) 1908'de bolşevik oldu. Devrimden sonra en önemli sendika örgütleyicilerinden. Birleşik Muhalefet üyesi. Partiden ihraç edildi ve sürgüne gönderildiği kamplarda büyük temizlik sırasında öldürüldü.

KOTSİUBİNSKİY Yuriy (1897-1937 ?) Tanınmış bir yazarın oğlu. 1914'te bolşevik oldu, Karkov parti örgütçülerinden. Ekim 1917'de Ukrayna'nın ilk halk komiseri. Beyazlar tarafından tutsak edilip ölüme mahkum edildiği sırada Kızıl Muhafızlar tarafından kurtarıldı. 1918'de Ukrayna Savaş Komiseri. 1923'te muhalefet üyesi, Ukrayna'da Birleşik Muhalefet'i yönetti. Partiden ihraç edildi, ikinci Moskova Duruşması sırasında yargılanmadan kurşuna dizildi.

KRESTİNSKİY Nikolay (1883-1938) Hukuk öğrencisi; 1901'de partiye girip 1903'te bolşevik oldu. Urallar Sovyeti'nin birinci kongresinin başkanı. Ağustos 1917'den 1921'e kadar parti MK üyesi. 1919-21 arasında MK sekreteri. 1921'de Almanya büyükelçisi. İçinde doğrudan yer almamakla birlikte 1923 muhalefeti ve 1926-27 muhalefeti ile dayanışma içine girdi. 1928'de muhalefetle bağlarını kopardı. Üçüncü Moskova Duruşması sırasında ölüm cezasına çarptırılıp kurşuna dizildi.

LEON Abraham (1918-1944) Varşova doğumlu. Siyonizmden koptuktan sonra *Yahudi Sorununun Materyalist Kavranışı* adlı eserini yazdı. II.Dünya Savaşı'nın başında Belçika'daki Troçkist örgüte katıldıktan sonra kısa sürede en önemli örgütleyicilerden biri oldu. IV.Enternasyonal'in Avrupa Sekretaryasının kuruluşuna katıldı. 1944'te Gestapo tarafından yakalandıktan sonra Auschwitz toplama kampında öldürüldü.

LEON Lesoil (1892-1942) Belçikalı Troçkist. Belçika Komünist Partisi kurucularından. 1923'te partinin MK üyesi. Devlet güvenliğine karşı komplo suçundan takibata uğradı. 1927'de Belçika Troçkist örgütünün kurucusu; 1932

yılındaki Charleroi havzası madenciler grevinin yöneticisi. IV. Enternasyonal'in kuruluş kongresi delegesi. Naziler tarafından 1941'de yakalandı ve bir yıl sonra Neuengamme kampında öldürüldü.

LORA César; Bolivyalı maden işçilerinin liderlerinden; 19 Temmuz 1965'te Barrientos'un askerleri tarafından katledildi.

MEİCHLER Jean; *La Vérité*'nin kurucularından, *Unser Wort*'un yöneticilerinden. Alman Troçkistlerinin mülteci örgütünün yöneticilerinden olması nedeniyle Fransa'nın işgali sırasında Gestapo'nun eline rehin düştü. Faşistler tarafından öldürülen ilk rehinelerden biridir.

MERLİNO Luiz Eduardo (Nicolau) (1947-1971) Brezilyalı gazeteci; 1968'de POC'a (Komünist İşçi Partisi) katıldıktan kısa bir süre sonra partinin yöneticilerinden oldu. IV. Enternasyonal'e katıldıktan sonra yerel ve uluslararası konularda birçok tez geliştirdi. Temmuz 1971'de işkencede öldürüldü.

MOLİNİER Henri (Marc Laurent)(1898-1944) Mühendis; *La Vérité*'nin kurucularından. İşgal sırasında direniş hareketinde yer aldı. Savaş sırasında IV. Enternasyonal'in Fransız seksiyonu olan PCI'nin (Uluslararası Komünist Partisi) askeri sorumlusu. Paris'ın Almanlardan kurtarılması mücadelesi sırasında vurularak öldü.

MONAT Martin (Paul Widelin) (1913-1944) Siyonist Sosyalist Hareketin yöneticilerinden biriyken 1933 öncesinde Alman Komünist Partisi'nin sempatizanı oldu. Siyonizmle bağlarını kopardıktan sonra Troçkist harekete katıldı. 1939'da Belçika'ya geçti ve oradaki Troçkist örgüte girdi. Savaş sırasında Fransa'da işgalci Alman askerlerine yönelik bozguncu bir faaliyet yürütmek için *Arbeiter und Soldat* adlı bir gazete çıkardı. Brest'teki Alman askerleri arasında gizli bir hücre oluşturdu. Bu hücrenin birçok üyesi Gestapo tarafından yakalanıp öldürüldü. Paris'in işgalden kurtarılışına yakın bir tarihte Fransız polisi tarafından yakalanıp Gestapo'ya teslim edilerek kurşuna dizildi.

MOULİN; İspanya iç savaşı sırasında GPU tarafından katledilen Alman Troçkisti.

MRAÇKOVSKİY Sergey (1883-1936) Siyasi mahkum bir ailenin çocuğu olarak hapishanede dünyaya geldi. Çok genç yaşta politikaya atıldı ve 1905'te bolşevik oldu. İç savaş sırasında Sibirya'da partizan şefi olarak Kolçak ordularına karşı savaştı. Savaştan sonra Ural bölgesinde askeri komutan olarak bulundu. Troçki'ye bağlı hareket ederek Birleşik Muhalefet'in üyesi oldu. Bir yeraltı matbaası çalıştırdığı için 1927'de yakalandı, partiden ihraç edildi ve Sibirya'ya gönderildi. Birinci Moskova Duruşmasında ölüme mahkum edildi ve kurşuna dizildi.

NEVSKİY Vladimir (Krivobokov) (1876-1937 ?) Öğrenci ve daha sonra tarihçi; 1898'de parti üyesi, 1903'ten itibaren bolşevik. 1917'de Podvoyski ile birlikte Petrograd askeri örgütünü kurdu. Önce Devrimci Askeri Komite üyesi ve daha sonra da haberleşme halk komiseri. Sverdlov Komünist Üniversitesi

rektörü, *Krasnaya Letopis* adlı tarih dergisinin baş redaktörü. Biri Bolşevik Parti diğeri de iç savaş üzerine olmak üzere birçok tarihsel çalışmanın sahibi. 1935'te lağv edilen Eski Bolşevikler Derneği'nin başkanı. Birinci Moskova Duruşmasında Kamenev, Zinovyev ve diğerlerinin öldürülmesini protesto etmesi üzerine yargılanmaksızın kurşuna dizildi.

PYATAKOV Yuriy (Kievski) (1890-1937) Ukraynalı büyük bir şeker üreticisinin oğlu; 1907'de anarşist, 1910'da bolşevik. Birçok kez sürgüne gönderildi, kaçtı. 1917'de Kiev'deydi, 1918'de orada halk komiserleri başkanı. Beyazlara karşı yeraltı mücadelesi yürütürken yakalanıp idama mahkum edildi. İdam sehpasına giderken Kızıl Muhafızlar tarafından kurtarıldı. Ulusal Ekonomi Konseyi'nin başkan yardımcısı, Yüksek Mahkeme Başkanı, 1921-22'de MK yedek üyesi, 1923-24-25'te asil üye. Lenin'in ünlü "Kongreye Mektubu"nda andığı genç kuşağın en parlak temsilcilerinden. 1923'te muhalefetin sözcülerinden, 46'lar metnini imzaladıktan sonra Birleşik Muhalefetin önderlerinden. 1936'da tutuklandı ve ocak 1937'de İkinci Moskova Duruşması sonucu idama mahkum edilerek kurşuna dizildi.

PULIOPULOS Pantelis; 1922'de Yunan ordusu içindeki sosyalist faaliyetinden dolayı takibata uğradı. *Kapital*'i Yunancaya çevirdi. Komintern'in 5. kongresinde Yunan KP'si delegesi, 1925'te Yunan KP'si genel sekreteri, 1927'de Troçkist olduğu gerekçesiyle partiden ihraç edildi. Yunan Troçkist örgütü genel sekreteri. Metaksas darbesinden sonra (1936) yeraltına geçti. 1939'da Mussolini'nin askerleri tarafından kurşuna dizildi.

PREOBRAJENSKİY Yevgeniy (1886-1938 ?) Öğrenciyken 1904'te Bolşevik oldu. Sibirya ve Ural'da yeraltı hareketi örgütleyicisi, birçok kez mahkum edildi. 1917-18 yıllarında Ural'da parti yöneticisi. 1917-20 arasında parti MK üyesi, ayrıca MK sekreteri. Zinovyev'e karşı Troçki'nin yanında saf tuttu. Çaplı bir iktisatçı, 1923 muhalefetinin tezlerini kaleme alıp kongre ve konferansa sundu. Buharin'e karşı polemiğe girdi ve sanayileşmenin savunuculuğunu yaptı. Birleşik Muhalefet'in yöneticilerinden olup sürekli devrim konusunda Troçki ile anlaşmazlığa düştü. 1927'de partiden ihraç edildi ve sürgüne gönderildi. 1935'te yeniden tutuklandı ve yargılanmaksızın İkinci Moskova Duruşması sırasında kurşuna dizildi. Önemli yapıtları arasında Buharin'le beraber kaleme aldığı *Komünizmin Alfabesi*, İşçi Muhalefeti'ne karşı yazdığı *Marksizm ve Anarşizm*, Buharin'e karşı polemiğinde yazdığı *NEP Döneminde Ekonomik Krizler* ve *Yeni Ekonomi* ile *Devrimin 11.Yılında Proletarya Diktatörlüğünün Kazanımları* (elyazmaları GPU'nun elinde kalmıştır) sayılabilir.

PUJALS Luis (1942-1971) Arjantinli Troçkist; 1961 yılında Troçkist harekete katıldı ve 1964'te PRT'nin (Devrimci İşçi Partisi) kurucuları arasında yer aldı. Bu partinin MK ve yürütme kurulu üyesi, Buenos Aires Bölgesi siyasi ve askeri sorumlusu. 17 Eylül'de yakalandı ve 22 Eylül'de işkence sonucu öldürüldü.

RAKOVSKİY Hristiyan (1873-1942 ?) "Bulgar asıllı, Fransız eğitimli, Rus kültürlü ve Romen teb'alı" diye yazıyor V. Serge onun için. 16 yaşında devrimci faaliyete katıldı ve ülkesindeki tüm eğitim kurumlarından ihraç edildi. II. Enternasyonal'in 1893 kongresinde Bulgar sosyalistlerinin delegesi olarak hazır

bulundu, Rosa Luxemburg'u destekledi, sosyalist faaliyetleri nedeniyle Almanya'dan kovuldu. Lenin'in *İskra*'sına ve Troçki'nin *Pravda*'sına yazdı. Birçok kez Romanya'dan sürüldü, savaşın arifesinde Sosyal Demokrat Parti milletvekili olarak yöneticilik yaptı. Balkanlar Sosyalist Federasyonu fikrini ilk olarak ortaya atan o oldu. 1913'ten itibaren Troçki ile birlikte hareket etti, savaş sırasında enternasyonalist tavır alarak ulusal savunma taraftarı Fransız sosyalistlerine hücum etti. Devrimle birlikte Bolşevik Parti'ye katıldı, 1919-1923 arasında Ukrayna Halk Komiserleri Konseyine başkanlık etti. 1919'dan 1925'e kadar partinin MK üyesi. Stalin'in Ruslaştırma politikasına karşı mücadele ederken 13. Kongrede ona eleştiriler yöneltebilen ender kişilerdendi. 1927'de partiden ihraç edilince Ukrayna'da Birleşik Muhalefet'i örgütledi. 15.kongrede Troçki'nin yanında yer aldı. Yaşlı ve bitik bir durumda Üçüncü Moskova Duruşmasında hapse mahkum edildi ve hapiste öldü. Ölümünde ardında birçok eser bıraktı: *Doğu'daki Rusya, Boyard'lar Romanya'sı, Metternich ve Dönemi, Fransız ve Romen Sosyalistleri Arasındaki Tartışma* ile 1928-30 siyasi yazıları (aralarında Valentinov'a mektup olarak yazılmış olan *İktidarın Profesyonel Tehlikeleri* ve *16.Kongrede Muhalefet Bildirisi*) yer alır. Ayrıca GPU'nun elinde kalan ve sürgün döneminin ilk yıllarında yazmış olduğu Saint-Simon ve ütopyacı sosyalistler üzerine çok geniş bir çalışması bulunmaktadır.

REİSS İgnace (Ludwig) Polonya'lı komünist; Rus devrimi sırasında iç savaş kahramanlarından. Sovyetler Birliği Gizli Servisinin en önemli yöneticilerinden olup 1936'daki Birinci Moskova Duruşması sırasında Stalinizmden koptu. Kahramanlık madalyalarını Stalin'e geri göndererek şu açıklamayı yaptı: "Troçki'ye ve IV. Enternasyonal'e katılıyorum". Bu açıklamayı yapmasından birkaç hafta sonra Lozan yakınlarında GPU tarafından katledildi.

ROZENGOLTS Arkadi (1889-1938) İktisadi Bilimler öğrencisiyken 1905'te bolşevik oldu. 1917'de Devrimci Askeri Konsey üyesi, daha sonra Sovyet Cumhuriyetinin 5. Ordusunun Devrimci Askeri Konsey üyesi. 46'lar metninin imzalayıcılarından olup daha sonra Muhalefet ile bağlarını kopardı. 1937'ye kadar dış ticaret komiseri. Üçüncü Moskova Duruşmasında idama mahkum edilerek kurşuna dizildi.

SAFAROV Georgiy (1891-1938 ?) Petrograd'da öğrenciyken 1908'de bolşevik oldu. Savaş sırasında Lenin ile birlikte İsviçre'de sürgünde. Lenin ile birlikte mühürlü vagonla dönenlerden. Enternasyonal adına birçok görevi yürüttüğü doğu sorunları uzmanı. Enternasyonal'in yürütme kurulu üyesi. 1921-22 ve 24'te MK yedek üyesi. Leningrad Komsomol komitesinde partinin temsilcisi, Zinovyev ile Stalin arasında meydana gelen kopuş üzerine yeni muhalefetin ilk üyesi. Birleşik Muhalefet'e de katıldı. Çin'de ve Türkiye'de diplomatik görevler üstlendi. 16. parti kongresinden sonra teslim olmayan ender Zinovyevcilerden biri. Kirov'un öldürülmesinden sonra yakalanıp sürgüne gönderildi ve büyük temizlik sırasında yok edildi.

SAPRONOV Timofey (1887-1941) İşçi; 1912'de bolşevik oldu, partinin Moskova ve taşra örgütleyicilerinden olup Moskova ayaklanmasının yöneticilerinden. Önce Moskova Bölgesi Yürütme Kurulu Başkanı, daha sonra Bütün Rusya Yürütme Kurulu Sekreteri. Sol Komünist Muhalefet üyesiyken

daha sonra Sol Muhalefet'e katıldı, 46'lar metninin imzalayıcılarından, Birleşik Muhalefet'in sol kanadını temsil etti. 1928'de partiden ihraç edilerek sürgüne gönderildi. Öldürüldüğü 1941'e kadar diğer yaşayan muhalefet üyeleri ile birlikte hep hapiste kaldı. Alman saldırısının başlaması sırasında öldürüldü.

SEDOV Lev (1906-1938) Troçki'nin Natalya Sedova'dan olan oğlu. Komsomol üyesi. Başlamış bulunduğu mühendislik öğrenimini önce Birleşik Muhalefet ve daha sonra da Sol Muhalefet çalışmaları nedeniyle yarıda bıraktı. Sürgün sırasında Troçki'nin yardımcısı. SSCB'den babası ile birlikte sürüldükten sonra 1933'e kadar Berlin'de kaldı. Daha sonra Paris'e geçti ve *Muhalefet Bülteni*'ni çıkardı. IV. Enternasyonal için *Komünist Liga*'nın yöneticilerinden. Birinci Moskova Duruşmasının baş sanıklarından olup bu konuya ilişkin olarak *Kızıl Kitap* yayınladı. 1938'de çevresini kuşatmış bulunan Stalin'in ajanlarından Marc Zborowskiy tarafından Paris'te bir hastahanede öldürüldü.

SEREBRİYAKOV Leonid (1888-1937) Önce madenci ve daha sonra demiryolu işçisi; 1905'te bolşevik oldu. Birçok kez yakalanıp sürgüne gönderildi. 1910-11'de Ordjonikidze ile beraber tüm Rusya'yı dolaşarak var olan yeraltı örgütlerinin bağlantısını sağladı. Prag'daki Rus delegasyonunun 21 üyesinden biri. Döndüğünde yakalanıp 3 yıllığına sürgüne gönderildi. 1919-1920'de MK üyesi, 1920-21'de MK sekreteri. 46'lar metninin imzalayıcılarından, önce yeni muhalefete ve daha sonra Birleşik Muhalefet'e katıldı. 1927'de partiden ihraç edildi ve sürgüne gönderildi. Kaganoviç tarafından sabotörlükle suçlandı ve İkinci Moskova Duruşmasında ölüme mahkum edilerek kurşuna dizildi.

SMİLGA İvan (1892-1937 ?) Letonya'lı öğrenci; 1907'de bolşevik oldu. Birçok kez tutuklandı. Nisan 1917'de MK üyesi, Baltık Donanmasında parti örgütleri sorumlusu, Kızıl Ordu'da Bölgesel Sovyet Başkanı, ayaklanma sırasında Lenin'in yardımcısı. 1917-18-19'da MK üyesi, 1920-22 ve 24'te yedek üye, 1925'te asil üye. İç savaş sırasında halk komiseri, 1920'de Varşova üzerine yürüyen Kızıl Ordu'nun siyasi sorumlusu. Savaş Konseyi üyesi. Ekonomist, Plehanov İktisat Enstitüsünün rektörü. Birleşik Muhalefet üyesi, Zinovyev'den kopup Troçki'ye katıldı. 1927'de partiden ihraç edilerek sürgüne gönderildi. 1932'de yeniden tutuklanıp sürgüne gönderildi. Büyük temizlik sırasında yok edildi.

SMİRNOV İvan Nikitiç (1881-1936) 1899'da parti üyesi, 1903'te bolşevik oldu. Londra Kongresinde yeraltı örgütleri delegesi. 1905 Moskova ayaklanmasını düzenleyenlerden. Birçok kez tutuklanıp sürgüne gönderildi. Şubat devriminden sonra Tomsk Sovyeti'nin yürütme kurulu üyesi. Devrim sırasında Moskova'da. İç savaş sırasında doğu cephesi Devrimci Askeri Komite üyesi, 5. Ordu'nun kurucusu. Kazan önlerinde "Partinin Bilinci" sıfatıyla anılmaya başlandı. Sibirya Devrimci Komitesi başkanıyken bu kez "Sibirya'nın Lenin'i" olarak anıldı. 1919'da MK yedek üyesi, 1920'de asil üye oldu, Petrograd komitesi sekreteri. 1921'de yeniden MK yedek üyesi seçildi ve bu sıfatla Sibirya'ya geri döndü. 1922'deki 11. Kongre tarafından Parti genel sekreterliğine önerildi. Ancak Lenin bu öneriyi Smirnov'un mutlaka Sibirya'da bulunması gerektiği gerekçesiyle geri çevirdi. Troçki ile birlikte hareket ederek 46'lar metnini imzaladı, önce muhalefete ve daha sonra Birleşik Muhalefet'e

katıldı. 1924'ten sonra bir daha MK'ne seçilmedi. 1927'de partiden ihraç edildi. 1931'de *Muhalefet Bülteni*'ne yazı göndermeyi kabul etti. 1 Ocak 1931'de tutuklandı ve 5 yıl hapse mahkum edildi. Birinci Moskova Duruşması sonucunda idama mahkum edilerek kurşuna dizildi. Mahkeme sırasında savcının iddialarını tümüyle reddeden hemen tek sanık oldu. Affedilme talebini "bir devrimci için en büyük şerefsizlik olur" sözleriyle geri çevirdi.

SMİRNOV Vladimir (1887-1938 ?) Moskova'da öğrenciyken 1906'da bolşevik oldu. Moskova ayaklanmasının yöneticilerinden(1917). 46'lar platformunun imzacılarından, Birleşik Muhalefet üyesi. Birçok kez mahkum edildi, hapiste kör oldu, hiç teslim olmadı ve kamplarda yokedildi.

SNEEVLİET Henry (1883-1942) Hollanda'lı işçi önderi; 1914'te Endonezya işçi hareketinin ve 1920'de de Endonezya Komünist Partisi'nin kurucusu. Komintern'in 2. Kongresine bu partinin delegesi olarak katıldı. Stalinizmden koptuktan sonra Hollanda İşçi Sendikası'nın (NAS) kurucusu olup ayaklanan denizcileri desteklediği için hapse atıldı(1932). Hollanda Sosyalist İşçi Partisi'nin kurucusu. IV. Enternasyonal'ın kuruluşuna katıldı. Kurucusu olduğu partinin yöneticileri ile birlikte Almanlar tarafından 13 Nisan 1942'de kurşuna dizildi. Nazi ölüm mangasının karşısında en yaşlı üye olması sıfatıyla yoldaşlarıyla gözleri bağlanmadan elele tutuşarak öldürülme talebinde bulundu. Bu isteği reddedilince bütün yoldaşlarının infazlarını tek tek izlemek istediğini ve daha sonra gözleri bağlanmadan öldürülmeyi talep etti. Bu isteği yerine getirildi. Kahramanca ölümü ülkesinde örnek oluşturmuştur.

SOLNTSEV Elzéar (1900-1936) Tarihçi ve iktisatçı; Sol Muhalefet'in en genç yöneticilerinden. 1927'de Berlin'de özel bir görevle çalıştı. Zinovyevci Safarov ile birlikte III.Enternasyonal'de muhalefeti örgütleyenlerden. Muhalefette yer alması nedeniyle önce 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Cezası bittiğinde gerekçesiz olarak 10 yıl hapse mahkum edildi. Kamplarda Rakovskiy'e yakın bir tavır alarak Sol Muhalefet'in liderlerinden biri oldu. Yine duruşmasız olarak bir kez daha cezalandırıldığı 1936'da giriştiği başarılı bir açlık grevinin sonunda öldü. Karl Marx'ın yapıtında "bileşik gelişme yasası" kavramı üzerine yazdığı yayınlanmamış bir araştırması bulunmaktadır.

SOSNOVSKİY Lev (1890-1936) Gazeteci ve aydın; 1898'de parti üyesi ve 1903'ten itibaren bolşevik. Birçok kez tutuklandı ve sürgüne gönderildi. 1917'de Sovyet Yürütme Kurulu Üyesi, 1918'de bolşevik hizbin sözcüsü. *Pravda*'da çalıştı, bürokrasiye karşı şiddetli saldırılarıyla ün kazandı. Batılı gözlemcilere göre "fanatik" bir bolşevik. 46'lar metninin imzacılarından, Troçki'nin yakın dostlarından, Birleşik Muhalefet üyesi. 1927'de partiden ihraç edilerek sürgüne gönderildi. Yazdığı *Sürgün Mektupları* nedeniyle 6 yıl hapse mahkum edildi. Troçki'nin muhafızlarından olup, onun bir mektubunu dışarı sızdırdığı için kurşuna dizildi. Birçok eseri arasında en ünlüleri Almanca'ya çevrilmiş olan *Russland 1917-1927* ile *Taten und Menschen*'dir.

ÇEN DU SİU (1879-1942) Pekin Üniversitesinde profesör; 1911' demokratik devriminin liderlerinden olup Çin Komünist Partisi'nin kurucusu. 1920-1927 yılları arasında partinin genel sekreteri. Bu tarihten itibaren Troçkist muhalefete

katıldı. 1932 yılında Koumintang tarafından 13 yıl hapse mahkum edildi. 1942'de gözetim altındayken öldü. Tarihsel konumu ÇKP liderliği tarafından hâlâ sessizlikle geçiştiriliyor.

THA THU THAU; Vietnam Troçkist hareketinin kurucusu; savaş sırasında Saygon işçilerinin önderi, Hindiçin Komünist Partisi'nin kurucusu. 1946'da Stalinistler tarafından katledildi.

TRESSO Pierre (Blasco) (1893-1943) 1925'ten itibaren İtalyan Komünist Partisi'nin MK ve Politbüro üyesi. Komintern'in 2. Kongresinde İtalyan Komünist Partisi delegesi. Troçkist olması nedeniyle 1930'da partiden ihraç edildi. Fransa'da sürgündeyken *Komünist Liga*'nın kuruluşuna katıldı. IV. Enternasyonal'in kuruluş kongresi delegelerinden. Savaş sırasında Marsilya Askeri Mahkemesi tarafından 10 yıl zorunlu çalışma cezasına çarptırıldı. Puy cezaevinden partizanlar tarafından kurtarıldı. Kısa bir süre sonra diğer bazı Troçkistler ile birlikte Stalinistler tarafından öldürüldü.

WOLF Erwin (N. Braun); Çek asıllı Troçkist; Troçki'nin Norveç'teki sekreteri. İspanya iç savaşı sırasında GPU tarafından katledildi.

VORONSKİY Aleksandr (1884-1943 ?) Gazeteci ve yazar; 1903'te bolşevik oldu, birçok kez hapse ve sürgüne gönderildi. Prag'daki 20 Rus delegesinden biri. Parti içinde günlük yasal bir bolşevik gazete çıkarılması (*Pravda*) fikrinin öncülerinden. Devrimden sonra ilk aylık edebiyat dergisi *Krasnaya Nov*'un kurucu ve yöneticisi. Proletkült anlayışına karşı yazarların ve sanatçıların ifade özgürlüğünün zorunluluğunu savundu. Eserleri arasında 1911'de Nurmin takma adıyla yayınlanan *Edebî Şahsiyetler*, *Lenin ve İnsanlık* (1918), *Sanat ve Yaşam* (1924) ile *Yaşamı Görme Sanatı* (1928) sayılabilir. 1923 Muhalefeti üyesi, 46'lar platformunun imzacılarından ve Birleşik Muhalefet üyesi. 1927'de partiden ihraç edildi. Ocak 1929'da muhalefeti gizlice yeniden örgütlemek suçuyla tutuklandı ve kamplarda öldü.

Troçki'nin yazısını sunarken

MEHMET ŞADİ

.... Politikayı devrimin temel yasalarına uydurmak gerekir, yani mücadele halindeki sınıfların hareketine bağlamak. Politika, kendilerini Halk Cephesi veya bir yığın başka isimle niteleyen küçük burjuva grupların yüzeysel kaygı ve önyargılarına teslim edilemez. Devrim sırasında en düşük direniş çizgisi en beter iflâs çizgisi haline gelir. Burjuvaziden ayrı düşme korkusu kitlelerden ayrı düşmeye götürür. İşçi aristokrasisinin tutucu önyargılarına uyum sağlamak işçilere ve devrime ihanet anlamına gelir. Aşırı ihtiyat en öldürücü ihtiyatsızlıktır. İşte İspanya'nın en dürüst politik örgütü olan merkezci parti POUM'un çöküşünden çıkarılacak temel ders budur.

(L.Troçki, "İspanya Dersleri, Son Uyarı", *Yazılar*, c.III, s.543-544 ve 551.)

Troçki'nin "Sınıf, Parti ve Önderlik" başlığını taşıyan bu makalesi 20 Ağustos 1940 tarihinde Stalin'in bir ajanı tarafından öldürüldüğü Meksika'daki evinin çalışma masası üzerinde bulunan tamamlanamamış iki yazıdan biridir. Makale her ne kadar İspanya ile ilgili de olsa esas itibariyle devrimci partinin önemi üzerine evrensel bir yaklaşım sunmaktadır. Troçki bu yazısında sınıf, parti ve önderlik arasındaki bağlantıların karmaşık ve dolayımlı olduğunu, sınıf ile partinin ve parti ile önderliğin arasındaki ilişkinin tek yönlü bir determinizm olarak görülmemesi gerektiğini büyük bir titizlikle vurgulamaktadır. Dergimizin bu sayısında bu yazıya yer vermek istememizin bizce çok önemli bir diğer nedeni de Troçki'nin sınıf, parti ve önderlik bağlantılarını kurarken kullandığı yöntemde sergilenen yetkin diyalektik anlayışıdır. Gerçekten de sınıf ile parti kendi

başlarına ve statik olarak ele alındıklarında belirli özellikler gösterirken, önderliğin de devreye sokulmasıyla birlikte yeni bir nitelik kazanmaktadırlar.

1928 yılında Sol Muhalefet'in Bolşevik Parti'den tamamen tasfiye edilmesinden sonra Komintern'i bütünüyle eline geçiren Stalin, Komintern'in Temmuz ve Ağustos aylarında toplanan 4.Kongresinde daha önce 3. ve 4. kongrelerde alınmış olan "Birleşik Cephe"ye ilişkin kararları olduğu gibi değiştirerek *Üçüncü Dönem* politikasını başlatmış oldu. Bu politikaya göre sosyalist ve sosyal demokrat partiler artık faşizmin ikiz kardeşi olarak niteleniyor ve bu "sosyal faşistler"le hiçbir cephe kurulmayacağı ilân ediliyordu. O sıralar hızla yükselmekte olan faşizmden de daha tehlikeli bir "düşman" olarak gösterilen sosyal demokrat partilere üye işçilerle her türlü bağı koparan bu maceracı taktik Almanya'da faşizmin iktidara gelişini kolaylaştırdığı gibi Avrupa'nın en büyük komünist partisinin de hiçbir mücadele yürütmeden faşizme teslim olmasını sağladı. 1928'den Hitler'in iktidarı ele geçirdiği 1933 yılına kadar bu politikaya karşı amansız bir mücadele yürüten Troçki (bkz. *Faşizme Karşı Mücadele*, Köz Yayınları) ilk kez bu tarihten sonra Komintern'in artık iflâh olmayacağına kanaat getirerek yeni bir Enternasyonal'in kuruluş çalışmalarına ağırlık vermeye başladı. Bu arada aynı Komintern'in 1935 yılında toplanan 7.Kongresinde bu kez tamamen sağa savrularak sadece sosyal demokrat partilerle değil aynı zamanda burjuva partileriyle de cephe kurulabileceği sonucuna vardı! Üstelik böyle bir cephenin burjuva partilerinin önderliği altında yürütülmesini onaylayarak. İşte 1936 yılında patlak veren İspanyol devrimi Komintern tarafından bu "Halk Cephesi" politikasının yürütülmekte olduğu bir döneme rastladı.

Troçki Üçüncü Dönem'e ilişkin maceracı politikaların eleştirisi sırasında bir anlamda hep *içeriden* yazıyordu. Sürekli olarak başta Alman Komünist Partisi olmak üzere tüm Komintern partileri içinde Sol Muhalefeti örgütlemeye çalışıyor, kısa bir süre önce yenilgiye uğratılmış olan Bolşevik-Leninist geleneğin yeniden canlandırılmasına çaba gösteriyordu. Ancak nazizmin iktidarına göz göre göre teslim edilen Alman Proletaryasının dramı onu bu çabalardan vazgeçirdi. Dolayısıyla İspanya'ya ilişkin olarak yazdığı yazılarında artık seslendiği kesim Komünist Partiler değildir. İspanya'da Troçki'nin kendine en yakın gördüğü siyasi örgüt POUM'du (Partido Obrero de Unificacion Marxista - Birleşik Marxist İşçi Partisi). Bu parti Troçki'nin ileri sürdüğü taktikler doğrultusunda hareket etmeyen İspanyol Troçkist'lerinin örgütü İspanyol Komünist

Solu ile PCE'den (Partido Comunista de España - İspanya Komünist Partisi) kopan İşçi Köylü Blok'unun birleşmesinden oluşmuştu. POUM'un kuruluşuna tekabül eden 1935 yılında bu örgütün üye sayısı 8 bin dolayındaydı. POUM özellikle Katalonya'da etkin olmakla birlikte o sıralar PCE'den daha büyük bir örgüttü. Gerçekten de Üçüncü Dönem politikasının yıkıcı etkilerine maruz kalmış bulunan PCE'nin 1935'teki üye sayısı 3 bin kişiyi aşmamaktaydı. İşte bu durumda bile Troçki POUM'un kuruluşuna karşı çıkıyor ve taraftarlarının kendi merkezi disiplinlerini korumaları kaydıyla Sosyalist Parti'ye örgütsel giriş yapmaları gerektiğini ileri sürüyordu. İlk bakışta Troçki'nin devrimci Marksistlerin örgütsel bağımsızlığı konusundaki ilkesel pozisyonları ile çelişkili gibi gözüken bu değerlendirmesinin haklılığı olayların daha sonraki seyrinin de gösterdiği gibi (acı bir biçimde de olsa) tarihsel olarak kanıtlandı. Troçki'nin bu tavrının daha iyi anlaşılabilmesi için kısa da olsa 1936 öncesi İspanya'nın politik örgütlenmelerinin durumundan söz etmekte yarar var.

Evet bu tarihlerde İspanyol solunun en büyük örgütü 2,5 milyon üyeli CNT'yi (Confederación Nacional de Trabajo - Ulusal İş Konfederasyonu) kontrolü altında bulunduran FAİ (Federación Anarquista Ibérica - İberya Anarşist Federasyonu) idi. 1936-1939 yılları arasındaki iç savaşta çok önemli bir yer işgal eden bu anarşist örgütün gücünün ölçüsünü hissettirebilmek için şunu söylemek bile yeterli: İç savaş öncesindeki gerginlik atmosferi içinde toplumda çok şiddetli bir kutuplaşmaya doğru yönelindiği ve seçimlere katılma oranının çok yüksek olmasının beklendiği durumlarda bile, örneğin 1934 seçimlerinde FAİ'nin çok güçlü olduğu, ülkenin en büyük kentlerinde anarşistlerin seçimlere katılmayı reddetmesi nedeniyle oy kullanmayan seçmen sayısı % 45'lere varıyordu. Ülke solunun ikinci büyük politik gücü ise kuşkusuz İspanyol Sosyalist Partisi idi. Bu partinin kontrolündeki UGT'nin (Union General de Trabajadores - Genel İşçi Birliği) üye sayısı 1,5 milyon işçiyi kapsamaktaydı. Gene SP'nin sayıları 200 bin militanı aşan son derece aktif bir gençlik örgütü vardı: JS (Juventud Socialista - Sosyalist Gençlik Örgütü). Daha önce belirttiğimiz gibi PCE o sıralarda son derece güçsüzdü. Ancak onun da SP'ninkiyle kıyaslanmayacak ölçüde de olsa aktif bir gençlik örgütü vardı: JC (Juventud Comunista - Komünist Gençlik Örgütü).

İşte soldaki bu yelpaze içinde yer alıyordu POUM. POUM'un bir bölümünü oluşturan Troçkistlerle ve doğrudan POUM liderliği ile Troçki arasındaki şiddetli tartışmalar bu türden bir sol bölümlenme ortamında ele alınmak durumundadır.

Bu bölümlenmede üzerinde en çok durulması gereken örgüt de kuşkusuz SP'dir. Gerçekten de yılların yaşlı reformisti Largo Caballero önderliğindeki bu parti ile onun gençlik örgütü 1934 yılında beklenmedik bir sola dönüş gerçekleştirdiler. O zamana kadar sosyalizme geçişin ancak reformlar yoluyla olabileceğini ileri süren Caballero katılmış olduğu Azaña burjuva hükümetindeki bakanlık görevi sırasında, bütün projelerinin burjuva devlet aygıtı tarafından sabote edilmiş olmasının yarattığı hayal kırıklığı üzerine reformcu yolu birdenbire reddederek, izlenmesi gereken tek doğru yolun bir işçi iktidarına yol açacak olan *sosyalist devrim* olduğunu ilân ediverdi. Aşamalı devrim anlayışına hapsolmuş PCE bir *burjuva cumhuriyeti* için mücadele edilmesi gerektiğini ileri sürerken SP açıkça bir *işçi cumhuriyeti*'nin gerekliliğini ileri sürüyordu. Bunun da ötesinde parti içersindeki sağ kanadı tasfiye etme girişimlerine hız kazandırıken JS'nin o sıralarda Genel sekreterliğini yürütmekte olan Santiago Carillo 9 ağustos 1935'de şöyle diyordu:

> Yorulmak bilmez devrimci Troçki'nin başını çektiği Troçkistler proletarya içinde bir eğilimin temsilcisidirler. Oysa onların birleşmek istedikleri BOC(Bloc Obrer i Cumperol - İşçi Köylü Bloku) sadece Katalonya'da güçlüdür. Biz Sosyalist Parti içindeki sağ kanadı tasfiye ettiğimizde, bu Troçkist gruplar, partimize katılmayı nasıl reddedebilirler? (*S. Carillo, La Batalla*, 11 şubat 1937'de yeniden yayınlanan konuşma).

İşte Troçki, İspanyol Troçkistlerine, bu koşulları göz önünde bulundurarak SP'ye ve onun gençlik örgütüne katılmaları çağrısını yapıyordu. Ona göre sınıf mücadelesinin büyük bir hızla keskinleşmesi sıfırdan başlamayı göze aldıracak yeni bir örgütün inşasına vakit bırakmayacaktı. Daha doğrusu böyle bir devrimci Marksist örgüt bu kısa sürede ancak bu sol noktaya varmış bulunan SP ve onun gençlik örgütü içinden devşirilebilirdi. Zaman darlığı ne yazık ki başka bir gelişmeye imkan tanımıyordu ve izlenmesi gereken en tutarlı taktik de bu olmalıydı. Oysa bilindiği gibi bu taktik İspanyol Troçkistlerinin çoğunluğu tarafından reddedildi ve sonuçta POUM kuruldu. Troçki'den ayrı düşmekle birlikte sürekli devrim teorisini gene de savunmayı sürdüren POUM daha sonra burjuva partilerinin (Cumhuriyetçi partiler) önderliğindeki Halk Cephesi'ne SP ve KP ile birlikte katıldı ve bu andan itibaren de Troçki tarafından ihanetle suçlanan bir merkezci parti kimliğine büründü. Bu arada SP, 1936'ya kadar uzanan süre içerisinde KP ile anlaşarak giderek uzlaşmacı bir çizgiye oturdu ve yeniden JSU'yu (Juventud Socialista Unificado - Birleşik Sosyalist Gençlik Örgütü) meydana getirdi. Bilindiği gibi JS'nin lideri Carillo daha sonra PCE'nin genel sekreterliğine kadar yükselecekti. POUM'un Halk Cephesi'ne katılması onu Stalinistlerin

İspanya'da yürüttükleri temizlik hareketlerinden de kurtaramadı. Troçki ile aralarındaki bütün anlaşmazlıklara rağmen "Troçkist" olarak nitelenmekten kurtulamayan POUM militanları İspanya'da faaliyet gösteren GPU ajanları tarafından katledildiler. Bu Moskova'daki büyük temizlikle aynı döneme rastlıyordu. POUM'un genel sekreteri Andrés Nin, Barcelona'da GPU tarafından kaçırılıp öldürülenler arasındaydı. Aynı dönemde gene GPU tarafından yüzlerce Troçkist ve POUM'cu ile beraber binlerce anarşist militan da katledilmekten kurtulamadı. İspanyol KP'sinin gücünün sınırlılığına rağmen bu kıyımların GPU tarafından nasıl gerçekleştirebilmiş olduğunun açıklaması ise oldukça basittir. SP ile KP Halk Cephesi hükümetinde bir burjuva demokratik cumhuriyet için bir araya geldikten sonra, bu burjuva demokratik cumhuriyetin tesisi amacına bağlı olarak İspanyol hükümetine tek askeri devlet desteği Sovyetler Birliği'nden geldi. Sovyet devletinin İspanya'ya askeri yardımı arttıkça KP'nin kitleler nezdindeki itibarına paralel olarak hükümet içindeki gücü de artmaya başladı. Sovyetler Birliği'nden gelen silahlar KP aracılığıyla cumhuriyetçi burjuvalara ve sosyalistlere sunuldu ancak anarşistlerden ve POUM'culardan esirgendi. Dolayısıyla İspanyol devriminin faşistlere karşı en kahramanca savunmasını yürütmekte olan anarşistler ile POUM'cular bu mücadeleyi en düşük düzeyde askeri donanımla sürdürmek durumunda kaldılar. Onlar bir taraftan Francocular tarafından ezilirken, diğer taraftan da daha iç savaş sona ermeden Stalin'in GPU'su tarafından imha edildiler.

Troçki'nin *Sınıf Bilinci*'nin bu sayısında okuyacağınız "Sınıf, Parti ve Önderlik" adlı tamamlanmamış makalesini sunarken olayların yukarıda özetlediğimiz arka planını sınırlı bir biçimde de olsa vermeyi uygun gördük.(Daha ayrıntılı bilgi için, bkz. *İspanya İç Savaşı*, Pierre Broué - Emile Témime, Hürriyet Yayınları, Tarih Dizisi, 1976.) Ayrıca Troçki'nin faşizm teorisinin sergilendiği *Almanya'da Faşizme Karşı Mücadele* adlı yapıtına da başvurulması gerektiği kanısındayız. Ancak *Almanya'da Faşizme Karşı Mücadele* esas olarak Üçüncü Dönem politikalarının eleştirisi üzerine kuruludur. Troçki'nin Komintern'in Halk Cephesi politikalarına karşı eleştirileri ise ne yazık ki Türkçeye henüz çevrilmemiş bulunan *The Spanish Revolution, 1931-1939* adlı yapıtında yer almaktadır.*

---

* Ayrıca bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Barman, "İspanya'da Halk Cephesi", *Onbirinci Tez*, Sayı 7, ve George Orwell, *Katalonya'ya Selâm*, Alan Yayıncılık.

Sınıf, parti ve önderlik [1]

LEV TROÇKİ

İşçi sınıfı hareketinin ne ölçüde geriye itilmiş olduğu, yalnız kitle örgütlerinin değil, ideolojik gruplaşmaların ve bir sürü grubun giriştiği türden sorgulamaların durumundan da çıkarılabilir. Paris'te yayımlanan *Que faire*[2] diye bir dergi var. Bu dergi, her nedense kendini Marxist sayıyor; ama gerçekte sol burjuva aydınlarının ve aydınların bütün kusurlarını özümsemiş olan yalıtılmış işçilerin ampirizminin çerçevesi içerisinde kalıyor tümüyle.

Bilimsel bir temelden yoksun, programı ve her hangi bir geleneği olmayan bütün gruplar gibi bu küçük dergi de, POUM'un[3] eteklerine yapışmaya çalıştı: kitlelere ve zafere giden en kestirme yol buradan geçer görünüyordu. Oysa İspanyol devrimiyle kurduğu bu bağlar, önce hiç umulmadık bir sonuç doğurdu; dergi ilerlemedi, tersine geriye gitti. Aslında bu, eşyanın tabiatına bütünüyle uygundur. Küçük burjuva tutuculuğu ile proletarya devriminin gerekleri arasındaki çelişkiler son derecede gelişmiş bulunuyor. POUM'un politikalarının savunucu ve yorumlayıcılarının gerek siyasal, gerekse teorik alanlarda kendilerini iyice gerilemiş bulmaları kadar doğal bir şey olamaz.

Que faire dergisinin kendi başına hiç mi hiç önemi yoktur. İlginçliği belirtisi olduğu özellikler bakımındandır. Bu derginin İspanyol devriminin çöküşünün nedenleri konusundaki değerlendirmesi üzerinde durmakta yarar görmemiz, bu değerlendirmenin düzmece Marxizmin sol kanadında şimdilerde hüküm süren temel özellikleri çok canlı bir biçimde açığa vuruşundan ileri geliyor.

Que faire Açıklıyor

Casanova[4] yoldaşın *Spain Betrayed* (İhanete Uğrayan İspanya) adlı broşürüne (*Que faire*'de yöneltilen) eleştiriden bir bölümü kelimesi kelimesine aktararak işe başlayalım:

> Devrim neden ezildi? "Çünkü", diye cevap veriyor yazar(Casanova), "devrimci kitleler, ne yazık ki Komünist Parti'nin güttüğü yanlış politikanın peşinden gittiler." Peki ama eski önderlerini terk eden devrimci kitleler, ne diye Komünist Parti'nin bayrağı altında toplandılar şeytan aşkına? "Çünkü gerçekten devrimci bir parti yoktu." Katıksız bir tototoloji karşısındayız. Kitlelerin yanlış bir politikası; olgunlaşmamış bir parti, ya toplumsal güçlerin belli bir durumunu (işçi sınıfının olgunlaşmamışlığı, köylülerin bağımsızlıktan yoksunluğu) gösterir ve başkalarının yanı sıra Casanova'nın kendisince de sunulan olgulardan hareketle açıklanması gerekir; ya da devrimi kurtarabilecek olan, yalnız "iyi niyetli bireyler"in çabalarıyken birtakım kötü niyetli bireylerin veya bireylerden oluşan grupların eylemlerinin ürünüdür. Casanova, birinci ve Marxist yolu el yordamıyla araştırdıktan sonra ikinci yolu tutuyor. Bundan sonrasına şeytanlar karışır artık; yenilginin melun sorumlusu anarşistlerin ve bütün öteki küçük şeytanların yardakçılık ettikleri baş şeytan Stalin'dir; devrimcilerin Tanrısı, 1917'de Rusya'da yaptığı gibi İspanya'ya bir Lenin ya da bir Troçki göndermemiştir ne yazık ki.

Sonra şu sonuç çıkarılıyor: "Kemikleşmiş bir kilise Ortodoksluğunu ne pahasına olursa olsun zorla olguların üzerine çıkartmaya çalışmanın varacağı yer budur." Bu kadar çok basma kalıp sözün, bayağılığın ve hatanın nasıl olup da bu kadar az satıra sıkıştırılmış olduğunu göz önüne getirmenin zorluğu, bu teorik kibirliliğin ihtişamını bir kat daha artırıyor.

Yukardaki alıntının yazarı, İspanyol devriminin yenilgisine her hangi bir açıklama getirmekten kaçınıyor; "toplumsal güçlerin durumu" gibisinden derin açıklamaların gerekli olduğuna işaret ediyor, o kadar. Her türlü açıklamadan kaçması bir rastlantı değildir. Bu bolşevizm eleştiricilerinin hepsi teorik birer ödlektirler; ayaklarının altında sağlam hiçbir şey yoktur da ondan. Kendi iflâslarını açığa vurmamak için olgularla oynayıp başkalarının görüşleri ardına gizlenirler. Sanki tüm bilgeliklerini ortaya koymaya vakitleri yokmuş gibi imalar ve yarım yamalak düşüncelerle yetinirler. Hiç bir bilgelikleri yoktur aslında. Kibirliliklerini azıcık kazıdınız mı, altından düşünsel şarlatanlık çıkar.

Yazarımızın ima ve yarım yamalak düşüncelerini adım adım tahlil edelim. Ona göre kitlelerin yanlış bir politikası, ancak "toplumsal güçlerin belli bir durumunu gösterdiği", yani işçi sınıfının olgunlaşmamışlığının ve köylülerin bağımsızlıktan yoksunluğunun

göstergesi olduğu oranda açıklanabilir. Totoloji arayan birisi, bundan daha yavanını nerede olsa bulamazdı. "Kitlelerin yanlış politikası" kitlelerin "olgunlamamılığıyla" açıklanıyor. Peki ama kitlelerin "olgunlaşmamışlığı" ne demektir? Yanlış politikalara yatkınlıklarıdır besbelli. Yanlış politika, tam olarak neden ibaretti, başlatıcıları kimlerdi, kitleler mi, yoksa önderleri mi: yazarımız bunları söylemeden geçiyor. Bir totolojiye başvurarak sorumluluğu kitlelere atıveriyor. Bütün hainlerin, kaçakların ve onların avukatlarının klâsik hilesi, söz konusu olan İspanyol proletaryası olunca iyice iğrençleşiyor.

Hainlerin Safsatası

1936 Temmuzu'nda (daha öncesini bir yana bırakalım) İspanyol işçileri, Halk Cephesi'nin koruması altında gizli tertiplerini hazırlayan subayların saldırısını geri püskürttüler. Kitleler, kendiliklerinden milisler ve işçi komiteleri yarattılar; bunlar gelecekteki diktatörlüklerinin birer kalesiydi. Öbür yandan proletaryanın öncü örgütleri, bu komiteleri yok etmekte, işçilerin özel mülkiyete taarruzlarını tasfiye etmekte, işçi milislerini burjuvazinin komutasına tâbi kılmakta burjuvaziye yardımcı oldular; POUM, bunun ötesinde hükümete katılarak bu karşıdevrimci işlerin doğrudan sorumluluğunu üstlendi.

Proletaryanın "olgunlaşmamışlığı" bu örnekte neyin göstergesidir? Besbelli yalnızca şunun: Seçtikleri doğru siyasal çizgiye karşın kitleler, Sosyalistler, Stalinistler, Anarşistler ve POUM'cuların burjuvaziyle olan koalisyonunu parçalayamamışlardır. Bu safsata örneği, bir tür mutlak olgunluk kavramını kendine başlangıç noktası olarak alır. Bu öylesine eksiksiz bir durumdur ki kitleler, doğru bir önderliğe ihtiyaç duymazlar, dahası kitlelerin gücü, kendi önderliklerine karşı fethetmeye yeterlidir. Böyle bir olgunluk yoktur, olamaz da.

"Peki ama bu denli doğru devrimci içgüdü, bu denli üstün savaş nitelikleri gösteren işçiler, hain bir önderliğe niçin teslim olsunlar?" diye itiraz ediyorlar bizim aklı evveller. Cevabımız şudur: Katıksız teslimiyetin izi bile yoktu ortada. İşçilerin yürüyüş kolu ile önderliğin çizgisi arasında hep bir açı oluştu. En kritik anlarda da bu açı 180 derece oldu. Bu anlarda önderlik, işçilerin silahlı güçle boyunduruk altına alınmasına doğrudan ya da dolaylı olarak yardım etti.

1937 Mayısı'nda Katalonya işçileri, yalnız kendi önderlikleri olmadan değil, aynı zamanda ona karşı ayaklandılar. Anarşist önderler (ucuz yoldan devrimcilik taslayan zavallı ve aşağılık burjuvalar) CNT[5] Mayıs ayında iktidarı ele geçirip diktatörlüğünü kurmak isteseydi

bunu kolayca yapabileceğini kendi basınlarında yüzlerce kez tekrarladılar. Anarşist önderler, bu kez arı gerçeği dile getiriyorlar. POUM önderliği, fiilen CNT'nin kuyruğuna takıldı; ancak politikalarını değişik bir lafazanlıkla örttü. Burjuvazinin "olgunlaşmamış" proletaryanın Mayıs ayaklanmasını ezmesi yalnız ve yalnız bu sayede oldu.

İspanyol kitlelerinin önderlerinin peşinden gitmekten başka bir şey yapmadıklarını tekrarlamak için sınıf ile parti arasındaki, kitleler ile önderler arasındaki karşılıklı ilişkilerden hiçbir şey anlamıyor olmak gerekir. Söylenebilecek tek şey, her seferinde önlerindeki engelleri havaya uçurup doğru yolu bulmaya çalışmış olan kitlelerin savaşın alevlerinin tam ortasında devrimin gereklerine uygun düşecek yeni bir önderlik yaratmaya güçlerinin yetmemiş olduğudur. Önümüzde duran, devrimini çeşitli aşamalarının hızla yer değiştirdiği, önderliğin ya da önderliğin çeşitli bölümlerinin çabucak sınıf düşmanı tarafına geçtiği son derece dinamik bir süreçtir. Bizim aklı evveller ise salt statik bir tartışmaya girmişler: Bir bütün olarak işçi sınıfı, neden kötü bir önderliğin peşinden gitti?

Diyalektik Yaklaşım

Evrimci ve liberal tarih görüşünden alınma eski bir özdeyiş vardır: Her halk hak ettiği hükümete kavuşur. Oysa tarih, bir ve aynı halkın görece kısa bir çağ boyunca çok farklı hükümetlerce yönetilebildiğini (Rusya, İtalya, Almanya, İspanya vb.), ayrıca bu hükümetlerin sırasının hiç de bir ve aynı doğrultuda (söz gelimi liberal evrimciler tarafından düşünüldüğü gibi istibdattan özgürlüğe) gitmediğini gösterir. İşin sırrı şuradadır ki bir halk, düşman sınıflardan, sınıfların kendisi de, farklı önderlikler altında yer alan farklı, kısmen de antagonist tabakalardan oluşur; dahası her halk, gene sınıflardan oluşan başka halkların etkisi altında kalır. Hükümetler, bir "halk"ın sistemli bir biçimde gelişen "olgunluğunu" dile getirmez; değişik sınıflar ve bir ve aynı sınıf içerisindeki değişik tabakalar arasındaki mücadelenin, nihayet, dış güçlerin (ittifaklar, çatışmalar, savaşlar ve benzerinin) etkisinin birer ürünüdür. Buna şunu da eklemek gerekir: Bir hükümet, bir kez kurulunca, kendisini üreten güçler dengesinden çok daha uzun süre ayakta durabilir. Devrimler, darbeler, karşıdevrimler vb., tam da bu tarihî çelişkiden doğar.

Bir sınıfın önderliği sorununu ele alırken bu diyalektik yaklaşımın ta kendisi gerekli olur. Liberallere öykünmekle bizim aklı evveller, her sınıfın hak ettiği önderliğe kavuştuğu aksiyomunu sessizce benim-

semiş oluyorlar. Gerçekte önderlik hiç de bir sınıfın sırf bir "yansıma"sı ya da onun özgür yaratıcılığının ürünü değildir. Önderlik, değişik sınıflar arasındaki çatışmalar ya da belirli bir sınıf içerisindeki değişik tabakalar arasındaki sürtüşme süreci içinde biçimlenir. Önderlik, bir kez doğdu mu, daima sınıfının üzerine yükselir; böylelikle öteki sınıfların baskı ve etkisine açık hale gelir. Proletarya, tam bir iç yozlaşmaya uğramış, ama bu yozlaşmayı büyük olayların ortasında dile getirme fırsatını henüz bulamamış bir önderliğe uzun süre "katlanabilir".

Önderlik ile sınıf arasındaki çelişkiyi keskin bir biçimde açığa çıkarmak için büyük bir tarihî şok gereklidir. En güçlü tarihî şoklar savaşlar ve devrimlerdir. Savaş ve devrim, tam da bundan dolayı işçi sınıfını çoğu kez gafil avlar. Ama eski önderliğin iç yozlaşmasını açığa vurduğu durumlarda bile sınıf, hele eski öncü partinin çöküşünden yararlanabilecek yetenekte güçlü devrimci kadroları önceki dönemden miras olarak almamışsa, yeni biri önderliği kendiliğinden yaratamaz. Bir sınıf ile onun önderliği arasındaki karşılıklı ilişkilerin Marksist yorumu, yani skolâstik değil de diyalektik yorumu, yazarımızın legalist safsatasında iler tutar yer bırakmaz.

Rus işçileri nasıl olgunlaştı?

Yazar, proletaryanın olgunluğunu salt statik bir şey sanıyor. Oysa devrim sırasında bir sınıfın bilinci devrimin seyrini doğrudan belirleyen en dinamik süreçtir. Ocak 1917'de, hatta Mart ayında, Çarlığın devrilmesinin ardından, Rus proletaryasının sekiz, dokuz ay sonra iktidarı fethedecek kadar "olgunlaşıp olgunlaşmadığı" sorusunu cevaplandırmak mümkün müydü?

İşçi sınıfı, o sırada toplumsal ve siyasal bakımdan son derece heterojendi. Savaş yıllarında işçi sınıfı, çoğu kez gerici olan küçük burjuvazinin saflarından, geri köylülerden, kadınlardan ve gençlikten gelenlerle yüzde 30-40 oranında yenilenmişti. Bolşevik Parti'yi 1917 Martı'nda izleyenler işçi sınıfının önemsiz bir azınlığıydı; üstelik partinin kendi içerisinde anlaşmazlık vardı. İşçilerin ezici çoğunluğu, Menşevikler ile Sosyal Devrimciler'i, yani tutucu sosyal yurtseverleri destekliyordu. Ordu ve köylüler bakımından durum daha da az elverişliydi. Bunlara eklenmesi gerekenler var: ülkede genel kültür düzeyinin düşüklüğü, köylüler ile askerler şöyle dursun, özellikle taşrada, proletaryanın en geniş katmanları arasındaki siyasal tecrübe eksikliği.

Bolşevizmin üstünlükleri nelerdi? Açık ve enine boyuna düşünülmüş bir devrim anlayışını devrimin başında savunan yalnızca Lenin idi. Partinin Rusya'daki kadroları dağınık, bir hayli de şaşkındı. Ama parti, ileri işçilere sözünü dinletiyordu. Lenin'in parti kadroları katında büyük otoritesi vardı. Lenin'in siyasal anlayışı, devrimin fiilî gelişmesine uygun düşüyor, her yeni olay bu anlayışı pekiştiriyordu. Bu üstünlükler, bir devrimci durumda, yani keskin sınıf mücadelesi koşullarında harikalar yarattı. Parti, politikasını Lenin'in anlayışına, yani devrimin fiilî gidişine uygun düşecek biçimde mevzilendirmekte gecikmedi. Bu sayede ileri işçilerin on binlercesi arasında sağlam destek buldu. Parti, birkaç ay içinde, devrimin gelişmesinden güç alarak işçilerin çoğunluğunu şiarlarının doğruluğuna inandırabildi. Sovyetler halinde örgütlenmiş olan bu çoğunluk ise, askerler ile köylüleri kendine çekmeyi başardı.

Bu dinamik, diyalektik süreci proletaryanın olgunluğu ya da olgunlaşmamışlığı gibi bir formüle nasıl sığdırabiliriz? Rus proletaryasının 1917 Şubat ya da Martı'ndaki olgunluğunda muazzam bir etken Lenin idi. Lenin, gökten düşmemişti. O, işçi sınıfının devrimci geleneğini kişileştiriyordu. Lenin'in şiarlarının kitlelere ulaşması için, başlangıçta sayıca az olsa da kadroların var olması gerekiyordu; kadroların, geçmişin tecrübesinin tümüne dayalı olarak, önderliğe güven duyması gerekiyordu. Bu öğeleri hesap dışı bırakmak, yaşayan devrimi yok saymaktan, onun yerine bir soyutlamayı, "güçler dengesi"ni, geçirmekten başka bir şey değildir; çünkü devrimin gelişmesi, tam da, proletaryanın bilincindeki değişmelerin etkisi altında güçler dengesinde meydana gelen aralıksız ve hızlı değişmeden, geri katmanların ileri katmanların çekim alanına girmesinden, sınıfın kendi gücüne güveninin artmasından ibarettir. Bu sürecin hayatî etkeni partidir, tıpkı parti mekanizmasının hayatî etkeninin de onun önderliği olması gibi. Devrimci bir dönemde önderliğin rolü ve sorumluluğu çok büyüktür.

"Olgunluğun" göreliliği

Ekim zaferi proletaryanın "olgunluğunun" ciddi bir kanıtıdır. Ama bu olgunluk görelidir. Bu proletaryanın ta kendisi, kendi saflarından çıkan bir bürokrasinin birkaç yıl sonra devrimi boğmasına izin vermiştir. Zafer, hiç de proletaryanın "olgunluğunun" olgunlaşmış meyvesi değildir. Zafer stratejik bir görevdir. Kitleleri seferber etmek için devrimci bir bunalımın elverişli koşullarından yararlanmak gerekir; kitlelerin "olgunluğunun" mevcut düzeyini bir başlangıç noktası olarak alıp onları ileriye itmek, düşmanın kesinlikle her şeye

kadir olmadığını, çelişkilerle parçalanmış olduğunu, heybetli görüntüsünün ardında paniğin hüküm sürdüğünü onlara öğretmek gerekir. Bolşevik Parti bu işi başaramasaydı proletarya devriminin zaferinin sözü bile edilemezdi. Sovyetler, karşıdevrimin altında ezilir, bütün ülkelerin küçük aklı evvelleri de, Rusya'da ancak köksüz hayalperestlerin sayıca o denli ufak, olgunluktan o denli uzak olan proletaryanın diktatörlüğünü düşleyebileceklerinden dem vuran makaleler, kitaplar yazarlardı.

Köylülerin yardımcı rolü

Köylülerin "bağımsızlıktan yoksunluğundan" söz edilmesi bir o kadar soyut, bilgiçce ve yanlıştır. Bizim aklı evvel, kapitalist toplumda bağımsız bir devrimci programı ya da bağımsız devrimci inisiyatif yeteneği olan bir köylülüğü ne zaman, nerede görmüş? Köylüler, devrimde çok büyük bir rol oynayabilirler, ama bu ancak yardımcı bir rol olabilir.

İspanyol köylüleri, çok kez cüretli davranıp yüreklice savaştılar. Ama köylülerin tüm kütlesini ayağa kaldırmak için proletaryanın burjuvaziye karşı kesin bir ayaklanmayla örnek olması, devrimin olanaklı olduğu inancını köylülere aşılaması gerekiyordu. Oysa o sırada proleratyanın kendisinin devrimci inisiyatifi, her adımda kendi örgütlerince felce uğratılmaktaydı.

Proletaryanın "olgunlaşmamışlığı", köylülerin "bağımsızlıktan yoksunluğu" tarihî olaylarda ne nihaî ne de temel birer etkendir. Sınıfların bilincinin temelinde sınıfların kendileri, sayısal güçleri, iktisadî hayat içindeki rolleri yatar. Sınıfların temelinde kendisi de üretici güçlerin gelişme düzeyiyle belirlenen özgül bir üretim sistemi yatar. Böyle olunca İspanyol proletaryasının yenilgisini teknolojinin düşük düzeyinin belirlediği, neden söylenemesin?

Kişiliğin rolü

Yazarımız, tarihî sürecin diyalektik koşullanışının yerine mekanik determinizmi geçiriyor. İyi ve kötü bireylerin rolü konusundaki ucuz alaylarının nedeni de bu. Tarih bir sınıf mücadelesi sürecidir. Ama sınıflar, tüm ağırlıklarını otomatik olarak ve kendiliğinden koymazlar. Sınıfların mücadele süreci içinde yarattıkları çeşitli organlar, önemli ve bağımsız bir rol oynadığı gibi bozulmalara da uğrar. Bu, tarihte kişiliklerin oynadığı rolün de temelini oluşturur. Hitler'in otokratik yönetiminin elbette büyük nesnel nedenleri vardır; ama Hitler'in

oynadığı muazzam tarihî rolü günümüzde ancak kalın kafalı bilgiçler yadsıyabilir. Lenin'in 3 Nisan 1917 günü Petrograd'a varışı Bolşevik Parti'ye zamanında yön değiştirtmiş, partinin devrimi zafere götürmesini sağlamıştır.

Aklı evvellerimiz diyebilirler ki Lenin 1917 başında yurt dışında ölseydi Ekim Devrimi "gene de" gerçekleşirdi. Doğru değildir bu. Lenin, tarihî sürecin yaşayan öğelerinden birisini temsil ediyordu. O, proletaryanın en faal bölümünün tecrübesini ve anlayışlılığını kişileştirmişti. Onun devrim arenasına vaktinde çıkması, öncüyü sefer-ber etmek, ona işçi sınıfı ile köylü kitlelerini toparlama fırsatını vermek için gerekliydi. Savaşın kritik anlarında başkomutanlığın rolü ne denli belirleyiciyse tarihî dönüm noktalarının kritik anlarında siyasal önderlik de o denli belirleyici bir etken haline gelebilir. Tarih otomatik bir süreç değildir. Yoksa önderlere, partilere, programlara, teorik mücadelelere ne gerek kalırdı?

İspanya'da Stalinizm

Yazar soruyor demin gördüğümüz gibi: "Peki ama eski önderlerini terk eden devrimci kitleler, ne diye Komünist Parti'nin bayrağı altında toplandılar şeytan aşkına?" Sorun yanlış konuluyor. Devrimci kitlelerin eski önderlerinin hepsini terk ettiği doğru değildir. Eskiden özgül örgütlerle ilişkileri bulunan işçiler, gözleyip yoklarken, bunlara olan bağlılıklarını sürdürdüler. İşçiler, gözlerini bilinçli hayata açmış olan partiden kolay kolay kopmazlar genellikle. Ayrıca Halk Cephesi içerisindeki karşılıklı koruma onları yatıştırıyordu: Herkes birbiriyle anlaştığına göre her şey yolunda gidiyor olmalıydı. Yeni ve taze kitlelerin biricik muzaffer proletarya devrimini gerçekleştirmiş ve İspanya'ya silah sağlayabileceği umulan parti olarak Komintern'e yönelmeleri doğaldı.

Ayrıca Komintern Halk Cephesi fikrinin en ateşli şampiyonuydu; bu, tecrübesiz işçi katmanlarına güven aşılıyordu. Halk Cephesi içinde Komintern devrimin burjuva karakterinin en ateşli şampiyonuydu; bu, küçük, kısmen de orta burjuvazi için bir güven kaynağı oluyordu. Kitleler bu yüzden "Komünist Parti'nin bayrağı altında toplandılar."

Yazarımız, sorunu proletarya sanki bol çeşitli bir ayakkabıcıdaymış da yeni bir çift çizme seçiyormuş gibi gösteriyor. Bu basit işlem bile, herkesin bildiği gibi, her zaman başarılı sonuç vermez. Yeni bir önderlik söz konusu olunca seçme olanağı çok sınırlıdır. Kitlelerin geniş tabakaları, ancak yavaş yavaş, ancak birçok aşamadan geçen kendi tecrübelerine dayanarak yeni bir önderliğin eskisinden daha

sağlam, daha güvenilir, daha sadık olduğuna ikna olabilir. Doğrudur, bir devrim sırasında, yani olayların hızla değiştiği zamanlarda zayıf bir parti, kısa sürede büyüyüp güçlü bir parti haline gelebilir, yeter ki devrimin seyrini açıklıkla anlasın, lâfazanlıktan başı dönmeyen, baskılardan yılmayan sağlam kadrolara sahip olsun. Ama böyle bir partinin devrimden önce elde bulunması gerekir. Çünkü kadroları eğitme süreci uzunca bir zamanı gerektirir ve devrim bu zamanı tanımaz.

POUM'un ihaneti

İspanya'daki bütün öteki partilerin solunda POUM yer almıştı. Kuşkusuz bu partinin kucakladığı devrimci proleter unsurlar eskiden anarşizme sıkıca bağlı değillerdi. Ama İspanyol devriminin gelişiminde ölümcül bir rol oynayan, bu partinin ta kendisi oldu. POUM'un bir kitle partisi haline gelmesi olanaksızdı. Çünkü bunun için önce eski partileri devirmek gerekiyordu. Uzlaşmaz bir mücadele vermeden, burjuva karakterlerini acımasızca teşhir etmeden bu eski partileri devirmek ise olanaksızdı.

Gel gelelim POUM, eski partileri eleştirirken bütün temel sorunlarda kendini onlara tâbi kıldı. "Halkçı" seçim blokuna katıldı; işçi komitelerini tasfiye eden hükûmete girdi; bu hükûmet koalisyonunu yeniden kurmak için bir mücadeleye girişti; anarşist önderliğe defalarca boyun eğdi; bununla bağlantılı olarak, yanlış bir sendika politikası uyguladı; 1937 Mayıs ayaklanması karşısında yalpalayan, devrimci olmayan bir tavır aldı.

Genel olarak determinizm açısından bakıldığında POUM'un politikasının bir rastlantı olmadığını kabul etmek elbette mümkündür. Ne var ki POUM'un merkezciliğini doğuran nedenler dizisi kesinlikle İspanyol ya da Katalan proletaryasının durumunun salt bir yansıması değildir. İki ayrı nedensellik aralarında bir açıyla birbirine yaklaşmış, belirli bir anda da düşmanca bir çatışma içine girmiştir.

Eski uluslararası tecrübeleri, Moskova'nın nüfuzunu, bir dizi yenilginin etkisini vb. göz önünde tutarak POUM'un neden merkezci bir parti olarak açılıp geliştiğini siyasal ve psikolojik açıdan açıklamak mümkündür. Ama bu onun merkezci karakterini değiştirmeyeceği gibi merkezci bir partinin devrim üzerinde her zaman bir fren etkisi yapacağı, her seferinde ister istemez kendi kafasını parçalayacağı, devrimin çöküşüne yol açabileceği gerçeğini de ortadan kaldırmaz. Gene bu, Katalan kitlelerinin POUM'dan çok daha devrimci, POUM'un da kendi önderliğinden daha devrimci olduğu gerçeğini ortadan

kaldırmaz. Bu koşullarda yanlış politikaların sorumluluğunu kitlelerin "olgunlaşmamışlığına" atmak, siyasal müflislerin sık sık başvurdukları bir şarlatanlıktan başka bir şey olmaz.

Önderliğin sorumluluğu

Tarihin tahrifi, işte burada, İspanyol kitlelerinin yenilgisinin sorumluluğunun kitlelerin devrimci hareketini felce uğratan ya da düpedüz ezen partilere değil de emekçi kitlelere atılmasında yatıyor. POUM'un savunucuları, kendi sorumluluklarını omuzlamaktan kaçmak için önderlerin sorumluluğunu düpedüz yadsıyorlar. Yenilgileri kozmik gelişmeler zincirinin zorunlu birer halkası gibi göstermeye çalışan bu iktidarsızlık felsefesi, yenilginin örgütleyicilerinin programlar, partiler ve kişilikler gibi somut etkenler olduğunu ortaya koymaktan âcizdir ve zaten bunu yapmayı reddeder. Bu kadercilik ve bitkinlik felsefesi, devrimci eylemin teorisi olan Marksizme taban tabana zıttır.

İç savaş siyasal görevlerin askerî araçlarla çözüldüğü bir süreçtir. Bu savaşın sonucu "sınıf güçlerinin durumu"yla belirlenseydi savaşın kendisine gerek olmazdı. Savaşın kendi örgütlenişi, kendi politikaları, kendi yöntemleri, kendi önderliği vardır; savaşın kaderini doğrudan doğruya belirleyen bunlardır. Elbette "sınıf güçlerinin durumu" bütün öteki siyasal etkenler için bir temel sağlar; ama nasıl bir binanın temeli duvarların, pencerelerin, kapıların, çatıların önemini azaltmazsa "sınıfların durumu" da, partilerin, bunların stratejilerinin, önderliklerinin önemini ortadan kaldırmaz. Aklı evvellerimiz, somutu soyut içinde eriterek yarı yolda durdular aslında. Sorunun en "derin" çözümü İspanyol proletaryasının yenilgisinin üretici güçlerin yetersiz gelişmesinden ileri geldiğini ilân etmek olurdu. Her budalanın isterse kullanabileceği bir anahtardır bu.

Partinin ve önderliğin önemini sıfıra indirmekle bu aklı evveller, devrimci zaferin olanaklılığını genel olarak yadsıyorlar; çünkü koşulların daha elverişli olmasını beklemek için en ufak bir gerekçe yoktur. Kapitalizmin ilerlemesi durmuştur, proletarya sayıca büyümemektedir; tersine, büyümekte olan, proletaryanın savaşma gücünü artırmayıp eksilten, bilinci üzerinde de olumsuz bir etkisi olan işsizler ordusudur. Aynı şekilde kapitalist rejimde köylülerin daha yüksek bir devrimci bilince ulaşabileceklerine inanmak için de her hangi bir neden yoktur. Öyleyse yazarımızın tahlilinden çıkan sonuç tam bir kötümserlik, devrimci perspektiflerden uzaklaşma oluyor.

Şunu da (haklarını yememek için) belirtmek gerekir ki ne dediklerini kendileri de anlamıyorlar.

Zaten kitlelerin bilincinden bekledikleri de akla sığar gibi değildir. İspanyol işçileri de, İspanyol köylüleri de, bu sınıfların bir devrimci durumda verebileceklerinin azamîsini verdiler. Kastettiğimiz tam da milyonların, on milyonların oluşturduğu sınıftır.

Que faire, sınıf mücadelesinin seyri ve gericiliğin saldırısı karşısında korkuya kapılıp küçük dergilerini ve teorik etütlerini kıyıda köşede, kitlelerin hareketi şöyle dursun, devrimci düşüncenin bile güncel gelişmelerinin uzağında yayımlayan o küçük okullardan ya da kiliselerden birini temsil ediyor, o kadar.

İspanyol devriminin bastırılması

İspanyol proletaryası, emperyalistler, İspanyol cumhuriyetçileri, sosyalistler, anarşistler, Stalinistler, sol cenahta da POUM'dan oluşan bir koalisyona yenik düştü. Bunların hepsi, İspanyol proletaryasının fiilen gerçekleştirmeye başlamış olduğu sosyalist devrimi felce uğrattı. Sosyalist devrimi önlemek kolay bir iş değildir. Acımasız baskı, öncünün katledilmesi, önderlerin idamı vb.den farklı yöntemleri henüz hiç kimse bulmuş değildir. POUM, bunu istemiyordu elbette. O, bir yandan cumhuriyetçi hükûmet içinde yer alıp sadık bir barışsever muhalefet olarak iktidar partilerinin genel blokuna girmek; öbür yandan da amansız bir iç savaşın söz konusu olduğu bir sırada barışçı ve yoldaşça ilişkiler kurmak istiyordu. Tam da bu yüzden POUM kendi politikasındaki çelişkilerin kurbanı oldu.

İktidar bloku içinde en tutarlı politikayı izleyenler Stalinistlerdi. Burjuva cumhuriyetçi karşıdevrimin savaş öncüsü onlardı. Onlar, proletarya devrimini "demokrasi" bayrağı altında kendilerinin boğabileceğini İspanyol ve dünya burjuvazisine kanıtlayarak faşizm ihtiyacını ortadan kaldırmak istediler. Politikalarının özü buydu. İspanyol Halk Cephesi'nin müflisleri, bugün kabahati GPU'ya yüklemeye çalışıyorlar. Eminim ki GPU'nun[6] cürümleri karşısında hoşgörülü olduğumuzdan kuşkulanılamaz. Gene de açıkça görüyor ve işçilere anlatıyoruz ki GPU, bu kez olsa olsa Halk Cephesi'nin hizmetindeki en kararlı müfreze olarak iş görmüştür. GPU'nun gücü de, Stalin'in oynadığı tarihî rol de burada yatıyordu. Ancak cahil dar kafalılar, Baş Şeytan ile ilgili aptalca küçük şakalarla buna kulak asmayabilirler.

Bu beylerin devrimin toplumsal karakteri sorununa bile aldırdıkları yok. Moskova'nın uşakları, İngiltere ve Fransa yararına, İspanyol dev-

riminin burjuva olduğunu ilân ettiler. Halk Cephesi'nin haince politikaları, bu sahtekârlık üzerinde yükseltildi. İspanyol devrimi gerçekten burjuva olsaydı bile bu politikalar tamamen yanlış olurdu. Kaldı ki daha baştan devrim, proleter karakterini Rusya'daki 1917 devriminden çok daha belirgin bir biçimde dile getirmişti. Bu gün POUM'un önderliğinde Andrés Nin'in[7] politikalarının fazla "solcu" olduğunu, yapılması gerekenin Halk Cephesi'nin sol cenahı olarak kalmak olduğunu düşünen beyler oturuyor. Gerçek talihsizlik, Lenin ve Ekim devriminin otoritesi arkasına gizlenen Nin'in Halk Cephesi'nden kopmaya bir türlü karar veremeyişi olmuştur.

Ciddî sorunlar karşısındaki havaî tutumuyla kendini zor duruma düşürmekte acele eden Victor Serge[8], Nin'in Oslo ya da Coyoacan'dan[9] gelecek emirlere boyun eğmek istemediğini söylüyor. Ciddî bir adam, bir devrimin sınıfsal içeriği sorununu bayağı dedikodulara indirgeyebilir mi? *Que faire*'li aklı evvellerin bu soruya verilecek hiçbir cevapları yoktur. Sorunun kendisini bile anlamış değiller. "Olgunlaşmamış" proletaryanın kendi iktidar organlarını kurduğu, işletmeleri ele geçirdiği, üretimi düzenlemeye çalıştığı bir sırada POUM'un, burjuva cumhuriyetçileri ve burjuvalıkta onlardan aşağı kalmayan sosyalistler ve Stalinistlerle ittifak içinde, proletarya devrimine saldırıp onu boğan burjuva anarşistlerinden kopmaktan kendini alıkoymak için bütün gücüyle çalışmasının ne anlamı var ki! Bu tür "önemsiz" şeyler, "kemikleşmiş Ortodoksluğun" temsilcilerinden başkasını ilgilendirmiyor anlaşılan. Onun yerine *Que faire*'li aklı evvellerin elinde proletaryanın olgunluğu ile güçler dengesini devrimci sınıf stratejisiyle ilgili bütün sorunlardan bağımsız olarak ölçecek özel bir aygıt var....

NOTLAR:

1. Bu yazı Troçki öldürüldüğü gün masasının üzerinde bulunan tamamlanmamış iki makaleden biridir. Türkçe'ye Nail Satılgan tarafından, Troçki'nin İspanya devrimi üzerine yazılarının derlendiği The Spanish Revolution(1931-39) (Pathfinder Press, NewYork) başlıklı kitaptaki metinden çevrilmiştir. Dipnotlar Sınıf Bilinci yayın kuruluna aittir.
2. Que faire? (Ne Yapmalı?): Fransız Komünist Partisinin M.K. üyesi André Ferrat'nın yönetimindeki muhalif bir grubun 1934'ten itibaren yayımlanan ve esas olarak KP üyelerine seslenen bir dergi. André Ferrat 1936 yılı Temmuz ayında halk cephesi politikasına muhalefetini belirttiği için KP'den ihraç edildi.
3. P.O.U.M. (Partido Obrero de Unificacion Marxista - Birleşik Marxist İşçi Partisi): İspanya'daki Troçkist örgüt İ.C.E. (İzquierda Comunista Espanol - İspanyol Komünist Solu) 15 Eylül 1934'te toplanan konferansında Troçki'nin önerdiği taktiklere karşı çıktı ve daha sonra da Joquln Maurin'in önderliğindeki B.O.C. (Bloc Obrer i Cumperol - İşçi Köylü Bloku) ile birleşerek 29 eylül 1935'te P.O.U.M.'un kurulmasını sağladı. 1922'den itibaren İspanyol Komünist Partisinin bir üyesi olan Maurin B.O.C.'u kurmadan hemen önce (1931) Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun Troçki'yi açıkça suçlaması önerisini geri çevirdiği için PCE'den ihraç edilmişti.
4. Casanova: İspanya'daki Uluslararası Tugaylar'da çarpışmış Polonya'lı bir Troçkist'in takma adı.

5. C.N.T. (Confederacion Nacional del Trabajo - Ulusal İş Konfederasyonu): Ülkenin en büyük işçi sendikası.Anarşist eğilimli.
6. G.P.U. (N.K.V.D. -Sovyet Gizli Polis Örgütü)
7. Andres NİN (1892-1937): İspanya'da CNT'nin sekreteri. CNT delegesi olarak gittiği Moskova'da Kızıl Sendikalar Enternasyonal'inin sekreterliğine getirildi. Troçki ile arasındaki çeşitli görüş ayrılıklarına rağmen İspanyol Sol Muhalefeti'nin yöneticisi. POUM'un kurucularından. J. Maurin'in iç savaşın hemen başında milliyetçilerin eline esir düşmesi üzerine örgütün yöneticiliğini yaptı. 1937 yılı Mayıs ayında İspanya'da faaliyet göstermekte olan GPU tarafından kaçırılarak işkence sonucu öldürüldü.
8. Victor SERGE: Narodnizm yanlısı Rus bir anne-babanın Belçika'da sürgünde doğan oğlu. Ekim devriminden önce anarşizm taraftarı olan V. Serge devrimle birlikte Marksizme yöneldi. Troçki ile uzun süren kişisel dostluğu da bundan sonra başlıyor. Rus devrimine ve İspanya iç savaşına katılan Serge, Marksist dönemlerinde bile liberter eğilimlerini terketmeyip Marksizm ile anarşizmi birleştirmeye çalıştı. Kronstad üzerine Troçki ile giriştiği tartışmalardan sonra liberterliğe geri döndü. İspanya'da POUM'u destekledi. Türkçe'de de yayımlanan Militana Notlar adlı kitabın yazarıdır.
9. Oslo ve Coyoacan: O yıllarda, Troçki Meksika'nın Coyoacan kentinde sürgünde olup arada Norveç'in başkenti Oslo'ya gelmişti. Nin'in Oslo ve Coyoacan'dan gelecek emirlerden söz etmesi aslında Troçki'yi hedef alıyor.

Marx'tan IV. Enternasyonal'e devrimci örgüt anlayışı -1

(Marx'tan Ne Yapmalı'ya *)

"Kuramsal çelişmelerin çözümü yalnızca pratik araçlarla... mümkündür... hiçbir şekilde yalnızca anlamanın işi değildir; tersine hayatın gerçek bir işidir." [1]
(K.Marx)

ORHAN DİLBER

Stalinizm bir "sapma", bir yanlış düşünce, ya da bir tür revizyonizmden ibaret değil. SSCB ve SBKP'nin Stalinist yozlaşması da "Stalinist revizyonistlerin", devrimci Bolşevik Partisini şeytani bir oyunla ele

---

* Bu yazı aslında 12 Eylül öncesinde yazıldı. O sıralar *Birikim* dergisi etrafında başlayan Stalin tartışmalarına bir müdahale amacı taşıyordu.Bu tartışmaların temel bir eksikliğini saptayıp, Stalin - Lenin ilişkisini açıklığa kavuşturmayı, Stalin'i reddederken, Lenin'i ve bolşevik geleneği de atlama tehlikesine dikkati çekmeyi amaçlıyordu.
O günden bu güne yazının temel önermelerinde değişiklik yapmayı gerektirecek bir gelişme olmadığını düşünüyorum. Aksine, --her ne kadar dünya ölçeğinde bir çok somut örneği belirmiş ve Türkiye'de de M.Ali Aybar'ın' görüşlerinde açık bir ifade bulmuşsa da -- o gün bir olasılık olan şeyin, 12 Eylül sonrasında çok çeşitli meyveler verdiği göz önüne alınırsa; ve SSCB, Doğu Arupa ve Çin'deki gelişmelerin bu eğilimi güçlendireceği düşünülürse yazı daha da güncelleşmiş bir inceleme oluyor.
Kuşkusuz, yazıyı aynen değil, yeniden yazılmış ve bi raz genişletilmiş olarak sun uyorum.Ama bu yüzden de uzunluk bakımından bir *SINIF BİLİNCİ*'ne sığamadı. Her ne kadar yazının bütünlüğü açısından bunun yaratacağı sorunları önemli buluyorsam da, bu teknik zorunluluğa boyun eğmek zorundayım. Okuyucunun iki bölüm arasındaki bağları kurabileceğini ve *Marx'tan Ne Yapmalı'ya* başlıklı bu bölümü, *1905'ten IV. Enternasyonal'e* başlıklı ikincisinden bağımsız olarak yargılamayacağını ümit ediyorum. -OD

geçirip, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmalarına indirgenemez. Aksine, ilk işçi devletindeki bürokratik yozlaşmanın devrimci Marksist kavranışı, önce parti ve devlet aygıtındaki *bürokratik çarpıklığı* saptıyor; bu, kökleri gerek dünya devriminin seyrinde, gerekse SSCB'nin o günkü özgül koşullarında yatan kimi maddi etkenlerle açıklanabilen bir bürokratlaşma. Stalinizm (ya da herhangi bir "izm") bu bürokratlaşmanın sebebi değil, bir sonucu olarak algılanmalı.

Ancak, Stalinizm belli maddi temelleri olan bir bürokratlaşmanın kaçınılmaz bir sonucu, otomatik bir devamı değil. Stalinizm, aynı zamanda, bu bürokratlaşmanın bir *bürokratik yozlaşmaya* dönüşmesinde ve kurumlaşmasında belirleyici rol oynayan bir *öznel etken*; Ekim devriminin kazanımları üzerinde yükselen, SBKP'ni ve III. Enternasyonal'i ele geçirip, maddi bir güç haline gelen bir öznel etken. Üstelik öznel etkenin özel bir belirleyicilik taşıdığı koşullarda ("herşeyin proletaryaya, yani esas olarak onun devrimci öncüsüne bağlı" olduğu koşullarda), Stalinizm, bir dizi ülkede proleter devrimin yenilgisinde, ya da karşı-devrimin zaferinde belirleyici olduğu gibi, başka ülkelerde baştan bürokratik işçi devletlerinin doğmasına da zemin hazırlayan bir etken oluşturuyor *.

Ama, Stalinizmin bu konumu sağlamak ve dünya işçi hareketini SSCB bürokrasisinin çıkarlarına tabi kılmak üzere (eklektik ve pragmatik te olsa) bir teorik-politik çerçeve oluşturduğunu gözden kaçırmamak gerek.

Bu çerçeve, devrimci Marksist teorinin (III. Enternasyonal'in ilk dört kongresinin gerçekleştiği dönemde ulaştığı düzeyde ele alınıp) revize edilmesine dayanıyor. Bu durumda, Stalin'in bir çok konuda devrimci Marksizmin temel yaklaşımlarını revize ederken (örneğin tek ülkede sosyalizm, aşamalı devrim, barış içinde birarada yaşama, sınıfsız ve bürokratik bir sosyalist toplum vb.), Lenin'in parti teorisini bu işlemin dışında tutmuş olacağını düşünmek safdillik olur.

Aksine, bu alanda da ince ve titiz bir revizyon ve tahrifat var (örneğin sınıfın bir kesimi olarak öncü parti fikrinin terki; "her sınıfa bir parti" anlayışının getirilmesi, parti-devlet çakışmasının teorileştirilmesi, vb.). Üstelik, bu alanda çok daha karmaşık ve aldatıcı bir süreç söz konusu. Bu aldanmanın ardında yatan temel etken

---

* 1926 İngiliz Genel Grevinin yenilgisinde; 1927 Çin Devriminin yenilgisinde; 1936 Fransız Genel Grevinin Halk Cephesiyle boğulmasında; Almanya'da Nazizmin iktidara gelmesinde III. Enternasyonal'in sorumluluğu; İspanya İç Savaşı'ndaki ve Yunanistan İç Savaşı'ndaki ihanet politikaları ilk akla gelen örnekler.

. Öte yandan, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan işçi devletlerinin SSCB'deki yozlaşmış modeli örnek alması ve bunun bir bakıma dayatılmış oluşu da bilinen bir gerçek.

Lenin'le Stalin arasındaki şekli süreklilik. Bu sürekliliğin "bolşevizmin inkârını içeren diyalektik bir süreklilik"[4] olduğunun kavranmaması, hem Stalinizmin savunucularında hem de onu eleştiren kimi akımlar arasında ortak bir kalkış noktası oluşturuyor: Buna göre, Stalin Lenin'in devamıdır; onun parti anlayışı Lenin'inkinin bir devamı, hiç değilse mantıki bir sonucudur.

Stalin'in heykelleri ardılları tarafından yıkılalı beri, Stalinizmi sağdan ve soldan eleştirenlerin sayısı dünya ölçüsünde artıyor: "Glasnost" rüzgârının etkisiyle bunun daha da artması beklenebilir. Tabii bu eğilimlere bir tepki olarak "ortodoks Stalinistlerin" madalyonun öbür yüzünde saflarını sıklaştırması ve bunlara yeni eğilimlerin katılması da sürprizli bir gelişme olmayacak.

Bu eleştirilerdeki tutarsızlıkları bir "yanılgı" olarak küçümsemek sorunu hafife almak olur. Çünkü onyıllardır milyonlarca sosyalistin Stalin'in tahrifatlarla dolu teorisine inanarak bağlandığını , ya da birçoklarının, buna inanmaya devam ederek, Stalinizmi terkederken, Leninizmi de reddetmeye vardığını gözden kaçırmak, bu gerçeğin üzerinden atlamak mümkün değil. Birçok inanış ve yanılsama gibi, bunun da açıklanmaya muhtaç, gerçek temelleri var. Bu yanılsamaya inandırıcılık katan ve tutarlı görünmesine neden olan temeller ortaya konmadan, Lenin'in örgüt anlayışını Stalinizmin gölgesinden kurtarmak, Lenin'in devrimci Marksist teoriye yaptığı katkıyı kavramak çok güç.

• İlkin, Lenin'le Marx arasındaki bağın koparılmasına değinmek gerekiyor. Bu kopukluğun sürmesinde en önemli etken, Lenin'le Marx arasındaki sürekliliğin, dolaylı ve karmaşık bir süreç içinde kurulmuş olması. Marx'tan Lenin'e, devrimci Marksist geleneğin sürekliliğini sağlayan bir örgütsel dolayım yok. I. ile II. Enternasyonal arasında uzunca bir süre var ve II. Enternasyonal, Marksist gelenekte bir sürekliliği değil, bir kopuşu temsil ediyor. Bu, Lenin'le Marx arasındaki teorik bağın kopartılabilmesine ve Lenin'le Kautsky arasındaki kopuşun üstünün örtülmesine zemin sağlayan, önemli bir tarihsel etken.

• İkincisi, Lenin'in örgüt anlayışı bir kerede oluşturulmuş, bir yazıda ya da kitapta noktalanmış bir teori oluşturmuyor. Aksine, Rus Devriminin gelişimine ve XX. yüzyılın başlarındaki bir dizi önemli alt üst oluşa koşut bir evrim gösteren dinamik bir süreç bu. Fakat bu olgu gözden kaçırıldığında, Lenin'in örgüt anlayışı kolaylıkla, belirli bir dönemdeki görüşlerine, polemik yazılarına indirgenebiliyor.

• Üçüncü olarak, Stalinizmin, Lenin'in döneminde başlayan bir

bürokratlaşmanın üzerinde yükselmesi ve bunu kendine araç edinmesi önem taşıyor. Stalinizmin bürokratik karşıdevrimini gerçekleştirirken, (ele geçirdiği ve devrimci özünü ortadan kaldırdığı) Bolşevik Partisini başlıca araç olarak kullanmış olmasının önemli sonuçları var.

• Nihayet Stalinizm bir teorik olgudan ibaret olmadığı ölçüde, onun teorisinin de teorik bir çabayla ortadan kaldırılması mümkün değil. Naif biçimde, "işte doğrular, gözlerinizi açın ve görün bunları" demekle, Stalinizmin teorik tutarsızlıkları, bunlara inanların gözünü açacak ölçüde, ortaya konulamayacak. Bu yüzden, devrimci Marksist geleneğin mirasçısı olanların, teorik/pratik çabalarını bütünleştiren bir örgütsel sürekliliği ve bunun sınıf mücadelesi içindeki konumu önem kazanıyor. Bu anlamda, başka alanlarda olduğu gibi örgütlenme sorununda da Stalinizmin devrimci Marksist teoride yarattığı tahribatın kavranması ve giderilmesinde, *IV. Enternasyonal*'in sınıf mücadelesi içindeki konumu ve pratik müdahalesi hayati bir rol oynuyor. Daha net ifade etmeli; ne Stalinizm ne de onun devrimci Marksizmde yaptığı tahribat, geçmişle bugün arasındaki köprüyü kuran, ve 50 yılı aşkın bir süredir hem pratik hem de teorik planda Stalinizmle hesaplaşmasını sürdüren *IV. Enternasyonal*'in üzerinden atlayarak aşılamayacak.

Zorunlu bir tarihsel saptama

Yine de, dünyada ve Türkiye'de kendi yenilgilerinin ve çözümsüzlüklerinin hezeyanı içinde "nereden çıktı bu IV. Enternasyonal?", diyen kuşkucular, "esas olan Marksizmin temellerine inmektir", diyen meraklılar çıkacak. İşçi sınıfı ve Marksizmi tümüyle bir kenara bırakıp yeni dünyaları zihinlerde yaratmakla yetinmeyi tercih eden yılgın ruhlardan söz etmeye bile gerek yok.

Bir kere, *IV. Enternasyonal*'in bir yerden çıkmasına gerek yok; o, 50 yıldır yaşıyor ve savaşıyor. Onun, yıllar boyu Stalinizmin yarattığı koyu karanlık içinde herkesin gözüne görünmeyen mücadelesi, gelip geçmiş bir hatıra değil. Çünkü bütün olumsuz koşullara, kapitalistlerin ve Stalinistlerin saldırılarına rağmen; ortaya çıkıp kaybolan, şeklini ya da yönelişini değiştiren yüzlerce ulusal - uluslararası akıma inat, 50 yıldır örgütsel sürekliliğini, ve genel politik doğrultusunu koruyarak yaşamayı başaran başka bir örnek yok. Bu yüzden *IV. Enternasyonal*'in yeri tarih kitaplarından çok, dünün ve bugünün somut mücadeleleri içinde aranmalı.

Bundan 50 yıl kadar önce, Stalinizmin karanlığı dünya işçi sınıfının

üzerine çökmüşken, III.Enternasyonal'in düzeltilemeyeceğini saptayıp, ayrı örgütsel temellerde yeni bir yola çıkmayı savunan L.Troçki şöyle diyordu:

> "Günümüz benzeri gerici dönemler, işçi sınıfını öncüsünden yalıtıp dağıtmakla ve zayıflatmakla kalmaz, aynı zamanda politik düşünceyi çoktandır aşmış olduğu evrelerin gerisine savurarak, hareketin genel ideolojik düzeyinin düşmesine de neden olur. Bu koşullarda öncünün başlıca görevi, bu genel gerileme seline kapılmamaktır. Akıntıya karşı gitmek gerekir. Eğer elverişsiz güçler dengesi daha önce kazanılmış politik mevzilerin korunmasına olanak tanımıyorsa, en azından ideolojik mevzilerde direnmek gerekir, çünkü geçmişti büyük bedeller karşılığında kazanılan deneyim bu mevzilerde yoğunlaşmıştır. Böyle bir politika budalalara 'sekterlik' gibi görünür. Gerçekte ise bu,gelecek tarihsel yükseliş dalgasıyla birlikte yeni ve devasa bir sıçrayışı yapabilmek için önceden hazırlanmaktan başka birşey değildir. "[5]

Bu satırlar dünya devriminin genel bir gerileyişinin damga vurduğu bir dönemde yazılmıştı. O günden bugüne dünya koşulları bakımından olduğu kadar, gerek devrimci Marksist geleneğin savunucularının örgütsel konumu bakımından, gerekse de onların işçi hareketi içindeki muarızlarının, yani Stalinistlerin konumu bakımından epeyi şey değişti.

Bir avuç öncüyle yola çıkan *IV. Enternasyonal* savunucuları, sınıf mücadelesinin her yükseliş döneminde bir ivme kazanarak bugün dünyanin bir çok ülkesinde işçi hareketi içinde kök salmış, ülkenin politik kaderini etkilemeye aday örgütlere sahip. O günden bugüne devrimci Marksist teorik miras bu gelenek tarafından, yalnızca kıskanç bir tutuculukla muhafaza edilmekle kalmadı, birçok yeni sorun karşısında geliştirildi ve derinleştirildi; bu sürede uluslararası işçi hareketi içinde hiç bir ciddi teorik tartışma yoktur ki, bir ucunda *IV. Enternasyonal* geleneğinin savunucuları belirleyici bir rol oynamasın.

Buna karşılık, o günden bugüne Stalinizmin git gide derinleşen bunalımı çerçevesinde III. Enternasyonal dönemindeki monolitik yapısı kırıldı; geleneksel Stalinist partilerin çoğu "sosyal demokratlaşma" yönünde epeyi mesafe aldı; "tek ülkede sosyalizm" gerici ütopyası birbirlerine rakip, kimi zaman da düşman "tek tek ülkeler"de bir türlü kurulamayan "sosyalizmlere" hayat verdi; şimdilerde bunlar piyasanın erdemlerini, kapitalist dünyayla daha da "barışık birlikte yaşama"nın çarelerini araştırmakla meşgul.

Dünya ölçeğinde işçi sınıfının öncü ileri kesimleri çatırdayan Stalinizmin nüfuzundan kopuyor. Ama işte tam bu noktada, yani Stalinizmin gerileyişi aynı zamanda kapitalizmin darbeler almasına ve

sosyalizmin kazanımlarının pekişmesine koşut gelişmediği ölçüde, genel bir yılgınlık, umutsuzluk dalgası yayılıyor.

Troçki şöyle diyordu:

"Büyük politik yenilgiler, kaçınılmaz olarak yerleşik değerlerin genelde iki doğrultuda yeniden gözden geçirilmesine yol açar. Bir yanda yenilgilerin deneyimiyle zenginleşen gerçek öncü, devrimci düşünceyi dişiyle tırnağıyla savunarak gelecekteki kitle mücadeleleri için yeni kadroları bu deneyimle eğitmeye çalışır. Öte yanda ise, yenilgilerden korkuya kapılan memur kafalılar, merkezciler ve devrim heveslileri devrimci geleneğin otoritesini alaşağı etme ve 'yeni bir gerçek' arama görüntüsü altında, geriye çark etme eğilimindedirler."[6]

Bugün, "tek ülkede sosyalizm" gerici ütopyasının iflas ettiği gerçeğinin üzeri örtülemiyor; bu, bir bakıma bu ütopyanın mucidi olan ve onun üzerinde yükselen Stalinizmin tarihsel *bir yenilgisi* sayılabilir; ya da "reel sosyalizmin" bugünkü durumu bir bakıma bu yenilginin tescili olarak kabul edilebilir. Ama bu, *dolaysız bir biçimde* ve *zorunlu olarak* devrimci sosyalizmin bir zaferi demek değil. Bu nedenledir ki Stalinizmin derinleşen bunalımı Stalinist bir geçmişten gelenler arasında 50 yıl önceki genel duruma benzer bir yenilgi haleti ruhiyyesinin yaygınlaşmasına ve tıpkı o zamanki gibi yenilik meraklılarının ya da "geriye dönme" eğiliminde olanların artmasına yol açıyor. Bu eğilimlerle hareket edenler, el yordamıyla yönelişleri içinde sağı solu zedeleyerek, sağlarını sollarını berceleyerek ister istemez devrimci Marksist mirasın gözden düşürülmesine ve umutsuzluğun, yılgınlığın yayılmasına katkıda bulunuyorlar.

Bugün, IV. Enternasyonal'i, Stalinizmi, III. ve II. Enternasyonal'leri atlayarak "Marksizmin temellerine" dönüp, oradan da koskoca bir sıçrayışla XX. yüzyılın sonuna yetişmek isteyenlerin cesaretine bir diyecek yok; devrimci Marksizmin *bir doktrin değil*, sınıf mücadelesinin pratik deneyimlerinden dersler çıkartan *eleştirel ve devrimci bir teori* olduğunu unutup, onu tozlu kitaplık raflarında bulmayı ümit edenlerin gayretkeşliğine de. Böylelerinin çalışma odalarından çıkmalarına, hatta ayaklarından terliklerini çıkarmalarına bile gerek yok. Ama nasıl olur da, yaklaşık 100 yıllık bir döneme yayılan sınıf mücadelelerinin karmaşık sorunlarına, bu sorunlara sıcağı sıcağına getirilmiş pratik çözümler, bunların uygulanması için girişilen pratik mücadeleler irdelenmeksizin,"Marksizmin temellerine" dönerek ya da "Amerikaları yeniden keşfe çıkarak" çözüm getirilmesi beklenebilir?

Marksizmi *sınıf mücadelelerinden pratik dersler çıkartan bir eylem kılavuzu* olarak algılayan *IV. Enternasyonal*'in tarihi, aynı zamanda *devrimci Marksizmin yaşayan tarihidir*; bu yüzden, bu atlanarak varılacak herhangi bir yer "Marksizmin temelleri" olmayacak.

Kaldı ki, yalnızca "Marksizmin temelleri" sınıf mücadelesinin güncel sorunları için yeterli olsaydı, bunu en ciddi bir biçimde ele alan bolşeviklerin, SSCB ve III.Enternasyonal'in yozlaşmasını önleyememiş oluşu nasıl açıklanacak? Devrimci Marksizm, içinde her derde deva çözümler bulunan bir kırkambar değil; bu yüzden sınıf mücadelesinin gelişimi içinde, kendi eylemi dahil bu mücadelenin tüm sorunlarını ele alan bir *eleştirel - devrimci* faaliyeti, bu faaliyetin sonuçlarından çekinmemeyi gerektiriyor.Devrimci Marksizm ancak bu faaliyeti sürekli kılıp, proletaryanın tarihsel hafızasını oluşturan öncünün *örgütsel sürekliliği* sayesinde yaşayabilir, yaşatılıp geliştirilebilir.

Bugün, dünya işçi hareketinin karşısındaki en önemli sorunlardan biri hala proletaryanın uluslararası önderlik bunalımının aşılması. Bu, işçi devletlerinin ve işçi örgütlerinin yozlaşması sorununa devrimci Marksizmin temellerinden ayrılmaksızın bir çözüm getirilmesini gerektiriyor.

Troçki, " *gelecek, ilk sosyalist inşanın hata ve kusurlarının ışığında kavranacaktır" diyordu. Onun "eylem halinde devrimci Marksizm"* diye tanımladığı bolşevizmin içinden çıkan ve bolşevizmden devraldığı mirası eleştirel bir biçimde koruyup, geliştiren Sol Muhalefet, bir bakıma bolşevizmin bir fiili özeleştirisini ifade ediyor.[7] Sol Muhalefet'ten doğan *IV. Enternasyonal'de* , 50 yıldır örgütsel ve politik sürekliliğini korumayı başaran yegane siyasi akım olarak Lenin'in örgüt teorisine yaptığı katkının cisimleşmiş bir ifadesini oluşturuyor, Leninizmin savunusunun pratik devrimci Marksist yöntemini sunuyor.

Bu yüzden, Marx'tan bugüne devrimci örgüt sorununun incelenmesi, *IV. Enternasyonal* ve onun teorik - pratik katkıları olmaksızın ele alınamaz.Bu yüzden, Marx'tan günümüze devrimci örgüt sorununun incelenmesi, aslında devrimci Marksizmin bugün vardığı noktadan geriye doğru eleştirel bir bakış açısını gerektiriyor.

Bu yazı,devrimci Marksizmde örgüt teorisinin sorunlarını bu açıdan ele alma doğrultusunda bir çabanın ürünü.

1- Lenin'den önce devrimci partiye ihtiyaç yok muydu?

> "Marx-Engels emperyalizmin henüz gelişmediği devrim-öncesi dönemde, proletarya devriminin henüz kaçınılmaz olmadığı dönemde mücadele ettiler."[8]

Stalin'in bu sözlerinde de ifadesini bulan ve aslında Lenin'in devrimci Marksist teoriye katkısının kavranmasını önleyen yaygın bir yanılgı var. Bu yanılgı "*proleter devrimlerinin henüz kaçınılmaz olmadığı*" varsayılan emperyalizm öncesi dönemde bir devrimci partinin de gerekli olmadığı fikrini çağrıştırdığı ölçüde tehlikeli. Çünkü böylelikle Marx ve Engels'in işçi sınıfının politik örgütlenmesi yönündeki teorik-pratik çabaları ve bu alandaki eksiklikleri ve hataları gözden kaçabilir; ve dolayısıyla Lenin'in devrimci Marksist teoriye yaptığı gerçek katkının özünün anlaşılması güçleşebilir.

Nitekim,

> "Devrim-öncesi dönemde, II. Enternasyonal partilerinin işçi hareketlerinde egemen güç olduğu ve parlamenter mücadele şekillerinin başlıca mücadele şekli sayıldığı, az çok sakin gelişme döneminde, bu şartlar altında parti sonraları büyük devrimci savaşlar döneminde kazandığı ciddi ve kesin öneme sahip değildi, ve olamazdı."[9]

diyen Stalin'in sözlerinden, bu dönemde Avrupa proletaryasının bir Leninist devrimci partiye ihtiyacı olmadığı sonucu pekala çıkabilir. Dolayısıyla II. Enternasyonal'in teori ve pratiğinin kapitalizmin "doğal" evriminin bir sonucu olduğu, dönemin koşullarına uygun olduğu, sanılabilir. Bu sanı, II. Enternasyonal'in ve genel olarak reformizmin, rasyonelleşmesine, mazur gösterilmesine bir bakıma zemin hazırlıyor. "*Az çok sakin gelişme dönemlerinde*" bu tür bir anlayışın benimsenmesinin yolu açılıyor.(Stalinist Partilerin sosyal-demokratlaşma sürecinde bu türden gerekçelerin nasıl öne çıkarıldığını hatırlatmaya gerek var mı?)

Üstelik Stalin'in bu değerlendirmesinin emperyalizm çağına tamıtamına oturmadığını göstermek te çok güç değil. Zira II. Enternasyonal partilerinin işçi hareketine egemen olduğu "*az çok sakin gelişme dönemi*" tam da emperyalizm çağının başlangıcına denk düşüyor; hem de Avrupa'nın başlıca kapitalist ülkelerin emperyalist metropoller haline gelişiyle, II. Enternasyonal tipi partilerin gelişmesi arasında bir bağ var. (Lenin'in işçi aristokrasisi tanımını hatırlayalım.) Dahası emperyalizm çağı içinde, birçok kere, birçok ülkede "*az çok sakin gelişme dönemine*" tanık olduğumuzu da hatırlarsak, Stalin'in Leninist partinin gerekliliğini çok dar bir konjonktüre sığdırdığını kavramamız kolaylaşıyor.

Bu yanılgı/tahrifat Lenin'in katkısının, anlamının da kaybolduğu nokta; üstelik iki yüzü keskin bir kılıç gibi iş görebiliyor. "*Leninizm emperyalizm çağının Marksizmidir*" demekle, bir yandan Lenin'in yaptığı katkının *evrensel* -yani Marx'ın yaşadığı dönemi de kapsayan- boyutunu, bir yandan da Marx'ın emperyalizm çağında da geçerli olan teorisinin, *evrensel* boyutunu, gözden kaçırma riski doğuyor.(Hatta bunun bir riskten ibaret kalmadığını, "Leninizmin ilkeleri"ni Stalin'den öğrenmiş olanlar arasında, "ama Marx'ın o sözleri serbest rekabetçi dönem için geçerli" itirazlarının yaygınlığıyla saptamak ta mümkün.)

Oysa devrimci Marksizme göre, emperyalizm dönemiyle öncesi arasındaki farklılık, birinde proleter devriminin kaçınılmaz oluşu, diğerinde olmayışı noktasında değil. Emperyalizm öncesinde, bir proleter devriminin nesnel önkoşulları, yalnız gelişmiş kapitalist ülkelerde oluşmuştu; emperyalizm döneminde, kapitalizm eşitsiz ve bileşik bir gelişim içinde, bir dünya ekonomisi haline geldiği ölçüde, proleter devriminin nesnel önkoşulları bütün dünya ülkelerinde oluşmaya başladı. Devrimci Marksizmin bu yaklaşımı, bu gün nesnel koşullar bakımından bir proleter devrimi için olgunlaşmış/olgunlaşmamış ülkeler ayrımını reddetmeyi gerektiriyor; proletaryanın bu devrim için öznel bakımdan hazır olup olmadığını, daha doğrusu öznel koşulların en önemlisi olarak, sınıfın devrimci öncüsünün bir devrimci parti biçiminde örgütlenip örgütlenmemiş olduğunu, öne çıkarmayı gerektiriyor.

Emperyalizm olgusunun bu kavranışı, ilk başarılı proleter devrimin nasıl Rusya'da gerçekleşebildiğinin anlaşılması için bir teorik çerçeve sunuyor. Aynı zamanda da bolşevizmin Rusya'da doğmasının bir tesadüf, genel eğilime ters düşen bir sürpriz olmadığının anlaşılmasına yardımcı oluyor. Ama bunu anlamak, bolşevizmin neden Rusya'da doğduğunu ve neden daha önce Avrupa'da doğmadığını sorgulamaya engel değil. Bunu sorgulamak Lenin'in teorisinin tarihsel evrimin neredeyse "doğal" bir sonucu değil, gerçekten bir katkı olduğunu kavramanın ilk adımı.

Bu katkının tam olarak hangi noktalarda gerçekleştiğini görebilmek için, Marx'ın örgüt sorununa teorik ve pratik yaklaşımını irdelemek, II. Enternasyonal geleneğinin nerelerde Marx'la birleşip, nerelerde koptuğunu ve bunlara bağlı olarak, Lenin'in nerede Marx'la buluşup, II. Enternasyonal'den nerede koptuğunu saptamak gerekiyor. Lenin'in katkısının tarihsel ve teorik bağlamı ancak böyle belirginleşiyor.

2- Marx örgüt teorisiyle ilgilenmedi mi?

Stalinizmin devrimci Marksist teorinin üstüne örttüğü sis perdesi, Marx ve Engels'in örgüt teorisine fazla önem vermediğinin, ya da hiç değilse bu konudaki çabalarının günümüzde pek önem taşımadığının sanılmasına, bu sanının suskun bir kabulle benimsenmesine yol açıyor. Bu sanıya yol açacak hiçbir önerme doğru değil. Eğer örgüt teorisinden kastedilen, sosyalistlerle işçi sınıfının kurtuluş mücadelesi arasındaki ilişkinin kavranması, proleter devriminin zaferinde sosyalistlerin rolünün açıklanması ve proletaryanın bilinçlenmesine ilişkin sorunların irdelenmesi ise, bu sorunlar Lenin kadar Mark ve Engels tarafından da ele alındı; hatta daha başlangıçtan itibaren devrimci Marksist teorinin kurucularının başlıca uğraşları arasında yer aldı

Marx'ta teori-pratik birliği

Marksizmin, aslında örgüt teorisinin derinliklerinde yatan varlık-bilinç, özne-nesne, teori-pratik ilişkilerine ilişkin yaklaşımları aynı zamanda onu kendisinden önceki akımlardan ve kendisinden sonraki birçok akımdan ayırdeden temel kalkış noktalarından birini oluşturuyor.

Marx ve Engels'in bu sorunlara ilişkin saptamaları yalnızca "felsefi" bir çerçevede olsaydı, öneminden hiçbir şey kaybetmemekle birlikte, bu yazının kapsamı dışında kalacaktı. Oysa öyle değil. Marx'ın varlık-bilinç, teori-pratik, öznellik-nesnellik ilişkilerine en soyut düzeyde getirdiği maddeci diyalektik açıklama, aynı zamanda işçi sınıfının kendi çıkarlarının bilincine varması; devrimci teori ile işçi hareketinin pratiği; proleter devriminin öznel koşulları ile nesnel koşullarının karşılıklı ilişkisi düzeyinde tekrar tekrar ele alınıyor ve eserinin bütününe damga vuruyor.

Marx'a göre devrimci teori ile proleter sınıf hareketinin birbirinden bağımsız doğduğu doğru değil. Devrimci teori ile işçi sınıfının pratik mücadelesi birbirilerine mekanik bir biçimde eklenmiyor; üst üste gelmiyor. Sosyalizm fikrinin, sınıflı topluma muhalif, eşitlikçi düşüncelerin, işçi sınıfının mücadelesinden bağımsız olarak, burjuva aydınlarının zihinlerinde doğduğu doğru. Ama, bu biçimde doğan şeyin, devrimci Marksist teori olduğunu sanmak, iddia etmek, bir yanılgı. Elbette ütopyacı sosyalizm anlayışları ve proleter sınıf hareketi birbirillerinden ayrı doğmuşlar ve -belki de bu yüzden- hiçbir zaman bu hareketle bütünleşmemişlerdir, bütünleşmeyecekler de. Ak-

sine proleter hareketi geliştikçe ütopyacı sosyalist fikirler (günümüzün "alternatif" akımlarıyla benzeştirebilirsiniz) giderek gericileşecekler, ve gericileşmekteler.*

Devrimci teori ise tam da bu bakımdan farklılık taşıyor; Ancak *"proletaryanın mücadelesi açık bir biçim kazanınca"* ortaya çıkabilen ve bu hareketi *"genel terimlerle ifadeye kavuşturan"* devrimci teori, devrimci teori olma özelliğini proleter sınıf hareketiyle, onun pratik eleştirisi ile bütünleştiği zaman kazanıyor, ona eklenmeden önce değil.

Marx'a göre de devrimci teoriyi üreten tek tek proleterler ya da bir bütün olarak proleter kitle hareketinin kendisi değil, onun *"kuramcıları"* yani *"sosyalistler ve komünisler."* Hatta bunlar *"Sanayinin gelişmesiyle proletaryanın saflarına itilen"* ve proletaryaya *"aydınlanma ve ilerleme unsurları"* sağlayan *"hakim sınıfların bazı kesimlerini"* de içeriyor. Ne var ki burada ahlaki, sınıflar ve tarih üstü yargılardan hareket eden ütopyacıların ortaya çıkışından farklı olarak, doğrudan doğruya sınıf mücadelesinin seyriyle ilgili bir gelişme saptıyor Marx:

> "En sonu sınıf savaşımı kesin sonuca ulaşacağı saate yaklaştıkça... egemen sınıfın küçük bir bölümü kendini bu sınıftan koparır ve devrimci sınıfa...katılır...özellikle burjuva ideologlarının kendini tarihin akışını bir tüm olarak kavrama düzeyine yükseltebilimiş bir parçası, proletaryanın safına geçer."[11]

Burada bir kaç önemli husus var:

• Birincisi, devrimci teori, bu "kuramcılar" aracılığıyla işçi hareketine ithal edilmiş bir bütünlük oluşturmuyor.

> "Komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar hiçbir biçimde şu ya da bu evrensel reformcu tarafından icad edilmiş, ya da keşfedilmiş düşüncelere ya

---

* Marx bu soruna *"Sefaletin Felsefesi"*ni yapan Proudhon'la tartışırken şöyle yaklaşıyor: "Nasıl ki iktisatçılar burjuva sınıfının bilimsel temsilcileriyse, sosyalistler ve komünistler de proleter sınıfın teorisyenleridir. Proletarya kendi kendisini bir sınıf olarak ortaya koyacak ölçüde gelişmediği sürece, dolayısıyla proletaryanın burjuvaziyle mücadelesi siyasal bir karakter kazanmadığı ve üretici güçler burjuva toplumunun içinde proletaryanın kurtulması ve yeni bir toplumun kurulması için zorunlu olan maddi şartların varlığına işaret edecek kadar gelişmediği sürece bu kuramcılar ezilen sınıfların ihtiyaçlarını gidermek için doğaçlama sistemler üreten ve ısrarla edici bir bilimin peşinde koşan ütopyacılardan ibarettir. Ama tarih ilerledikçe ve onunla birlikte proletaryanın mücadelesi daha berrak bir biçim kazandıkça zihinlerinde bir bilim aramaya ihtiyaçları kalmaz; gözlerinin önünde olup bitenlerin farkına varmaları ve bunu kendilerine araç edinmeleri yeter. Bilimi aradıkları ve sistemler kurmaktan başka birşey yapmadıkları sürece, daha mücadelenin başında bulundukları sürece sefalette yalnız sefaleti görürler, eski toplumu yıkacak olan devrimci yıkıcı yönünün farkına varmazlar. Fakat bu andan itibaren tarihsel hareketin yarattığı ve bilinçli olarak ve hareketle birleşen bilim doktriner olmaktan çıkar, devrimci olur. Yada kısaca "Belirli bir çağda devrimci düşüncelerin varlığı devrimci bir sınıfın varlığına bağlıdır."[10]
Bu konuda bakınız, Manifesto "Proleterler ve Komünistler" bölümü ve "Eleştirici-Ütopyacı Sosyalizm ve Komünizm" bölümü.

da ilkelere dayanmaz.
Bu teorik sonuçlar yalnızca gözlerimizin önünde cereyan eden tarihsel bir hareketin, mevcut sınıf savaşımı içindeki gerçek ilişkilerin genel terimlerle anlatımıdır."[12]

• İkincisi, proleter sınıfın kuramcıları sosyalistler ve komünistlerdir; ve bunlar "*kuramcılardan*" ibaret değil; hele hele "*proletaryanın safına geçen burjuva ideologlarından*" ibaret hiç değil. Bu anlamda Marx sosyalistlerle proletarya arasında, iki ayrı sınıfsal ya da toplumsal tabakanın birbiriyle ilişkisi gibi dışsal bir ilişki kurmuyor. Komünistler, -bilinçli bir biçimde proletaryanın safına geçen başka sınıflardan unsurların yanısıra- işçi sınıfının en ileri unsurlarını içerir ve "*pratikte her ülkenin işçi sınıfı partilerinin en kararlı ve en ileri bölümü*"nü oluşturur. İşçi sınıfının bu kısmı bütününden "*proletarya hareketinin yürüyüş çizgisini, koşullarını ve en sonunda ulaşacağı genel sonuçları teorik olarak anlamada üstünlüğe sahip*" olmalarıyla ayrılırlar.[13]

• Nihayet Marx'ın komünistleri işçi sınıfının bir bölümü olarak tanımlaması aynı zamanda işçi sınıfının başka partilerinin (yani başka bölümlerini temsil eden partilerinin) olabileceğine işaret ediyor. Dahası Marx bugün kendilerini işçi sınıfının yerine koyarak birbiriyle kıyasıya çatışan akımların kulaklarına kar suyu kaçırırcasına;

"komünistler diğer işçi sınıfı partilerine karşı duran ayrı bir parti oluşturmazlar...Bir tüm olarak proletaryanın çıkarlarının dışında ve ayrı çıkarları yoktur... Onları proletarya hareketini biçimlendirecek ve bir kalıba sokacak kendilerine özgü sekter ilkeler ileri sürmezler."[14]

diyor.

Marx proletaryanın tarihsel rolünü, devrimci teorinin ortaya çıkışının nasıl "*bir devrimci sınıfın varlığına bağlı olduğunu*" açıklarken ve "*komünistlerle proleterler*" arasındaki ilişkiyi irdelerken bir parti teorisinin teorik temellerini sağlam bir biçimde atıyor. Bunu yaptığı gibi bir yandan sekterizme karşı net uyarılarda bulunuyor ve "*işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır*" önermesinin nasıl sınıfın birliğinin sağlanması zorunluluğunu dayattığını gösteriyor.

Felsefe eleştiricisi Marx'tan örgütçü Marx'a

Marx'ın bu yaklaşımı, eşitlikçi bir toplum fikrini proletaryadan ve proleter devriminin imkânlarından bağımsız olarak kurgulayan ütopyacılarla; bir sosyal devrimde proletaryanın rolünü önemsemeyen jakobenizm artığı Blankist (ya da Weitling'ci) komplocu anlayışlarla;

siyaset yapmayı, müdahaleyi zül sayan ve dolambaçlı bir yoldan ütopyacılığa varan anarşistlerle kıyasıya ve ince örülmüş bir polemikler zinciri içinde oluşuyor. Ne var ki bu polemiğin bir masa başı işi olduğunu sanmak yanlış; Riazanov'un dediği doğru:

> "Marx'ın örgütsel çalışmaları, araştırıcılar tarafından hemen hemen tümüyle es geçilmiştir. Marx adeta bir manastır düşünürüne dönüştürülmüştür. Kişiliğinin en ilginç yanlarından biri inkar edilmiştir. Marx'ın -Engels'in değil- 1840'ların ikici yarısında, bilinçlendirme çalışmalarının esinleyicisi ve yöneticisi olarak oynadığı önemli rolü kavramayı beceremezsek, daha sonraları 1848-1849 yıllarında ve I. Enternasyonal döneminde örgütçü olarak yerine getirdiği müthiş rolü hiç anlayamayız."[15]

Engels te Laura Marx'a 24.6.1883 tarihli mektubunda: "*Enternasyonal'siz Marx'ımızın hayatı, taşı koparılmış bir şövalye yüzüğe benzerdi.*" diyerek veciz biçimde bunu doğruluyor.[16]

Marx'ın örgütsel faaliyeti içinde sürekli öne çıkan birkaç tema var.

• Birincisi, proletaryanın sınıf mücadelesi siyasal iktidarı hedefler, hedeflemek zorundadır. İktidarı hedefleyen her hareket bir siyasi harekettir ve bir bağımsız örgüte, partiye varmalıdır.*

• İkincisi, Marx bu siyasi hareketin işçilerin yürüttükleri iktisadi mücadelelerin giderek politikleşmesiyle ve bu mücadeleler sırasında ortaya çıkan örgütlenmelerin üzerinde, gelişmekte olduğunu gözlemliyor. (Özellikle Chartist ** deneyimi burada rol oynuyor.) Birbirinden tecrit edilmiş iktisadi mücadelelerin ancak politik düzeyde birleşebileceğini ve bu birleşmenin sınıfın birliğinin sağlanmasının zeminini oluşturacağını ileri sürüyor. Bu yüzden gerek Komünistler Birliğinin oluşumunda gerekse de Enternasyonal'in kurulmasında varolan tüm işçi örgütlerinin birleştirilmesi yönünde bir yaklaşım savunuyor.*

---

* Engels bunu şöyle ifade ediyor:
"Fakat devrim en üst düzeyde siyasal eylemdir; devrim isteyen onun araçlarını da, onu hazırlayan ve işçilere devrim eğitimi sağlayan... siyasal eylemi de istemelidir.... Ama izlenmesi gereken siyaset bir işçi siyaseti olmalıdır; işçilerin partisi neredeyse bazı burjuva partilerinin bir aksesuarı değil, kendi hedefi ve kendi siyaseti olan tamamen bağımsız bir parti olmalıdır."[17]
Marx'ın anarşistlerle olan tartışmaların sonucunda Enternasyonal'in tüzüğüne eklettiği şu madde de anlamlı:
"7.a) Mülk sahibi sınıfların kollektif iktidarına karşı mücadelesinde proletarya ancak mülk sahibi sınıflar tarafından kurulmuş eski partilerden ayrı bir siyasal parti oluşturduğu takdirde bir sınıf olarak hareket etmiş olur. Bu siyasi partinin kuruluşu, sosyal devrimin ve onun en yüksek hedefinin yani sınıfların ortadan kaldırılmasının başarısının güvenceye alınması için zorunludur."[18]

** Chartist hareketi İngiltere'de XIX. yüzyılda ortaya çıkan az çok örgütlü ilk siyasi işçi hareketiydi. Adını "people's Charter - Halkın Fermanı" (1837-1838) başlığını taşıyan ve esası genel oy hakkı olan bir bildirgeden alan bu hareket, gerek İngiliz sendikal geleneğinin gerekse de bununla bağlantılı bir bağımsız işçi partisi örgütlenmesinin gelişmesine damga vuran bir kitle hareketi oluşturuyor.

• Üçüncüsü, Marx proletaryanın siyasal parti halinde örgütlenmesini ve buna varan süreci iktisadi mücadelelerden geçen bir süreçmiş gibi tanımlıyorsa da, çoğu kez sanılanın aksine, ilkesiz, yığın hareketinin gelişmesine kendini bırakan bir tutum içinde değil. Aksine, bilinçli bir müdahaleyi önemsiyor.** Gerek Komünistler Birliğinin kuruluşunda, gerekse de Enternasyonal'in kuruluşunda bu titiz tutumu görmek mümkün. Marx kendi halinde işçi sınıfı ile tarihsel çıkarlarının bilincine varmış işçi sınıfı arasında bir ayrım koyuyor ve bu ikincisinden kastedilenin herhangi bir sosyalist fikir değil komünizm (devrimci Marksizm) olduğunu birçok yerde belli ediyor.

• Dördüncüsü Marx'a göre komünistlerin örgütlenmesi ve bu örgütün devrimci teorinin belirlediği ilkeler çerçevesinde oluşması ile proletaryanın bilinçlenmesi ayrı süreçler. Komünistlerin örgütlenmesi politikleşmiş çevrelerin ya da örgütlerin devrimci teorinin belirlediği program etrafında birleşmesiyle gerçekleşir ve yığınları egemen ideolojinin nüfuzundan kurtarmak üzere faaliyet gösterir.Şöyle diyor, Marx:

> "... işçi sınıfını egemen sınıf tarafından politika alanında benimsenmiş tutuma karşı, bize düşmanca olan tutuma karşı daimi propaganda ile harekete geçirmek gerekir. Eğer bu yapılmazsa işçi sınıfı onların elinde bir oyuncak durumuna düşer."[22]

Proletaryanın bilinçlenmesi ise farklı bir süreç; yığınlar ancak eylem içinde bilinçlenir. Bu yüzden proletaryanın sınıf olarak örgütlenmesi ancak militan bir örgütle hayat bulabilir; ya da sınıf halinde örgütlenmiş proletarya, eylem halinde proletarya olmalıdır:

> "Davanın başarısı için olduğu kadar, yığınlar ölçüsünde bu komünist bilincinyaratılması için de insanların kendilerinin büyük ölçüde değişmeleri zorunludur ve değişme ancak ve ancak pratik bir hareket içinde, yani devrim içinde gerçekleşebilir." [23] ve,
>
> "... işçi sınıfının militan halinde ekonomik ve politik eylemi ayrılmaz bir

---

* "... heryerde işçi sınıfının tecrit edilmiş iktisadi hareketlerinden bir siyasi hareket, yani sınıfın çıkarlarını genel bir biçimde üstün kılmak için bir sınıf hareketi doğmaktadır."
"Hiç şüphe yok ki işçi sınıfının siyasi hareketinin nihai amacı siyasi iktidarın ele geçirilmesidir: bu amaçla, tabii ki işçi sınıfının belli bir noktaya kadar vermiş olduğu iktisadi mücadelelerden gelerek önceden örgütlenmiş olmasına ihtiyaç vardır." [19]
Marx ve Engels işçi sınıfının siyasal örgütlenmesini hareketin başarısı için zorunlu bir koşul olarak tekrar tekrar ele alıyorlar.

** "Önemli olan şu ya da bu proleterin, hatta proletaryanın bütününün *değişik anlarda* kendisine neyi hedef seçtiği değil. Önemli olan doğası gereği *ne olduğu* ve tarihsel olarak *ne yapmak zorunda olduğu*dur."[20]
"... komünistler her yerde mevcut toplumsal düzene karşı her devrimci hareketi desteklerler.
Bütün bu hareketlerde, o andaki gelişme derecesi ne olursa olsun, mülkiyet sorununu/hareketin esas sorunu olarak öne çıkarırlar." [21]

biçimde birleşir." [24]

Marx'ta iki parti kavramı

Marx'ın eserinin bütününde proletaryanın sınıf olarak örgütlenmesi ile komünistlerin örgütlenmesi bir ve aynı şey olarak geçmiyor. Bunlar arasındaki ayrım ve birbirleriyle somut örgütler olarak ilişkileri tanımlanmıyor. Buna karşılık parti kavramını kullanırken esas olarak *"proletaryanın bir sınıf olarak yani bir parti olarak örgütlenmesi"* anlamında kullandığı görülüyor. Daha doğrusu şu ayrımı yaptığını saptamak gerek:

- Tarihsel parti; yani sınıfın parti haline gelişi, kendisinin bir sınıf olarak çıkarlarının bilincine varması.

- Geçici-biçimsel parti yani sınıfın en ileri ve en kararlı kesimlerini içeren ve sayıca sınırlı olması ya da sürekliliği önem taşımayan komünistlerin örgütü.(*)

Ne var ki Marx'ın eserinde gerek tüzükleri ve kuruluşları gerekse de bunlar etrafında dönen tartışmalar aracılığıyla netleşen bir *"geçici anlamda parti"* tanımına (hatta bunun iç işleyiş kurallarına) ulaşabiliyorsak ta, *"geniş anlamında, tarihsel anlamında parti"* kavramı somut bir biçimde şekillenmiyor. Dahası zaman zaman bu iki kavramın birbirine karıştığı görülüyor.(Freiligrath'a mektupta duyduğu düzeltme ihtiyacı da bunu gösteriyor.)

Bu karışıklığın bir nedeni, Marx'ın yaşadığı dönemde parti kavramının bugünkü anlamıyla şekillenmemiş oluşu. Bugünkü anlamıyla,sınırları belirlenmiş, bir program etrafında şekillenmiş, taraftar ve üyelerle, sabit bir aygıta sahip parti kavramı, parlamenter burjuva demokrasilerinin ortaya çıkışı ve gelişmesiyle oluşuyor. Buysa en erken XIX.yüzyılın ikinci yarısına götürülebilecek bir tarihe işaret ediyor. Siyasal parti kavramı etrafında bir yazın oluşumu da XX. yüzyıla tesadüf ediyor. [26]

Nitekim, bugünkü bakış açımıza göre basbayağı bir öncü parti kavramına uygun düşen Komünistler Ligası'nın adı parti değil, Ligabirlik. Keza bugün bir "dünya partisi" kavramıyla ele alınan Enternasyonal örgütlenmesinin ilk biçimi "Uluslararası Emekçiler Derneği" adını taşıyor. Öte yandan 1875'te birleşip Alman Sosyal Demokrat

---

* Marx Freiligrath'a 1859'da yazdığı mektubunda şöyle diyor:
"..... benim isteğim üzerine kasım 1852'de Birlik kapatıldığından buyana açık ya da gizli herhangi bir örgüte bağlı değilim, olmadım; bir başka deyişle kelimenin tamamen geçici anlamıyla parti benim için 8 yıldır mevcut değil... Bununla birlikte parti derken geniş anlamıyla, tarihsel anlamıyla partiden söz ediyorum." [25]

Partisinin temellerini atan iki örgüt'ten Lassalle'inki "Alman Emekçileri Genel Derneği", Bebel, W.Liebknecht'inki "Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi" adını taşıyordu. Bu örnekler bugünkü parti kavramına çok yakınlar. Ama aynı zamanda da Marx'ın "kelimenin tamamen geçici anlamıyla parti" diye tanımladığı şeyin ta kendisi.

Marx'ın "tarihsel anlamda parti" kavramından ayırmakla birlikte önem verdiği ve üzerinde durduğu bu "dar anlamıyla parti" bizim bugün öncü parti olarak tanımladığımız örgütlenmeye yakın. Marx, bu tip bir örgütlenmenin ilkeleri, sınıf mücadelesi içindeki rolü konusunda önemli saptamalarda bulunuyor, hatta bunların şekillenmesinde aktif müdahaleler yapıyor. Örneğin Marx'ın Enternasyonal'in dağıtılmasına karşı direndiği ve yaşatılması gerektiğini savunduğu da biliniyor.*

Ama yine de Marx'ın sınıf mücadelesinin alçalış ve yükseliş evrelerine bakmaksızın bir öncü örgütlenmesinin sürekliliğinin korunmasını, hayati öneme sahip bir gereklilik olarak, ele almadığı açık. Şimdi, kimileri "o zaman bu gerekli değildi, gerekli olsaydı Marx söylerdi" diyebilirler. Marx'ı yanılmaz bir put mertebesinde görmek isteyenlerin mezhebine dahil olmayanlarsa bunun Marx açısından bir yanılgı olduğunu ve Lenin'e varıncaya kadar bu sorunun öneminin kimse tarafından açık bir ifadeye kavuşturulmadığını saptıyor.

Marx'ta öncünün örgütlenmesi

Marx, sınıf hareketinin geri çekilme döneminde, bir öncü örgütlenmesinin dağılmış olmasını vahim bulmuyor, hatta bunun olağan karşılanması gerektiğini düşünüyor. Öte yandan işçi sınıfının kitlesel mücadelesinin yükseldiği koşullarda, böyle bir örgütün yokluğunu önemli bir eksik saymıyor. Çünkü bu tür bir örgütlenmenin proletaryanının sınıf olarak oluşması sürecinde bir ana, karşılık düştüğünü, sürecin belirleyici bir ögesi olmadığını düşünüyor. Hayatı ve eserinin bütünlüğü buna tanık. Yine de iki çarpıcı örnek gösterelim:

"Liga'da, Paris Mevsimler Cemiyeti (Blangui'nin örgütü - OD) de, başka yüz örgüt gibi, modern toplumun toprağından neredeyse doğal olarak

---

* P. Lafargue'a yazdığı 21 Mart 1872 tarihli mektubunda [27] bu görülebilir:
"Herşeyden önce Derneğimizin proletaryanının militan örgütlenmesi olduğunu ve hiç bir anlamda amatör doktrincilerin gelişmesi için bir cemiyet olmadığını akılda tutmak gerekiyor. Bu anda örgütümüzü yıkmak bir boyun eğiş olur. Hem burjuvazi hem de hükümetler bundan daha fazlasını arzulamıyor."
Marx aynı mektupta, burjuvazinin gözünde Enternasyonal'in ne olduğu sorusuna burjuvazinin Enternasyonal'in hangi yönüne imrendiği ve en çok nesinden çekindiği sorusuna tek kelimeyle "*örgütlenmesi*" diye yanıt veriyor.

doğan partinin tarihinde bir episode'dan* başka birşey değildi." [28]

Manifesto'daki şu pasaj da Marx'ın işçi sınıfının örgütlenmesini bir süreç olarak algıladığını gösteriyor.

> "Zaman zaman işçiler galip gelirler, ama ancak bir süre için. Savaşlarının gerçek meyveleri o andaki sonuçlarda değil, işçilerin durmadan genişleyen birliğinde yatar... Ama her sınıf savaşımı bir siyasal savaşımdır... Proleterlerin bir sınıf olarak ve bunun sonucunda, bir siyasal parti olarak bu örgütlenmeleri, gene işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden sürekli bozulur. Ama daha güçlü, daha sağlam daha kuvvetli olarak durmadan yeniden doğar." [29]

"Proletaryanın sınıf olarak oluşması" ve komün

Marx'ta zaman zaman bir öncü örgütlenmesi kavramı öne çıkıyorsa da (özellikle anarşistlerle, ya da ütopyacılarla polemiklerinde, ya da Lassalle'cilerin girişimleri karşısında bu yönde bir vurgunun öne çıktığı açık) daha çok "*proletaryanının bir sınıf olarak oluşması*" anlamında yani, "*en geniş, tarihsel anlamında parti*" kavramıyla karşılaşılıyor. Bu kavramı irdelemekte yarar var.

Marx'ın bu kavramı aslında "*işçi sınıfının kendi kendini kurtarması*" kavramıyla yakından ilişkili bir kavram. Bu anlamda, işçi sınıfının sınıflı topluma son verebilmek için kendi çıkarlarının bilincinde bir sınıf olarak ve siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenme zorunluluğuna işaret ediyor. Bu bakımdan "*proletaryanının bir sınıf olarak oluşması*" tarihsel bir gereklilik, ama doğal ya da otomatik bir süreç değil.

Öte yandan, bu gerekliliğin bir eğitim ya da tedrici bilinçlenme aracılığıyla yerine gelmeyeceği de Marx tarafından ifade ediliyor; aksine, yığınların bilinçlenmesi ancak eylem içinde, daha da net ifadesi ile "*devrim içinde*" gerçekleşecek. Buradan çıkarılacak sonuç açık: işçi sınıfının kendini kurtarması için, sınıfın önemli bir çoğunluğunun eylem haline geçtiği bir devrim süreci ve kendi çıkarlarının bilincine varmış, "*kendisi için sınıf*" haline gelmiş bir sınıf olarak oluşması gerekir. Manifesto'ya göre "*komünistlerin dolaysız hedefi*" de bunun sağlanmasıdır. Bu bakımdan, Marx'ın "*en geniş tarihsel anlamda parti*" kavramı böyle bir soyutlama düzeyinde netleşiyor.

Ne var ki, bu anlamda bir örgütlenmenin, şeklen belirlenmiş ve süreklilik arzeden bir siyasal parti olarak somutlaşması, gerçekleşmesi mümkün değil. Zaten böyle bir örgütlenme hiç bir zaman bir parti

---

* Episode: orijinal metinde fransızca; bir ana sürece eklenen ikincil olay, ya da bir bütün oluşturan olaylar zinciri içinde bir tanesi anlamına geliyor.

biçiminde gerçekleşmedi.

Çünkü işçi sınıfının *"bir sınıf olarak oluşması"* süreci farklı kesimlerinin ve farklı kuşaklarının eş zamanlı olmayan mücadelelerini içeriyor. Üstelik belirli bir anda da işçi sınıfı homojen bir sınıf oluşturmuyor. Farklı gelenekleri, farklı deneyim, bilinç ve örgütlülük düzeyleri olan, farklı kesimlerden oluşuyor. Bu yüzden, Marx'ın *"tarihsel anlamda parti"* dediği şey hiçbir zaman zomut bir parti olarak şekillenmediği gibi, somut bir parti örgütlenmesi olarak tarif de edilemiyor.

İşte tam bu noktada örgütlenme sorununun en kritik en somut cevaplara ihtiyaç duyduğu noktada Marx'ın parti kavramına soyut bir açıklama getirmesi, bir bulanıklığa yol açıyor. Bu durumda ne yapmalı? *"Proletaryanının bir sınıf olarak yani tarihsel anlamında parti olarak oluşması"* kavramını ve bu kavramın sıkı sıkıya bağlı olduğu *"işçi sınıfının kendi kendini kurtarması"* kavramını birer soyutlama olarak güzel fikirler dosyasına mı kaldırmalı? Kimileri böyle yapıyor. Marx'ın parti kavramını iki ayrı anlamda kullandığı kaşla göz arasında unutuluveriyor. Böylece, sınıfın bir kesiminin örgütlenmesi ya da belirli bir andaki örgütlenmesi (yani kelimenin dar, geçici anlamında parti) işçi sınıfının bir sınıf olarak oluşması anlamında örgütlenmesinin (yani kelimenin en geniş ve tarihsel anlamında parti) yerine geçiveriyor. Bu II. Enternasyonal'den başlayıp Stalinizme ve kâh ondan türemiş kâh ayrı kökenleri olan popülist akımlara kadar bir çok örneğinde gözlenebilecek bir *ikameci* bakış açısı.

II. Enternasyonal geleneği *"parti sınıftır"* diyor; Stalinistler ve kimi Maocu akımlar *"bir sınıf, bir parti, bir devlet"* kavramını ileri sürüyorlar; kimi akımlar da sınıfın öncüsünün sınıfın kendisini temsil ettiği varsayımından kalkarak sınıfın görevlerini bir öncü örgütün yerine getirebileceği sonucuna varıyorlar.

Oysa Marx'ın teorisinin doğru bir kavranışı, işçi sınıfının farklı kesimlerinin farklı partilere hayat verebileceğini ve bunlardan hiçbirinin *"işçi sınıfının kendi kendini kurtarması eylemini"* ikame edemeyeceğini saptıyor.

Marx, proletaryanın bir sınıf olarak oluşmasını somut bir parti biçiminde tarif etmedi diye " *işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır"* önermesini terk etmenin gereği yok. Çünkü her ne kadar proletaryanın bir sınıf olarak örgütlenmesi bir parti biçiminde somutlanmamışsa da somut olarak tarihte bir çok kez gerçekleşti. Proletaryanın bir sınıf olarak örgütlenmesi yani kendi kendini örgütlemesi, ya da öz-örgütlenmesi, tam da Marx'ın öngördüğü gibi ve

onun sağlığında, bir devrim içinde gerçekleşti; bir parti olarak değil, farklı partilerin ve işçi sınıfının herhangi bir partiye bağlı olmayan kesimlerinin temsilcilerinden oluşan *Paris Komünü* olarak...

Komün Marx'ın sonradan tanımlayacağı gibi: *"Bütün siyasi hareketlerin birer araç olarak tabi olması gereken büyük hedef için"*[30], yani *"işçi sınıfının iktisadi kurtuluşu"* için *"nihayet keşfedilmiş bir siyasal biçim"*di.[31] Marx *"işçi sınıfının devriminin ilk adımı proletaryanın egemen sınıf konumuna yükseltilmesi"*dir diyordu [32]. Bu durumda, işçi sınıfının bir sınıf olarak oluşması bir parti biçiminde değil, onun *"egemen sınıf olarak örgütlenmesi"* anlamına gelen Komün'le pekala somutlanmıştır.

Böylelikle Marx'ta öz-örgütlenme kavramının ilk biçimlenişini buluyoruz. E.Mandel bununla ilgili olarak şöyle diyor:

> "Marx'ın politikada yaptığı devrimci dönüşüm, bireylerin devrimci eylemi ile işçi sınıfının öz-örgütlenmesini birleştirme gayretinde yatar. Bu aynı zamanda komünistlerin ayrı bir örgütünü ve onların, ne ise o olan sınıfın yığın örgütleriyle bütünleşmelerini içerir. (Marx, 'komünistler' derken, kapitalizmde büyük ölçüde egemen sınıfın ideolojisi tarafından etkilenen bir bilinç düzeyiyle, sadece zaman zaman aktif olabilen yığınlardan farklı olarak, üst düzeyde bir bilimsel kavrayış ve sınıf bilinciyle sürekli bir biçimde aktif olanları, öncüyü kastediyordu.) Sendikalar, ve işçi sınıfının bağımsız politik yığın partileri, öz-örgütlenmenin yararlı ve gerekli basamaklarıdırlar. Ancak 1850'den ve özellikle de Paris Komünü tecrübesinden beri Marx ve Engels, sınıfın öz-örgütlenmesinin en ileri biçiminin...'işçi konseyleri' (sovyetler) olduğunu anlamışlardır." [33]

Yine de, bu ilişkiyi Mandel'in ifade ettiği biçimiyle Marx'ta bulmak mümkün değil. İşçi sınıfının öz-örgütlenmesiyle öncüsünün örgütlenmesi arasındaki ilişki Marx tarafından kurulmuyor.

Marx Komün'ün örgütlenmesini ayrıntılı bir biçimde sunmuş, komünistlerin örgütlenmesinin ayrıntılı tanımlarını oluşturmuşsa da hiç bir zaman bunlar arasındaki bağı ne teorik olarak, ne de kendi eylemi içerisinde kuramıyor. Daha doğrusu Marx komünistlerin ayrıca örgütlenmesinin vazgeçilmez olduğunu, sınıf mücadelesinin gelgitlerine karşı bu örgütlenmenin sürekli kılınması gerektiğini ortaya koymuyor; teori bir yana, kendisi böyle sürekli bir örgütün ayakta kalması için ayak diremiyor. Bunu, "o zaman gerekli değildi" diye geçiştirmektense, Marx açısından bir eksik olarak saptamak gerekiyor. Devrimci Marksist teoride, bu sorun, Lenin tarafından 1905 deneyiminin ışığa altında açıklığa kavuşturulacak.

3- Marx'tan Lenin'e giderken II. Enternasyonal ; bir süreklilik mi , kopuş mu?

I. Enternasyonal ile ikincisi arasında 13 yıllık bir boşluk var. Sadece bu kadar değil; II. Enternasyonal Marx'ın geleneğini sürdürmüyor. Marx proletaryanın sınıf olarak örgütlenmesi ile komünistlerin örgütlenmesi arasındaki ayrım ve ilişkiyi teorik olarak formüle etmemiş ve somut örgütsel biçimler olarak somutlamamıştı. Bu sorun II. Enternasyonal geleneği tarafından da çözülmedi.

Aksine II. Enternasyonal Marx'ın bir çok temel yaklaşımından bir kopuşu temsil ediyor; dahası, 1. Dünya Savaşı arefesinde neredeyse topyekün bir ihanet örgütüne dönüşüyor. Bu bir tesadüf değil. II. Enternasyonal'in, Marksizme pozitivist/determinist bir çizginin bulaşmasıyla tanımlanabilen, özgün teorik/politik geleneği ile politik kaderi arasında bir bağ var. *

Kautsky'nin baş mimarı ve sözcüsü olduğu II. Enternasyonal geleneği, işçi hareketinin gelişmesini ve kapitalizmin çöküşünü, mekanik ve neredeyse doğal bir süreç olarak açıklıyor. Teori ile pratik, nesnellik ile öznellik arasındaki diyalektik bağları koparıp, teoriyi pratiğin üzerine çıkarıyor, öznel koşulları da nesnel sürecin kaçınılmaz bir meyvesi düzeyine indiriyor.

Aslında bu gelenek kapitalizmin Avrupa'daki göreli stabilizasyon döneminde, işçi sınıfının kitle örgütlerinin hızla büyüdükleri koşullarda, bu örgütler içinde oluşan uzmanlaşmış, ve kemikleşmiş bir bürokratik tabakayla (partinin yönetici organları, parlamento grubu, vb.) işçi aristokrasisinin konumlarını yansıtıyor. Bu bakımdan, II. Enternasyonal geleneğinin, özellikle de onun örgütlenme sorununa ve parti-sınıf ilişkilerine getirdiği yaklaşımın işçi örgütlerindeki bürokrasinin konumunu doğrulayan bir yönü olduğunu ve hem II. Enternasyonal'in yozlaşmasının hem de savaş karşısındaki ihanet politikasının ön-habercilerinin bu anlayışa hayat veren örgüt yapısında bulunabileceğini ileri sürmek abartmalı değil.

---

* D. Bensaid K. Schapper ile (Komünistler Birliği'nin Alman yöneticilerinden biri) Kautsky arasında paralellikler kurarken şöyle diyor:

"Kelimenin dar anlamında bilime bir biçimde tapınma, bir tür tarihsel evrimcilik ve Bilimin, Mantığın, İlerlemenin uygun adımla ve kaçınılmaz bir biçimde aynı yöne doğru ilerledikleri bir tarih içinde ilerlemenin putlaştırılması konusunda ortak fikirleri paylaşıyorlar. Blanqui bu tür fetişlerin devrimci düşünce için tehlikelerini erkenden sezmiş ve Auguste Comte'a ve ilerlemeyi kaderci, uyuşturucu bir biçimde ele alan mide bulandırıcı kavrayışa karşı savaş açmıştı. Nöbeti sonra G. Sorel alıp Durkheim'a ve "ilerlemenin yanılsamaları"nra karşı savaşacaktı. Nihayet W. Benjamin sosyal-demokratlarda ve Stalinistlerde ortak olan marksizmin yozlaşmış biçimine karşı umutsuz bir bildirge çıkaracaktı." [34]

Bu konuda yerleşik düşünce, özellikle Kautsky'nin savaş arefesinde devrimci tutumu terkederek dönek olduğu yolundadır. Gerçekte ise Kautsky daha baştan itibaren, II. Enternasyonal'in devrimci kanadı ile sağ kanat arasında merkezci bir tutum izliyor (bu devrimci marksist bir tutum demek değil) ve savaş ve devrim gibi tayin edici anlarda da bu merkezci çizgisi bir ihanet çizgisi olarak açığa çıkıyor.

Rosa Luxembourg daha 1904'te Kautsky'yle bir tartışmaya giriyor. Özellikle 1905 Rus devriminin değerlendirilmesi ve bu deneyimden Avrupa için çıkartılacak dersel konusundaki tartışmada saflar iyice ayrılıyor; 1910'dan sonra yine Rosa ve Pannekoek Kautsky ile "*iktidar yolu*" üzerine sert bir tartışmaya giriyor. Bütün bu tartışmalar boyunca herkesin "Marksizmin Papası" kabul ettiği, Rosa'nınsa "*bataklık önderi*" dediği Kautsky'nin merkezci yüzü görülebilir. Ama Lenin 1914 şubatına kadar Kautsky'yi hala Marksist bir otorite kabul ediyor.[35]

Lenin 1914'te Kautsky'nin ihanetine karşı sosyal demokratların devrimci Marksizm temellerinde toparlanması konusundaki önerilerini ilettiği bir mektubunda Şliyapnikov'a;

> "Uzun zamandır (ki bu bir iki yıl demek değil - OD) Kautsky'de bir 'teorisyen dalkavukluğu' olduğunu yazarken Rosa Luxembour haklıymış: bu bir köle ruhu, ya da daha basit terimlerle parti çoğunluğu ve oportünizm karşısında kölece bir boyun eğiş. Bugün proletaryanın ideolojik bağımsızlığı için Kautsky'nin aşağılık kendini beğenmişliğinden ve alçakça ikiyüzlülüğünden daha tehlikeli, daha zararlı hiç birşey yok dünyada. Kautsky safsatalar ve sözde-bilimsel lafızlarla işçilerin uyanmış bilinçlerini durgunlaştırmak ve herşeyi maskeleyip çarpıtmak istiyor. Eğer başarırsa işçi hareketi içinde burjuva çöplüğünün başlıca temsilcisi haline gelir."[36]

derken bir bakıma Kautsky tehlikesini geç farkettiğini teslim ediyor.

Bir başka açıdan, Kautsky'nin kendisi bolşevikleri eleştirdiği "*Proletarya Diktatörlüğü*" kitabında örnekler göstererek 1917'de savunduğu görüşleri 1893-1900 yıllarından beri savunageldiğini söyleyerek, tutarlı olduğunu göstermeye çalışıyor. Söz konusu olan görüşler burjuva parlamentarizmini yücelten oportünist görüşler.[37]

Kautsky'nin Marksizminden bir kesit

Kautsky'nin dilinde ifade bulan II. Enternasyonal geleneğine göre, toplumun gelişme yasaları neredeyse doğa ve fizik olayları gibi kesinlikle saptanabilir; tarihsel materyalizm "*Darvinizmin toplumsal gelişmeye uygulanmasından başka birşey*" değildir.[38]

Kautsky'ye göre sosyal demokrasi "*gerçekliğin biliminin*" partisidir; bir tarihsel determinizm toplumsal gelişmeyi belirler, ve esas olan bu gelişmenin yasalarının kavranması ve proletarya pratiğinin buna

uygun bir seyir izlemesinin sağlanmasıdır.

D. Bensaid Kautsky'nin düşüncesini yorumlarken;

"Onun için sosyalizm kendi yolunu kendi çizen bir fikirdir...Bu durumda iktidar yolu ' 'devlet içinde güçlerin yer değiştirmesine' , 'kamu iktidarlarının ele geçirilmesine' , 'devlette egemen bir konum almak' diye tanımlanan proletarya diktatörlüğüne...varan şirin bir yol olarak çiziliyor.
Parti anlayışı da bu çerçeveye oturuyor. Bu parti kavramı, sınıfın kendiliğindenliğine, ani ve denetlenemeyen patlamalara....karşı kılı kırk yaran bir güvensizliğin damgasını taşıyor. Çünkü Kautsky için parti, herşeyden önce eğitimci ve pedagogtur, bir bilimin emanetçisidir." [39]

diyor. M. Salvadori de Kautsky'nin parti kavramını şöyle özetliyor:

"Kautsky'ye göre proletaryanın partisi sosyalist teorisyenlerin oluşturduğu toplumsal bilimin taşıyıcısı ve tarihsel evrimin dayattıklarını pratiğe tercüme etme çabalarının örgütleyicisiydi" [40]

Marksizmin Papası, henüz kilisenin başına geçmeden önce meramını şu terimlerle ifade etmiş:

"Teorik Sosyalizm, bir yandan modern toplumun gelişimin hangi yönde olduğunu kendisi için açıklığa kavuşturmak, bir yandan da mevcut toplumsal kurumlardan hangilerinin bu gelişimin tohumlarını içerdiğini, hangilerinin onla uyumsuzluk içinde olduğunu keşfetmekle görevlidir. Böylece pratik sosyalizmin ödevi de elenmesi gereken unsurlara karşı mücadele ederken, bütün gücüyle diğerlerinden yana bir tutum almaktır." [41]

Burada önce teorik sosyalizm/pratik sosyalizm ayrımı, sonra da pratik sosyalizmin ödevinin teorik sosyalizmin emirlerini yerine getirmekle sınırlı olduğu dikkati çekiyor. Teori ile pratik arasındaki bu tek yönlü ve mekanik ilişki daha baştan (henüz Marx sağken) Kautsky'nin Marx'ın eserinde çözülememiş olan devrimci öncü işçi sınıfı ilişkisine ne ölçüde çözüm getireceği hakkında bir fikir veriyor.

Yine de Kautsky'nin ağzından dinleyelim: [42]

"*Sosyalizm ve sınıf mücadelesi yan yana doğar; birbirinden değil.*"

Oysa, Marx'a göre, proletarya ile kapitalistler arasındaki sınıf mücadelesinden doğmayan ve buna katılmayan sosyalizm ütopyacı sosyalizm; devrimci teori ise tersine ancak sınıf mücadelesinden doğabilir, ve bu mücadeleye proletaryanın pratiği aracılığı ile katıldığı ölçüde devrimci teori olur.

"*Modern sosyalist bilinç, yalnızca derin bilimsel bilgi temelinde yükselebilir... modern iktisat bilimi, diyelim modern teknoloji kadar, sosyalist üretim için bir koşuldur ve proletarya ne denli isterse istesin ne birini ne ötekini yaratabilir...*"

Elhak Kautsky'nin burada dedikleri doğru; ama bir küçük düzeltme gerekiyor, "*modern sosyalist bilinç*" dediği şey, Marx'ın "*komünistlerin*

vardıkları teorik sonuçlar" dediği ile aynı şey değilse doğru bu. Çünkü "*komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar.. hiçbir şekilde icad edilmiş ya da keşfedilmiş düşüncelere dayanmaz... sadece mevcut sınıf savaşımı içindeki gerçek ilişkilerin genel terimlerle anlatımıdır.*"(Marx)

Kautsky, "*Bilimin taşıyıcısı proletarya değil burjuva aydın tabakadır*", diyor. Bu da doğru; kafa ve kol emeği arasındaki işbölümü bir sınıfsal çitle korunduğu sürece de doğru olmaya devam edecek. Ama şükür ki komünistler burjuva aydın tabakadan ibaret değil, proletaryanın bir kısmını oluşturuyorlar ve "*ondan ayrı ve farklı hiçbir çıkarları yok.*" Onlar yalnızca sınıfın geri kalan kısmına oranla "*hareketin hangi yoldaü ilerleyeceğini ve en sonunda varacağı genel sonuçları*" kavramada üstünlüğüne sahip bir kesim oluşturuyor; yani *ayrı sınıfsal kesimler* oluşturmuyorlar.

İşte bu yüzden de "*sosyalist bilincin proleter sınıf mücadelesine dışardan verilen birşey*" olduğu doğru değil. Doğrusu sosyalist bilincin proleter sınıf mücadelesinin içinde, proletaryanın en bilinçli, en ileri ve kararlı kesimleri ile sınıfın bütünü arasındaki bir alış-verişle ilgili olduğu. (Bu konuda Kautsky ile Lenin arasındaki ilişkiye ileride geleceğim)

Kautsky'nin yaklaşımı teori ile pratik arasındaki ilişkiye diyalektik olmayan, tek yönlü bir açıklama getirdiği ölçüde Marx'ın temel tezlerinden uzaklaşıyor. Kautsky'nin dilinde en belirgin ifadesini bulan bu anlayış, devrimci Marksist teoriden metodolojik bir kopuşu temsil ediyor. Bu yaklaşımın devrimci partinin şekillenmesine ilişkin sonuçları olmadığı düşünülebilir mi?

Aksine hem bu anlayışın II. Enternasyonal örgütlerinin bürokratik yapısıyla bir ilişkisi var, hem de başka bürokratik örgütlenme anlayışlarına genel bir teorik çerçeve sunuyor ve "*ilham kaynağı*" oluyor.

Kautsky'nin Marksizmi ve II. Enternasyonal örgütleri

Kautsky yukarıdaki satırları yazdığı sıralarda, Avrupa Sosyal Demokrasisi çoktan geniş yığınları kapsayan kitle örgütlerinden oluşuyordu. Böyle bir durumda, yani "*ne denli isterlerse istesinler*", "*derin bilimsel bilgi üzerinde yükseldiği*" idda edilen "*sosyalist bilinç*"e ulaşamayacak olan işçi kitleleriyle, sosyalist bilime vakıf aydınların ve "*entellektüel olarak daha gelişmiş işçilerin*" bir arada bulunduğu örgütlerde (üstelik bunlar arasındaki ilişki Kautsky'nin formüle ettiği gibi kuruluyorsa) nasıl bir yapı oluşur?

Doğa bilimlerinin kesinliğine yükseltilmiş bir sosyalist bilimi (ya da

işçi sınıfının bilimi diyelim buna) tekellerinde bulunduranların bilinçsiz işçiler üzerinde sınıflı toplumun işbölümünden kaynaklanan bir otorite kurmasından başka bir yere varılabilir mi? Varılamaz: tam da böyle oldu.

Böylesi bir partide sınıflı toplumun hiyerarşik yapısı ast-üst ve bağlılık ilişkileri olduğu gibi muhafaza edilir ve yeniden üretilir. "Sosyalist bilim adamları" ile işçiler arasında baştan yeterlilik sınırları çekildiğinden, tartışma hakkı boş bir safsataya dönüşür ve parti içi demokrasi en iyi ihtimalle burjuva parlamentarizminin bir karikatürüne indirgenir. (Nitekim II. Enternasyonal partileri parlamento grubunun ve yönetici aygıtın egemenliğinde örgütlere dönüşmüştü.)

Parti işçi sınıfının kendi kendini kurtarması eylemini imkân dahiline sokacak ve buna öncülük edecek bir araç olacağı yerde, "bilimsel" bir kurmayın aldığı "bilimsel" kararları uygulatmaya yarayan bir idari aygıta dönüşür. Partinin işçi tabanı ve genel olarak işçi sınıfı, söz konusu kararlara uyması gereken (aksi takdirde kendi başına sapkın ve maceracı eylemlere yönelebilecek olan) itaatkâr bir ordu olarak görülmek istenir. Bilimin kesinliğine olan inançla örgütün daha doğrusu onun yöneticilerininkinden başka görüşlerin (gerek örgüt içinde gerekse dışında) yanlış "bilim dışı" sapma vb. olarak görülmesinin yolu açılır.

Nihayet, işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesinin, kitlelerin kendiliğinden patlamalarını içeren ve öz-örgütlenmelerini araç edinen bir devrim olarak değil, "bilimin" öngördüğü ve yönlendirdiği, kaçınılmaz bir süreç içinde, *partinin* iktidarı alması biçiminde algılanmasına açık kapılar oluşur.

Bu çerçevede, II. Enternasyonal'in, bu anlayışların neredeyse cisimlenmesi olan ve aynı zamanda kendisinin de kurumsal parçalarına dönüştüğü burjuva parlamenter demokrasisinin yüceltilmesine varması şaşılacak bir şey değildi. Nitekim Kautsky'nin partisi yalnız savaş karşısında "kendi burjuva demokrasisinin" yanında yer almakla kalmayıp Alman devriminin ezilmesinde ve devrimin yıkıntıları üzerinde "Weimar demokrasisi'nin" yükselmesinde baş rolü oynadı.

Hala da II. Enternasyonal geleneğinin devamı olan partiler burjuva demokrasisinin meşru ve uslu çocukları olarak onun korunmasında ön saflarda yarışıyorlar ve yönetilmesinde de başa güreşiyorlar.

Kautsky'nin bakış açısı ve ondan yapılabilen çıkarsamalar, tedrisatını Stalin-Politzer-Nikitin okulunda görmüş sosyalistlere hiç yabancı gelmiyor. Bunda da şaşılacak birşey yok çünkü Stalinizm

birçok konuda olduğu gibi, burada da Kautsky'den ve II. Enternasyonal geleneğinden kopya çekmiştir.

Stalinist örgütlerin ve Stalinizmin etkisini şu ya da bu ölçüde taşıyan örgütlerin çoğunda, en arı biçimini II. Enternasyonal ve Kautsky'de bulan, Marksizmin bu pozitivist yorumunun izleri ve sonuçları açık ya da örtük biçimde görülüyor. (Örneğin Politzer'in "suyun kaynaması" hakkındaki incilerinden hareket eden Türk sosyalistlerinin hararetli tartışmalarından bu koku çıkmıyor mu? Bugün geleneksel Stalinist partilerin sosyal demokratlaşma sürecinde ağabeylerinin yolunu takip ettiklerini gözlemek çok mu zor?)

Son olarak bir noktaya daha açıklık getirmek gerekiyor. Kautsky ile Marx'ın anlayışlarını karşı karşıya getirirken Kautsky'nin yorumunu "*son derece önemli*" bulan hatta onu derinleştirme gayretine giren *Ne Yapmalı*'nın yazarı Lenin'e niçin değinmiyoruz? Bu beceriksizce bir kaçış gayretinden kaynaklanmıyor. Aksine tam da bu ilişkiyi ele almak, Lenin'le Kautsky'nin nerede birleşip nerede ayrıldıklarını saptamak gerekiyor. Birkaç nedenle Lenin'in *Ne Yapmalı*'sını ayrı ele almakta yarar var.

- Birincisi *Ne Yapmalı*'da yalnızca Kautsky'nin alıntısında ifade bulan ve onu destekleyen görüşler yer almıyor. Üstelik Lenin'in *esas katkısı* bununla ilgili değil. Zaten böyle olsaydı Marksizme *Lenin'in katkısından değil Kautsky'ninkinden* söz etmek gerekirdi.

- İkincisi Lenin'in Aynı kitabın başka bölümlerinde "*dışarıdan bilinç*" kavramına farklı bir yaklaşım getirdiği görülüyor.

- Üçüncüsü Lenin'in görüşleri bu kitaptakilerle sınırlı değil; bu yüzden tarihsel evrimi içinde ele alınmalı; üstelik bu evrimde Kautsky'nin vardığı nokta ile Lenin'in vardığı nokta bir özdeşlik kurmanın olanaksız hale geldiği bir kutuplaşma oluşturuyor: devrim - karşı-devrim.

- Nihayet II. Enternasyonal geleneğinde dışarıdan bilinç kavramının buraya kadar yorumlanan sonuçlara varmasında anahtar rolü oynayan bir başka kavram var: Bu, Rosa ve Troçki dahil, bütün II. Enternasyonal geleneğinde görülen "*Sosyal demokrasi proletaryanın kendisidir.*" fikri, bir başka deyişle sosyalistlerin örgütü ile proletaryanın özdeş olduğu, bunların birbiriyle çakıştığı fikri.

Oysa Lenin tam bu noktada yalnız Kautsky'den değil, bütün çağdaşlarından ve kendinden öncekilerden ayrılıyor. En önemli katkısı, devrimciler örgütü ile proletaryanın kitle örgütlerinin birbirinden ayrılması, ayrım çizgilerinin de net bir biçimde çizilmesi

noktasında. Kautsky'nin bu konuda Lenin'le hemfikir olmadığını biliyoruz. Hatta Lenin'in destek umduğu her anda bunu cevapsız bırakmasının ardında bu önemli ayrım yatıyor.*

İşte bu nedenlerle Lenin'i ayrı ele almak gerekiyor. Bu ayrım aynı zamanda Lenin'in katkısının Kautsky'nin gölgesinden kurtarılmış bir biçimde kavranmasının zorunlu bir koşulu.

4. Ne Yapmalı nasıl okunmalı ?

Lenin *Ne Yapmalı*'nın önsözünde kitabın amacını ve kapsamını tanıtırken, kitabının temel konusunu:

- Siyasal ajitasyonun niteliği ve temel içeriği;
- Örgütsel görevler;
- Rusya çapında bir mücadele örgütünün inşa planı; olarak özetliyor.

Bu konuları işlerken, Bernstein'ci revizyonizmin Rusya'daki yankıları; kendiliğindencilik; trade-union'culuk/sosyal demokrat politika; amatörlük/profesyonel devrimcilik konularında polemiklere girıştiğini ve her seferinde *Raboçeye Dyelo*'nun ekonomist çizgisiyle hesaplaşmayı öne çıkardığını belirtiyor. Çünkü kitabın sonuç bölümünde söylediği gibi kitabın asli politik hedefi *Raboçeye Dyelo*'nun damgasını vurduğu, ya da en iyi ifadesini oluşturduğu "*Rus Sosyal Demokrat hareketinin üçüncü dönemine*" son vermek.

Kitap hakkında o günden bugüne yaratılan bütün fırtınalar, RSDİP 2. Kongresindeki bölünme vb. hakkındaki tartışmalar ne olursa olsun tarihsel gelişme bir bütün olarak *Ne Yapmalı*'nın bu amacına ulaştığını ve haklı çıktığını gösteriyor. Üstelik *Iskra*'da başlayıp *Ne Yapmalı* ve 1903 bölünmesiyle devam eden süreçte yalnız Rusya'da "Üçüncü dönem" sona ermiyor, uluslararası işçi hareketi için *yeni bir dönem başlıyor.*

Bu dönem Lenin'in devrimci Marksist teoriye örgütlenme konusundaki katkısının şekillendiği dönem.

---

* Lenin 1904'te "Bir Adım İleri İki Adım Geri" başlıklı bir makale yazıyor. (Bu ünlü kitabıyla aynı şey değil.) Bu makale Rosa Luxembourg'un "Rus Sosyal Demokratlarının Örgütsel Sorunları" başlıklı Lenin Eleştirisine cevap.
Lenin burada Rosa'nın kendisini nerelerde yanlış anladığını, ve kendisine yöneltilen "Ultra-merkezcilik", "Jakobenizm" vb. suçlamalarının neden yersiz olduğunu gösteriyor. Bu makale ki (Lenin'in özgün görüşlerinin Avrupa Sosyal Demokratları arasında anlaşılmasına önemli ölçüde katkıda bulunabilirdi) Kautsky'nin yönettiği ve son sözü söylediği Neue Zeit'a gönderiliyor ama yayınlanmıyor. Ancak 1924'te Rusça yayınlanıyor.[42]
Bu örnek dışında Kautsky'nin Lenin'i gerek Ne Yapmalı, gerekse de Bolşevik-Menşevik ayrımı konusunda desteklemediği biliniyor.

Ne Yapmalı'da "Dışarıdan Bilinç" kavramı

Ne Yapmalı'nın ele aldığı ve üzerinde en çok konuşulup tartışılan kavramlardan biri "dışarıdan bilinç" kavramı. Ancak çoğu kez gözden kaçan bir olguya dikkat çekmek gerek: "dışarıdan bilinç" *Ne Yapmalı*'da iki ayrı bağlamda ve *iki ayrı içerikle* kullanılıyor.

Bunlardan birincisi Kautsky'nin ünlü alıntısının bulunduğu *İkinci Bölüm*'de [44] yer alıyor.

Lenin burada, genel olarak kendiliğindenciliğe karşı sosyalist teorinin yönlendirdiği bilinçli eylemin önemini vurgularken, kendiliğinden yığın hareketinin devrimci potansiyellerini küçümseyen bir vurgu yapıyor. Kendiliğinden bilinç kavramının karşısına sosyalist teoriyi çıkarırken, sosyalist bilincin işçi hareketine burjuva aydınları tarafından sokulduğunu söyleyerek Kautsky ile aynı hatayı paylaşıyor. Kitle hareketi ile sosyalistler arasında mekanik ve dışsal bir ilişki tanımladığı ölçüde Kautsky gibi , işçiler karşısında aydınların rolünü abartan bir yaklaşıma düşüyor.

"Dışarıdan bilinç" kavramı ikinci içeriğiyle ekonomizmin asıl canalıcı yönünün tartışıldığı, yani işçi sınıfının bilinçlenmesinde sosyal demokrasinin nasıl bir siyaset izleyeceği konusunun işlendiği *3. Bölüm*' de ele alınıyor. Burada Lenin, sosyal demokrat siyasetin içeriğinin ve yönelişinin genel hatlarını çiziyor. Bu bağlamda "dışarıdan bilinç" kavramını şöyle tanımlıyor:

> "Siyasal sınıf bilinci işçi sınıfına ancak dışarıdan verilebilir, yani ancak *iktisadi mücadelenin dışından, işçilerle işverenler arasındaki ilişkinin dışından* verilebilir. Bu bilgiyi elde etmenin mümkün olduğu biricik alan bütün sınıf ve tabakaların devletle ve hükümetle ilişkisi alanı, bütün sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiler alanıdır. Onun için işçilere siyasal bilgi vermek için ne yapmalı sorununa yanıt, *pratik içindeki işçilerin* ve özellikle ekonomizme eğilim gösterenlerin çoğunlukla yeterli buldukları 'işçiler arasına gidilmelidir' yanıtı olamaz. İşçilere siyasal bilgiyi verebilmek için sosyal demokratlar....nüfusun bütün sınıfları arasına gitmek zorundadırlar." [45]

Görüldüğü gibi Lenin "dışarıdan bilinç" kavramına bir önceki bölümden çok farklı bir anlam yüklüyor. Söz konusu olan *iki farklı sosyal kesim* arasında kurulan bir dışardan ilişki değil. Lenin, işçi sınıfının *kısmi-ekonomik* mücadeleleriyle *bütünsel-politik* mücadelesi arasına bir ayrım koyuyor. Burjuva ideolojisirin yeniden üretildiği fabrika-içi ilişkiler ağıyla, işçi sınıfının bir *siyasi özne* haline gelebileceği biricik zemin olarak kapitalist toplumun bütünü arasına bir ayrım koyuyor. Tam bu noktada Lenin, sosyalist bilincin kısmi-ekonomik mücadelelerden kendiliğinden ortaya çıkamayacağına işaret

ediyor. *

Ama bu saptamadan, bilinçlenmenin, *aydınların ya da aydınlaşmış işçilerin, işçi sınıfına bilimsel bilgi taşıması* olarak yorumlanmasına varmıyor. Aksine, sosyalist bilince varması için işçi sınıfının ihtiyaç duyduğu şey, *"derin bilimsel bilgi temelinde yükselen" teoriden çok, kendi pratik deneyimi.*

> "Kim ki işçi sınıfının dikkatini, gözlemini ve bilincini tamamıyla ya da hatta esas olarak işçi sınıfı üzerine yoğunlaştırıyorsa, böylesi sosyal demokrat değildir; çünkü kendini iyi tanıyabilmesi için işçi sınıfının modern toplumun bütün sınıfları arasındaki karşılıklı ilişkiler konusunda tam bir bilgisi, sadece teorik bilgisi değil.. hatta, daha doğru ifade edelim teorik olmaktan çok siyasal yaşam deneyimine dayanan pratik bilgisi olmalıdır" [47]

Lenin'e göre, bu bilgi herhangi bir kitaptan edinilemez. Bunun işçiler tarafından edinilmesinin yolu *"siyasal teşhir"* ve bunun aracılığıyla işçi yığınlarının eyleme sokulmasıdır. *"Bu siyasal teşhirler yığınları devrimci eylem bakımından eğitmenin zorunlu ve temel bir koşuludur."*[48]

Lenin'in işçi hareketine dışarıdan bilinç aktarma sorununa getirdiği bu yeni açıklamanın çok açık sonuçları var:

- Sosyalistler bu siyasal teşhiri etkin biçimde yürütmek üzere merkezi bir siyasal örgütlenmeye ve gerekli tüm donanıma sahip olmalı.
- Bu örgütlenme ülke çapında etkin bir devrimci eylemi yürütecek kadrolardan oluşmalı. **

Dolayısıyla *Ne Yapmalı*'nın bir başka önemli temasına sıçrıyoruz: Merkezileşme.

Ne Yapmalı'da Merkezileşme

Lenin'e göre bu merkezileşme esas olarak siyasi bir merkezileşme olmalıdır; bunu şöyle dile getiriyor:

> ".. bütün alanları kapsayan siyasi ajitasyon, tüm halk adına hükümete karşı saldırıyı, proletaryanın devrimci eğitimini ve siyasal bağımsızlığının korunmasını, işçi sınıfının iktisadi mücadelesine kılavuzluğu ve onun kendisini sömürenlerle olan ve artan sayıda proleteri bilinçlendiren ve bizim saflarımıza getiren bütün kendiliğinden çatışmalardan yararlanmayı ayrılmaz

---

* Buraya kadar, daha doğrusu 1905'e kadar Lenin için grev kısmi ekonomik mücadelenin bir göstergesi ve "kendiliğinden unsur tohum halinde bir bilinçlenmeden başka bir şey değil."[46] Ama kitle grevleri bir ayaklanma ya da ayaklanma eşiğine varan siyasal genel grev olgusuyla karşılaşınca Lenin bu konuda farklı bir yaklaşımı benimseyecek. Buna ileride geleceğiz.

** Lenin işçilerin ağzından bunu şöyle dile getiriyor:
"Bizim eylemimizi 'yükseltmek' size düşmez, çünkü eylemden asıl yoksun olan sizlersiniz. Kendiliğindenliğe daha az boyun eğin ve kendi eyleminizi yükseltmeyi biraz daha çok düşünün baylar!"[49]
Bu son verilmesi istenen 3. dönemin temel sorunu.

bir bütün içinde birleştiren bir parti tarafından yürütülecektir."[50]

Böyle bir partinin merkezileşmesi, idari olmaktan çok politik bir anlam taşıyor. Varolan tüm mücadelelerin bir politik hatta bağlanması anlamında bir merkezileşme. Bunun başlıca aracı da, *başlıca omurgası "siyasi teşhir"den oluşan bir merkezi yayın organı*, bir sosyal demokrat işçi gazetesi olmalı.

Lenin'in merkeziyetçi bir örgüt kurma planı, çoğu kez yanlış değerlendirilerek eleştirilmiştir. Yalnız eleştirenlerin değil, onu savunanların bir kısmının düştüğü temel hata da aynıdır: Lenin'e bütün iplerin bir merkezde toplandığı bürokratik merkeziyetçi ve ikameci bir örgütlenme anlayışının atfedilmesi.

Gerçekte durum böyle değil. Bunu görmek için biraz gayret yeterli:

"Örgütün gizli işlevlerinin merkezileştirilmesi, hareketin bütün işlevlerinin merkezileştirilmesi anlamını taşımaz. 'Bir düzine' profesyonel devrimci bu işle ilgili gizli işlevleri merkezileştiriyor diye, en geniş yığınların illegal basına etkin olarak katılması azalacak değildir; tersine on kat artacaktır. İllegal basını okumanın, ona yazı yazmanın ve bir ölçüde onu dağıtmanın gizil çalışma olmaktan hemen hemen çıkmasını bu yolla ve ancak bu yolla sağlayacağız..... Bu sadece basın için değil, hareketin bütün işlevleri için de geçerlidir; sokak gösterileri için bile"[51]

diyen Lenin, her düzeyde gevşek ve gizlilikten uzak bir çok örgüt ve çevrenin oluşması gerektiğini, bunun yığınların eyleme etkin olarak ve geniş ölçüde katılmasının önemli bir koşulu olduğunu belirtiyor. Ama, işte burada Lenin'i bütün II. Enternasyonal geleneğinden ayıran ve parti anlayışına özgün bir anlam yükleyen saptamaya geliyoruz:

"... ama bunları (yani sınıf hareketinin çeşitkli geniş örgütlerini ve çevrelerini-OD) devrimciler örgütüyle birbirine karıştırmak, aralarındaki sınır çizgisini silmek, yığın hareketine 'hizmet edebilmek' için kendilerini özel olarak ve tamamen sosyal demokrat eyleme adayan ve sabırla, inatla profesyonel devrimci eğitimlerini yapan adamlar gerektiği konusunda zaten zayıf olan bilinci daha da zayıflatmak saçma ve zararlı olacaktır." [52]

"Devrimciler örgütü"

Lenin'in bu yaklaşımı, yani işçi hareketi ve onun çeşitli yaygın geçici ya da kalıcı örgütleriyle devrimciler örgütü arasında sınır çizgileri çekmesi hem Rusya'da hem de Avrupa'da II. Enternasyonal geleneğinin taraftar ve temsilcileri arasında tepki görüyor. Lenin'in bütün çabalarına rağmen Kautsky de (şimdi anlaşılabilir nedenlerle) yanında yer almıyor.

Çünkü burada Sosyal demokrasi ile işçi hareketi arasına ayrım koyarak yerleşik ve alışılmış tanımların dışına çıkan *"yeni tipte bir parti"*

önerisi var. Bu öneri, RSDİP 2. Kongre'sindeki, basit gibi görünen tüzük tartışmasında rus sosyal demokratlarının bölünmesinde başlıca rolü oynuyor; Lenin ve bolşevikler bu kongrede somutlaşan tutumlarıyla yalnız menşeviklerden değil, II. Enternasyonal'in yerleşik anlayışına bağlı kalan herkesten ayrılıyorlar.(*)

Her ne kadar Lenin bu tutumunu "doğal", herkesin bildiği ve kabul etmesi gerektiği birşeymiş gibi sunuyor ve savunuyorsa da, bu doğru değil; çünkü burada bir yenilik, bir katkı var.

II. Enternasyonal partileri, Avrupa'da, neredeyse doğal bir evrim içinde, işçi hareketinin içinden büyüyen kitle örgütleri olarak gelişti. Sosyal demokrasi varolan rus devrimci geleneğinin, yani narodniklerin yöntemlerinin karşısına, işçi sınıfının mücadelesini ve Marksizmi çıkararak Rusya'ya girdi. Ekonomizm, bu ilk müdahalenin vurgularından türeyen bir akım.

Özetle, işçi sınıfının varolan, ama narodniklerin görmek istemedikleri hareketini öne çıkarmak ve "*iktisadi mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmak*"la belirleniyor bu akım. Ama, Lenin'in kendisi de dahil bütün Rus sosyal demokratları şu ya da bu ölçüde bu görüşü savunuyor; hiç değilse bir dönem savunmuş.* Bu, Lenin'in *ikinci dönem* diye adlandırdığı dönem, *üçüncü dönem* ise bir öncekinin devamını isteyenlerle yeni bir yöneliş arayanlar arasındaki ayrılıkların belirginleştiği dönem; Lenin yeni bir yönelişi temsil ediyor.

---

* Lenin'in işçi sınıfı ile devrimciler örgütü arasına bir ayrım çekişi karşısında birçok çağdaşı gibi Rosa Luxembourg ve Troçki de var. Bu devrimciler Lenin'i eleştirirken parti-sınıf birliği ya da özdeşliği konusunu öne çıkarıyorlar ve bütün eleştirilerinin kurgusunu, (bu ister jakobenizm, ister blankizm ister ikamecilik olarak tanımlansın) Lenin'in "devrimciler örgütünü işçi sınıfının yerine geçirmek istediği varsayımı üzerine oturtuyorlar. Oysa Lenin bir devrimci partiyi sınıfın yerine geçirmiyor; yalnızca iki şeyi birbirinden ayırıyor ve devrimcilerin sınıfın önderliğini politik yöntemlerle kazanmak zorunda olduğuna işaret ediyor. Rosa ve Troçki'nin yanılgıları şu sözlerden anlaşılabilir:
Rosa Luxembourg:
"Gerçek şu ki sosyal demokrasi proletaryanın örgütüne bağlanmaz; o proletaryanın bizatihi kendisidir." [3]
Burada II: Enternasyonal geleniğine egemen olan "parti=sınıf" özdeşliğinin tipik bir örneği yansıyor. Rosa Luxembourg partiyle sınıfın özdeş olduğunu varsaydığı ölçüde, parti içi işleyişi neredeyse Komün normlarına yaklaşan bir işçi demokrasi çerçevesinde düşünme eğiliminde. Oysa Lenin'in önerisi kendi sürekli bir militan faaliyete adamış, benimsediği bir program çerçevesinde ve kabul ettiği bir örgütsel işleyişe bağlı olarak gönüllü bir biçimde çalışan devrimcilerden oluşan bir öncü örgütlenmesi.
Troçki ise daha açık bir tasvirle parti ve sınıf özdeşliğini şu sözlerinde dile getiriyor:
'yahut daha 'yumuşak' veya daha 'katı' biçimde ... tanımlayabiliriz. Ama, şurası açık ki, boyutları ne olursa olsun, partimiz her zaman merkezden dışarı doğru büyüyen bir içiçe geçmiş daireler dizisi oluşturacak; daireler büyüdükçe sayıca daha kalabalık ama bilinç düzeyi daha düşük unsurları içerecek. En bilinçli, dolayısıyla en devrimci unsurlar her zaman partimizde 'bir azınlık' oluşturacak." [4]
İşte Troçki'nin anlamadığı sorun en devrimci unsurların parti içinde bir azınlık oluşturması değil sınıf hareketi içinde bir azınlık oluşturması ve bu nedenle Lenin'in dediği gibi ayrı örgütlenmesi gerektiği.

Lenin'in özgün önerisi, *kendisini işçi sınıfının geniş yığınlarından ayıran, bir devrimciler örgütünün* kurulması.

"Devrimciler Örgütü" kavramıyla
Rus devrimci geleneği arasındaki bağ

Bu örgüt, besbelli II. Enternasyonal partilerine benzer birşey değil. Lenin rus devrimcilerinin -popülistlerin- deneyimlerinden olumlu bir ders çıkartılabileceğini ileri sürüyor, ve diyor ki:

> "1870'lerde devrimcilerin kurdukları ve bizim için de örnek olması gereken o yaman örgüt.. *Zemlya i Volya* tarafından kuruldu... eğer ciddi olarak mücadeleye girişmeyi düşünüyorsa hiçbir devrimci akım böyle bir örgüt kurmadan edemez. *Narodnaya Volya*'nın hatası, bütün hoşnutsuzlukları bu örgüt içinde toplamaya ve bu örgütü otokrasiye karşı mücadeleye yöneltmesi değildi; tam tersine bu onun büyük tarihsel erdemiydi." [56]

Lenin, popülist devrimcilerin deneyimini irdelerken, onların, *"devrimci bir teoriye dayanmadıkları"* ve *"kapitalist toplum içindeki sınıf mücadelesiyle kendi hareketlerini ayrılmaz bir biçimde bağlayamadıkları"* için başarısız olduklarını saptıyor.

Ne var ki, Lenin'in buradan, yığın hareketini dışlayan, devrimciler örgütünü işçi sınıfının yerine koyan, sosyalist mücadeleyi bir komplocu faaliyete indirgeyen bir anlayışa vardığı söylenebilir mi? Ekonomistler, menşevikler ve Lenin'in başka muarızları bu kanıda; Stalin dahil bazı "Leninistler" de bu fikre az çok yaklaşıyor. Ama bu yargıya varmak için önce Rus sosyal demokrat hareketinin bu satırlar yazılıncaya kadarki tarihini unutmak, sonra da Lenin'in polemiksel vurgularını teorileştirmek gerekiyor.

Lenin, bu satırları yazana kadar, sürekli işçi sınıfı ve onun mücadelesini vurgulayan ve rus devrimcilerinin, yüzlerini işçi sınıfına dönmeleri için çaba sarfeden bir çizgi izlemiş. Bu yüzden, bunlar sanki hiç yokmuş gibi, ona bir tür narodnik örgüt kurma önerisini yakıştırmak anlamsız. Lenin için sosyal demokrat parti bir *işçi partisi* olmak zorunda. Ama işlevini yerine getirebilmek için kararlığılığını ve mücadeleciliğini rus devrimci geleneğinden alan bir *devrimci işçi par-*

---

* Bunun için Lenin'in 1900'lerden önceki yazılarına bakmak öğretici. Bu yazılarından önemli bir bölümü RSDİP'nin kuruluşu başlığıyla 1977 yılında Günce yayınlarından yayınlandı. Bu derleme de de görülebileceği gibi kendiliğinden işçi hareketinini önemini vurgulayan bir çizgi öne çıkıyor: sadece bu kadar değil:
"İşverene karşı yürüttüğü savaşın hükümete karşı sürdürülen bir savaştan başka birşey olmadığını işçiye anlatan hükümetin kendisidir. Sosyalistlere düşen de sadece bunu doğrulamak, basıp yayınlamaktır, hepsi bu."
"Sosyalistler grevlere politik bir nitelik verirler" [55]
Bu satırlar belirgin biçimde "ekonomizm" kokmuyor mu?

tisi olmak zorunda. Böyle deyince bir komplocu örgüte mi varılıyor?

> "Siyasal mücadelenin komploculukla sınırlandırılmasına her zaman karşı çıktık ve elbette ki karşı çıkmaya devam edeceğiz. Ama bu güçlü bir devrimci örgütün gereğini yadsıdığımız anlamına gelmez." [57]

Öte yandan Lenin'in narodniklerinki gibi militan bir örgütün gerekliliğine varması, işçi hareketinin "hareketsiz" oluşundan. bu harekete ivme verecek bir kıvılcım arayışından, ya da işçilerin eyleminin yerine bir başka şeyin geçirilmesi ihtiyacından değil. Bu, popülistlerin ve Lenin'in popülist yorumcularının akıl yürütmesi.

Aksine, Lenin için böyle bir örgüt ihtiyacı kitle hareketi geliştikçe, *kitlelerin eylemliliği devrimcilerinkini aştıkça* belirginleşiyor. Yığın eylemlerinin gelişmesi bu örgütün gerekliliğini azaltan değil, *arttıran* bir etken; dolayısıyla da *böylesi bir örgüt kitle hareketi durgunlaştıkça değil, ivmelendikçe anlamlı* oluyor, gerekliliği ve etkinliği artıyor.

> "Yığınların kabarışı kesintisiz bir süreklilikle gelişti ve yayıldı... devrimciler bu kabarışın gerisinde kaldılar, hem 'teorileriyle' hem de eylemleriyle gerisinde kaldılar; onlar bütün harekete yön verebilecek olan değişmez ve sürekli bir örgüt kuramadılar
> Yığınların kendiliğinden kabarışı ne kadar büyük ve hareket ne kadar yaygın olursa sosyal demokrasinin teorik siyasal ve örgütsel çalışması için daha yüksek bir bilinç göstermesi gereği de o ölçüde artar" [58]

Ne Yapmalı'nın başında bunu saptayan Lenin, sonlara doğru kendiliğinden hareketle somut örgütsel planı arasındaki bağı kuruyor:

> "Ancak Marksizmi anlamayanlar... işçi sınıfı hareketinin yığınsal kendiliğinden yükselişinin, Zemlya i Volya'nınki kadar, hatta ondan çok daha iyi bir devrimciler örgütü yaratma görevinden bizi kurtardığını düşünebilirler. Tersine bu hareket bu görevi bize yüklemektedir.; çünkü mücadele güçlü bir devrimciler örgütü tarafından yönetilmediği sürece proletaryanın kendiliğinden mücadelesi hiç bir zaman onun gerçek 'sınıf mücadelesi' haline gelmeyecektir." [59]

Ne Yapmalı'nın örgüt planı ile somut bir devrim ögörüsü arasındaki bağ

Gerçekte *Ne yapmalı*'nın esası Lenin'in somut bir örgütlenme planını ortaya koymasına dayanıyor. Örgütlenmeyi bir süreç içinde kendiliğinden gelişecek bir şeymiş gibi değil, *önceden planlanıp inşa edilecek bir şey* olarak ele alıyor Lenin, ve muarızlarıyla tartışmaları da bu noktada yoğunlaşıyor.

Lenin'in kitle hareketi ile devrimciler örgütünün gerekliliği arasında kurduğu bağ soyut değil; aksine çok somut *. Çünkü *bir devrimin öngörüsüne* ve bu devrimin hedeflenmesine dayanıyor; bir yandan da devrim sürecinin tarifi, kitlelerin bu süreç içinde nasıl

bilinçlendiğinin ve bu süreçlerin doğrusal biçimde ve tedricen değil, patlamalı gel-gitli bir karakterle geliştiğinin saptanması önem taşıyor. Daha kitabın başlarında Lenin büyük bir devrimci görevle karşı karşıya bulunduklarını hatırlatıyor. **

Bu bakımdan *Ne Yapmalı* bir devrimin öngörülmesi ve bunun için hazırlanma planı olarak ele alınmalı. Ama böyle bir planı yapmış olması, Lenin'i bir "parti inşa mühendisi" derecesine düşürmeyi gerektirmiyor. Aksine, Lenin devrimin seyri içinde, hem yükseliş hem de gerileme dönemlerinde, işçi sınıfının yığınsal hareketinin ihtiyaç duyacağı ve başarıya ulaşması için zorunlu olan ne varsa, hepsinin önceden, planlı ve kararlı bir biçimde oluşturulması zorunluluğunu öne çıkarıyor, ama bunu ikame edecek bir "*komplo*" tasarlamıyor.

Lenin, Iskra taktiklerinin ve "devrimciler örgütünün " bir bilançosunu çıkarırken şöyle diyor:

> "Yanlış anlaşılmasın, bu başarının (yani bolşeviklerin başarısının -OD) baş nedeni, en iyi unsurları sosyal demokrasiyi oluşturan işçi sınıfının, nesnel ekonomik nedenlerden ötürü örgütlenmeye daha yatkın oluşuyla kapitalist toplumun bütün diğer sınıflarından ayrılmasında yatmaktadır. Bu koşul olmasaydı, profesyonel devrimciler örgütü bir oyuncaktan, bir maceradan, arkasında hiçbirşey bulunmayan bir dış görünüşten başka bir şey olamazdı; ve *Ne Yapmalı*? broşüründe tekrar tekrar altını çizmektedir ki, savunduğu örgütlenmenin varlık nedeni ancak 'gerçekten devrimci olan ve mücadelede kendiliğinden kabaran sınıf'la bağlantılı olarak vardır."[62]

Bu Lenin'in komplocu bir örgütlenmeyi hedeflemediğinin, tasarladığı ve kurduğu devrimciler örgütünün işçi sınıfın dışında, ondan bağımsız bir anlam taşımadığının farkında oluşunun güzel bir ifadesi. Üstelik Lenin narodnik deneyimini irdelerken bile, bu hareketin başarısıyla sınıf hareketinin gelişmesi arasında bir paralellik kuruyor. Bu yüzden

---

* (*) Lenin'in devrimciler örgütünün sürekliliği konusuna verdiği anlam en iyi şu sözlerinde ifade buluyor:
"Biz herzaman günlük çalışmamızı yapmalıyız ve her zaman her şeye hazırlıklı olmalıyız, çünkü çoğu kez patlama dönemleri ile durgun dönemlerin birbirinin yerini ne zaman alacağını önceden kestirmek hemen hemen olanaksızdır.... Ve devrimin kendisi de tek bir hareket olarak değil az çok güçlü patlamalar döneminin az çok mutlak durgunluktaki dönemlerinin dizi halinde birbirinin yerini alması olarak düşünülmelidir. Bundan ötürü parti örgütümüzün eyleminin başlıca içeriği... en güçlü patlama döneminde olduğu gibi, en durgun dönemde de mümkün ve mutlaka gerekli çalışma olmalıdır.... .... örgül ... herşeye devrim dalgasının 'alçalış' dönemlerinde partinin onurunu,ygınlığını, ve yürekliliğini korumaktan, ulus çapındaki silahlı ayaklanmayı hazırlamaya, zamanını saptamaya, ve gerçekleştirmeye sa kadar herşeye hazır olmalıdır."[60]

** "Tarih bizi şu anda herhangi bir başka ülkeninproletaryasının karşı karşıya kaldığı ivedi görevlerin en devrimcisi olan bir görevle karşı karşıya getirmiştir. Bu görevin yerine getirilmesi... Rus proletaryasını Avrupa proletaryasının öncüsü yapacaktır. Ve biz bin kez daha geniş ve daha derin olan hareketimizi aynı fedakar kararlılık ve tutkuyla başlatacak olursak... yetmişlerin devrimcilerinin kazanmış bulundukları bu onurlu ünvanı elde edeceğimize güvenme hakkına sahip olacağız." [61]

bir "devrimciler örgütü"nü, Rus devrimci geleneğinden esinlenerek önerirken bu örgütü işçi hareketine sıkı sıkıya bağlı bir örgüt olarak tanımlıyor; *Bir Yoldaşa Mektup*'u hatırlatarak şöyle diyor:

> "'... Alekseyev ve Mişkin, Kalturin ile Zelyabov gibi liderler grubu ateşli propagandaları, kendiliğinden uyanan kitlelerde yankısını bulduğu, kıvılcımlar saçan enerjileri, devrimci sınıfın enerjisinde vevabını ve desteğini bulduğu için ve o ölçüde deyimin en gerçek ve en pratik anlamıyla politik görevlerinin üstesinden gelecek yetenektedirler' Sosyal-demokrat bir *parti* olabilmemiz için mutlaka, bu *sınıfın desteğini* kazanmalıyız. Martov yoldaşın düşündüğü gibi Partinin gizli örgütü örtmesi değil, gizli olan ve olmayan örgütleri içinde barındıran Partiyi, devrimci sınıfın, yani proletaryanın örtmesi gerekir." [63]

Burada Lenin'in örgüt anlayışına getirdiği katkının iki önemli ögesini birden görüyoruz. Bir yanda işçi sınıfının tümüyle birbirine karıştırılmayan bir devrimci örgüt kavramı, diğer yanda bu örgütün işçi hareketinin içinde ona sıkı sıkıya bağlı bir devrimci işçi partisi olarak inşası. Nitekim, RSDİP 2. Kongresi'ndeki tartışmalarda öne çıkan sorunlar da bu ayrım ve birliğin açıklanması üzerine dönüyor. Lenin Kongre'de Axelrod'la tartışmasını şöyle aktarıyor:

> " Her şey bir yana, işçi sınıfının öncüsü durumunda olan parti bütün işçi sınıfıyla karıştırılmamalıdır. Ve Axelrod yoldaş şu sözleri söylediği zaman,... bu karıştırmayı yapmaktadır: 'Muhakkak ki biz, her şeyden önce partinin en etkin unsurlarından oluşan bir örgüt, bir devrimciler örgütü yaratmaktayız. Ancak bir sınıfın partisi olduğumuza göre , etkin bir şekilde olmasa da bilinçli bir biçimde partiyle işbirliği yapan kimseleri parti safları dışında bırakmamaya dikkat etmeliyiz. ' Bir defa sosyal demokrat işçi partisinin etkin unsurları, yalnızca devrimci örgütlerini değil parti örgütleri olarak kabul edilen bütün işçi örgütlerini de kapsayacaktır. İkincisi, nasıl oluyor da bizim bir sınıfın partisi olmamız gerçeğinden partiye bağlı olanlarla partiyle işbirliği yapanlar arasında bir fark gözetmememiz gerektiği sonucu çıkıyor? Tam tersine bu iki tipin bilinç ve etkinlik dereceleri farklı olduğu için partiye yakınlık dereceleri arasında bir ayrım yapılmalıdır... Öncü ile ona doğru ilerlemekte olan kitleler arasındaki farkı unutmak, öncünün gitgide daha geniş çapta kitleleri kendi ileri düzeyine *yükseltme* görevini unutmak, sadece kendimizi aldatmak, görevlerimizin yoğunluğuna gözlerimizi yummak ve bu görevlerin sınırlarını daraltmaktır." [64]

İşte burada, yalnız menşeviklerle bolşevikler arasında bir ayrılmayı değil, tüm bir uluslararası gelenek içinde bir gedik açan, yeni bir yönelişi, ifade eden Lenin'in katkısının ilk şekillenmesini görüyoruz. Ne var ki, bu katkı sadece bu yanıyla kavranamaz. Bunun için, yalnızca devrimciler örgütünün tarifinin değil bu örgütün içinde hareket edeceği kitle örgütlenmeleriyle, sınıfın kendi örgütleriyle ilişkisinin de tanımlanması gerekiyor.

Ne Yapmalı'da Eksik Olan Ne?

Ne Yapmalı'da Lenin Marx'ın çözmeden bıraktığı sorunun bir yanına açıklık getiriyor. Marx'ta ve onu izleyenlerde iç içe geçen zaman zaman, birbirinin yerini alan, daha doğrusu birbirine karışan iki şey; ayırıyor: işçi sınıfının "*sınıf olarak örgütlenmesi demek olan 'tarihsel' anlamında parti*" ile onun "*öncüsünün örgütlenmesi anlamında parti*" kavramlarını Lenin, ikincisini açık seçik ve sınırlarıyla tanımlayarak, birbirinden ayırıyor. Ne var ki *Ne Yapmalı*'da somut olarak çizilen yalnız *devrimcilerin* örgütü; bunun kitle hareketiyle ilişkisi kaba hatlarıyla çiziliyorsa da, kitle hareketi devrimciler örgütünün bulunduğu yerden bakarak tanımlanıyor.

Zaman zaman iddia edildiğinin, aksine kitle hareketi ve onun imkânları *Ne Yapmalı*'nın bütününde küçümsenmiyor. Ama yine de açık seçik olan birşey var: Lenin *Ne yapmalı*'da "*işçi sınıfının bir sınıf olarak, yani parti olarak*" örgütlenmesinden söz etmiyor.

Bu anlamda Marx'ın karşısındaki sorun *Ne Yapmalı*'da henüz çözülmüş değil. Marx'ta neredeyse bir ikilem gibi duran sorunun bir ayağı *Ne Yapmalı*'da açıklığa kavuşuyor. Devrimciler örgütünün neden sürekliliğini koruması gerektiği açıklanıyor. Ama sorunun tam anlamıyla çözülmesi için *Rus işçilerinin "burjuva ideolojisini" aşan kendiliğinden devrimci eylemleri*nin ortaya çıkması ve bir sınıf olarak işçilerin, kendi örgütlenmelerini, *sovyeti* yarattıkları 1905 deneyimini beklemek gerekiyor.

5. Ne yapmalı nasıl okunmamalı?

Ne Yapmalı hakkında herkes aynı fikre mi sahip? Lenin'i eleştirenler kadar ona sahip çıktığını iddia edenler arasında da *Ne Yapmalı*'nın farklı bir ana fikri, farklı sonuçları olduğunu söyleyenler oldu; bugün de bunlardan birkaçının ortaya atılıp titiz bir alıntı avının ardından burada özetlenenden farklı tablolar çizmeye kalkışması mümkün.

Bu yüzden hemen bir saptama yapmakta yarar var. Ne Yapmalı'yı bir akademik incelemeye tabi tutmak bizim işimiz değil. Onu, Lenin'in parti öğretisini ortaya koyduğu bir bilimsel tebliğ gibi algılamak ta saçma. *Ne Yapmalı* somut bir bağlamda irdelenmeli.

Bu metin RSDİP'in gelişmesi içinde çok somut bir döneme rastlıyor ve bu bağlamda çok somut bir politik hedefi var: ekonomizmle hesaplaşma ve bir devrimciler örgütünün inşası. *Ne Yapmalı*'nın bütün okları bu hedefe yöneliyor ve gelişimin gösterdiği gibi bu hedefe ulaşıyor. Bu çerçeve içinde ele alındığında *Ne Yapmalı*

amacına ulaşmış bir polemik eseri, bir politik belge; bu anlamda da yazıldığı koşullar ve ele aldığı somut sorunlar varolduğu ölçüde geçerlilik taşıyan bir yönü var. Ama aynı nedenle *Ne Yapmalı* bir çok polemiksel vurgu taşıyor ve bir çok anlama gelebilecek önermeler içeriyor. Bu yanları gözden kaçırıldığında ve somut çerçevesinden koparıldığında *Ne Yapmalı*'da öne sürülen tezler oldukça farklı yönlere çekilebilir; nitekim çekilmiştir de.

Ne Yapmalı hakkında Lenin'in uyarıları.

Bu nedenledir ki, Lenin, 1907'de yayınlanan "*12 Yıl*" derlemesine yazdığı önsözde, en geniş yeri ayırdığı *Ne Yapmalı* hakkında uyarılarda bulunuyor. Söz konusu önemli yazıda Lenin, *Ne Yapmalı*'nın aşılmış bazı önermeler; Rusya'nın ve o günler Rusya'sının koşullarında geçerli olan tezler , polemiksel vurgular ve birkaç yöne çekilebilecek açıklamalar içerdiğini; ama ana hedefi bakımından tartışılmasının saçma olacağını, çünkü kitabın amacının somut olarak gerçekleşmiş bulunduğunu açıklıyor. Yazıdan şu alıntılar anlamlı:

> "Bu gün *Ne Yapmalı*'yı eleştirenlerin düştüğü temel hata, bu broşürü partimizin gelişmesindeki belirli ve şimdi çok gerilerde kalmış bir dönemin somut tarihsel durumundan bağımsız olarak ele almalarıdır."
> "*Ne Yapmalı* 1901 ve 1902'deki Iskra taktiklerinin ve Iskra örgütlenme politikasının bir özetidir. Ne eksik ne fazla bir özet sadece."
> "Ayrıca II. Kongre'de *Ne Yapmalı*'da ortaya konan biçimiyle görüşlerini programatik düzeye çıkarmaya, özel ilkeler haline getirmeye hiç niyetim yoktu."
> "*Ne Yapmalı* ekonomistlerin çarpıtmalarını tartışarak düzeltilmesidir ve broşüre her hangi bir başka biçimde bakmak hatalı olur."
> "... *Ne Yapmalı* ve *Bir Adım İleri İki Adım Geri* broşürleri okura yurt dışındaki dar grupların ateşli, zaman zaman sert ve yıkıcı tartışmalarını sunmaktadır. Kuşkusuz bu mücadelenin bir çok nahoş yanı vardır. Kuşkusuz böyle bir mücadele sadece söz konusu ülkede, genç ve olgunlaşmamış bir işçi hareketinde olabilirdi. Kuşkusuz Rusya'da şimdiki işçi hareketinin mevcut önderleri, şimdiki dönemde Sosyal Demokrasi'nin görevleri üzerinde yoğunlaşabilmek için dar grup geleneklerinin birçoğundan kopmaları, dar grup eylemlerinin ve günlük işleri bir çok ilkel yönlerini unutmaları, üzerlerinden atmaları gerekecektir. Ancak partinin proleter unsurlarla geliştirilmesiyle birlikte açık kitle eylemi geçmişten miras kalan ve şimdiki görevlerimiz için uygun olmayan dar grup anlayışının tüm izlerini silebilir. Ve Kasım 1905'de -yani legal çalışma koşulları ortaya çıkar çıkmaz- Novaya Zihn'de bolşeviklerin ortaya koydukları[65] Demokratik olarak örgütlenmiş bir işçi partisine geçişle vaktini doldurmuş olan eski dar grup yöntemlerinden geri dönülmez bir kopuş fiilen gerçekleşmiştir."[66]

Ne varki Lenin'in *Ne Yapmalı*'yı eleştirenler için ileri sürdüğü uyarıların yalnızca eleştirmenleri ilgilendirdirdiğini sanmamak gerek.

Çünkü bu kitabın eleştirmenleri yanıltan yönleri, benzer nedenlerle kimi savunucularını da yanıltabiliyor. Daha o günlerde *Ne Yapmalı*'dan farklı -belki kimi eleştirileri haklı çıkartırcasına farklı- yorumlar beliriyor bolşevikler arasında. Üstelik bu yorumlar yalnız teorik sonuçları olan yanılgılar değil.

Ne Yapmalı'nın bir yorumu "Komitetçik"lere hayat veriyor.

Bunun en çarpıcı örneği 1905'te gerçekleşen RSDİP 3. Kongre'sinde (aslında bu bolşeviklerin kongresiydi) görüldü. Kongrenin en önemli tartışmalarından biri "*Sosyal Demokrat örgütlerde aydınlarla işçilerin ilişkileri sorunu*" üzerine yoğunlaştı. Bu konuda Lenin "*Komitetçik*"lerle karşı karşıya geldi. "*Uygulamada aydınlara pek az, işçilere ise çok fazla ihtiyaç duyulacak.*" görüşü Lenin tarafından "*tamamen doğru*" bulunurken, muarızları buna karşı çıkıyordu. Sonuçta kimi eleştirileri haklı kılabilen (parti organlarında *seçim ilkesinin* yeterince uygulanmaması, salt aydınlardan oluşması vb. gibi) bir dizi hatalı işleyişi düzeltebilmek amacıyla, Lenin, "*Seçim ilkesinin parti hayatında gerçekten uygulanmasının ön-şartlarını oluşturacak bir dizi örgütsel reformun hazırlanması*" nı öneren bir karar taslağı sundu; Lenin'in görüşü "*şiddetle reddedilmiştir.*" [67]

"*Komitetçik*" denen unsurlar daha çok partinin Rusya'daki yeraltı teşkilatını oluşturan ve *Ne Yapmalı*'dan işçileri küçümsemek, profesyonel devrimciliği *bir tür ayrıcalıklı konum* gibi görmek, parti dışı organları küçümsemek, parti içi demokrasiyi önemsememek gerektiği gibi "dersler" çıkaranlar. Dahası bunlar 3. Kongre'de çoğunluk durumundalar.

Krupskaya "*Lenin'den Anılar*"ında o dönemi ve tartışmaları şöyle aktarıyor:

> "Daha sonra, tartışmaların sonunda İliç şunları söyledi: 'Komite üyeliklerine uygun işçi bulunmadığını söyleyenleri sakin bir şekilde oturup dinleyemezdim. Bu tamamiyle asıl konuyu saptırmaktır; kuşkusuz bu sağlıklı olmayan bir belirtidir. İşçilerin komitelere kazanılması gereklidir.' Vladimir İliç'in kendi görüşünün Kongre'de şiddetle reddedilmesi karşısında çok fazla üzülmeyişinin tek nedeni, yaklaşan devrimin, partinin, komitelerin yapısında işçilere gereken yeri verememe konusundaki yeteneksizliğini köklü bir şekilde tedavi edeceğini anlamasıydı."[68]

Krupskaya aynı yerde "komitetçik"leri şöyle tarif ediyordu:

> "'Komiteciler' genellikle biraz kendi başına buyruk kişilerdi. Komite çalışmalarının kitleler üzerinde yaptığı muazzam etkiyi görmüş ve kural olarak parti içi demokrasi diye bir şey tanımaz olmuşlardı. 'Parti içi demokrasi yalnızca polisle bozuşmaya yol açıyor, biz bu şekilde de harekete

bağlıyız' diyorlardı komiteciler. ...'Komiteciler' .yurt dışındaki merkezin aşırı etkisine karşı çıkıyorlardı; aynı zamanda yenilikleri de istemiyorlardı. Hızla değişen koşullara kendilerini uydurmaya ne istekli ne de yetenekliydiler." [69]

Sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan "aparatçik"lerin ataları kendilerini 1905'te gösteriyor.

1905 Sovyeti karşısında bolşevikler

Rusya'daki örgütte 1905'te hakim olan bu eğilim sovyet karşısında da Lenin'den farklı bir tutum benimsiyor. Bu eğilimin parti dışı organlara karşı buyrukçu tutumu Bolşeviklerin 1905 sovyetine en son katılan örgüt olmasına yol açıyor. Menşevikler neredeyse sovyetin isim babası konumunda; hem menşevikler hem Sosyalist Devrimciler derhal sovyetlere delegelerini göndermeye karar veriyor. Bolşevikler, ancak Sovyet, parti önderliğini peşinen kabul ederse, katılacaklarını bildiriyorlar.

Troçki , Almanya'da faşizmin gelişmesi sırasında Stalinist partinin ültimatomcu tutumu karşısında o dönemi şöyle yad ediyor:

"...Alman Merkez Yürütme Komitesinin bugünkü politikasının ilk habercisini Rus tarihinde bulmak hiç zor değildir; bu ültimatomculuğun kurucusu rahmetli Bogdanov'un ta kendisidir. Bogdanov, daha 1905'te Petrograd sovyeti Sosyal Demokratların liderliğini baştan kabul etmediği takdirde bolşeviklerin Sovyete katılmasının imkansız olduğunu ileri sürmüştür. Bolşevik Merkez Yürütme Kurulu'nun Petrograd bürosu, Bogdanov'un etkisiyle Kasım 1905'te bir karar çıkardı : Petrograd Sovyetinin partinin liderliğini kabul etmesi istenecek, ve red edilmesi halinde sovyetten çıkılacaktı..Krassikov.... bu ültimatomu okudu. Aralarında bolşevikler de bulunan işçi delegeleri şaşkınlıkla bakıştılar....Bir kişi bile sovyetten çıkmadı. Kısa bir süre sonra Lenin yurtdışından geldi ve şiddetle azarladı ültimatomcuları. 'Ne siz ne de başkaları' dedi onlara, 'ültimatomlar yoluyla kendi politik gelişmelerinin zorunlu evrelerini atlamak zorunda bırakamaz işçileri' " [70]

Aslında Lenin, daha Rusya'ya gelmeden bu duruma müdahale etmeye çalışmış, başaramamıştı. Stockholm'den Kasım'ın başında kaleme alıp yolladığı, ama Rusya'daki yönetim tarafından yayınlanmayan bir makalesinde Sovyetleri "yeni bir devrimci iktidarın embriyonu" olarak gördüğünü ve hemen -örgütsel bağımsızlığı korumak koşuluyla- Sovyete katılınması gerektiğini yazıyordu..*

Bu örnekler, o dönem bolşeviklerin temel yönelişlerini belirleyen *NeYapmalı*'nın daha sıcağı sıcağına bile farklı yorumlanmakta

* "Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyeti"[71] başlıklı bu yazı bolşeviklerin ilk legal yayın organı olan Novaya Zihn'e gönderilmiş ama yayınlanmamıştır. Tuhaf bir tesadüf: benzer bir içerik taşıyan "Uzaktan Mektuplar"ı da 1917'de yayınlanmıyacaktı.

olduğunu gösteriyor ve bu kitapçıktan nasıl farklı sonuçlar çıkabildiği hakkında bir fikir veriyor. Demek ki Lenin 1907'de uyarılarını yaparken haksız değil.

Eğer bu, yalnız o dönem için geçerli olsaydı sorun aşılmış olurdu. Ama bilindiği gibi Stalin *Ne Yapmalı*'yı *"Marksist Parti teorisinin ideolojik temellerinin atılması"* olarak tanımlayarak Lenin'in örgütlenme anlayışını -tam da Lenin'in öğütlediğinin aksine- *Ne Yapmalı ve Bir Adım İleri İki Adım Geri*'de dondurma gayreti içinde. Bu yaklaşımı bugün hala birçok sosyalist benimsiyor.

Ne varki Lenin'nin tüm hayatı boyunca üstelik 1905, I.Dünya Savaşı, II. Enternasyonalin iflası, 1917 gibi büyük altüst oluşları kapsayan hayatı boyunca, bu polemiklerdeki görüşlerini aynen muhafaza ettiğini düşünmek, ancak devrimci teoriyi sınıf mücadelesinden bağımsız bir doktrin olarak görenler için mümkün. Devrimci sosyalistler *"proletaryanın sosyalizmin fikri ve manevi gücü"* olduğunu söyleyen Lenin'in düşüncesini sınıf mücadelesinin gelişimi içinde onunla karşılıklı bir etkileşim içinde kavrıyorlar.

Lenin *"egemen sınıfların, ölümlerinden sonra devrimcilerin teorilerinin içeriğinden yoksunlaştırıp, devrimci keskinliğini gidererek, devrimci yanını, devrimci ruhunu unutturup silmeye"* çalıştıklarını hatırlatıyor[72]. Onun teorisinin başına gelen de buna benzer; bu kez egemen sınıflar tarafından değil ama çoğu kez nesnel olarak onlara hizmet eden Stalinizm aracılığıyla.

(Lenin'in Stalinistler tarafından dondurulup dogmalaştırılmaya çalıştırılan görüşlerinin sınıf mücadelesi ile karşılıklı bir etkileşim içinde nasıl geliştiğini ve Lenin'in örgüt anlayışına IV. Enternasyonal'in katkısını 2. Bölüm'de ele alıyorum - OD)

NOTLAR*

1. K.Marx, 1844 Elyazmaları Payel Y. s.111
2. M.Aybar, "Marksizmde Örgüt Sorunu" 26-30 Ağustos 1978 ve Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür, İstanbul 1979
3. Bkz. "Geçiş Programı", M. Yenice, Devrimci Marksizmde Geçiş Programı Anlayışı Üzerine içinde, Eleştiri Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 150.
4. Bkz. L. Troçki, "Bolşevizm mi Stalinizm mi?", Sınıf Bilinci 1
5. L.Troçki Bolşevizm mi, Stalinizm mi? Sınıf Bilinci-1 içinde s. 46-47
6. Aynı yerde,

* Kullandığım alıntıların çoğunu ingilizce ya da fransızca metinlerden çevirerek aktardım. Bazı alıntılarsa türkçede yayınlanmış eski baskılara karşılık düşüyor. Mümkün olduğunca bulunabilir türkçe kaynaklara gönderme yaptım. Karşılaşılacak çeviri farklılıklarının kaynağı kaynak farklılıklarından ileri geliyor.

7. Bakınız Orhan Dilber, "69. Yılında Ekim Devrimi", Zemin, sayı.2, s.67-68 ve E.Mandel, "Liebman and Leninism" Socialist Register 1975 içinde
8. J. Stalin, Leninizmin İlkeleri, Sol Yayınları, 1974, s. 9.
9. J. Stalin, a.g.e., s. 96, vurgular benim.
10. K. Marx, "Misère de la Philosophie", Philosophie de Misère/Misère de la Philosophie derlemesi içinde, 10-18 Yayınları, Paris, 1964, s 432-433; türkçesi için Sol Yayınlarından çıkan Felsefenin Sefaleti baskılarına bakınız.
11. "Manifesto", Komünist Manifesto'nun Doğuşu derlemesi içinde, Sol Yay. İstanbul 1976, s. 122.
12. Manifesto, aynı yerde, s. 127, vurgular benim.
13. Manifesto, aynı yerde, s. 127.
14. Manifesto , aynı yerde, s. 126,
15. D. Riazanov, K. Marx/F. Engels Hayat ve Eserlerine Giriş, Belge Yayınları, İstanbul, 1978, s. 71.
16. Le Parti de Classe-Marx/Engels, R. Dangeville derlemesi, Maspero, Paris, 19 ,c.II, s. 141.
17. F. Engels, "On Political Action of the Working Class", Marx/Engels/Lenin, Anarchism and Anarcho-syndicalism derlemesi içinde Progress Pub., s. 51.
18. Le Parti de Classe... c. I, s. 30.
19. Marx'dan Bolte'ye 29.11.1871 tarihli mektup, türkçesi için bkz. Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi derlemesi, Sol Yayınları, İstanbul 1969, s. 127.
20. Marx/Engels, Kutsal Aile IV. Bölüm, türkçesi için bkz. Kutsal Aile derlemesi, Sol Yayınları, İstanbul 1976, s. 62-63.
21. Manifesto, aynı yerde, s. 127.
22. Bolte'ye Mektup... aynı yerde, s. 127.
23. Alman İdeolojisi, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1968, s. 121-122.
24. "I. Enternasyonal'in 17-23 Eylül 1871 Konferans Kararlarından", Marx/Engels/Lenin, Anar..., s. 54.
25. Aktaran: D. Bensaid, Stratégie et Parti, Ed. La Brèche, Paris, s. 74.
26. Aktaran: D. Bensaid, a.g.e., s. 68.
27. Marx'tan Lafargue'a mektup, Anarchism...içinde s.76-77
28. Marx'tan Freiligrath'a 29 Şubat 1860 tarihli mektup. Aktaran R. D'Angeville a.g.e. c.II s.75
29. Manifesto aynı yerde s.121.
30. I.Enternasyonal Tüzüğü Dibacesi, Ie Parti de Classe... içinde c.II s.92,
31. K. Marx, Fransa'da İç Savaş, Köz Yay., İstanbul 1970, s. 80.
32. Manifesto aynı yerde.
33. E. Mandel "K.Marx'ın düşüncesinde işçi sınıfının devrimci potansiyelinin merkezi konumu". Tartışma Defterleri Sayı.5 s.10
34. D.Bensaid, a.g.e. s.81
35. Bu konuda bkz. T. Cliff, Rosa Lüksemburg, Anadolu Yay., İstanbul 1968, s. 60-65.
36. Lenin, Toplu Eserler, Fransızca Moskova Baskısı Ed. du Progrés, 1976, c.35, s. 164. Bu mektup 1914 Ekim'inde yazılmış ancak 1924'de yayınlanmış.
37. Bu konuda bkz. K. Kautsky, "Proletarya Diktatörlüğü", Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi, Mete Tuncay derlemesi içinde, Bilgi Yayınevi, c.II, s. 551-553.
38. K. Kautsky, Das Werden Eines Marxisten-1930; Aktaran: Massimo Salvadori, Karl Kautsky, New Left Books, 1979, s.23.
39. D. Bensaid, a.g.e. s. 80.
40. M. Salvadori, a.g.e., s. 24.
41. Der Uebergang von der kapitalistichen zur sozialistichen Produktionweise-1880; Aktaran M. Salvadori, a.g.e., s. 24.
42. Bu alıntılar için bkz. Lenin, Ne Yapmalı, Sol Yay, İstanbul 1977, s. 52-53.
43. Lenin, Toplu Eserler c.7
44. Ne Yapmalı..., s. 40-89.
45. Ibid., s. 100.
46. Ibid., s. 42.
47. Ibid., s. 89-90.
48. Ibid., s. 90.

49. Ibid., s. 95.
50. Ibid., s. 113.
51. ibid., s. 155.
52. ibid., s. 156.
53. R. Luxembourg, "Organizational Questions of Russian Social Democracy", The Russian Revolution and Leninism or Marxism derlemesi içinde, Ann Arbor Paperbacks,Michigan, 1967, s. 89.
54. L. Troçki, Our Political Tasks, New Park Publications, Londra, s. 123.
55. Lenin, RSDİ P'nin Kuruluşu derlemesi, Günce Yay, İstanbul 1977, s. 40.
56. Ne Yapmalı..., s. 165.
57. ibid., s. 166.
58. Ibid., s. 69.
59. Ibid., s. 165-166.
60. İ bid., s. 214-215.
61. ibid., s. 39.
62. "12 Yıl Derlemesine Önsöz", Toplu Eserler, c.13, s. 100-101.
63. Lenin, Bir Adım İleri İki Adım Geri, Temel Yayınlar, Ankara 1975,s. 80.
64. ibid., s. 78-79
65. Lenin, "Partinin Yeniden Örgütlenmesi", 1905 Devrimi üzerine yazılar derlemesi içinde, Yöntem Yayınları, İstanbul.
66. "12 Yıl Derlemesine Önsöz", aynı yerde, s. 102,107,108,105.
67. Toplu Eserler, c. 8, s. 409-410.
68. N. Krupskaya, Lenin'den Anılar, Odak Yayınları,İstanbul 1974, c. 1, s. 142.
69. N. Krupskaya, aynı yerde.
70. L.Troçki, "Alman Komünist Partisinin Politikası Nerede Hatalıdır," Faşizme Karşı Mücadele derlemesi içinde, Köz Yayınları, İstanbul, 1977, s.176
71. Lenin, "Görevlerimiz ve İşçi Vekilleri Sovyeti", Toplu Eserler, c. 10.
72. Lenin, Devlet ve İhtilal, Bilim ve Sosyalizm Yayınları,Ankara 1976, s. 11.

Tek ülkede sosyalizm "teori"si

AYDIN ENDER

Sosyalizm tek bir ülke çerçevesinde gerçekleştirilebilir mi? Bu tartışmanın ilk ortaya çıktığı 1920'li yılların ortalarından 60'lı yıllara kadar, dünya sosyalist hareketinin çok küçük bir azınlığının dışındakiler için bu sorunun yanıtı tartışılmaz bir "evet"ti. Değil mi ki sosyalizm daha 30'lu yıllarda SSCB'de tamamen kurulmuş, II.Dünya Savaşı'ndan sonra ise ortaya koskocaman bir "sosyalist sistem" çıkmıştı? Pratik bu sorunun yanıtını çoktan vermiş ve esas tartışma "komünizmin üst evresine" geçiş konusuna kaymıştı...

Sosyalizmin tek bir ülkede kurulabileceği doktrinini benimsemek, daha sonraları ise sosyalizmin SSCB'de bilfiil gerçekleştiğini savunmak, bütün bir dönem boyunca, komünist partilerine, Komintern'e (III.Enternasyonal) ve SSCB'ye bağlılığın temel kriteri olarak değerlendirildi, bu anlamda Stalinist örgütlerin belki de en önde gelen ortak ideolojik özelliklerinden birini oluşturdu. Başta Troçki ve Sol Muhalefet olmak üzere, bu anlayışa ve bunun sınıf mücadelesinde yol açtığı sonuçlara kesin bir şekilde karşı çıkan sosyalistlerin neredeyse tümü Komintern partilerinin elinde ağır suçlamalara uğradılar ve örgütlerinden tasfiye edildiler, birçoğu tutuklandı ya da sürüldü, birçoğu ise katledildi.

Tartışma noktalanmış görünüyordu. Ancak, Stalinizmin sosyalist harekete empoze etmeyi başardığı bu görüşün (daha doğrusu dogmanın) üstesinden gelme zorunluluğu sınıf mücadelesinin gündeminden hiçbir zaman düşmemiştir. Bir dizi ağır yenilgiyi, prensipsiz zigzagları, III.Enternasyonal'in ilkin politik iflasını ardından da

kapatılmasını içeren süreçte, bu teorinin izini sürmek mümkündür; ve bu süreçten, enternasyonalizm ağır yara alarak çıkmıştır.

50'li ve 60'lı yıllarda, aynı konunun, "sosyalist" ülkeler bağlamında yeniden gündeme gelmesinde rolü olan bir dizi etken sayılabilir. Bunlardan bir kısmı, "sosyalist kamp" içinde ciddi politik ve ekonomik sorunların yaşandığını dünya sosyalist hareketine duyuran olaylardı. 1953'te Doğu Almanya'da, 1956'da Macaristan'da işçi ayaklanmaları, 1956'da Kruşçev'in 20. Kongre'nin gizli bir oturumuna Stalin döneminde işlenen suçlar üzerine sunduğu rapor, özellikle de 1960'da patlak veren Sovyet-Çin çatışması, bütün bunlar Stalinizmin derin bir krize girdiğini, ve çözülmekte olduğunu gösteriyordu. Ayrıca, 60'lı yıllardan başlayarak sınıf mücadelesi dünya çapında bir yükseliş dönemine girmişti. Bu iki gelişme eğiliminin (bir yanda "sosyalist kampın" otoritesinin sarsılması, diğer yanda başta Batı'nın olmak üzere işçi sınıfının kendine olan güvenini yeniden kazanmağa başlaması) bir sonucu olarak, resmi komünist partilerin altındaki zemin kaymağa başlar; ve komünist partilerin işçi hareketi üzerindeki politik hegemonyası giderek zayıflamağa yüz tutar. Bu partilerin sosyalist devrimin aracı olamayacakları kavrandığı ölçüde, onlardan kopan ya da onlarla geleneksel hiçbir bağı olmayan yeni eğilim ve akımlar dünya çapında ortaya çıkmaya ve serpilmeye başlar. Keza, Troçki'nin önderliğinde kurulduğu 1938 yılından beri fazla bir etkinlik sağlayamayan IV.Enternasyonal de, bu tarihlerden başlayarak belirli bir gelişme göstermeye, sesini ve görüşlerini daha geniş bir kitleye duyurmaya başlar. Diyebiliriz ki, 60'ların sonlarında sosyalist hareket (günümüze kadar süregelecek olan) bir yeniden yapılanma sürecine girmiş bulunuyordu.

Marksist teoriye ilginin dünya çapında arttığı bu ortamda, o güne dek "sosyalist" olarak tanımlanan ülkelerin, hangi gerçekliği temsil ettiklerinin sorgulanması kaçınılmazdı. Stalinizmin kendi içinde gündeme gelen bu sorgulama elbette çok değişik yorumlar üretir ve değişik sonuçlara varır. Ama bir şey çok açıktır ki, "sosyalizm mi?" sorusuna verilen yanıtlar en ortodoks Stalinist örgütlerde bile artık belirli nüanslarla yüklüdür.

SSCB'de sosyalizmin tam olarak kurulduğu ve "gelişmiş sosyalizm" aşamasına geçildiği tüm komünist partilerce 1936'lardan beri savunuluyordu. Daha sonraları ise "komünizme doğru" yol alındığından, "genelleşmiş komünizmin inşa dönemine girildiği"nden vb. söz edilmişti.[1] Buna rağmen, 60'lı yılların sonlarına gelindiğinde komünist partiler SSCB'de kurulan sistemin gerçekte "reel sosyalizm",[2] başka bir deyişle, fiilen var olduğu kadarıyla sosyalizm

olduğunda karar kıldılar. Bu şekilde, SSCB'nin gerçekliği ile Marksist teorinin merkezinde yer alan sosyalizm kavramı arasında apaçık olan uyumsuzluğun üzerini en düşük teorik maliyetle örtmeye çabaladılar.

Sovyet-Çin ayrışması sonucunda ortaya çıkarak dünyanın birçok yerinde hızlı bir büyüme gösteren Maocu akımlara gelince, bunlar, SSCB konusunda Stalin yönetimindeki Komintern'in 1928-1935 arasında benimsediği "Üçüncü Dönem" retoriğini anımsatan "sosyal faşist" ve "sosyal emperyalist" tanımlarını benimsediler. Ancak, bu çok keskin dönüş, bu hareketlerde 30'ların "sosyalist anavatan" anlayışının terk edilmesi anlamına gelmedi; aynı anlayış sadece kabuk değiştiriyordu. Bugünkü dünyada tek gerçek sosyalist ülkenin ve uluslararası proletaryanın sosyalist "anavatanı"nın Arnavutluk olduğunu belirten gruplar bu tavrı çok açık dile getiriyorlar. 60'lı ve 70'li yılların ürünü birçok devrimci sol hareket ise sosyalist bir düzenin yeryüzünde halen bulunmadığını belirtmekle yetindi, diğer bir kısmı ise Maocu tezlerin yumuşak varyantlarını benimsedi.

Sosyalizm sorununun, Stalinist kökenli ya da Stalinizmin teorik etkisi altında olan kesimlerde tartışılmasında dikkati çeken ikinci bir nokta, "sosyalist" ülkelerin tanımlanmasına yönelik olarak yapılan tahlillerde, bu tahlillere teorik bir altyapı oluşturan "tek ülkede sosyalizm" teorisinin kendisinin, sorgulanmaksızın kabullenilmesidir. Değerlendirmeler bu varsayımdan kalkılarak yapılıyor. Geriye dönüp, ciddi bir şekilde kalkış noktasına, bu varsayımın köklerine hiç göz atmaksızın. "Tek ülkede sosyalizm"in altmış yıldan uzun bir zamandır dünya ölçeğindeki pratiğini değerlendirmek yerine, Stalin'in 1920'lerdeki polemiklerde (keyfi bir şekilde yorumlayarak) yararlandığı Lenin'den birkaç alıntıya ve buna ek olarak Marx, Engels ve Troçki'nin yaptığı tahrifatlara dayanarak bu konu geçiştirilmektedir. Özellikle dünya devrimi ya da enternasyonal sorunu konu edildiğinde, sanki bir refleks tepkiyle heybeden çıkartılanlar Stalin'in eski argümanları olmaktadır. Bu yaklaşım, Stalinizme pratik içerisinden yönlendirilen pek çok eleştirinin hâlâ bütünsel bir teorik niteliğe kavuşmadığını gösteriyor. Bu eksiklik ise enternasyonalizmin günümüzde dünya ölçeğindeki zayıflığıyla beslenmekte ve aynı zamanda bu zayıflığı pekiştirmektedir.

III. Enternasyonal'de enternasyonalizmin terki

Tek ülkede sosyalizm teorisi, Marksizmde temel ve bütünsel bir revizyon niteliği taşıyor; sınıf mücadelesinde devşirilen sonuçları da bu nedenle o denli belirleyici olacaktır.

Kautsky, Bernstein ve Otto Bauer'in II.Enternasyonal'e egemen kıldıkları reformizmin sonuçlarını okura hatırlatmak gerekmiyor. Ağustos 1914'te Alman sosyal demokrat milletvekillerinin parlamentoda savaş kredileri lehine oy vermeleriyle birlikte II.Enternasyonal ihanet damgasını yiyerek tarihe gömülecek, uluslararası işçi sınıfı ve insanlık belki kurtuluşu için tarihinde önüne çıkan en önemli fırsatlardan birini kaçırmış olacaktı.

Alman sosyal demokrasisinin ihaneti, bulutsuz bir gökte aniden çakan bir şimşek gibi görünmüştü o dönemin Marksistlerine. Elbette ki, daha sonra somut gelişmenin ışığı altında incelendiğinde uzun yılları kapsayan reformist ve ekonomist bir pratiğin II.Enternasyonal'in en gelenekli ve büyük partisini içten içe kemirdiğini tespit etmek pek güç olmadı.

Tarihsel bir benzetmenin sınırları içerisinde ele almak kaydıyla, III.Enternasyonal'in de bir Ağustos 1914'ü olduğunu düşünüyorum. Tarihi Temmuz 1928, yeri "tek ülkede sosyalizm" tezinin benimsendiği 6. Kongre. Elbet, fiili bir ihanet ile ihanete yol açacağı belki çok açık olan ama daha gerçekleşmemiş bir teorik revizyonu aynı düzlemde görmemek gerekir. Fakat, tarihsel süreç içinde ve özellikle de yol açtığı sonuçlarıyla değerlendirildiğinde, 6. Kongre'de "tek ülkede sosyalizm"e verilen onayın Komintern'in siyasal stratejisinde nitel bir değişime karşılık geldiği görülüyor.

Bu teoriyle, sosyalizmin inşasında uluslararası faktörün gerekli olduğu reddedilmekte, Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist inşa dünya devriminden soyutlanmaktaydı. Artık sosyalizme geçiş sorunu, ancak dünya çapında gerçekleşebilecek evrensel bir süreç olarak değil, tek bir ülkeye ait ve kendi içine kapalı sınırlı bir süreç olarak görülecektir. Tek ülkede sosyalizm teorisi, Isaac Deutscher'in deyimiyle "Rus devriminin kendi kabuğuna çekilmesini simgeledi".[3] Ancak, Rus devriminin uluslararası devrimden koparılmasının etkileri Sovyetler Birliğiyle sınırlı kalamazdı ve kalmadı da. Sosyalizmin ulusal sınırlar içinde ve salt bir ülkenin proletaryasının çabalarıyla gerçekleşebileceği görüşü, enternasyonalizmin bel kemiğininin nesnel olarak kırılması anlamına geldi. Artık Komintern partilerinin işlevi farklı bir anlam kazanıyordu: SSCB'de sosyalizmin kurulabilmesini sağlamak için SSCB'yi askeri müdahalelerden korumak. Bu kalkış noktası ise kaçınılmaz olarak, bir yanda bu partilerin giderek SSCB'nin dış siyasetinin gereksinimlerine göre davranan, ona tabi örgütlere dönüşmesine, diğer yanda kendi hükümetlerini herhangi bir müdahaleden caydırma amacına bağımlı olarak egemen sınıflar ile işbirliğine yönelmesine yol açtı.

Tek ülkede sosyalizm teorisinin benimsenmesi Komintern için sonun başlangıcıdır. Komintern'in 6. Kongresi'ne önerilen taslak programı eleştirirken Troçki şöyle bir öngörüde bulunmuştu:

> Yeni doktrin sosyalizmin tek bir ulusal devlet temelinde kurulabileceğini ilan ediyor, yeter ki bir dış müdahale olmasın. Buradan kalkarak, müdahaleyi engellemek amacıyla yabancı burjuvaziye karşı işbirlikçi bir siyaset izelenebilir ve izlenecektir; çünkü bunun sayesinde sosyalizmin inşası güvenceye alınacak, başka bir deyişle, temel tarihsel sorun çözülecektir. Böylece Komintern partilerinin görevi tali bir nitelik kazanmaktadır; artık esas misyonları iktidarı ele geçirmek için mücadele etmek değil, SSCB'yi bir dış müdahaleden korumaktır. Elbette bu sadece bir subjektif niyet sorunu değil, siyasi bir tavrın objektif mantığıdır.
>
> Stalin'e göre: "Görüşlerimiz arasındaki temel fark, partinin ülkedeki çelişkilerin ve olası çatışmaların devrimin iç güçlerine dayanarak bütünüyle aşılabileceğine inanması, buna karşılık Troçki ve Muhalefetin ise, bu çelişki ve çatışmaların ancak "uluslararası ölçekte ve dünya çapındaki proleter devriminin alanında çözülebileceğini" savunmasıdır." (*Pravda*, sayı 262, 12 Kasım 1926).
>
> Evet, ayrılık noktası tastamam buradadır. Ulusal reformizm ile devrimci enternasyonalizm arasındaki fark bundan daha doğru ve iyi bir şekilde açıklanamazdı. Eğer karşılaştığımız iç sorunlar, engeller ve çelişkiler, ki bunlar esas olarak dünya çelişkilerinin bir yansımasıdır, "dünya çapındaki proleter devrimin alanına" girmeksizin, sadece "devrimimizin iç güçleriyle" çözülebilecekse, o zaman, Enternasyonal, kongresi her dört yıl ya da her on yıl toplanan, hatta belki de hiç toplanmasına gerek duyulmayan, kısmen bir yan kuruluş ve kısmen de bir süs kurumu haline gelmeye mahkumdur.[4]

Troçki'nin bu öngörüsü doğru çıkmıştır. Lenin döneminde Enternasyonal kongreleri ortalama yılda bir toplanırken, 6. Kongre bir öncekinden dört yıl sonra 1928'de toplandı ve kongrenin her iki yılda bir toplanması kararının tüzüğe geçirilmesine rağmen 7. Kongre ancak yedi yıl sonra 1935'te toplanabildi. Ve bu Komintern'in son kongresi oldu.

7. Kongre'ye gelindiğinde tek ülkede sosyalizm tezi, Enternasyonal'in her seksiyonunun stratejisinin temel taşı haline gelmiştir. Sosyalizmin Rusya gibi geri bir ülke çerçevesinde bile tamamen kurulabileceği mantığından hareket eden komünist partileri (özellikle de ileri ülkelerin partileri) için artık ulusal sosyalizmin teorik temelleri atılmıştır. Keza bu Kongre'de benimsenerek Birleşik İşçi Cephesi taktiğinin yerini alan ve liberal burjuvaziler ile ittifakları hedefleyen Halk Cephesi anlayışı, Komintern'in evrim yönüne çok uygun düşmektedir. Sovyet bürokrasisi açısından, bu politika sayesinde komünist partilerin Sovyet dış siyasetinin gereklerine uygun ittifaklara girerek, ulusal burjuvazileri üzerinde belirli bir baskı uygulayabilmeleri olanağı yaratılmış oluyordu. Komünist partiler

açısından ise kendi burjuvazileri ile işbirliğine girmenin önündeki her türlü "teorik" engel kalkıyordu. Böylece, uluslararası devrim perspektifi yerini giderek önce ulusal sosyalizme, ardından da ulusal reform perspektifine bırakacaktır.

Enternasyonal, uluslararası sosyalist devrimin uluslararası örgütü olarak, demokratik merkeziyetçi bir dünya partisi olarak kurulmuştu. Oysa, kendi ulusları için mücadele eden sosyal şoven örgütlerin ya da tek başına sosyalizmi kurabileceğini savunan Sovyet bürokrasisinin çıkarlarını uluslararası planda bağdaştırmak siyasi olarak mümkün olmayacağından, bu koşullarda Komintern'in bir örgüt olarak anlamını yitirmesi kaçınılmazdı. Kurulurken üstlendiği dünya devrimi perspektifinden uzaklaşan Komintern'in 1943'te lağv edilmesi artık sadece bir formalite sorunudur.

Tek ülkede sosyalizm teorisi Marksizmden kesin bir kopuşu ifade etti. Ancak insanların geliştirdikleri her teori gibi bu teorinin de hangi koşulların bir ürünü olduğunu ve hangi gereksinimleri yanıtladığını açıklayabilmemiz gerekir. Bu yazının geri kalan bölümlerinde tek ülkede sosyalizm teorisinin hangi koşullarda ortaya çıktığını ve Marksizmde ifade ettiği temel revizyonu açıklamaya çalışacağım.

"Teori"nin ortaya çıkışı

Tek ülkede sosyalizm teorisinin özgün yanı Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulabileceğini ileri sürmesinden kaynaklanmıyor. Örneğin, NEP dönemine kadar partinin en sol kanadında yer alan Buharin, Ekim devriminden sonra Preobrajensky ile birlikte yazdıkları ve Parti kadroları için el kitabı niteliğinde olan *Komünizmin ABC'si*'nde (41. bölüm) "partimiz, komünizmin bir an önce kurulmasını kesin hedefi olarak belirlemiştir" demekte ve eklemektedir: "Rus işçi sınıfının tarihsel misyonu bütün gücüyle komünizme dönüşümün gerçekleşmesine yardımcı olmaktır." (Buharin bu yazısında sosyalizm-komünizm ayırımını pek yapmıyor ve komünizmi daha çok üst aşaması düzeyinde ele alıyor.) Peki, Buharin, Ekim devriminden iki yıl sonra bu yazdıkları ile tek ülkede sosyalizm (ya da komünizm) teorisinin mimarlarından mı sayılmalıdır? *ABC*'deki anlayışın böylesi bir yoruma açık olmadığını Buharin'in kurduğu teorik çerçeveden görüyoruz:

> Önceden açıkladığımız gibi, komünist devrimin zorunluluğu herşeyden önce Rusya'nın dünya ekonomisi ile kurduğu sıkı bağlardan doğmaktadır. Ülkemiz artık dünya ekonomisinin bir parçası haline gelmiştir. Ülkenin geriliğine rağmen Rusya'nın komünizme nasıl ilerleyebileceği sorulursa, bu soruyu esas olarak devrimin uluslararası niteliğini belirterek yanıtlayabiliriz.

> Günümüzde, proleter devrimi bir dünya devrimidir. Ancak dünya temelinde gelişebilir... [Rusya'nın] geriliğinin ve sanayisinin görece az gelişmiş durumunun vb. aşılması, ancak Rusya'nın uluslararası ya da en azından bir Avrupa Sovyet Cumhuriyeti'nin bir parçası haline gelmesiyle ve bu şekilde daha gelişmiş ülkelerle bağlantı kurmasıyla mümkündür.

Buharin'in yukarıdaki yaklaşımı (NEP'le birlikte bu yaklaşımı terk eder), o dönemde bolşeviklerin ortak tavrıdır ve sosyalist devrim sürecini esas olarak bir dünya devrimi olarak değerlendiren Marx, Engels ve Lenin'in yaklaşımlarından farksızdır.[3] İşte, "tek ülkede sosyalizm" teorisi ile Stalin'in "katkısı" tam da bu noktada somutlanmaktadır. Stalin, tek ülkede sosyalizm doktriniyle Rusya'da sosyalizmin inşasını uluslararası devrimden koparır. Bu noktaya nasıl vardığını izleyelim.

Nisan 1924'te yazdığı *Leninizmin İlkeleri* adlı broşüründe Stalin, sosyalizm konusunda hâlâ Bolşevik Partinin geleneksel tavrı ile tam bir uyum halindedir; proletaryanın tek bir ülkede iktidarı ele geçirebilmesinin mümkün olmasına rağmen, sosyalizmin tek ülkede kurulamayacağını vurgulayarak belirtir:

> Bir tek ülkede burjuva iktidarını devirmek ve proletarya iktidarını kurmak demek henüz sosyalizmin tam zaferini sağlamak demek değildir. Sosyalizmin başlıca görevi -sosyalist üretimin örgütlendirilmesi- henüz geleceğin sorunudur. Bu sorun çözüme bağlanabilir mi, bir çok ileri ülkenin proleterlerinin ortak çabaları olmadan bir ülkede sosyalizmin kesin zaferine ulaşılabilir mi? Hayır, ulaşılamaz, burjuvaziyi devirmek için bir tek ülkenin çabaları yeter, devrimimizin tarihi buna tanıklık eder. Sosyalizmin kesin zaferi için, sosyalist üretimin örgütlendirilmesi için bir tek ülkenin, özellikle Rusya gibi bir köylü ülkesinin çabaları yetmez; bunun için bir çok ileri ülke proleterlerinin çabaları gerekir.[5]

Stalin'in burada söyledikleri ile Lenin'in 18 Kasım 1918'de Sovyetler Kongresi'ndeki "tek bir ülkede sosyalist devrimin tam zaferi düşünülemez bile; bunun için en azından birçok ileri ülkenin en etkin işbirliği zorunludur, ki Rusya bu ülkeler arasında sayılamaz"[6] formülasyonu arasındaki benzerlik çok açıkça görülebiliyor.

Ancak, bir kaç ay sonra yazdığı *Ekim Devrimi ve Rus Komünistlerinin Taktiği* broşüründe (Aralık 1924) Stalin 180 derecelik bir dönüş yaparak Rusya'da "sosyalist toplumu tam olarak kurmak için gerekli herşeye"[7] sahip olunduğu sonucuna varacaktır. Ocak 1926'da yazdığı *Leninizmin Sorunları* broşüründe ise bu konuyu daha detaylı olarak açar, tek bir ülkenin güçleriyle sosyalist toplumu tam olarak gerçekleştirmenin kesinlikle olanaklı olduğunu belirtir:"... bir tek ülkenin güçleriyle sosyalizmin tam olarak kurulması olanağı sorusu -ki bu soru, evet diye yanıtlanmalıdır-..." Ve daha ilerde: "Sosyalizmi

sonuna kadar kurabiliriz ve işçi sınıfının önderliği altında köylülükle birlikte sosyalizmi kuracağız."[8]

Neydi bu ani dönüşün nedeni? Marksizmin bu önemli teorik sorununa olumsuz yanıtı, bir yılın içinde olumluya değiştirecek gelişme? Aynı broşür içinde Stalin bunu kendine özgü mantığı içinde açıklar. *Leninizmin İlkeleri*'nden aktardığımız ve tek ülkede sosyalizmin tam olarak kurulamayacağını belirten formülasyon güya "Troçkistlerin iddialarına karşı ileri sürülmüştü"[9] ve "işte bu ölçüde (ama sadece bu ölçüde) bu formül, o zaman (Nisan 1924) yeterliydi ve kuşkusuz belirli bir yararı oldu". Bu muhalefetin üstesinden gelinmesiyle ise durum değişir: Bu formülasyonun "açıkça yetersiz olduğu ve bundan dolayı doğru olmadığı ortaya çıktı".[10] Bu, gerçekten Stalin'in yazılarında teorik sorunları işlemede uyguladığı yöntemin oportünist niteliği üzerine çarpıcı bir örnek. Doğrular ve yanlışlar gerçeklere göre değil, ama belirli polemikler açısından "yeterli" olup olmadıkları ve sağladıkları "yarar"a göre ölçülmektedirler. Bir teorinin "yanlış"lığı nesnel durumun değişmesi ya da onun daha doğru olarak kavranmasıyla değil, sadece ideolojik mücadelenin değişen gerekleri sonucu belirlenmektedir.

Marksizmin Bolşevik Parti'de bu denli keyfi bir biçimde kullanılmasına olanak tanıyan koşulların üzerinde durulması gerekir. Ancak bu şekilde sorunun salt bir polemik sorunu olmadığı, Stalin'in Troçki ve muhalefeti gözden düşürmek için başvurduğu kurnazca bir oyundan öte, Rus devriminin, Komintern'in ve dünya devriminin kaderi ile doğrudan bağlantılı bir revizyonun ve yozlaşmanın ürünü olduğu görülebilir.

Bolşeviklerin dünya devrimi perspektifi

> 4.Dünya Kongresi, proleter devrimin hiçbir zaman tek bir ülke sınırları içinde muzaffer olamayacağını, ancak uluslararası ölçekte ve dünya devrimine ulaşarak zafere ulaşabileceğini tüm ülkelerin proleterlerine hatırlatır. Sovyet Rusya'nın tüm eylemi ve var olmak için verdiği mücadele, kölelik zincirleri altında ezilen ve sömürülen bütün dünyanın proleterlerinin kurtuluşu için bir mücadeledir.[11]

Stalin, Nisan 1925'te toplanan 14. Parti Konferansı'nda, partinin "tek ülkede sosyalizm" tezine resmi onayını vermesini talep eder ve bunu sağlar. Üç yıl sonra ise bu tez Komintern'in programına geçecektir. Bu gelişme ile birlikte, Rus devriminin dünya devrimi ile organik ve sıkı bağları üzerine bolşeviklerin geleneksel görüşleri terk edilmeye başlanır ve bu görüşlerin Leninizmin inkârı, "Troçkizmin" bir icadı olduğu ileri sürülür. Oysa, bolşeviklerin bu konudaki

yaklaşımları tartışmaya yer vermeyecek ölçüde açık ve tutarlıydı. Çeşitli ülkelerdeki devrimlerin birbirlerine olan iç bağımlılığı, yani dünya devrimi düşüncesi, sadece Troçki'ye değil, klasik Marksizme ait, yerleşmiş bir kavramdı. Lenin, hiçbir zaman Rusya'daki devrimi sadece ulusal ve yerel bir olgu olarak düşünmemişti. Rus devriminin esas önemi Rusya'nın tek başına sosyalizmin inşasını tamamlayabileceği, sosyalizmi kurabileceği inancından kaynaklanmıyordu; zaten Lenin böyle bir olasılığa da pek şans tanımıyordu: "Dünya-tarihsel bakış açısından yaklaşıldığında, diğer ülkelerde devrimci hareketlerin gerçekleşmediği ve tek başımıza kaldığımız koşullarda devrimimizin nihai zaferine ulaşmakta hiç bir şansı olamayacağı aşikardır... Tekrar ediyorum, bütün bu güçlüklerden kurtuluşumuz tüm Avrupa devriminde yatmaktadır."[12]

Lenin için Rus devriminin esas önemi, dünya devriminin bir parçası ve bunun ivmelendirici bir öğesi olmasındaydı: "Sadece böyle bir zafer, proletaryanın eline gerçek bir silah verecek ve böylece biz de, Rus demokratik devrimini bir Avrupa sosyalist devriminin başlangıcı yapmak için, bütün Avrupa'yı tutuşturacağız."[13] Aynı dünya devrimi perspektifi, Rus sosyalist devrimi temeli üzerinde, 1917'den sonra da Lenin'in devrim teorisinin temel taşıdır; Komintern'in 3. Kongresi'nde (1921) bu görüşünü şöyle açıklar:

> Uluslararası devrimi başlattığımızda, onun gelişiminin önüne geçebileceğimize inandığımız için değil, bazı koşullar bizi buna ittiği için harekete geçtik. Şöyle düşünüyorduk: Ya uluslararası devrim yardımımıza gelir, bu durumda zaferimiz kesinleşmiş olur; ya da yenilgi ihtimalinde bile devrim davasına hizmet etmek ve diğer devrimlere yardım etmek düşüncesiyle mütevazi devrimci görevimize devam ederiz. Uluslararası dünya devriminin desteği olmadan proleter devrimin zafere ulaşmasının imkansız olduğu bizim için çok açıktı. Devrimden önce de, sonra da şöyle düşünüyorduk: ya hemen, en azından kısa bir zaman içinde başka ülkelerde devrim patlak verirdi, ya da yok olurduk. Bu inancımıza rağmen, Sovyet sistemini her ne pahasına olursa olsun bütün koşullar altında korumak için elimizden geleni yaptık, çünkü sadece kendimiz için değil, uluslararası devrim için de çalıştığımızı biliyorduk.[14]

İşte tek ülkede sosyalizm teorisi ile baş aşağı edilen anlayış budur.Bu teoriyle birlikte Rus devrimini, dünya kapitalizminin bütün nesnel şartları tarih tarafından yaratılmış olan tasfiyesinin başlatıcısı olarak ele almak yerine, bunun tersine dünya işçi hareketi, Rusya'da sosyalist inşanın tamamlanmasına olanak verilmesi için dış müdahaleleri engellemede yararlanılacak bir yan güç düzeyine indirgenmektedir. Lenin, Rus devrimini, "bütün dünyada proleter devrimlerin ateşini tutuşturacak"[15] "Avrupa sosyalist devriminin başlangıcı"[16] olarak ele almıştı. Oysa aynı soruna ulusal sosyalizmin penceresinden

bakan Stalin için, "Sosyalizmi kuramayacak idiysek, 1917 Ekimi'nde iktidarı ele geçirmekteki amacımız ne idi?" sorusunun yanıtı, eğer sosyalizm kurulamayacak idiyse "1917 Ekimi'nde iktidarı almamalıydık" anlayışından öte gidemez.[17] Böylece Ekim devriminin tek anlamı Rusya'nın sosyalizmi kurabilmesine bağlanmış olmaktadır.

Elbette, bu teorinin ortaya atıldığı dönemin dünya konjonktürü ile devrim öncesinde ve devrimin ilk yıllarındaki durum arasında önemli bir farklılık söz konusudur. Ekim devriminin birinci yıldönümünde Lenin dünya devriminin gerçekleşmesini hâlâ kısa vadeli bir olasılık olarak değerlendirmekteydi: "... bu savaş [dünya savaşı - AE] Rusya da dahil olmak üzere bütün dünyayı bir proleter devrimine ve işçilerin sermaye karşısında zaferine doğru ilerletmektedir."[18] Aynı temayı Ekim devriminin 3. yıldönümünde de vurgulayarak belirtir: "davamız için çalışmaya başladığımızda bütünüyle dünya devrimine güvendik... kaderimizi dünya devrimine bağladık."[19] Rusya'daki devrimin zaferi Batı'daki devrimler için bir itici güç olacak, bu devrimler de Rus devriminin güçlenmesine ve sosyalizme ilerleyişinin hızlanmasına yardımcı olacaktı. Batı'da devrimin gerçekleşmediği koşullarda ise Rus devrimi sonsuz güçlüklerle karşılaşacaktı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu sorun Lenin'i sürekli meşgul etmiştir: "... Eğer dünya sosyalist devrimi, dünya bolşevizmi muzaffer olmazsa, İngiliz, Fransız ve Amerikan emperyalizmi ergeç Rusya'nın bağımsızlığını ve özgürlüğünü yıkacaktır,"[20] ya da "mutlak gerçek odur ki, Almanya'da devrim gerçekleşmediği takdirde mahvolduk demektir".[21]

Ekim devriminden sonra Batı'da beklenilen devrim gerçekleşmedi. 1923'te Almanya'da devrimin yenilgiye uğraması Avrupa'daki devrimci yükselişin gerilemeye başlamasını simgeledi. Buna rağmen, emperyalist ülkelerdeki işçi hareketinin gücü ve bu devletler arasındaki ciddi çelişkiler, emperyalizmin Sovyetler Birliği'ne kararlı bir askeri müdahalesini engellemeye yetecekti. Kızıl Ordu'nun iç savaştaki başarılarının ardından yeni işçi devleti bir soluk alma fırsatı buluyordu, ama tecrit konumunun da tahmin edildiğinden çok daha uzun bir dönem için sürebileceği artık açık bir gerçekti. Lenin'in en karamsar tahminleri gerçekleşmemişti, ama aynı zamanda insanlığın ilk muzaffer proleter devrimi Marksizmin hiç öngörmediği bir koşullar bütünü ile karşı karşıya bulunuyordu.

Revizyonun temelleri

> ... bu gelişme olmazsa [üretici güçler yüksek bir gelişme aşamasına ulaşmamışlarsa -a.e.] sadece yokluk genel hale gelmiş olur ve bu durumun yarattığı ihtiyaç dolayısıyla temel maddeler için mücadele yeniden başlar; bu

durum ise eski rezilane işlerin yeniden ortaya çıkmasından başka bir sonuç vermez.(Karl Marx[22])

Geri bir ülkede ve ancak kanlı ve büyük tahribatlara yol açan bir iç savaş sonucunda pekiştirilen Sovyet iktidarı, ileri ülkelerin yardımını almak bir yana, emperyalist kuşatmaya karşı direnmek zorunda kalır. Azgelişmiş Rusya'nın, iç savaşın ve emperyalist ablukanın etkileriyle daha da derinleşen temel sorunları yaşamın her alanında ağır bir şekilde hissedilir. Tarım ve sanayi üretiminde korkunç bir düşüşe, ülkeye yayılan kıtlık ve kitlesel işsizliğe, siyasal planda proleter devletinin sorunlarla karşılaşması eşlik eder. Lenin, 8. Sovyet Kongresi'nde (1920) Sovyet devletini "bürokratik çarpıklıklarla malül bir işçi devleti"[23] olarak tanımlamıştı. 1921 sonuna gelindiğinde durum tespiti daha da ağırdır: "... sanayi proletaryası savaş, sefalet ve yıkım sonucu sınıfsızlaşmış (deklase) bir hale gelmiştir; başka bir deyişle, sınıf oluğundan çıkmıştır ve proletarya olarak varlığı sona ermiştir."[24]

Lenin, proletarya iktidarında dağıtım mekanizmasını açıklarken "burjuvasız burjuva devleti" şeklinde paradoksal bir tanıma başvurmuştu. İç savaşın ardından Rus devriminin karşı karşıya kaldığı durum ise "proletaryasız proletarya iktidarı" şeklinde tanımlanabilecek kritik ve dengesiz bir görünümdedir. Bu durumda ve Rus proletaryası siyasi ve iktisadi iktidarın doğrudan uygulayıcısı olma konumunu yitirdiği ölçüde, toplumda yeni bir imtiyazlı tabakanın yükselmeğe başladığını görüyoruz: Sovyet bürokrasisi. Bir yanda proletaryanın ve dolayısıyla sovyetlerin zayıf düşmesi, diğer yanda genelleşmiş yokluk ve bürokratik çarpıklıklar; işte bu koşullar, maddi ayrıcalıklarını korumaya özen gösteren Sovyet bürokrasisinin devlet aygıtına ve Bolşevik Parti'ye egemen olmasına, giderek Sovyetler Birliği'nin ve Komintern'in tüm siyasetini ve eylemini kendi çıkarları temelinde yönlendirmesine yol açmıştır.

Bu koşullar altında, Rus devriminin yozlaşmasına Ekim devriminin partisi başarılı bir şekilde karşı durabilir miydi? Bunu yanıtlamak için spekülasyon alanına girmek gerekir. Fakat şu kadarını biliyoruz. Bürokratik reaksiyonun zaferi savaşsız gerçekleşmedi. Bolşevik Parti iki ideolojik ve politik eğilim arasındaki şiddetli bir mücadelenin platformunu oluşturdu. Reaksiyonun partide ve ülkede egemenliğini pekiştirebilmesi için, Marksizmin yanı sıra, bolşevik liderliğinin ve kadrolarının da çok büyük çoğunluğunu fiziksel olarak tasfiye etmesi gerekti.[25]

Sovyet bürokrasisi her işçi bürokrasisi gibi tutucudur; var olanın korunmasını, devrimin kazanımlarının yaygınlaştırılması girişim-

lerinin üstünde tutar; uluslararası statükonun korunmasından yanadır. Sovyet protelaryasının siyasi faaliyetini yeniden canlandırma riski taşıyan uluslararası devrimden korkmaktadır, çünkü bu aynı zamanda kendi iktidarının sonu olacaktır. Bu nedenle bürokrasi kanadı, Rus devriminin geleceğini dünya devriminin bir parçası olarak değerlendirmeye devam eden Bolşevik Parti'nin Marksist kanadına karşı, kendi kendine yeten, otarşik bir ekonomik ve toplumsal yapıyı hedefleyen (hatta bunu yücelten) tek ülkede sosyalizm perspektifini rahatça benimsemiştir. Bu anlamda, tek ülkede sosyalizm teorisi, bürokrasinin tutuculuğunun ve milliyetçiliğinin pragmatik bir ifadesini oluşturmuş, hem iç sorunlar karşısında, hem de dünya komünist hareketi bağlamında, bürokrasinin iktidarını perçinlemesinde teorik bir manivela işlevi görmüştür. Gerileyen dünya devrimi karşısında, bürokrasinin önerdiği dış dünyadan bağımsız, kapalı bir ekonomi ve sosyal düzen perspektifininin, yorgun düşmüş sovyet kitlelerine dünya devrimi perspektifinden daha cazip ve anlaşılabilir geleceğini görmek güç değil. Kitlelerin (ve partinin) haletiruhiyesini iyi kavrayan Stalin, tek ülkede sosyalizm dogmasıyla bu duyguyu körüklemeyi, ulusal gururu okşamayı ve enternasyonalist kanadı partide ve sınıfta yalıtmayı başarmıştır.

Bürokrasinin aynı prestij arayışını dünya arenasında da izleyebiliyoruz. Ve burada da tek ülkede sosyalizm teorisinin vazgeçilmez bir "yararı" oluyor. Bunu Stalin şöyle açıklıyor:

> Ama ülkemiz, sosyalist toplumu kurma yeteneğinden yoksun ise, dünya devrimi için gerçek bir temel olabilir mi? Kendi içinde, ekonomimizdeki kapitalist unsurlara karşı zafer kazanma yeteneğinden, sosyalizmin kuruluşunu başarma yeteneğinden yoksun ise, bugün olduğu gibi, bütün ülkelerin işçileri için güçlü bir çekim merkezi olarak kalabilir mi? Saniyorum ki hayır. Ama sosyalist kuruluşun zaferine inanmamak, bu inançsızlığı yaymak, dünya devriminin temeli olarak ülkemizin saygınlığını sarsmaya varmaz mı?[26]

Bu teorinin dünya bağlamındaki siyasi işlevi burada açıkça sergilenmektedir: SSCB'nin prestijini koruyarak dünya komünist hareketi üzerinde hegemonyasını kurmak. Başka bir deyişle, Stalin ve temsilcisi olmağa soyunduğu bürokratik zümre açısından tek ülkede sosyalizm teorisi, Bolşevik Parti'den sonra Komintern partilerini de Sovyet bürokrasisinin gereksinimlerine bağımlı kılmanın kalkış noktası olmuştur.

Tek ülkede sosyalizm teorisi, savunucuları tarafından hiçbir zaman teorik anlamda yorumlanmış ve temellendirilmiş bir teori olmadı. Ancak Stalin bu teorinin Lenin'den kaynaklandığını göstermeye özellikle çalıştı. Bu nedenle bu iddialara değinmek gerekli oluyor.

Tek ülkede sosyalizm ve Lenin

6. Komintern Kongresi'nde kabul edilen Komintern Programı'nda şöyle deniyordu: "Sovyet Cumhuriyetlerinin işçileri, ülkelerinde, sadece büyük toprak sahiplerinin ve burjuvazinin yıkılması için değil, sosyalizmin tamamen kurulması için de gerekli ve yeterli maddi önkoşullara sahiptir."[27] Yeterli olduğu ileri sürülen "maddi" koşullara, Stalinistler çoğu kez Lenin'in 46 ciltlik eseri içinden cımbızla çekilen bir iki alıntısını örnek verirler; ve bu alıntıların sofistçe yorumuna başvurularak konu kanıtlanmış sayılır. Bunlardan birincisi, Lenin'in 1915'de yazdığı "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine" makalesi içinde yer alıyor:

> Eşitsiz iktisadi ve siyasal gelişme, kapitalizmin mutlak yasasıdır. Böylece, sosyalizmin zaferi, önce birkaç, ya da hatta yalnızca bir tek kapitalist ülkede olanaklıdır. Bu ülkenin başarılı proletaryası, kapitalistleri mülksüzleştirdikten sonra ve kendi ülkesinde sosyalist üretimi örgütledikten sonra, öteki ülkelerin ezilen sınıflarını kendi davasına çekerek, bu ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmalara yol açarak ve sömürücü sınıflara ve onların devletine, gerektiğinde silahlı kuvvetle bile karşı koyarak, dünyanın geri kalanının, kapitalist dünyanın karşısına çıkacaktır.[28]

Stalin, Troçki ve Sol Muhalefet ile mücadelesinde bu alıntıyı iki bağlamda sık sık öne sürmüştür. Birinci iddia, sözde Troçki'nin sürekli devrim kavramıyla dünya devriminin tüm ülkelerde aynı zamanda gerçekleşeceğini savunduğu, oysa Lenin'in "sosyalizmin zaferi... tek bir kapitalist ülkede olanaklıdır" sözleriyle bu iddianın temelden çürütüldüğüdür.

Hemen belirteyim, Troçki'de böylesi bir anlayışa ilişkin tek bir satır bulunamaz.[29] Stalin'in belirttiği türden, devrimlerin aynı anda başarılmasına ilişkin saçma sapan bir teori de zaten hiçbir zaman Marksizmde yer almamıştır. Ama Stalin'in bu tahrifatları ileri sürerken varmak istediği yeri ve yürüttüğü mantığı anlamak mümkün. İlkin bir kavram karışıklığına değinmek gerekir. Stalin, "sosyalizmin zaferi" terimini bazen sadece iktidarın işçi sınıfının eline geçmesi anlamında, yani kelimenin dar anlamında, bazı diğer yerlerde ise sosyalizmin tam olarak kurulması anlamında kullanmaktadır. Örneğin, "zayıf bir kapitalist gelişmenin görüldüğü tek bir ülkede sosyalizmin zaferinin sonucu olarak proletarya diktatörlüğünün güçlenmesi"[30] şeklinde bir formülasyon (eğer bir anlam ifade ediyorsa) sosyalizm kelimesinin dar anlamında kullanımını içermektedir. Başka yerlerde, sosyalizmin zaferi ile sosyalizmin tam kuruluşunu kastettiğini görmüştük. Bir üslup sorunu olarak kaldığı sürece, devrim, sosyalizm, vb. terimlerinin esnek bir şekilde kullanılmalarının bir

mahzuru olamaz. Yeter ki kelime oyunları üzerine bir teori inşa edilmesin.

Halbuki, Stalin, Marx ve Engels'in sosyalist devrime ilişkin söylediklerinden kalkarak tam da bunu yapmakta, devrimin aynı anda zaferi.. şeklinde bir teoriyi Marx ve Engels'e atfetmektedir. Marx ve Engels'in, sosyalizmi en azından belli başlı ileri ülkeleri kapsayan, evrensel bir olay olarak gördükleri doğrudur ve bu kavrayış metodlarının temel bir yanını oluşturur. Ama, sosyalist devrimin bu şekilde açıklanmasının,[31] işçi sınıfının iktidarı birçok ülkede aynı anda ele geçireceği görüşü ile hiçbir ortak yanı yoktur.

İkinci olarak Stalin, Lenin'in yukarıdaki alıntıdaki sözleri ve Rus devriminin zaferi sayesinde Marx ve Engels'deki bu anlayışın yanlışlığının kanıtlandığını, dolayısıyla da tek ülkede sosyalizmin olanaklı olduğunu ileri sürer: "Devrimin başlıca Avrupa ülkelerinde aynı anda zaferi teorisinin, sosyalizmin zaferinin tek bir ülkede olanaksızlığı teorisinin, yapay, yürütülemez bir teori olduğu kesindir."[32]

Bu şekilde Stalin, kendi uydurduğu ama bir kelime oyunuyla Marx'a atfettiği bir teorinin yanlışlığını gösterdikten sonra, bunun karşıtını ifade eden ve kendisine ait olan tek ülkede sosyalizm teorisinin doğruluğunu kanıtlanmış varsaymaktadır. Stalin'in bu tahrifatı zaman içinde şaşılacak bir dayanıklılık göstermiştir. Resmi komünist partiler "Troçkizmi" tanımlarken hâlâ bu türden safsatalara başvurmaktadırlar. Ne yazık ki Türkiye solunun Troçki ile ilk tanışması da bu zavallı düzeyde gerçekleşmiştir.

Troçki'nin 1905'te geliştirdiği sürekli devrim kavramının o dönemde Lenin'in savunduğu devrim stratejisi ile bir ayrılığı olduğu doğrudur. Ancak bu ayrılık, sürekli devrim stratejisinin geri ülkelerdeki devrimleri ileri ülkelerdeki devrimlerin kuyruğuna takacağı noktasında yatmıyordu. Troçki, eşitsiz ve bileşik gelişme yasasından kalkarak, Rusya'nın tarihsel geriliğine rağmen Rus proletaryasının ileri ülkelerin proletaryasının zaferinden önce iktidarı ele geçirebileceğini ve Rus devrimi'nin ancak proletarya iktidarı altında demokratik devrimin tarihsel görevlerini yerine getirebileceğini öne sürmüştü. Sürekli devrim ve bunun Rus Devrimi bağlamında anlamı başlı başına bir konu olduğu için burada üzerinde durmuyoruz. Bence Lenin'in bu ve diğer birçok yazısında da kullandığı "sosyalizmin zaferi" ifadesi ile, sadece, sosyalist devrimin tek bir ülkede gerçekleşebileceğini açıklamakta olduğu pek tartışma götürmüyor.

İkinci iddia, aynı alıntı içinde yer alan "kendi ülkesinde sosyalist üretimi örgütledikten sonra" ifadesi ile, Lenin'in sosyalizmin tek ülkede kurulabileceğini savunduğudur. Bu ifadeden Stalin'in çıkardığı sonuç şu: "Ve sosyalist üretimi örgütlemek ne demektir? Sosyalist toplumu kurmak demektir. Lenin'in bu açık, belirli tezinin hiç bir yorum gerektirmediği bellidir."[33] Gerçekten öyle mi? Lenin'in sosyalist üretimi örgütlemekle belirttiği sosyalist bir toplumun kurulması mıdır? Herhalde Lenin burada çok daha basit bir olguya işaret etmektedir. Yoksa, bu pasajdan, bir ülkenin başarılı proletaryası *ancak* sosyalist toplumu kurduktan *sonra* "sömürücü sınıflara ve onların devletine, gerektiğinde silahlı kuvvetle bile karşı koyarak, dünyanın geri kalanının karşısına çıkacaktır" şeklinde gülünç bir mantık çıkar. Devrimin savunusunu gerçekleştirebilmek için önce sosyalizmin kurulması mı gerekir? Kuşkusuz hayır. Lenin'in sosyalizmin derhal kurulabileceği konsunda hiçbir illüzyonu yoktu. 1919'da "şu anda sosyalist bir düzeni kuramayacağımızı biliyoruz -umarız ki ülkemizde, çocuklarımız, hatta torunlarımız tarafından kurulabilsin"[34] dediğinde, ne Rus devrimini savunmaktan, ne de uluslararası devrimi desteklemekten geri kalmadığını biliyoruz. "Sosyalist üretimin örgütlenmesi", kapitalistlerden alınan fabrikaların, devlet kuruluşlarının, vb. sosyalist ilkeler temelinde işletilmesidir. Kısacası bunlar, Lenin'in deyimiyle sosyalizmin kapısından geçebilmek için aşılması gereken eşiklerdir, sosyalizmin kendisi değil.

Tek ülkede sosyalizm görüşünün Lenin'e atfedilmesinde sık sık başvurulan Lenin'in bir diğer ifadesi de 1923'te yazdığı "Kooperatifçilik Üzerine" kısa bir makalesinden. Stalin, *Leninizmin Sorunları*'nda Lenin'den şu pasajı aktarır:

> Gerçekten -diyor Lenin- başlıca üretim araçları üzerinde devlet iktidarı ve devlet iktidarının proletarya elinde oluşu, bu proletaryanın milyonlar ve milyonlarca küçük köylüyle olan ittifakı, köylülüğün proletarya tarafından yönetiminin güvenlik altına alınmış bulunması vb., eskiden bezirganlık saydığımız ve bugün de, NEP düzeninde bazı bakımlardan öyle saymakta haklı olduğumuz kooperatifçilikten, yalnızca kooperatifçilikten hareket ederek, *tam bir sosyalist toplumu kurabilmemiz için bize gerekli olan her şey değil mi?* Bu henüz sosyalist bir toplumun kuruluşu değildir, ama *bu kuruluş için gerekli ve yeterli olan herşeydir.*[35]

Buradan da, Stalin, alıntı içinde kendi altını çizdiği sözcükleri kullanarak "tam sosyalist toplumu kurabiliriz ve kurmalıyız, çünkü kuruluş için gerekli ve yeterli olan her şeye sahibiz" sonucuna varmaktadır. Belki de salt bu alıntı ile yetinildiğinde, Lenin'in bu makaleyi hangi bağlamda kaleme aldığı bilinmediğinde ve bunun da ötesinde bu konuda tüm diğer yazdıkları bir kenara bırakıldığında,

Lenin'in 1923 yılında sosyalizm konusunda Stalin'in yorumuna hak verir bir biçimde düşündüğü sanılabilir. Ama sanırım ciddi bir yanılgıya da düşülmüş olur.

Bu makalesinde Lenin, NEP dönemindeki kooperatiflerin önemi üzerinde durmakta ve bu koşullarda köylülüğün, kooperatifler aracılığıyla kolektif üretim ilişkileri çerçevesine dahil edilebileceğini savunmaktadır. Aynı makale içinde, yukarıdaki alıntının hemen üstündeki şu cümleler bu genel çerçeveyi açıklıyor:

> Rus halkını bugün kooperatiflerde örgütlemenin ne denli önemli olduğunu bütün yoldaşlar kavrayamamaktadır. NEP'in uygulanmasıyla bir tacir olarak köylüye ve özel ticarete ödün verdik: tam da bu nedenden dolayı (birçok kişinin düşündüğünün aksine) kooperatif hareketi bu derece önem kazanmaktadır. NEP altında ihtiyacımız olan tek şey Rusya'nın halkını kooperatif derneklerde yeterlice geniş bir ölçekte örgütlemektir; çünkü daha önceleri birçok sosyalist için bir sorun teşkil eden, özel çıkarlar ve özel ticari çıkarlar ile bu çıkarların devlet tarafından denetimi ve ortak çıkarlara bağımlı kılınma ölçüsü arasındaki dengeyi bulmuş oluyoruz.[36]

Kısaca Lenin, köylülüğün özel çıkarları ile sosyalizmin inşası arasındaki çelişkiye kooperatif hareketinin dengeli bir çözüm getirdiğini ve bu yapıların "yeni sisteme geçişte köylüye en basit, kolay ve kabullenebileceği bir araç"[37] sunduklarını belirtmektedir. Troçki'nin de şöyle bir açıklaması var: "Bu makale bütünüyle küçük ve özel meta ekonomisinden kollektif ekonomiye geçişin toplumsal-örgütsel biçimleri üzerinde durmaktadır, bu geçişin maddi üretim koşullarına girmemektedir."[38] Başka bir deyişle, belirtilen koşullar siyasi koşullardır: "başlıca üretim araçları üzerinde devlet iktidarı", "iktidarın proletarya elinde oluşu", "proletaryanın köylüyle olan ittifakı" ve "köylülüğün proletarya tarafından yönetiminin güvenlik altına alınmış bulunması." Bu koşulların sağlanmış olması sosyalizmin kuruluşu için "gerekli ve yeterli olan her şeydir" ama, bu sadece siyasal alanda böyledir. Lenin burada daha maddi temellere ilişkin bir tespitte bulunmamıştır. Sovyet iktidarı sosyalizme geçişin siyasi koşullarını yaratmakla birlikte, bu koşullar, özünde bir üretim tarzı olan sosyalizmin dayanmak zorunda olduğu maddi temel ile özdeş değildir. Sosyalizm ise bu maddi ve siyasi koşulların bütünlüğünü içerir.

Lenin aynı makalesinde Sovyetler Birliği'nde tarihsel bir dönem olarak tanımladığı sosyalizmin inşa döneminin iki önemli görevini belirliyordu. Bunlardan birincisi, "bütünüyle işe yaramaz bir durumda olan devlet aygıtını yeniden örgütlemek", ikincisi ise köylülüğün bütünüyle kooperatiflerde örgütlenmesini sağlayacak bir kültür düzeyine ulaşması için zorunlu olan "kültür devrimini" gerçekleştir-

mek. Bu görevler sosyalizme geçişte üstyapıya ilişkin tespitler. Bu görevlerin yerine getirilmesinde maddi temelin önemini, Lenin, makalesinin son paragrafında hiç bir şüpheye yer vermeyecek biçimde ortaya koyuyor: "Bu kültür devrimi ülkemizi bütünüyle sosyalist bir ülke yapmaya yetecektir, ama bunun gerçekleşmesinin hem kültürel alanda (çünkü cahiliz) hem de maddi alanda muazzam güçlükleri vardır (zira kültürlü olabilmek için maddi üretim araçlarının belirli bir gelişmesini sağlamamız, belirli maddi bir temelin olması gereklidir)."[39] Evet, maddi bir temelin varlığı, daha doğrusu son derece gelişmiş bir maddi temelin varlığı sosyalizmin kalkış noktasıdır. Marksizmin abc'si diyebileceğimiz bu noktayı Lenin Sovyetler Birliği bağlamında da birçok yazısında işlemiştir. Bir örnek: "Açık değil mi ki maddi, yani iktisadi ve üretkenlik açılarından, daha sosyalizmin 'eşiğinde' olmadığımız. Açık değil mi ki, sosyalizmin kapısından geçebilmek için halen ulaşamadığımız 'eşikten' geçmemiz gerektiği."[40]

Uluslararası işbölümü ve sosyalizm

Tek ülkede sosyalizm "teorisi"nin en temel yanlışı, kalkış noktasını bir bütün olarak dünya ekonomisine değil, sadece bunun parçalarından birine, yani tek bir ülkenin ekonomik yapısına dayandırmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Halbuki kapitalist toplumdaki üretici güçlerin gelişme düzeyi daha 20. yüzyılın öncesinde bile ulusal sınırları aşmış bulunuyordu. Kapitalizmin uluslararası ölçekte yayılma eğiliminin ise sosyalizmin kurulabilmesi açısından belirleyici bir önemi vardır. Lenin'in ifadesiyle: "Kapitalizmin evrensel-tarihsel eğilimi ulusal sınırları yıkması, ulusal özellikleri yoketmesi ve ülkeleri asimile etmesinde yatar. Her geçen on yılla giderek daha güçlü olarak kendini hissettiren bu eğilim kapitalizmin sosyalizme dönüştürülmesinin de en büyük itici güçlerinden biridir."[41]

Marx ve Engels de sosyalist bir toplumun kurulabilme olasılığını kapitalizmin bu evrensel-tarihsel eğilimine dayandırmışlardı. Marx ve Engels için sosyalizmin nesnel ve öznel önkoşulları bütünüyle kapitalizmin gelişme yasalarından kaynaklanıyordu. "Marx'ın kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşmesinin kaçınılmaz olduğu sonucuna tamamen ve yalnız çağdaş toplumun ekonomik gelişme yasalarından vardığı apaçık ortadadır."(Lenin) Zaten bu anlamda sosyalizm bir ideal, bir ütopya olmaktan çıkmış, ayakları tarihsel materyalizme basarak sınıf mücadelesinde maddi bir güç olma niteliği kazanmıştır. Kapitalizmin işleyiş yasaları arasında, üretici güçlere ve işbölümüne ilişkin olanların sosyalizmin kurulabilmesi açısından kilit birer işlevi var. Marksizm, programını esas olarak

üretici güçlerin gelişme dinamiği üzerinde inşa etmiştir. Üretici güçler ile işbölümü arasında ise doğrudan bir bağlantı bulunur. "Bir ulusun üretim güçlerinin hangi ölçüde gelişmiş olduğu bu ulusun içindeki işbölümünün erişmiş olduğu gelişme düzeyine bakıldığı zaman açıkça görülebilir.".[42] Ayrıca "ortaya çıkan her yeni üretici güç, işbölümünün bir adım daha ilerlemesi sonucunu doğurur."[43] Kâr peşinde koşması, burjuvaziyi üretici güçleri gitgide geliştirmek ve alanını genişletmek zorunda bırakır; bu güçler ulusal sınırları aşarak işbölümünü uluslararası alana yayma eğilimi gösterirler. Üretici güçlerde muazzam bir gelişmeyi ifade eden uluslararası işbölümünün Marx-Engels'e göre iki önemli sonucu var. Bunlardan birincisi bir "dünya pazarının" ortaya çıkması ve insanların evrensel ekonomik ilişkiler içine girmesi. İkincisi ise, dünya pazarına bağlı olarak insanların hayatlarının yerel bir çerçeveden çıkarak "dünya tarihi planında" yaşanmağa başlanması.

Kapitalizm, üretici güçleri geliştirmedeki yöntemi gereği bir dünya sistemidir. Ancak, kapitalizm, insan toplumunu farklı gelişme aşamalarında bulur. Sürekli olarak ekonomik yönden genişlemeye, yeni alanlara girmeye, ekonomik farklılıkları aşmaya, yerel ve ulusal ekonomik birimleri bir iktisadi ilişkiler ağı ile örmeğe çalışır. Böylece kapitalizm, bir anlamda bu ülkeleri birbirine yakınlaştırır ve en ileri ile en geri ülkeler arasındaki iktisadi ve siyasi düzeyleri eşitleme eğilimi taşır; ancak, bunu kendine özgü yöntemlerle, anarşik yöntemlerle sağlar. Nasıl ki bir ulus içindeki işbölümü toplum içindeki farklılaşmaya, şehir ile kırın birbirinden ayrılarak çıkarlarının çatışmasına yol açıyorsa, uluslar arasındaki ekonomik ilişkilerin de geliştikleri ölçüde benzer ilinti ve bağlantıları ortaya çıkardığı görülür. Kapitalizm bir sanayi dalını diğerine, bir ülkeyi diğer ülkelere karşı çıkararak, dünyanın belirli bölgelerini geliştirip diğerlerini yoksulluğa iterek ve sürekli olarak kendi eserini yıkımlara sürükleyen çelişkileri derinleştirerek ilerler. Bu anlamda kapitalizmin dünyada yayılması eşitsiz ve bileşik bir özellik taşır. Bir yanda ileri, diğer yanda bağımlı ekonomilere, emperyalist ve sömürge (ya da yarı ve yenisömürge) uluslara yol açar.

Emperyalizm, kapitalizmin tüm temel eğilimlerini ve hareket yasalarını, onun bütün çelişkilerini keskin bir biçimde öne çıkararak daha büyük boyutlarda yeniden üretmiştir. Kapitalist gelişmenin bu en üst evresi, dünya ekonomisinin üretici güçlerini dev boyutlara ulaştırmakla ve bütün dünyayı kapsamakla, aynı zamanda toplumun sosyalist örgütlenmesi için gereken maddi koşulların da olgunlaşmasını sağlamıştır. Bu nedenle, kapitalizmin yerini alacak daha

üstün bir üretim tarzı, emperyalist sistemden daha uluslararası bir nitelik taşımak zorundadır; emperyalizmin had safhaya getirdiği çelişkiyi, başka bir deyişle, üretim güçlerinin dünya ölçeğindeki gelişimi ile ulusal ekonomiler ve sınırlar arasındaki çelişkiyi çözmek zorundadır. Bunun gerçekleşebilmesi ise ancak tüm üreticilerin denetimleri altında ve dünya çapında planlanan birleşik bir ekonominin yaratılması ile mümkündür. Ancak bu çerçevede üretici güçler ve uluslararası işbölümü kapitalizm altında olduğundan çok daha verimli bir şekilde geliştirilebilir. Böyle bir temel sosyalizmin önkoşuludur. Ve bu nedenle sosyalizm zorunlu olarak evrensel bir sistemdir, ancak uluslararası bir ekonomik temelde gerçekleşebilir. Aynı nedenle, tek bir ülkede yalıtılmış bir sosyalist toplum kurmayı amaçlamak üretici güçleri kapitalizme göre daha geriye çekmek anlamına gelecektir.Bu anlamda tek ülkede sosyalizm kavramı siyasi açıdan olduğu gibi iktisadi açıdan da gerici ve ütopik bir kavramdır.

Sosyalizm

"Sosyalizm gerçekleştiğinde, o zaman toplumun nihayet sırtında taşıdığı devlet biçimindeki deli gömleğini atmaktan başka bir işi kalmamıştır."

(Troçki)

20 Ağustos 1935 tarihli kararı ile, Komünist Enternasyonal'in 7.Kongresi "Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin nihai ve geriye dönüşsüz zaferine ve proletarya diktatörlüğü devletinin her yönden perçinleşmesine ulaşılmış" olduğunu ilan etti. Kuşkusuz, Sovyetler Birliği'nin iç güçleri ile sosyalizme varılacağı ileri sürüldükten sonra, sosyalizme varıldığını ilan etmek bürokrasi açısından farz olmuştu. 1930'ların başında ülkeyi kırıp geçiren açlık dalgasından bir kaç yıl sonra ve "36-38 Duruşmaları" ile doruğuna ulaşacak olan, başta Komünist Partisi ile Kızıl Ordu olmak üzere tüm alanlara yayılan devrimci kadroları tasfiye hareketinden, "cebri-çalışma kamplarının" yüzbinlerle dolup taşmasından ve işkencenin yasallaştırılmasından[44] ise bir kaç yıl önce sosyalizmin kurulduğunun ilan edilmesi, Stalinist bürokrasinin sosyalizm anlayışını sergilemektedir. Daha doğrusu sosyalizmden verilen iğrenç tavizi.

Burada sözü, işçi sınıfının tarihine yazılan bu karanlık dönemi iyi tanıyan Sovyet ekonomisti L.El'konin'e veriyorum.

"Geniş bir tarihsel perspektiften bakıldığında Stalinist sistem, SSCB'nin sosyalizme doğru gidişi yolundan sapan bir zigzag olarak görülebilir:.. Ancak bu sadece bir zigzag, sadece sosyalizme doğru hareketin yönünde başarısız

bir varyant değildi. Çoğu temel yönleriyle sosyalizmin terkiydi. Halkımızın yeteneği, emeği ve kahramanlığı ile sosyalizm yolunda kazandığı büyük iktisadi ve kültürel başarıların, kapitalizmden, hatta feodalizmden ödünç alınmış cahilce, bürokratik ve insanlık dışı yöntemlerle Stalinist sistem tarafından sosyalizmin hizmetine sunulması engellenmiştir..

Ama, Stalinist sistem, iktisaden ve kültürel olarak gelişmekte olan ülkemizi sosyalizmden gitgide uzaklaştırdığında insanlar sadece sosyalizmi inşa etmekte olduklarına değil, sosyalist toplumu zaten kurduklarına inandırıldılar. Böylece, insanlarda yavaş yavaş ve kaçınılmaz olarak, Stalin dönemindeki Sovyet toplumunun siyasi, ideolojik ve moral temellerini oluşturan herşeyin sosyalizm olduğu fikri yerleşmeye başladı: devletin putlaştırılması ve rütbeye tapmak, iktidarı elinde tutanların sorumsuzlukları, halkın her türlü yasal haklarından yoksun bırakılması, ayrıcalıklar hiyerarşisi ve riyakârlığın yüceltilmesi, sosyal ve entellektüel yaşamda kışla rejimi, bireyin bastırılması ve bağımsız düşüncenin yok edilmesi, terör ve şiddet ortamı, insanların atomizasyonu ve ünlü sözde 'asayişi sağlama' örgütleri, denetimsiz şiddet ve yasallaştırılmış zulüm. İnsanlar bütün bunları sosyalizm olarak algıladı.

Zaten sosyalist hareket ortaya çıktığından itibaren kapitalizmin ideologları sosyalist toplumu tıpatıp bu şekilde tarif etmiyorlarmıydı? Stalinist sistem bu düşmanca iftirayı gerçeğe dönüştürdü. Bunu, Ekim devriminin getirdiği coşkuyla sosyalizmin inşasına atılan halkımızın olağanüstü eserini, Leninist sosyalizmin nihai zaferine olan sonsuz inancını ve bu zafer uğrunda her tür güçlüğü yenme azmini istismar ederek yapmıştır. Proleter sosyalizmin trajedisi, belki de tarihindeki en büyük trajedisi, insanlığın sosyalist devrimi başlattığı bir çığırda, bunu ilk başlatan ve diğer ülkelere örnek olması istenen ülkenin kendisinde ve tüm dünya insanlarının sosyalist devrim ideali ile bir gördükleri Lenin adına sosyalizmin, yine sosyalizmin bayrağı altında ve sosyalizm adına alçaltılması ve itibarının düşürülmesidir. Kuşkusuz, Stalin'in en büyük suçu, devrimci sosyalizm davasına, Marx ve Lenin'in sosyalizmine ihanet etmek ve onu kirletmek olmuştur. Bütün bunlar, dünya kapitalizmine sosyalizmin herhangi bir düşmanından çok daha fazla hizmet etmiştir"[45]

1930'larda sosyalizmin tamamlandığını ilan ederek Sovyet rejimi çelişkiye düşer. Bu çelişki, Sovyetler Birliği gerçeğini sosyalizmin inşasının tamamlandığı iddiası ile bağdaştırmak çabasında ortaya çıkıyor. Bu çelişkiyi gidermek için bürokrası iki yola başvuruyor. Bir, ülke gerçeklerini açıklarken yalana başvuruyor. İki, Marksizmi tahrif ediyor ve sosyalizmi yeniden tanımlıyor; bu kez Sovyetler Birliği gerçeğine uyum sağlayacak biçimde. Sol hareket içinde çok yaygın olan bu anlayışlardan iki tanesi üzerinde duracağım. Bunlardan birincisi sosyalizmin sınıflı bir toplum olduğu, ikincisi ise, birincisine bağlı olarak sosyalizmde sınıf iktidarının süreceği anlayışı.

Sosyalizm, sınıfsız toplumların ilki midir yoksa sınıflı toplumların sonuncusu mu?

Gotha Programının Eleştirisi'nden, *Komünist Manifesto*'dan -hatta daha öncelerinden- itibaren her kuşak sosyalist, sosyalizmin sınıfsız bir toplum olacağı anlayışıyla eğitilmişti. Birinci Sovyet anayasasına (Haziran 1918) "sosyalizm sınıfsız bir toplum olacaktır" diye yazıldığında o gün için bu tartışmalı bir nokta değildi. Bugün de olmaması gerekirdi. Daha gerilere gitmemek için Lenin'den bir kaç örnek vermekle yetiniyorum:

Ağustos 1919: "Sosyalizm nedir? Sınıfların ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla, köylülüğün yokolmasıdır, işçinin (işçi sınıfının) yokolmasıdır."[46]

Nisan 1920: "İşçiler ve köylüler varoldukça, sosyalizm gerçekleşmemiş demektir."[47]

Ekim 1919: "Sosyalizm sınıfların yokolması demektir."[48]

Şubat 1921: "Sınıflar olmadığında sosyalizme ulaşmış olacağız."[49]

A.Zimine[50], Bolşevik partisiyle birlikte Stalin'in de 1936 yılına kadar Marksizmin bu temel anlayışından kopmadığını göstermektedir. Stalin 1933'de ikinci 5 Yıllık Plan'ın temel görevini "SSCB'nde sınıfların ortadan kaldırılması ve sosyalist bir toplumun kurulması için ekonomik bir temeli yaratmak"[51] olarak açıklıyordu. Ne var ki, bu plan döneminin sonuna gelindiğinde sınıfların yok olmadığı bariz bir şekilde ortadadır. Sosyalizm vaadinin yerine getirilemediğini kabul etmektense Stalin sosyalizm kavramını yeniden tanımlamayı yeğler. 8.Olağanüstü Sovyetler Kongresi'ne (25 Kasım 1936) SSCB Anayasası tasarısı üzerine sunduğu raporundan: "Bizim Sovyet toplumumuz, daha şimdiden, özünde sosyalizmi gerçekleştirdi; sosyalist düzeni yarattı, yani başka terimlerle, marksistlerin komünizmin birinci ya da alt evresi dedikleri şeye ulaştı. Bu demektir ki, komünizmin birinci evresi, yani sosyalizm, ülkemizde, daha şimdiden, temel olarak gerçekleşmiştir."[52] Ya sınıfların ortadan kaldırılması sorunu? Stalin biraz ilerde bunu şöyle bir formül ile açıklar: SSCB, "toplumda artık birbirine karşıt sınıfların bulunmadığı; toplumun iki dost sınıftan, işçilerle köylülerden meydana geldiği"[53] bir düzendir.

Böylece Kasım 1936, sınıflı bir sosyalist toplum kavramının miladı olarak sosyalist literatüre geçer. Yapılan şey, SSCB'de o dönem varolan toplumsal yapının ve sınıflar arası ilişkilerin sosyalizm ile özdeşleştirilmesidir. Marksizm, kapitalizmi sınıflı toplumların sonun-

cusu, sosyalizmi sınıfsız bir toplum olarak tanırken, Stalinizm, sosyalizmi kapitalizmden sonra "yeni" bir sınıf toplumu olarak "kurmayı" başarmıştı!

Sosyalizm ve devlet

Sosyalizm sınıflı bir toplum olacaksa, sosyalizmde devletin süreceği anlayışı kaçınılmaz oluyor. Bu anlayış şu türden formülasyonlarda ifade bulabiliyor: sosyalizm proletarya iktidarı ile eş anlamlıdır ya da proletarya iktidarı sosyalizmin doğal devlet biçimidir. Her iki ifadede de sapla samanın ayrılması gerekiyor. Bu adlandırmalar, yalnızca eş olmamakla kalmayıp burada kullandıkları bağlamda karşıttırlar da. Proletarya iktidarı bir devlet biçimidir, sosyalizm ise bir toplumsal rejim. Toplumsal örgütlenme sosyalist olduğu ölçüde ise proletarya iktidarı "inşaat bittikten sonra sökülen iskeleler gibi ortalıktan kalkmalıdır"(Troçki). Proletarya iktidarı kapitalizmden sosyalizme kadar uzanan *geçiş dönemine* denk düşen devlet biçimidir. Ancak bu devlet, "geçiş tipi bir devlet, artık sözcüğün öz anlamıyla bir devlet değildir"; "Devlet ile devletsizlik arasında bir geçiştir."(Lenin) Başka bir deyişle, ama aynı anlama gelmek üzere bir işçi devletidir.

Bu nedenle, güçlü devlet, pekiştirilen proletarya iktidarı, bütün halkın devleti vb. kavramları sosyalizme ters düşüyor. Devletin "sosyalist toplumsal düzenin kurulmasıyla kendiliğinden dağıldığı ve yok olduğu" *Manifesto*'dan beri Marksizmin bir aksiyomu olmuştu. Nedeni biliniyor. Sınıflar artık ortadan kalktığı için bir sınıfsal baskı aracı olarak devlete gerek kalmıyor.

"Sosyalizm sınıfların yok olması demektir. Proletarya diktatörlüğü sınıfların ortadan kaldırılması için elinden geleni yapmıştır. Ancak sınıflar bir vuruşta kaldırılamaz. Ve sınıflar proletarya diktatörlüğü çağında hala vardırlar ve var olmaya devam edeceklerdir. Diktatörlük ancak sınıflar yokolduğunda gereksiz hale gelecektir."[55]

Sovyetler Birliği'nde Lenin'den sonra sosyalizme geçişin dünya devriminden ve evrensel bir geçişten koparılması, inşa yöntemlerinde de sosyalist öz ve niteliğin silinmesine yol açmıştır. "Tam", "olgun", "gelişkin", "reel", vb. etiketleri altında, Stalinist inşa yöntemi sosyalist olmaktan çok, antisosyalist ögelerle donanmış bürokratik bir işçi devleti üretmiştir. Bunu yaparken de Marksizmin temel kavramlarını başaşağı etmiştir.

Konuyu Lenin'in aktardığı bir episod ile kapatalım. Olay 1921'de Ulaşım İşçilerinin Kongresi'nde geçiyor. Lenin anlatıyor:

"Az önce buraya doğru gelirken salonunuzun üzerindeki asılı panoda şu yazıyı okudum: 'İşçi ve köylülerin iktidarı sonsuza dek sürecektir'. Bu garip panoyu okuyunca kendi kendime düşündüm: en temel ve basit şeylerde halen yanlış anlamalar sürüyor diye. Gerçekten de eğer işçi ve köylülerin iktidarı sonsuda dek sürecekse bu sosyalizme hiç bir zaman ulaşamayacağız demektir, çünkü sosyalizm sınıfların yokolmasını içerir; oysa işçiler ve köylüler var oldukça, farklı sınıflar var demektir, dolayısıyla tam sosyalizm yoktur."[56]

Lenin'in belirttiğine göre, bu pano o gün kenara atılıyor. Ne var ki Stalinizmin sosyalist harekete empoze ettiği tahrifatlar, elli yıldır hala tümüyle bir kenara atılabilmiş değil.

Sonuç yerine

Tek ülkede sosyalizm teorisi, uluslararası sosyalist hareketin sırtında, altından pek kalkamadığı bir yük oluşturmuştur. Bu teori, hernekadar ilkin Sovyet bürokrasisinin gereksinimlerine yanıt veren bir teori olarak Rusya'da (yozlaşan Rus Devrimi'nin temellerinde) ortaya çıkmışsa da, kısa bir sürede ulusal sosyalizmin teorisi ve pratiği olarak dünya sosyalist hareketini kucaklamış ve ortak bir özelliği haline gelmiştir.

Ne var ki, ulusal sosyalizmi reformizmden ayıran çizgi ince bir çizgidir, ve komünist partilerin çoğu bu çizginin öte yanına geçmişlerdir. Bu partilerin, İspanya'dan Şili'ye varan sayısız örnekteki işbirlikçi politikaları bunu açıkça göstermiştir. Ama bu çizginin reformist yanına geçmemeyi başaran hareketler de ağır bir bedel ödemişlerdir. Ulusal sosyalizm perspektifi, sosyalist hareketin uluslararası birliğini önce törpülemiş sonra da paramparça etmiştir. Marx'ın "Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!" sözü, söylendiğinden 140 yıl sonra anlamından bir şey kaybetmemekle birlikte, günümüzde pratik olarak ne yazık ki dergi kapaklarında hoş duran bir alt başlık olmaktan daha fazla bir işlev görmemektedir. Uluslararası kapitalizmin ekonomik, siyasal ve askeri alanlarda geliştirdiği son derece güçlü örgütlenmeleri ile karşılaştırıldığında, işçi sınıfının uluslararası örgütlenme düzeyi son derece zayıf bir konumdadır. Daha doğrusu, varla yok arasındadır. Zaten, sosyalist hareketin genelinde enternasyonalizmden verdiği ödüne bakıldığında, işçi hareketinin durumunun bundan daha farklı olması beklenemezdi. Kurulduğundan bu yana enternasyonalist geleneği korumaya çalışan Dördüncü Enternasyonal'in gücü de tek başına enternasyonalizmden bu uzaklaşışın önünü kesmeye yeterli olmamıştır. Bu nedenle, bu görev devrimci Marksizmin karşısında tüm önemiyle duruyor.

Günümüzde,proleter enternasyonalizmin her düzeydeki (teorik, siyasal, örgütsel) ifadelerinin yerine getirilebilmesinin önemli ön koşullarından birinin de,Sosyalist hareketin önemli kesimlerinin "tek ülkede sosyalizm" kamburundan kurtulmasıyla ve enternasyonalizmin uluslararası sosyalist devrim temeli üzerinde yeniden kurulmasıyla sağlanabileceğini düşünüyorum.

NOTLAR

1. Sovyetler Birliği'nde sosyalist düzenin gerçekleştiği ilk kez 1936 yılında Stalin tarafından açıklanmıştı. (bkz. bu yazı içinde VII. bölüm). 1939'da toplanan 18. Parti Kongresi'nde ise Stalin "ileriye, komünizme doğru gidiyoruz" görüşünü ileri sürmüştür. "1946'da Stalin, özellikle Sovyetler Birliği gibi bir ülkede, tek ülkede komünizmin bütünüyle olanaklı olduğu görüşünü ilk kez ifade etmiştir." (F.Claudin, The Communist Movement, Harmondsworth, 1975, s.786.) O dönemin Sovyet literatüründe bu türden anlayışlara sık sık rastlanıyor. Kruşçev bu görüşü derinleştirir; 21. Kongre (1959) Kararı olarak benimsenen roporundan: "Sovyetler Birliği, sosyalizmin zaferi temelinde, gelişmesinin yeni bir aşamasına girmiştir: genelleşmiş komünizmin inşa dönemine." Ya da 1960'da Moskova'da yer alan komünist partilerinin bir toplantısına açış konuşmasındaki ilk sözleri: "Sovyetler Birliği komünist toplumun genelleşmiş inşasını başarıyla gerçekleştirmiştir."(Aktaran A. Zimine, Le stalinisme et son "socialisme réel", Paris, 1982).
2. "Reel sosyalizm" ifadesi ilk kez SBKP'nin 22. Kongre (1961) programında görülüyor: "İnsanlık reel olarak varolan bir sosyalist toplumu inşa etmiştir." Bu terimin yerleşmesi 1969'dan sonra Brejnev dönemine düşer. Komünist partilerinin uluslararası bir toplantısında Brejnev şöyle diyor: "Sağcı sosyal demokrat liderlerin, komünistlerin önderliği altında birçok önemli ülkenin halklarınca kurulmuş olan ya da kurulmakta olan reel sosyalizmi kötülemesi şaşırtıcı değildir." (Brejnev, Lenin'in Yolunda, "Konuşmalar ve makaleler", c. 2, s. 398-403, Moskova 1971. Aktaran A. Zimine, a.g.e.)
A. Zimine, aynı kitabında, bu temanın Sovyet literatüründe işlenmesine ilişkin örnekler veriyor. Akademisyen ve MK üyesi İ. Fedosseiev'in editörlüğü altında Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nce yayınlanan kollektif bir yapıttan (Sosyalizm ve Gerçek Durum Üzerine Marksist-Leninist Öğreti): "Bir toplumsal düzen olarak reel sosyalizm, kapitalizme oranla büyük avantajlarını kanıtlamıştır"; "Reel olarak varolan sosyalizm, Marksist-Leninist öğretinin hayata geçirilmesidir." vs. vs. Özellikle 1976'dan sonra, Euro-komünist partiler "reel sosyalizm" kavramını sosyalizmin bir varyantı anlamında kullanmağa başladılar, elbet, kendi hedefledikleri sosyalizmin farklı ve demokratik bir varyant olduğunu eklemek zorunluluğunu duyarak.
3. Tarık Ali, The Stalinist Legacy içinde, "Socialism in One Country", Penguin Books, 1984.
4. Troçki, The Third International After Lenin, (Lenin'den sonra III. Enternasyonal), Pathfinder Press, New York, 1970, s.61-62.)
5. Stalin, Leninizmin Sorunları, Sol Yayınları, 6. baskı, s. 175. "Leninizmin İlkeleri" broşürünün geri çekilen ilk baskısında yer alan bu pasajı, Stalin "Leninizmin Sorunları" makalesinde aktarıyor.
6. Lenin, Collected Works (Toplu Eserler), "6. Bütün Rusya İşçi Köylü, Kazak ve Kızıl Ordu Delegeleri Sovyeti Olağanüstü Kongresi-Uluslararası Durum Üzerine Konuşma" (8 Kasım 1918), c. 28, s.151.
7. Stalin, a.g.e., s. 176.
8. A.y., s. 174,176.
9. Alıntının tamamı şöyle: "Bu ikinci formül [Leninizmin İlkeleri'nden yukarıda yaptığımız uzun alıntı -a.e.], öbür ülkelerde zafer olmadan bir tek ülkede proletarya diktatörlüğünün 'tutucu Avrupa'ya karşı koyamayacağını söyleyen Leninizmin eleştirilcilerinin, Troçkistlerin iddialarına karşı ileri sürülmüştü." (Stalin, age., s. 174). Bir kere bu "formülde" bu noktaya değinilmemektedir. İkinci olarak, Avrupa'da devrim gerçekleşmediği takdirde Rus Devriminin son derece güç bir durumda kalacağı tüm Bolşeviklerin tavrıydı. Bu tehlikeyi en çok vurgulayan da Lenin oldu. Bir sonraki bölümde gösterilecek.

10. Stalin, age., s. 174.
11. Komintern IV. Dünya Kongresi Kararları, Leningrad, 1923, s. 110. Aktaran A. Zimine, age., Ayrıca bkz. J. Degras (der.) The Communist International (1919-1943). Documents, c. 1, s. 444, Londra.
12. Lenin, "Rus komünist Partisi (B) Olağanüstü 7. Kongresi-Merkez Komitesine Siyasi Rapor", age., c. 27, s. 95, (Mart 1918).
13. A.y., c. 9, s. 412.
14. A.y., c. 32, s. 479-80, ya da III. Enternasyonal Konuşmaları, Koral Yayınları,s. 150.
15. Lenin, age. c. 9, s. 261.
16. A.y., c. 9, s. 412.
17. Stalin, age., s. 181.
18. Lenin, age., c. 28, s. 137.
19. A.y., c. 31, s. 397-398.
20. A.y., c. 28, s. 188.
21. Merkez Komitesi'ne verdiği siyasi raporunda (8 Mart 1918) Alman devriminin beklenildiği hızla ilerleyemeyişi üzerine Lenin şu tespitte bulunuyor: "Bu bir derstir, zira Alman devrimi gerçekleşmediği takdirde mahvolacağımız mutlak bir gerçektir - belki Petrograd'da ya da Moskova'da değil Vladivostok'da ve geri çekilebilmek durumunda kalabileceğimiz en ücra yerlerde, ki bu yerlerin uzaklığı Petrograd'ın Moskova'ya olan mesafesinden çoktur. Her durumda ve düşünülebilecek bütün koşullarda Alman devrimi gerçekleşmezse mahvolduk demektir. Ancak, bu durum, en güç gelişmelere karşı bile cesaretle göğüs gereceğimiz konusundaki inancımızı hiç bir şekilde sarsmamaktadır." Lenin, age., c. 27, s. 98.
22. Marx-Engels, Collected Works (Toplu Eserler), c. 5, s. 48, Bkz. Alman İdeolojisi, Taban Yayınları, s. 47.
23. Lenin, age., c. 32, s. 48.
24. A.y., "9. Bütün Rusya Sovyetleri Kongresi" (23-28 Aralık, 1921), c. 33, s. 165.
25. Bu "temizlik" hareketinin inanılmaz boyutunu, Sovyet tarihçisi Roy Medvedev, Let History Judge (Tarih Yargılasın), Macmillan (Londra 1972) başlıklı yapıtında detaylı olarak inceliyor. Salt Parti ve Kızıl Ordu'dan kalkarak, 1937-39 yılları arasında "NKVD, üç Rus devrimi, yeraltı mücadelesi ve iç savaş yılları süresince kaybedilenden daha çok komünist tutuklayıp öldürmüştür"(s. 234) sonucuna varıyor. Troçki, 1927'de katıldığı son MK toplantılarından birinde Stalin'in partiye ilişkin şu sözleri sarfettiğini aktarıyor: "Bu kadrolar ancak bir iç savaşla ortadan kaldırılabilir." Stalin bu sözünü 10 yıl sonra yerine getiriyor.
26. Stalin, age., s. 184.
27. 3. Enternasyonal-Belgeler, Belge Yayınları, s. 173.
28. Lenin, age. c. 21, s. 342. Çevirisi Leninizmin Sorunları'ndan alındı. age., s. 180.
29. Troçki'nin (Lenin'in "Avrupa..." makalesinden önce yazılmış) aşağıdaki sözleri, bu noktada Lenin'den ayrı düşünmediğini gösteriyor: "Hiçbir ülke, mücadelesi için diğer ülkeleri 'beklememelidir'. Paralel olarak yürütülecek uluslararası eylemin yerini beklenti halinde uluslararası eylemsizliğin almaması için, bu basit fikri tekrarlamanın yararlı ve gerekli olduğuna inanıyorum. Diğerlerini beklemeden ulusal temellerde mücadeleye girişip, bunu sürdürmemiz gerekir, inisiyatifimizin diğer ülkelerdeki mücadeleleri de hızlandıracağına olan tam inancımızı koruyarak." (Troçki, age., s. 12).
30. Stalin, age., s. 104.
31. Örnek. Alman İdeolojisi'nde Marx-Engels'in şöyle bir ifadeleri yer alıyor: "Demek ki, ampirik olarak, komünizm ancak egemen ulusların 'hep birlikte' ve aynı anda bir eylemi olarak mümkündür... "(Marx-Engels, Toplu Eserler, c. 5, s. 48) Pasajın tam burasında, Toplu Eserler'in editörleri olan SBKP Merkez Komitesi'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü yetkilileri bir dipnot düşmüşler. Açıklamak ihtiyacını duymuşlar. şöyle diyorlar: "Proleter devriminin ancak bütün ileri ülkelerde aynı anda gerçekleşeceği ve dolayısıyla devrimin tek bir ülkede olanaksız olduğu, Engels'in 1847 tarihinde yazdığı 'Komünizmin İlkeleri'nden daha da kesin bir şekilde ifade edilmişti." Engels, bu yazısında şöyle diyordu: "Dolayısıyla komünist devrim sadece ulusal bir devrim olmayacaktır; tüm uygar ülkelerde, yani İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'da aynı anda gerçekleşecek bir devrim olacaktır."(Toplu Eserler, c. 6, s. 351) Marx ve Engels bu sözleriyle komünizmi ve komünist devrimi insanlığın komünizme ilerleyişini içeren "tarihsel-evrensel" bir bağlamda ele almaktadırlar; yoksa dar

anlamında, yani sosyalist devrim ve işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesi anlamında değil. Ama bu sözler Enstitünün editörlerini rahatsız etmeye yetiyor ve dipnotta Lenin'in "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine" makalesi ile "emperyalist çağda sosyalist devrimin önce tek bir ülkede başarılı olabileceğini gösterdiği" ve böylece Marx-Engels'teki hatayı düzelttiğini eklemek zorunluluğunu duyuyorlar. Bkz, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, 2.Baskı, s.64 ve dn.14

32. Stalin, age., s. 130.
33. Stalin, age., s. 180.
34. Lenin, age., c. 30, s. 202.
35. Stalin, age., s. 180.
36. Lenin, age., c. 33, s. 468.
37. A.y., c. 33, s. 468.
38. Troçki, age., s. 32.
39. Lenin, age., c. 33, s. 475.
40. A.y., c. 32, s. 326.
41. Lenin, age., c. 20, s. 28.
42. Marx-Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, s. 24.
43. İbid., s. 24.
44. Stalin'in NKVD'ye gönderdiği aşağıdaki telgrafı Kruşçev 20. Parti Kongresinde okuyor: "Merkez Komitesi, 1937'den itibaren NKVD'ye fiziki baskı uygulama izni vermiştir. Tüm burjuva istihbarat örgütleri sosyalist proletaryanın temsilcilerine karşı fiziksel baskı uygulamaktadırlar... Ne diye sosyalist istihbarat örgütleri burjuvazinin ajanlarına karşı, işçi sınıfının ve kollektif çiftçilerin azılı düşmanlarına karşı bir istisna olarak, halkın açık ve kararlı düşmanlarına karşı uygulamasının kaçınılmaz olduğuna, bu yöntemlerin tamamiyle doğru ve gerekli olduğuna inanmaktadır." (Aktaran, Roy Medvedev, age., s. 297) Bu dönemde MK'nın çoğunluğu dahil on binlerce komünistin emperyalizmin, burjuvazinin ve faşizmin ajanı olarak suçlandığını düşünürsek, bu fiziksel baskı yöntemlerinin (halk dilinde işkencenin) gerçekte kimlere karşı uygulandığı ortaya çıkar.
45. R. Medvedev, age., içinde. s. 552-553. L. EL'konin'in,A. Ziminine'nin kullandığı bir müstear ad olduğunu sanıyorum.
46. Lenin, Oeuvres Completes, c. 39, s. 449.
47. Lenin, Collected Works, "3. Tüm Rusya Sendikaları Kongresine Konuşma", c. 30, s. 506.
48. A.y., c. 30, s. 114.
49. A.y., c. 32, s. 109.
50. Eserinden sık sık yararlandığımız için Alexander Zimine hakkında biraz bilgi verelim. A. Zimine eski kuşak bir Sovyet marksisti. Stalin'in kamplarını içlerinden tanımış. Stalinizm ve o'nun "reel sosyalizmi" adlı kitabında orijinal kaynaklardan yararlanarak sosyalist inşa sürecinde yaratılan çarpıklıkları incelemiş. Çalışmasının amacını şöyle açıklıyor:"... tarihin bize yüklediği problem, SSCB'yi yeniden komünizmin ilk aşaması olan sosyalizmin inşa yoluna yöneltmektir".
51. Stalin, Leninizmin Sorunları, Sol Yayınları, s. 458.
52. A.y., s. 627-628.
53. A.y., s. 629.
54. Marx-Engels, Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, Sol Yayınları, s. 54.
55. Lenin, age., c. 30, s. 114.
56. A.y., c. 32, s. 272.

BELGE

Sosyalizm ve devlet *

YOSİF STALİN

Propaganda ve ideoloji konusundaki çalışma yetersizliklerimiz arasında; pratik önemi son derece büyük bazı teori sorunları üzerine, yoldaşlarımızdaki tam açıklık yokluğunun, bu sorunlarda belli bir karışıklık varlığının da sözünü edelim. Genel olarak devlet, özellikle bizim sosyalist devletimiz sorunundan ve sovyetik aydınlarımız sorunundan sözetmek istiyorum.

Bazan şöyle soruluyor: "Bizdeki sömürücü sınıflar ortadan kaldırıldı; artık ülkede düşman sınıflar yok; artık ezilecek kimse yok; öyleyse devlet artık zorunlu değil; ortadan kalkması gerekir. Öyleyse neden sosyalist devletimizin ortadan kalması için çalışmıyoruz? Neden onunla işimizi bitirmek için uğraşmıyoruz? Bütün bu devlet ıvır zıvırını kapı dışarı etmenin zamanı gelmedi mi?"

Ya da şöyle: "Sömürücü sınıflar ülkemizde yok edilmiş bulunuyor, sosyalizm ana çizgileri ile kuruldu; komünizme gidiyoruz. Oysa, devlet üzerindeki Marksist öğreti, komünist rejimde devletin olmaması gerektiğini söyler. Neden sosyalist devletimizin ortadan kalkması için çalışmıyoruz? Devleti asarıatika müzesine kaldırmanın zamanı gelmedi mi?"

Bu sorular, onları soranların, Marx ve Engels'in devlet üzerindeki öğretisinin bazı tezlerini büyük bir özenle ezberlemiş bulunduklarına tanıklık ediyor. Ama bu sorular öte yandan bu yoldaşların, bu

---

* Bu metin Stalin'in SBKP 18. Kongresi'ne (1939) sunduğu raporun "Bazı Teori Sorunları" altbaşlığını taşıyan bölümünün sosyalizmde devletin yerini ele alan kısmıdır. Metne konulan başlık *Sınıf Bilinci*'ne aittir. Çeviri *Leninizmin Sorunları*'ndan (Sol Yayınları, İstanbul, Şubat 1977, s. 725-732) alınmış, metnin İngilizce ve Almanca basımlarıyla karşılaştırılarak bazı ikincil değişiklikler dışında olduğu gibi bırakılmıştır.

öğretinin özünü anlamamış, bu öğretinin bazı tezlerinin hangi tarihsel koşullar içinde hazırlandıklarını ayırt etmemiş bulunduklarını da; özellikle güncel uluslararası durumu anlamamış bulunduklarını da; kapitalist kuşatmayı ve sosyalizm ülkesi için bu kuşatmadan doğan tehlikeleri unutmuş bulunduklarını da gösteriyor. Bu sorular, sadece kapitalist kuşatmanın küçümsenmesini açıklamakla kalmaz. Burjuva devletlerin ve onların ülkemize casuslar, katiller ve sabotajcılar gönderen, ve ona askeri saldırı için uygun zaman kollayan organlarının rol ve öneminin küçümsenmesini de açıklar; aynı biçimde, bizim sosyalist devletimizin, sosyalizm ülkesinin dışarının saldırılarına karşı savunması için zorunlu asker , cezalandırıcı organlarının, haberalma örgütlerinin rolü ve öneminin küçümsenmesini de açıklar. Bu küçümseme yanlışlığını, sadece bu yoldaşların göstermediklerini de kabul etmek gerekir. Belli bir ölçüde, biz tüm bolşevikler, istisnasız hepimiz, bu yanlışlığa düşüyoruz. Troçkist ve Buharinci elebaşıların, belgelerin gösterdiği gibi, bu baylar, Ekim devriminin daha ilk günlerinden beri, yabancı casusluk örgütleri ajanları oldukları ve ona karşı komplolar düzenledikleri halde, casusluk ve komplocu etkinliklerini ancak, şu son zamanlarda (1937 ve 1938 yıllarında) öğrenmiş bulunmamız şaşırtıcı değil mi? Nasıl oldu da bu kadar cidd bir şeyi göremedik? Bu başarısızlığı nasıl açıklamalı? Çoğu kez bu soruya şöyle cevap verilir: Bu kişilerin bu denli alçalabileceklerini düşünemezdik. Ama bu bir açıklama değildir, hele mazeret hiç değildir: Başarısızlık başarısızlıktır çünkü. Nasıl açıklanır bu düşüncesizlik?

Bu düşüncesizlik, dört bir yandan çevrilmiş bulunduğumuz burjuva devletler mekanizmasının, ve onların, sovyetik devlet organlarını sarmak istedikleri casusluk ağları içine almak için, insanların güçsüz yanlarından, kendini gösterme meraklarından, gevşekliklerinden yararlanmaya çalışan casusluk örgütlerinin güç ve öneminin bir küçümsenmesi ile açıklanır. Bu düşüncesizlik, bizim sosyalist devlet mekanizmamızın ve onun haberalma örgütünün rol ve anlamının küçümsenmesi ile, bir haberalma örgütünün öneminin küçümsenmesi ile; sovyetik devlet içinde haberalma örgütlerinin bir ayrıntı, bir ıvır zıvır olduklarını, sovyetik haberalma örgütlerinin, tıpkı sovyetik devletin kendisi gibi, çok geçmeden asarıatika müzesine kaldırılacaklarını ileri süren gevezelikler ile açıklanır.

Bu küçümsemenin kökeninde ne var?

Marksizmin devlet konusundaki öğretisinin sonuna değin işlenmemiş bulunan bazı genel tezlerinin yetersiz olduğu. Bu küçümseme yayıldı, çünkü biz, devlet teorisi sorunları karşısında bağışlanmaz bir

kaygısızlık gösterdik. Hem de, devletimizin yönetiminde, teorik genellemeler için zengin bir malzeme sağlayan yirmi yıllık bir deneyime karşın. Hem de, eğer isteseydik, bu teorik eksikliği başarıyla doldurma olanağına sahip bulunmamıza karşın. Biz, Lenin'in, Marksizm teorisini daha da geliştirmeye aday Rus Marksistlerinin, teori alanındaki ödevleri üzerindeki çok önemli uyarmalarını unuttuk. İşte Lenin'in bu konuda dediği:

> Biz Marx'ın teorisine hiç bir zaman bitmiş ve dokunulmaz bir şey olarak bakmıyoruz; biz, tersine bu teorinin sadece eğer yaşamın gerisinde kalmak istemiyorlarsa, sosyalistlerin her yönde daha ileri götürme zorunda bulundukları bilimin temelini atmış bulunduğuna inanıyoruz. Biz Rus sosyalistleri için, Marx'ın teorisinin bağımsız bir işlenmesinin özellikle zorunlu olduğunu düşünüyoruz; çünkü bu teori, özel olarak İngiltere'de Fransa'dan, Fransa'da Almanya'dan, Almanya'da Rusya'dan başka biçimde uygulanan genel yönetici ilkelerden başka bir şey vermez. (Lenin,"Programımız",c. II, s .492, Rusça.)

Örneğin, sosyalist devletin gelişmesi teorisinin, Engels tarafından verilmiş bulunan klasik formülünü alalım:

> Baskı altında tutulacak hiçbir toplumsal sınıf kalmayınca; sınıf egemenliği ve üretimdeki eski anarşi üzerine kurulu bireysel yaşama mücadelesiyle birlikte, bunlardan doğan çatışma ve aşırılıklar da ortadan kalkınca, artık baskı altında tutulacak hiçbir şey yok demektir ve özel bir baskı gücü, bir devlet zorunlu olmaktan çıkar. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak göründüğü ilk eylem, yani üretim araçlarına toplum adına el konması, aynı zamanda onun devlet olarak son bağımsız eylemidir de. Devlet iktidarının toplumsal ilişkilere müdahalesi, bir alandan sonra bir başkasında gereksiz duruma gelir ve sonra kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin yönetimi, yerini şeylerin idaresi ve üretim sürecinin yönetimine bırakır. Devlet "ilga" edilemez, *söner*. (F.Engels, *Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor*.)

Engels'in bu tezi doğru mudur?

Evet, doğrudur, ama şu iki koşuldan biriyle: a) *eğer* sosyalist devlet, uluslararası etken önceden bir yana bırakılarak ve çözümleme kolaylığı bakımından, ülke ve devlet uluslararası konjonktür dışında göz önünde tutularak, sadece ülkenin iç gelişmesi açısından irdelenirse, ya da b) *eğer* sosyalizmin tüm ülkelerde ya da ülkelerin çoğunda zafer kazanmış bulunduğu; kapitalist kuşatma yerine sosyalist kuşatma olduğu; artık dıştan saldırı tehlikesi bulunmadığı; ordu ve devleti pekiştirmenin artık gerekmediği varsayılırsa.

Ya sosyalizm ancak bir tek ülkede zafer kazanmışsa ve bunun sonucu, uluslararası durumu bir yana bırakmak kesinkes olanaksızsa, böyle bir durumda ne yapmalı? Engels'in formülü bu soruya yanıt vermez. Öte yandan Engels, bu soruyu sormaz bile;

bunun sonucu, onda bu soruya bir yanıt bulunamaz. Engels, sosyalizmin bütün ülkelerde ya da ülkelerin çoğunda az çok aynı zamanda zafer kazandığı varsayımından yola çıkar. Öyleyse Engels, burada tek başına alınmış şu ya da bu ülkenin şu ya da bu somut sosyalist devletin değil ama, "Sosyalizmin ülkelerin çoğunda zafer kazandığını kabul edelim; o zaman proleter, sosyalist devlet nasıl bir değişikliğe uğrayacak?" formülüne göre, sosyalizmin ülkelerin çoğunda zafer kazanmış bulunduğunu kabul ederek, genel olarak sosyalist devletin gelişmesini çözümler. Sosyalist devlet sorununun çözümlenmesinde Engels'in uluslararası durumu, uluslararası konjonktür gibi bir etkeni neden tamamen bir yana bıraktığını, sadece sorunun bu genel ve soyut niteliği açıklar.

Öyleyse bundan Engels'in genel formülünün genel olarak sosyalist devletin yazgısı üzerine, sosyalizmin, kapitalist ülkelerle çevrilmiş, dıştan asker bir saldırı tehdidi altında bulunan, tek başına alınmış bir ülkedeki, dolayısıyla uluslararası konjonktürü bir yana bırakmayan ve iyi hazırlanmış bir ordu, iyi örgütlenmiş ceza organ lar ve sağlam haberalma örgütleri sahibi olması gereken bir ülkedeki, dolayısıyla sosyalizmin kazanımlarını dış saldırılara karşı savunabilmek için yeterince güçlü bir devlete sahip olması gereken bir ülkedeki zaferi gibi kısm ve özel bir duruma yayılmaması gerektiği sonucu çıkar.

Marksizmin, çağımızdan 45-55 yıl gibi bir süre ile ayrılmış bulunan klasiklerinden, tarihin tek başına alınmış her ülkedeki tüm zikzaklarını uzak bir gelecek için önceden görmüş bulunması istenemez. Marksizm klasiklerinin bizim için, sonraki kuşakların yan gelip yatabilmesi ve hazırlop çözümleri sakız gibi çiğneyebilmesi ereğiyle, elli ya da yüz yıl sonra ayrı ayrı her ülkede çıkabilecek tüm teorik sorunlar üzerine hazırlop çözümler hazırlamış olmasını istemek gülünç olur.[Kahkahalar.] Ama biz, çağımız Marksist-Leninistlerinden, Marksizmin bu gibi genel tezlerini ezbere öğrenmekle yetinmemelerini; Marksizmin özüne varmalarını; ülkemizdeki yirmi yıllık sosyalist devlet deneyimini gözönünde tutmayı öğrenmelerini; nihayet, bu deneyime dayanarak ve Marksizmin özünden esinlenerek, Marksizmin bu gibi genel tezlerini somutlaştırmayı, belginleştirmeyi, yetkinleştirmeyi öğrenmelerini isteyebiliriz ve istemeliyiz de. Lenin, ünlü yapıtı *Devlet ve Devrim*'i 1917 Ağustosu'nda, yani Ekim devrimi ve sovyetik devletin kuruluşundan birkaç ay önce yazdı. Lenin, bu kitabın baş görevinin, Marx ve Engels'in devlet üzerindeki öğretisini değiştiren ve bayağılaştıran oportünistlere karşı, bu öğretiyi savunmak olduğunu düşünüyordu.

Lenin, *Devlet ve Devrim*'in, 1905 ve 1917 Rus devrimleri deneyiminden başlıca sonuçları çıkarmayı düşündüğü ikinci bölümünü yazmak istiyordu. Lenin'in kitabının ikinci bölümünde, ülkemizdeki sovyetik iktidar deneyimine dayanarak, devlet teorisini işleyip daha da geliştirmeyi düşündüğünden hiç kuşku yok. Ölüm bu işin yapılmasını engelledi. Ama Lenin'in yapma zamanı bulamadığı şey, öğrencileri tarafından yapılmalıdır. [Canlı alkışlar.]

Devlet, toplumun düşman sınıflara bölünmesinden doğdu; sömürülen çoğunluğun sömürücü azınlık yararına baskı altında tutulması için doğdu. Devlet iktidarının belli başlı aletleri, ordu, ceza organlar, casusluk örgütleri, hapishaneler idi. Devlet etkinliğini iki özsel işlev niteler; bir iç (baş) işlev (sömürülen çoğunluğu baskı altında tutmak) ve bir de dış (baş olmayan) işlev (kendi sınıfının, egemen sınıfın topraklarını, başka devletlerin toprakları zararına genişletmek, ya da kendi devletinin topraklarını başka devletlerin saldırılarına karşı savunmak). Kölelik ve feodalizm rejiminde bu böyle idi. Kapitalist rejimde de bu böyledir.

Kapitalizmi alaşağı etmek için, sadece kapitalistleri mülksüzleştirmek değil, burjuvazinin devlet makinesini, onun eski ordusunu, bürokratik memurlar topluluğunu, polisini tamamen kırıp parçalamak ve bu makine yerine yeni, proleter bir devlet biçimi yeni sosyalist bir devlet geçirmek de gerekmişti. Bolşeviklerin yaptıkları da tastamam budur. Ama bundan, yeni proleter devletin eski devletin proleter devlet gereksinmelerine göre değişmiş bazı işlevlerini koruyamayacağı sonucu çıkmaz.Hele bizim sosyalist devlet biçimlerimizin değişmez kalacağı, devletimizin balangıçtaki ilevlerinin, gelecekte de oldukları gibi korunacağı sonucu hiç çıkmaz. Gerçekte, devletimizin biçimleri ülkemizin gelişmesi ile birlikte ve dış durumun değişmesi ile aynı zamanda değişiyorlar ve değişeceklerdir.

Lenin şöyle derken yerden göğe kadar haklıdır.

"Burjuva devletlerinin biçimleri son derece çeşitlidir, ama özleri birdir: tüm bu devletler, şu ya da bu biçimde, ama son çözümlemede zorunlu olarak birer *burjuva diktatörlüğü*dür. Kapitalizmden komünizme geçiş de siyasal biçimlerin engin bir bolluk ve çeşitliliğini göstermekten elbette geri kalamaz; ama özleri kaçınılmaz bir biçimde aynı olacaktır: *proletarya diktatörlüğü*. (Lenin, *Devlet ve Devrim*, c.XXI,s.393, Rusça.)

Ekim Devriminden bu yana, sosyalist devletimiz, gelişmesi içinde başlıca iki evreden geçti:

Birinci evre, Ekim devriminden sömürücü sınıfların ortadan kaldırılmasına değin uzanan dönemdir. Bu dönemin başlıca görevi, devrik sınıfların direncini kırmaya, müdahalecilerin saldırısına karşı

ülke savunmasını örgütlemeye, sanayi ve tarımı eski durumuna getirmeye, kapitalist unsurların ortadan kaldırılması için zorunlu koşulları hazırlamaya dayanıyordu. Sonuç olarak devletimiz, bu dönem boyunca başlıca iki işlev görüyordu. Birinci işlev: ülke içinde devrilmiş sınıfların ezilmesi. Bu işte devletimiz, dış görünüşü bakımından işlevi başkaldıranları ezmek olan daha önceki devletleri anımsatıyordu; ama gene de şu ilkesel ayrımla ki, daha önceki devletler sömürücü azınlık yararına sömürülen çoğunluğu ezerken, bizim devletimiz emekçi çoğunluk yararına sömürücü azınlığı eziyordu. İkinci işlev: dış saldırıya karşı ülke savunması. Bu işte de devletimiz, dış görünüşü bakımından, kendi ülkelerinin silahlı savunması ile uğraşan daha önceki devletleri anımsatıyordu. Bununla birlikte şu ilke ayrımı da vardı ki, daha önceki devletler, o zaman sömürücü azınlığın zenginlik ve ayrıcalıklarını savunurken, bizim devletimiz, dış saldırıya karş emekçi çoğunluğun kazanımlarını savunuyordu. Bir üçüncü işlev daha vardı: devlet organlarımızın, ereği, yeni sosyalist iktisadın genç filizlerini geliştirme ve insanları sosyalizm ruhu içinde yeniden eğitme olan, iktisad örgütlenme ve kültürel ve eğitsel çalışması. Ama bu yeni işlev, o sırada, ciddi bir gelişme göstermedi.

İkinci evre, kent ve kır kapitalist unsurlarının ortadan kaldırılmasından, sosyalist iktisat sisteminin tam zaferine değin, yeni anayasanın kabulüne değin uzanan dönem oldu. Bu dönemin özsel görevi, sosyalist ekonomiyi ülkenin tümünde örgütlemek ve kapitalist unsurların son kalıntılarını ortadan kaldırmak, kültür devrimini örgütlemek, ülkenin savunması için kusursuz olarak yenileştirilmiş bir ordu örgütlemek idi. Sonuç olarak, sosyalist devletimizin işlevleri değişmiştir. Sömürü kaldırıldığına, sömürücüler artık var olmadıklarına ve artık baskı altında tutulacak kimse bulunmadığına göre, ülke içindeki asker bastırma işlevi gereksiz duruma gelmiş, ortadan kalkmıştır. Bastırma işlevi, yerini kamu malı hırsız ve aşırtıcılarına karşı, sosyalist mülkiyetin korunması işlevine bırakmıştır. Ülkenin dış saldırıya karşı asker savunma işlevi, olduğu gibi korunmuştur. Bunun sonucu, Kızıl Ordu, Kızıl Donanma, ve ülkemize yabancı casusluk örgütleri tarafından gönderilmiş bulunan casusları, katilleri, sabotajcıları yakalayıp cezalandırmak için zorunlu ceza organlar ve haberalma örgütleri de korunmuştur. Devlet organlarının iktisad örgütlenme, kültürel ve eğitsel çalışma işlevi de aynı biçimde korunmuş ve büsbütün geliştirilmiştir. Şimdi devletimizin özsel görevi, ülke içinde, barışçıl bir iktisad örgütlenme,kültür ve eğitim çalışması yapmaktır. Ordumuza, ceza organlarımıza ve haberalma örgütlerimize gelince, onların sivri ucu

artık ülkenin içine değil, ama dışarıya, dış düşmanlara karşı çevrilmiştir.

Gördüğünüz gibi, şimdi yepyeni bir devletimiz, tarihte benzeri olmayan ve biçimi ve işlevleri bakımından, birinci evrenin sosyalist devletinden gözle görülürcesine ayrılan sosyalist bir devletimiz var.

Ama gelişme bu kadarla kalamaz. Daha öteye, ileriye, komünizme doğru gidiyoruz. Devlet, komünizm döneminde de varlığını sürdürecek mi?

Evet, eğer kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmazsa, eğer dış asker saldırı tehlikesi yok edilmezse, sürdürecek. Ve kolayca anlaşılır ki, devletimizin biçimleri, iç ve dış durumda ortaya çıkabilecek değişikliker uyarınca yeniden değişecektir.

Hayır, eğer kapitalist kuşatma ortadan kaldırılır, eğer onun yerine sosyalist kuşatma geçerse, devlet varlığını sürdürmeyecek, yok olacaktır.

Sosyalist devlet sorununda durum budur.

Stalin'in yazısına uzun bir dipnot: "Devletlû komünizm"

SUNGUR SAVRAN

"Tek ülkede sosyalizm teorisi, Marksizmde temel ve bütünsel bir revizyon niteliği taşıyor..." Aydın Ender *Sınıf Bilinci*'nin bu sayısındaki yazısında böyle diyor ve "tek ülkede sosyalizm" kavramının kendisinin klasik devrimci Marksizmin ne tür bir revizyonu olduğunu ayrıntılarıyla ortaya koyuyor. Ama revizyon bir başlayınca gerisi kendiliğinden ve zorunlu olarak gelir. Stalin'in Marksizm revizyonu da sadece (programatik bir sorun olduğu için kendi başına yeterince vahim olan) "tek ülkede sosyalizm" kavramıyla sınırlı kalmaz. Ender'in de belirttiği gibi bu teori "temel ve bütünsel" bir revizyona kaynak olur. Bir kez bu kavram, bu program benimsendiğinde, ardından Marksist teorinin başka yönlerinin de gözden geçirilmesi, revizyona uğratılması kaçınılmaz hale gelir. Çünkü bir proleter devrimi ve sınıfsız toplum teorisi olarak Marksizmin bir iç tutarlılığı, değişik tezleri arasında bir bütünselliği vardır: Bu bütünsellik içinden sosyalizmin doğası gibi belirleyici bir konuda temel taşlarından birini çekip alırsanız, yapının geri kalan öğeleri de derhal sarsılmaya, esnemeye ve giderek yıkılmaya başlar. Stalin bu yıkım olanağını erkenden görmüştür, daha doğrusu pratik içinde görmek zorunda kalmıştır. "Tek ülkede sosyalizm" sözde-teorisi ile Marksist teorinin geri kalan yönlerinin açık bir çelişki içinde olduğu gerçeği kendini ortaya koyunca, Stalin ve ideologları "tek ülkede sosyalizm"i koruyabilmek için teorinin öteki yönlerini revizyona tâbi tutmuşlardır. Bu revizyon modern kapitalizmin sürekli bir bunalım içinde yaşadığı tezinden burjuvaziyle sınıf işbirliği teorilerine kadar geniş bir alanı kapsar. Ama en önemlisi Stalin'in Marksist devlet teorisine getirdiği revizyondur: Özel olarak da komünist toplumun üst evresinde devletin belirli koşullar altında

varlığını koruyabileceği yolundaki görüşüdür. İşte bu sayıda yayınladığımız metin, Stalin'in Marksist devlet teorisinde gerçekleştirdiği bu revizyonun bir belgesi olarak paha biçilmez bir değer taşıyor.

Neden bu kadar önemli bu metin? Çünkü herşeyden önce, Türkiye'de ideolojik ve siyasal bakımdan çok farklı yönelimlere sahip birçok çizgi, Stalin'in ve Stalinizmin Marksist ortodoksluğu temsil ettiği, Stalinist olmadan Marksist ve Leninist olunamayacağı yolunda bir görüşü sürekli olarak işliyorlar. Bir Stalin savunucusunun ifadesiyle, "antistalinizm diye bir şey olmaz. Çünkü Stalin M.L.'tir."[1] Yani, antistalinizm antimarksizmdir. *Sınıf Bilinci*'nin bu sayısında yayınlanan belge (ve üç sayıdır bu sayfalarda değinilen gerçekler) Stalin'in kendisinin Marksizmi revizyona uğrattığını ortaya koyuyor. Öyleyse, Stalin'in gönüllü savunucularına iki şeyden biri düşüyor: Ya *Stalin'in revizyonuna sahip çıkacaklar* ve böylelikle kendilerinin de devrimci Marksizmden koptuklarını ilân edecekler; ya da *Stalin'in bir revizyonist olduğunu kabul edecekler*, o zaman da devrimci Marksizmi "antimarksizm"le suçlamak türünden gülünç iddialarından vaz geçecekler.

Metnin öneminin ikinci bir boyutu, Türkiye'de çok çeşitli siyasal çizgilerin geçmişten beri kullanageldikleri "modern revizyonizm" kavramını altüst etmesinden geliyor. Sovyetler Birliği'nin dününü ve bugününü anlamaya çalışırken hiçbir *materyalist* tahlile başvuramayan bu çevreler, bu ülkede işçi devletinin uğradığı yozlaşmayı *idealist* bir yöntemle bir siyasal düşüncenin, "modern revizyonizm"in etkisine bağlıyorlar. Maocu düşüncenin etkisi altındaki bu bakış açısına göre, Stalin dönemi Sovyetler Birliği sosyalizmin Marksizme uygun bir doğrultuda inşa edildiği bir toplumdur; 1956'daki 20. Kongre'den sonra SBKP'nin yönetimi modern revizyonistlerin eline geçmiş ve sosyalizm rayından çıkmıştır. Burada yayınlanan belge çok değişik bir tablo çıkartıyor ortaya. Evet, sosyalist hareketin tarihinde, yüzyılın dönümündeki ilk (ve açık) revizyonizmden (Bernstein) sonra ikinci (ve bu kez örtük) bir revizyonizm daha yaşanmıştır. Ama *bu "modern" revizyonizm Stalin sonrası dönemin değil, Stalin'in kendisinin bir ürünüdür*. (Kuşkusuz, "modern revizyonizm" teorisinin tersine devrimci Marksizm, Sovyetler Birliği'ndeki işçi devletinin yozlaşmasını temel olarak Stalin'in revizyonizmiyle *değil*, devrimin yalıtılmışlığı, ülkenin geriliği, işçi sınıfının yorgun düşmesi ve bütün bunların sonucunda ortaya çıkan bürokratik siyasal karşıdevrimle açıklar. Yani idealist değil materyalist bir yöntemle. Stalin'in revizyonizmi bürokratik yozlaşmanın *nedeni değil sonucudur*.)

Nihayet, bu belge bürokratik işçi devletlerinde ve dünya sosyalist hareketinde, Marksizmin devletin eriyip gitmesi (sönümlenmesi) anlayışının neden bu denli unutulduğuna da ışık tutuyor. Bürokratik işçi devletlerinin yönetimindeki partiler olsun, bu ülkelerin teorisyenleri olsun, devletin sönümlenmesi temasını hemen hemen tümüyle terketmişlerdir. Örnekse, İtalyan Marksist siyasal bilimci Zolo, Demokratik Almanyalı Marksist teorisyenlerin Marksist devlet ve hukuk teorisi üzerine yazılarını bir araya getiren kollektif bir yapıtta devletin sönümlenmesinden *bir kez bile* söz edilmediğini belirtiyor.[2] Aynı şey büyük ölçüde Batı Avrupa'nın Stalinist ya da Stalinizmden kesin bir kopuş sağlayamayan Marksistleri için de geçerlidir. Yine aynı Zolo, Althusser ve izleyicilerinin (Rancière, Macherey, Balibar, Establet ve Poulantzas) çok kapsamlı yapıtlarını tararken devletin sönümlenmesi konusunda hiçbir özgül katkıya rastlayamadığını kaydediyor.[3] Kuşkusuz Marksizm içinde devletin sönümlenmesi düşüncesinden uzaklaşma esas olarak maddî gelişmelerin bir ürünü ama Stalin'in teorik revizyonunun da bu yönelişe güçlü bir katkıda bulunduğu açık.

Şimdi, Stalin'in devlet teorisi konusundaki revizyonunu önce tarihsel bağlamına yerleştirelim, sonra da önemini ortaya koyarak eleştirelim.

Tarihsel bağlam

Stalin'in burada "Sosyalizm ve Devlet" başlığıyla yayınladığımız metni, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Mart 1939'da toplanan 18. Kongresi'ne genel sekreter sıfatıyla verdiği çalışma raporunun "Bazı Teori Sorunları" başlıklı altbölümünden alınmış bir pasaj. Genel politika ve strateji tartışmalarını hedeflemesi gereken bir parti kongresine sunduğu raporda Stalin'in neden bazı teori sorunlarına, özel olarak da sosyalist toplumda devletin konumu sorununa el attığı sorulmaya değer bir soru. Bu sorunun cevabını verebilmek için SBKP 18. Kongresini içinde yer aldığı tarihsel bağlama yerleştirmek gerekiyor.

Uluslararası açıdan bakıldığında, 18. Kongre ikinci emperyalist savaşın hemen arefesinde toplanıyordu. Sovyet bürokrasisi 1939 baharında on yıllık yalpalama ve ihanetlerinin acı meyvelerini toplamaktaydı. Komintern'in 6. Kongresi'yle (1928) başlayan "Üçüncü Dönem"in sol sekter politikaları, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni Nazilerden de büyük bir tehlike gibi kabul ederek Alman işçi hareketini bölmüş ve Avrupa'nın bu kilit ülkesini Nazilere altın bir

tepsi içinde sunmuştu. Nazizmin iktidara gelmesi Stalinist bürokrasiyi dehşete düşürecek ve aşırı sol bir çizgiden sağa doğru hızla savrulmasına yol açacaktı. Hitler'in oluşturduğu tehlikeye karşı Stalin "demokratik" olarak nitelediği emperyalist ülkelerle (Britanya, Fransa vb.) bir ittifak arayışına girecek ve bu amaçla Komintern partilerini de kendi ülkelerinin "demokratik" burjuva güçleriyle işbirliğine itecekti. 1935'de Komintern'in 7. (ve son) Kongresi'nde benimsenen Halk cephesi taktiği, emperyalist burjuvazinin "demokratik" kanadı ile işbirliği adına Fransa ve İspanya'da komünist partilerin karşıdevrimci bir rol oynamasına yol açıyordu.[4] Halk cephesi deneyimleri sadece devrimi engellemekle kalmıyor, aynı zamanda İspanya'da Franco güçlerinin iç savaştan zaferle çıkmasına yol açarak faşizmin Avrupa'da yeni bir kale elde etmesiyle sonuçlanıyordu. Buna karşılık, "demokratik" denen emperyalist ülkeler Hitler'in Doğu Avrupa'ya yönelik taarruzuna karşı sessiz kalarak Nazilerin Sovyet devletiyle hesaplaşmasından memnuniyet duyacaklarını belli ediyorlardı. Nazilerin Çekoslovakya'nın bir bölümünü ele geçirmesini onaylayan Münih anlaşması (Eylül 1938), İngiliz ve Fransız hükümetlerinin bu tavrının çarpıcı bir göstergesi olmuştu. Kısacası, Üçüncü Dönem'in sol sekter politikası da, halk cepheleri döneminin sınıf işbirlikçi politikası da iflas etmiş, Sovyet devleti Stalinist bürokrasinin bütün ilkesizliğine rağmen kendini bir Nazi saldırısı tehlikesiyle yüz yüze bulmuştu.

SBKP 18. Kongresi, Münih Anlaşması'ndan altı ay sonra (Mart 1939) toplanır. Bu yüzden, Stalin'in kongreye sunduğu raporun en önemli yönlerinden biri uluslararası sorunlarla ilgili olanıdır. Bu açıdan bakıldığında rapor, 1939 Ağustosu'nda imzalanacak olan Sovyet-Nazi paktının ilk açılım işaretlerini taşıyan, ikircikli bir metin olarak dikkati çeker.[5] Ama tartıştığımız konu açısından savaş tehlikesi bir başka yönden önem taşır. Nazi saldırısı olasılığı Stalinist bürokrasinin izlediği politikaları haklı göstermek için hep kullanageldiği bir gerekçe olmuştur. İşte Sovyet ordusunun bir dış saldırıya karşı güçlü olması gereği, Stalin'in burada yayınlanan tebrik metinde sosyalist toplumda güçlü bir devletin varlığının önemini vurgulamasının nedenlerinden biridir.

Ne var ki, uluslararası alandaki bu gelişmelerden çok daha önemlisi Sovyetler Birliği'ndeki iç gelişmelerdir. 1928-29'da giriştiği zorunlu kollektifleştirme hareketi çerçevesinde kulakların yanı sıra milyonlarca Rus köylüsünü süren ve öldürten Stalinist bürokrasi, 1934'de parti içinde Stalin'e rakip olabilecek tek kişilik olan Kirov'un katlinden itibaren terörünü eski bolşevik kadrolara da yaygınlaştırır.[6] 1936-38 arasındaki Moskova Duruşmalarıyla doruğuna yükselen bu terör, iki

paralel sonuca yol açmıştır. Bir yandan parti, önderliği ve kadrolarıyla büyük bir tahribata uğramıştır. Bu tahribatın trajik boyutlarını abartmak olanaklı değil. 1934'te yapılan 17. Kongre tarafından seçilen Merkez Komite'nin 139 asil ve yedek üyesinden 98'i, 1939'daki 18. Kongre'ye varıldığında artık hayatta değildir, Stalin ve adamlarınca katledilmiştir. 18. Kongre'de seçilen Merkez Komite üyelerinin sadece 24'ü 17. Kongre'den kalan üyelerdir.[7] Böylesine deneyimsiz bir Merkez Komite'nin Stalin ve arkadaşlarını güçlendirmenin yanı sıra partiyi ne ölçüde zayıflatacağı açıktır. Buna paralel öteki gelişme ise Stalinist terörün aracı olan devlet organlarının, başta istihbarat örgütü olmak üzere, polis gücünün, cezaevi sisteminin vb. aşırı ölçüde güçlenmesidir. Abartmaksızın söylenebilir ki, 18. Kongre'nin toplandığı 1939 yılına varıldığında istihbarat örgütü GPU Stalin'in ayrıcalıklı yönetim organıdır ve partinin üzerinde yer almaktadır.

İşte Stalin'in 18. Kongre raporunda, üst aşaması da dahil olmak üzere sosyalizmde güçlü bir devletin gerekliliğini teorik olarak haklı gösterme girişimi, esas olarak bu somut gerçekliğe bir *teorik özür* arama çabasından kaynaklanıyor. Yine bu tablo dolayısıyladır ki Stalin Sovyet devletinden söz ederken sürekli olarak baskı organlarına (ordu, istihbarat örgütü, polis, cezaevleri vb.) değinmektedir. Bu bazan öyle düzeylere varır ki, Stalin kendini tutamaz, *tek bir cümlede* "haber alma örgütleri"nden *tam dört kez* söz eder! Söz konusu cümle dikkatle incelenirse görülecektir ki Stalin "sosyalist devleti" savunma görünümü altında *gerçekte GPU'yu savunmaktadır.* Somut siyasal mücadeleler bağlamında amacının ne olduğu konusunda Stalin burada kendini ele vermektedir.

Bu konuya değinmişken, Stalin'in iki temel demagojisine dikkat çekmek gerekiyor. Bunlardan ilki, "Troçkist ve Buharinci elebaşıların... Ekim devriminin daha ilk günlerinden beri, yabancı casusluk örgütlerinin ajanları oldukları" safsatası. Stalin 1939 yılında *Sovyetler Birliği içindeki* bütün önemli rakiplerini temizledikten sonra (Troçki'yi 1940'da Meksika'da öldürtecektir) bu "casusluk ve komplocu etkinliklerin" 1937-1938'de *kanıtlanmış* olduğunu rahatça söyleyebiliyor. Oysa bütün bu iddiaların Stalinist bürokrasinin tahrifatı olduğu tarihsel olarak belgelenmiş durumda. Söz konusu "casus ve komplocular"ın Troçki dışında hepsinin günümüzde Sovyetler Birliği'nde hukuken (ve bazılarının siyasal olarak) saygınlıklarının geri verildiği hatırlanırsa, yalancının mumunun yatsıya kadar yanacağı bir kez daha ortaya çıkıyor.[8]

İkincisi, Stalin'in Sovyetler Birliği'nde "sosyalist devlet"in ikinci evresine ilişkin olarak söylediklerivle ilgili. 1936 Anayasası'yla sömürücü

sınıflar ortadan kaldırıldığı için sosyalizmin kuruluşunun tamamlandığını ilân eden Stalin, 1939'da baskı organlarının sömürücü sınıfları bastırmak için kullanıldığını iddia edemezdi. Oysa her Sovyet vatandaşı olmasa bile her SBKP üyesi 1936-39 yılları arasında görülmemiş bir devlet terörünün hüküm sürdüğünü biliyordu. Dolayısıyla Stalin, Moskova Duruşmaları'nın mantığıyla da tutarlı biçimde, bu terörü "dış düşmanlar"a yönelik bir uygulama gibi sunmaktadır. Oysa burada "dış düşmanlar" olarak anılanlar Bolşevik Parti içinde Stalin'e rakip olanlardan başkası değildir.

Uluslararası ve ulusal çaptaki bu siyasal etkenlerin yanı sıra, bir de doğrudan doğruya ideolojik ve teorik plandaki bir etkenden söz etmek gerekiyor. Stalin önderliği 1936 Anayasası'yla Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşunun tamamlandığını ilân etmiştir. Birazdan daha ayrıntılı olarak tartışacağımız gibi, klasik Marksist öğreti sosyalizmde devletin hızla sönümleneceğini öngörür. Oysa biraz önce değindiğimiz gibi, Sovyet devleti sönümlenme sürecine girmek bir yana, özellikle baskı organlarının görülmemiş ölçüdeki faaliyet ve yetkileri göz önüne alındığında güçlenmektedir. Dolayısıyla ortada bir çelişki vardır: Ya Sovyetler Birliği 1936 Anayasası'nın iddiasının aksine sosyalist bir toplum olarak nitelenemez; ya da Marksist teorinin devletin sosyalizmde hızla sönümleneceği yolundaki tezi bir biçimde tadil edilmelidir. Sovyet bürokrasisinin sosyalizm kavramı ile Marksizmin devlet teorisi arasındaki bu çelişkiden sıyrılmak amacıyla, Stalin ikincisini revizyona tâbi tutmak zorunda kalacaktır. Devrimci özü dolayısıyla Markizm, bürokrasinin iktidarı ve pratiği ile çelişkiye girmiştir. 18. Kongre raporunun burada yayınlanan bölümünün *esas anlamı* da budur.

Marksizmde sosyalizm ve devlet

Stalin'in revizyonunun gerçek niteliğini kavrayabilmek için, kapitalizmden sınıfsız topluma geçişin farklı evrelerinin ve bu evrelerde devletin konumunun Marksist teoride nasıl ele alındığına değinmek gerekiyor. Marksist teori ve pratik açısından yakıcı bir önem taşıyan bu sorunun, başlı başına bağımsız bir çalışmanın konusu olabilecek kadar geniş kapsamlı olduğu açık. Ama Stalinizmin Marksist teoride yarattığı tahribat dolayısıyla klasik Marksizmin görüşlerinin burada, yer darlığına rağmen, kısaca da olsa özetlenmesi gerekiyor.

Marx ile Engels ve onları izleyerek Lenin, sosyalist devrim sonrasındaki toplumsal gelişmeyi üç farklı evreye ayırarak ele alırlar.[9]

Bu evrelerden ilki kapitalizmden sosyalizme *geçiş dönemi* olmak bakımından, her biri sınıfsız toplumun birer evresi olan öteki ikisinden ayrılır. Geçiş döneminin özelliği, proletarya iktidarı yönetiminde kapitalist topluma özgü ilişki ve biçimlerle sınıfsız topluma özgü ilişki ve biçimlerin sürekli bir çelişki içinde bir arada var olmasıdır. Bu aşamada proleter iktidarı mülk sahibi sınıfların toplumsal temelini bütünüyle ortadan kaldırmış olsa bile, en azından işçi sınıfı ve köylülüğün farklı sınıflar halinde varlığını sürdürmesi dolayısıyla toplum *sınıflı bir toplumdur*. Ayrıca devrimin dünya çapında yayılması gerçekleşmemişse (ki Stalin döneminde durum tam da budur) burjuvazi devrim sonrası toplum(lar)da yenilmiştir ama halâ ortadan kaldırılmamıştır.[10]

Kısacası, geçiş döneminde sınıf mücadelesi farklı biçimler altında olsa da süregider. Bütün bunlardan dolayı sınıf hakimiyetinin yaptırımcı gücü olarak devletin varlığını sürdürmesi de kaçınılmazdır. Ancak proleter iktidarı (komün tipi devlet ya da sovyetik devlet biçimini aldığında) "artık sözcüğün gerçek anlamında bir devlet değildir".[11] Uzmanlaşmış ve toplumun üzerine yükselmiş bir devlet aygıtının yerini giderek artan ölçüde, toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan doğrudan üreticilerin (en başta işçilerin) seçilmiş, geri çağrılabilir temsilcilerinin almasıyla birlikte toplum kamusal işleri kendi elinde toplamaya başladığı için bu bir "yarı devlet" niteliğini taşır. Başka bir deyişle, devletin sönümlenmesi daha proletarya iktidarından, yani geçiş döneminden itibaren başlar. Ama son tahlilde ortada sınıflı bir topluma karşılık veren bir devlet vardır.

Sosyalist bir ekonominin kollektif mülkiyete, planlamaya ve işçi konseylerine dayanan inşası tamamlandığında sınıflar da ortadan kalkacak ve geçiş dönemi yerini sınıfsız topluma bırakacaktır. Ama, bilindiği gibi, sınıfsız toplum klasik Marksizme göre iki farklı evreden geçerek olgun biçimine ulaşır. Sosyalizm sınıfsız toplumun alt evresidir. Lenin'in deyişiyle, "sosyalizm sınıfların ilgası demektir.. Ama sınıflar bir darbede ilga edilemez".[12] Yani, sosyalizm, koşullara göre kısa ya da uzun sürecek bir geçiş döneminin sonunda erişilecek olan sınıfsız toplumun bir evresidir; sınıflı bir toplum değil.

Sınıflı toplumdan (geçiş toplumundan) sınıfsız toplumun alt evresi sosyalizme adım atılmasıyla birlikte devlet tam anlamıyla bir *kalıntı* niteliği kazanacaktır. Sınıfsız toplumun kendi temelleri üzerinde gelişmesi süreci içinde, bu kalıntı, *daha proletarya iktidarı döneminde başlamış olan* sönümlenme süreci sonucunda ortadan kalkacaktır.

Marksistler için tanımı gereği bir sınıf hakimiyetinin ifadesi olan devletin, sınıfsız toplumun ilk evresinde, hızla eriyip gidiyor olsa bile,

bir süre için varlığını sürdürmesi şaşırtıcı, hatta anlaşılmaz görünebilir. Bunun temel olarak iki nedeni vardır. Birincisi, sınıfsız toplumun inşasında proleter devletinin aktif bir rol üstlenmesinden kaynaklanır. Bu yüzden sınıfsız toplum tam anlamıyla kurulana, katıksız bir gerçeklik haline gelene dek proleter devletinin tümüyle sönümlenmesi olanaksızdır. Bu kuruluş tamamlandığında devlet artık *sınıf hakimiyeti ve sınıf mücadelesi açısından* varlık nedenini yitirmiştir. Troçki'nin deyişiyle, "bina bittiğinde iskelelerin sökülmesi" gibi ortadan kalkmaya hazır hale gelmiştir. Ama üstyapı kurumları işlevlerini yitirdikten sonra bile bir süre için var olmaya devam ederler: Devlet de ancak bir süre sonra tümüyle sönümlenecek, bu süre içinde ise varlığını *giderek zayıflayan* bir kalıntı halinde sürdürecektir.

Ne var ki, devletin sınıfsız toplumda varlığını bir süre için bir kalıntı halinde sürdürmesinin bir ikinci nedeni vardır. Bu neden, sosyalizmi sınıfsız toplumun üst evresinden ayıran temel özellikten kaynaklanır. Sosyalist evrede *üretim* tümüyle yeni, sosyalist ilkelere göre düzenlenirken ("özgürce birleşmiş üreticiler"), üretici güçlerin bir bolluk toplumu yaratacak düzeyde gelişmemiş olması ve toplumsal yaşamın henüz içinden yeni çıkılan sınıflı toplumun (düşünsel, ahlakî vb.) kalıntılarını bağrında taşıması dolayısıyla *bölüşüm* burjuva hakkı ilkelerine göre yürür. Ama her hak bir yaptırım gerektirir; dolayısıyla devlet *sınıf hakimiyetinin bir aracı olma niteliğini yitirmiş olsa bile* bir kalıntı olarak varlığını sürdürür.[13] Toplum üst evreye doğru geliştikçe, devletin varlığını gerekli kılan bu koşul da ortadan kalkacağı için, bu kalıntı *hızla zayıflar ve sönümlenir.*

Sosyalist evrede devletin bir kalıntı olarak da olsa varlığını sürdüreceği önermesi çok dikkatli biçimde ele alınmalıdır. Yukarıdaki tartışma bir noktayı açıkça ortaya koyuyor: Devletin varlığını sürdürmesinin her iki nedeni de, *sınıf hakimiyeti ile ilgili değildir.* Oysa, devlet bütün tarihi boyunca esas olarak bir sınıf hakimiyet aracı olduğuna göre, burada sözü edilen devlet artık *gerçek anlamıyla bir devlet değildir.* Bu devletin özgül niteliği şöyle de ifade edilebilir: Bu devlet, bir sınıf hakimiyeti aracı olmadığı için toplumdan özerkleşen, onun üzerinde yükselen bir özel aygıt değildir artık. Dolayısıyla da *siyasal* niteliğini yitirmiştir. Manifesto'nun ifadesiyle, sınıflar ortadan kalkınca kamu iktidarı "siyasal niteliğini" yitirecektir.[14] Ya da Engels'in daha ayrıntılı olarak belirttiği gibi:

> Bundan böyle önceden belirlenmiş bir plana dayanan toplumsallaştırılmış üretim olanaklı hale gelir. Üretimin gelişmesi, toplumdaki farklı sınıfların varlığını artık bir çağa uymazlık [anakronizm-SS] haline getirir. Toplumsal üretimdeki anarşi yittiği oranda, devletin de *politik otoritesi* tükenir.[15]

Kısacası, bu "devlet" bir kalıntıdır, bir kabuktur. Ordusuyla, polisiyle, baskı aygıtlarının tümüyle hakim sınıfların toplumun büyük bölümünü bastırmak ve hizaya getirmek için kullandığı klasik devletle ilişkisi yoktur. *Çoktan sönümlenme sürecine girmiştir ama bu süreç henüz tamamlanmamıştır.* Sosyalizmde devletin varlığını en vurgulu biçimde formüle eden Lenin'in ifadesiyle,

> ...fiilî eşitsizliği yasallaştıran "burjuva hakkı"nın korunması hâlâ sürdüğü için devlet henüz *tamamen* yok olup gitmiş değildir.[16]

Söylenen açıktır; devlet sönümlenmektedir ama henüz bu süreç *tamamlanmamıştır.* Yoksa sosyalizmde, bir sınıf hakimiyeti aracı anlamında klasik ve güçlü bir devlet olacağını düşünmek ciddî bir yanlış olur.

Nihayet, sınıfsız toplumun üst evresinde, kelimenin dar anlamıyla komünizmde, devletin varlığı için hiçbir temel kalmamıştır. "Devletin tamamen yok olup gitmesi, toplum şu kuralı benimsediği zaman mümkün olacaktır: 'Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre'..."[17] Komünizmin üst evresi tam da bu ilkenin geçerlilik kazanmasıyla tanımlanır. Öyleyse, üst evrede devlete yer yoktur.

Stalin'in revizyonu

Devlet ve Devrim'de Lenin'in temel amacı II.Enternasyonal reformistlerinin devletin eriyip gitmesi teorisini ve sosyalist devrimin bu süreçteki vazgeçilmez yerini unutturma çabalarına karşı mücadele etmektir. Bu açıdan bakıldığında, Lenin'in partisinin yönetimini ele geçiren Stalin hizbinin, aynen II.Enternasyonal partileri gibi, Sovyetler Birliği içinde sönümlenme teorisini, uluslararası planda ise sosyalist devrim programını sulandırması ve giderek terk etmesi tarihin acı cilvelerinden biridir.[18]

Ekim devrimini izleyen ilk yıllarda Sovyet teorisyenleri devletin ve ona bağlı olarak hukukun[19] sönümlenmesi üzerinde yoğun biçimde dururlar. Özellikle Sovyet hukuk teorisinin bu "ilk dönem"inde, "P.I.Stuçka, M.A.Reysner, N.V.Krilenko, E.B.Paşukanis gibi, hemen devrimi izleyen yıllarda ya da NEP'in başlangıcında çalışmalar yapan yazarlarda hukukun sönümlenmesine ilişkin Leninist öğreti, deyim yerindeyse, bir teorik coşku atmosferi içinde ele alınır..."[20] Ama daha sonraki yıllarda, "tek ülkede sosyalizm" politikasının hakim olmasıyla birlikte, bu teori ağır saldırılara maruz kalır. Sovyet bürokrasisinin temsilcileri ve teorisyenlerince geliştirilen yeni teoriye göre devletin, Lenin'in ileri sürdüğü gibi derhal sönümlenmeye başlaması söz

konusu değildir; tersine uzun bir tarihsel dönem için Sovyet devleti(onlara göre "sosyalist devlet") *güçlenmek* zorundadır.

Devletin proleter iktidarının kuruluşuyla birlikte derhal sönümlenmeye *başlaması* konusundaki Leninist görüşe karşı ilk çıkışı Stalin 1930 yılında, SBKP 16. Kongresi'ne verdiği raporda yapar. Burada yayınladığımız 18. Kongre raporundan alınan bölümde ayrıntılı biçimde savunulan görüşler orada kısa bir özet halinde sunulur. Daha bu aşamada Stalin komünizmin tek ülke sınırları içinde kurulabileceğini, bu durumda devletin de varlığını devam ettireceğini iddia etmektedir. Bunu Ocak 1933'de Merkez Komite'ye verdiği raporda savunduğu ikinci bir görüş izler: Bu görüşe göre, devletin ortadan kalkması devlet iktidarının zayıflaması yoluyla değil "azamî ölçüde güçlenmesi" yoluyla gerçekleşecektir. Nihayet, burada ilgili bölümüne yer verilen 18. Kongre raporunda Stalin sınıfsız toplumda devletin yeri konusundaki tezlerine kesin biçimini kazandırır.[21]

Stalin'in devlet teorisinde yaptığı bu revizyona paralel olarak, hukuk teorisi çerçevesinde de Sovyet teorisyenleri benzer bir revizyonu gerçekleştirmekle meşguldürler. Bu konuda en aktif teorisyen, eski bir Menşevik olan, Moskova Duruşmaları'nın ünlü savcısı Vişinski'dir. "İlk dönem"in teorisyenlerine, özellikle Paşukanis'e ağır bir saldırı yönelten Vişinski, Stalin'in devlet üzerine görüşlerini hukuk alanına yaygınlaştırır. Vişinski'ye göre:

> Sovyet düzeninin üstünlüğü, Marx'ın öngörüsünde olduğu gibi devletsiz bir topluma geçişi gerçekleştirmesinde değil, devletin işçinin çıkarına uygun yönetimin gerçekleştirilmesinde, bir doğrudan demokrasiyi(Lenin'in dediği gibi bir "yarı devlet") başlatmasında değil, devleti işçilerin gereksinimlerini tatmin için "kullanmasında" yatar.[22]

Bu yaklaşım çerçevesinde Vişinski'yi "ilk dönem" Sovyet hukuk teorisyenlerinden ayıran nokta şu olur: Paşukanis ve ötekiler hukukun sınıfsız toplumla bağdaşamayacağını ve sönümleneceğini ileri sürerken, Vişinski Sovyet hukukunun yeni ve özgün bir "sosyalist hukuk" olduğunu ileri sürer. Böylece, "komünist devlet"in yanı sıra bir de "sosyalist hukuk" yaratılmış olur.

Marksist devlet ve hukuk teorisinin Stalinist revizyonunun tarihçesini özetledikten sonra, bu revizyonun ana önermelerini Stalin'in bu sayıda yayınlamakta olduğumuz metni aracılığıyla ele alabiliriz. Stalin'in tezleri başlıca şu noktalarda özetlenebilir:

- Sosyalizmde devletin hızla sönümlenmesini beklemek yanlıştır. Devlet tam tersine güçlenecektir.

• Bunun nedeni, Sovyet devletinin kapitalist kuşatma altında olması, dolayısıyla bunların yolladığı "casuslar, katiller ve sabotajcılar" ile mücadele etmek zorunda olmasıdır.

• Sosyalizm bir yana, komünizmin üst evresinde bile, kapitalist kuşatma devam ettiği takdirde, devlet varlığını sürdürecektir.

• Marksizm'in devletin sosyalizmde sönümlenmesine ilişkin tezleri "sonuna değin işlenmemiştir", "yetersiz"dir.

Bu dört temel tezin incelenmesine sonuncusundan başlamak zorundayız, çünkü Stalin'in klasik Marksist sönümlenme teorisine eleştirisi geçersiz ise öteki tezlerini de bu ışık altında ele almak gerekir. Stalin gerçekte klasik Marksist teori konusunda iki farklı iddiada bulunuyor. Bunlardan biri, esas önemli olanı: Bu yaklaşımda Stalin Marksist teorinin "yetersiz" olduğunu iddia ediyor. Gerekçesi şu: Marx ve Engels'in devletin sosyalizm içinde sönümleneceği yolundaki tezi "kapitalist kuşatma" olgusundan soyutlanarak ileri sürülmüştür. Bu soyutlama iki varsayım altında olanaklıdır: Ya başka ülkelerde de sosyalist devrimler olduğu varsayımı altında ya da uluslararası etkenlerin bir kenara bırakılması ve devrim sonrası toplumun sadece iç gelişmeleri açısından incelenceceği varsayımı altında. Bu varsayımlar var olan Sovyet devletinin koşullarına uymamaktadır; dolayısıyla, teori yetersizdir, geliştirilmesi gerekir.

Bu usyürütmeyle iç içe geçmiş biçimde, Stalin'in metni bir ikinci usyürütmeyi de içerir. Buna göre, klasik Marksist teorinin "ayrı ayrı her ülkede çıkabilecek tüm teorik sorunlar üzerine hazırlop çözümler" sunmasını beklemek yanlıştır. Yani burada eleştiri, Marksist teorinin kendisine değil, onu bitmiş, kapalı, her somut duruma cevap getiren bir teori olarak düşünenleredir.

Bu iki eleştiriden önemsememiz gereken ilkidir. İki nedenle: Bir yandan, eğer Marksist teori yetersizse, Marksizmin özünü kavrayamadığı ileri sürülenlerin bir suçu yoktur, söz konusu olan, bir yanlış çıkarsama değil eksik bir teoridir; öte yandan, Stalin'in "*yetersizlik*" iddiası, kendisinin geliştirdiği öteki tezlerin ışığında bir "*yanlışlık*" iddiasına dönüşür.

Bu son noktayı biraz deşelim. *Eğer* Marx ve Engels (Stalin bu bağlamda sözünü etmiyor ama biz Lenin'i de ekleyelim) incelemelerinde *genel* ve *soyut* bir tahlil düzeyinde kalarak "kapitalist kuşatma" olasılığını göz önüne almamışlarsa, Stalin bu etkeni işin içine sokarak tahlili daha *somut* bir düzeye taşımakta haklı olacaktır. Ne var ki, yeni somutluk düzeyinde Stalin'in elde ettiği sonuçlar (devletin sosyalizmde güçlenmesi gerekliliği, komünizmde de varlığını

sürdürmesi vb.) klasik Marksizmin vardığı sonuçlarla çelişir. Öyleyse sonuç açıktır: Marx ve Engels tahlillerini erken durdurdukları, çok yüksek bir soyutlama düzeyinde yürüttükleri için yanılmışlardır. Devletin sosyalizmde (hatta proletarya iktidarının başlangıcından itibaren) hızla sönümleneceği tezi gibi, komünizmin devletsiz bir toplum olacağı tezi de *yanlıştır*. Her iki tezin iki kanadı arasında (sınıfsız toplum ve devlet) kurulan *zorunlu* ilişki geçerli değildir. Yani kusur "hazırlop çözümleri sakız gibi çiğnemek" isteyenlerde değil, Marx ve Engels'in kendisindedir.

Öyleyse biz de Marx ve Engels'in gerçekten yanılıp yanılmadıklarına bakalım. Stalin gibi bir dahi öyle buyurduğuna göre...

Marx ve Engels yanılmış mıydı?

Stalin, klasik Marksizmin sınıfsız toplum/devlet bağıntısını yetersiz biçimde kurduğunu kanıtlamak için *yöntemsel* bir iddiada bulunuyor. *Anti-Dühring*'den aktardığı bölümde Engels'in iki varsayımdan birini yaparak tahlili basitleştirdiği iddiası bu. Eğer bu doğruysa, bir sonraki adımda söz konusu varsayımın kaldırılması ve bu yeni durumun doğurduğu sonuçların incelenmesi gerekirdi. Öyleyse kendimize ilk sormamız gereken soru şu: Engels gerçekten Stalin'in ileri sürdüğü gibi basitleştirici ya da yöntemsel bir varsayım yapmış mıdır? Soruyu başka biçimde de sorabiliriz: "sosyalizmin bütün ülkelerde ya da ülkelerin çoğunda az çok aynı zamanda zafer kazandığı" varsayımı (Stalin'in buradaki yazıda kullandığı formül), klasik Marksist teorinin sınıfsız toplum ile devlet arasında kurduğu bağıntı açısından *yöntemsel bir varsayım* mıdır, yoksa *zorunlu bir kalkış noktası* mı?

Cevabı baştan verelim. Klasik Marksizmin sosyalizm konusundaki tezlerinin en yüzeysel incelemesi bile şu sonucu ortaya koyacaktır: Stalin'in "yöntemsel varsayım" iddiası gerçek bir *safsatadır*. Marx ve Engels açısından sosyalizmin inşasının tamamlanabilmesi, yani geçiş döneminden çıkılarak sınıfsız toplumun alt evresine geçilebilmesi için en azından ana gelişmiş ülkelerde sosyalist devrimlerin gerçekleşmesi *zorunlu bir önkoşuldur*. Çünkü klasik Marksizm için sosyalizm ancak uluslararası bir gerçeklik temelinde cisimleşebilir.

Burada bu tezi kanıtlamak için çok fazla mürekkep harcamaya gerek olmadığı kanısındayım. Aydın Ender'in bu sayıdaki yazısının "Tek Ülkede Sosyalizm ve Lenin" başlıklı V. ve "Uluslararası İşbölümü ve Sosyalizm" başlıklı VI. bölümü bu konuya yeterince ışık tutuyor. Özet olarak söylenecek olursa, Marx ve Engels kapitalist üretim tarzının geliştirdiği üretici güçlerin ulusal sınırları aştığı ve

ancak bir dünya ekonomisi çerçevesine sığabileceği noktasından hareketle, kapitalizmden daha üstün bir gelişme aşamasını temsil eden sosyalizmin kuruluşunun ancak dünya çapında tamamlanabileceği sonucuna varırlar. Bu görüşlerini de çalışmalarının en erken aşamalarından son günlerine kadar sürdürmüşlerdir. Birkaç örnekle yetinelim.

1845 yılında yayımlanan *Alman İdeolojisi*'nde şöyle yazıyor Marx ve Engels:

> Bu gelişme [üretici güçlerin gelişmesi - SS] bir başka bakımdan da mutlaka gereklidir: Çünkü insanların *evrensel* ekonomik ilişkiler içine girebilmesi ancak üretici güçlerin bu evrensel gelişmesi sayesinde mümkün olur. Bu ilişkiler ise *tüm* uluslarda (evrensel rekabet) bir "*mülksüzler*" yığınının aynı anda ortaya çıkmasına yol açar; her ulusu öteki ulusların yapacağı devrimlere bağlı hale getirir ve nihayet, belli bir bölgede yaşayan insanları *dünya tarihini* ampirik olarak yaşayan insanlar haline sokar. Bu olmaksızın;
>
> 1. Komünizm sadece yerel bir olay olarak var olabilirdi;
>
> 2. İnsan ilişkileri, *evrensel* olarak gelişip ortaya çıkmazlar ve bundan dolayı dayanılmaz kuvvetler olarak belirmezlerdi; batıl inançların biçimlendirdiği yerel "koşullar" olarak kalırlardı ve
>
> 3. Herhangi bir ticari ilişki genişlemesi, yerel komünizmi ortadan kaldırır. Demek ki ampirik olarak, komünizm ancak egemen ulusların "hep birlikte" ve aynı anda bir eylemi olarak mümkündür; bu ise, üretim güçlerinin evrensel gelişmesine ve bu gelişmeye sıkı sıkıya bağlı olarak dünya çapında ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmış bulunmasına bağlıdır.[23]

Alman İdeolojisi'nden üç yıl sonra 1848'de *Manifesto*'da proletaryanın kurtuluş mücadelesinin başlangıçta "öz olarak değil ama biçim olarak" ulusal olduğunu kaydettikten sonra şunu ekler Marx ve Engels:

> Hiç olmazsa önde gelen uygar ülkelerin birleşik eylemi, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.[24]

Yine *programatik* değer taşıyan bir başka metinde (I. Enternasyonal'in *Geçici Tüzüğü*'nde) Marx aynı noktayı vurgulamaktan kaçınmaz:

> ...emeğin kurtuluşu ne yerel, ne de ulusal bir sorundur; modern toplumun var olduğu bütün ülkeleri kapsayan ve çözümü için en ileri ülkelerin pratik ve teorik olarak birlikteliğine bağlı olan bir toplumsal sorundur...[25]

Marx'ın, sosyalizm konusundaki görüşlerinin en özlü ifadesi olan *Gotha Programının Eleştirisi*'nde Lassallecılara yönelttiği temel eleştirilerden biri de proletaryanın kurtuluşunu, yani sosyalizmi, ulusal devlet ölçeğinde sağlamayı öngörmenin yanlışlığı ile ilgilidir.

Gotha programının, Lassallecılar'ın etkisi altında formüle edilen ilgili maddesi şöyledir:

> İşçi sınıfı, bütün uygar ülkelerin işçilerinin ortak çabasının zorunlu sonucunun, halkların uluslararası kardeşliği olacağının bilincinde olarak, kurtuluşu için, ilk önce, *bugünkü ulusal devlet çerçevesi içinde* çalışır.[26]

İlk bakışta Stalinizm'in konumuna oranla çok daha enternasyonalist gözüken bu formülasyona Marx'ın yönelttiği eleştiri serttir:

> *Komünist Manifesto*'nun ve daha önceki sosyalizmin tümünün tersine, Lassalle, işçi hareketini, en dar ulusal açıdan kavramıştır. Program tasarısında Lassalle'ın bu yolu izlenmektedir -- ve bu, Enternasyonalin çalışmasından sonra yapılmaktadır!
>
> Besbelli ki, işçi sınıfı, savaşım verebilmek için, *sınıf olarak* kendi ülkesinde örgütlenmelidir ve her ülke, ayrı ayrı bu sınıf savaşımının doğrudan alanıdır. İşte işçi sınıfının savaşımı, bu anlamda ulusal nitelik taşır, içeriği bakımından değil, ama *Komünist Manifesto*'nun da dediği gibi, "biçimi bakımından" ulusal. Ama "bugünkü ulusal devlet çerçevesinin", örneğin Alman İmparatorluğu'nun kendisi de, iktisadî bakımdan, dünya pazarının "çerçevesi içine" ve siyasal bakımdan da devletler sistemi "çerçevesi içine" girer. Her işadamı bilir ki, Alman ticareti, aynı zamanda, dış ticarettir ve Herr Bismarck'ın büyüklüğü de hiç kuşkusuz, salt izlediği bir tür *uluslararası* politikadan gelmektedir.[27]

Bu bölüm, "tek ülkede sosyalizm" programının Sovyetler Birliği'nde Stalin hizbince yükseltilmesinden tam yarım yüzyıl önce, bu programa karşı açılmış bir savaş olarak okunabilir. İşin ilginç yanı Marx'ın burada, genellikle yaptığı gibi, sadece iktisadî açıdan dünya pazarına değinmekle yetinmemesi, ayrıca siyasal açıdan "devletler sistemini" de gündeme getirmesidir. Bu, burjuva devletlerinin varlığını "güçlü sosyalist devlet"ine gerekçe yapmaya çalışan Stalin'e yine erkenden verilmiş bir cevap olmaktadır. Marx (ve Engels) tahlillerinde burjuva devletlerinin varlığından ne yöntemsel, ne de başka biçimlerde soyutlamamışlardır. Bu bölüm bunun açık kanıtıdır.

Kısacası, Marx ve Engels sosyalizmi (yani sınıfsız toplumun alt evresini) zorunlu olarak uluslararası düzeyde kurulması gereken bir toplum olarak görmüşlerdir. Böyle olunca da, sosyalizmde devletin geçireceği evrimi ancak *tek bir zeminde* inceleyebilirler: uluslararası alanda, en azından en gelişkin ana ülkelerde sosyalist devrimlerin gerçekleştiği bir bağlamda. Bu zemin, *basitleştirici bir yöntemsel varsayım değil*, kapitalizm/sosyalizm bağıntısının *zorunlu bir sonucudur*.

Stalin'in sorunu koyuş tarzı ya açık bir cehaletin ürünüdür ya da kendini kurnaz sanan birinin aldatmacası. Marx ve Engels'in teorisinin bu sağlam mimarisi, Stalin'in bütün yöntemsel sofizmlerinin

çırılçıplak gözler önüne serilmesine yol açar. Stalin'in çeşitli iddiaları da, bu ışık altında bakıldığında içi boş önermelere dönüşür. Stalin, "Sosyalist devrimin tek bir ülkede gerçekleşmesi halinde, sosyalizmde ve komünizmde devlet ne olacak?" sorusunu ortaya atarak ekler: "Engels bu soruyu sormaz bile." İşin gerçeği şudur ki, Engels bu soruyu *soramazdı*, çünkü Engels'in sosyalizme ilişkin teorisi "tek ülkede sosyalizm"i ve "tek ülkede komünizm"i reddeder. Stalin Engels'in "uluslararası durum, uluslararası konjonktür gibi bir etkeni... tamamen bir yana bıraktığını" ileri sürer. Oysa "tek ülkede sosyalizm" programı ile uluslararası koşulları bir kenara bırakan asıl Stalin'in kendisidir. Engels tahlilini uluslararası koşullardan *soyutlayamazdı*, bunları bir kenara bırakamazdı, çünkü onun için uluslararası boyut sosyalizmin *tanımının* içinde mevcuttur.

Daha fazla uzatmaya gerek yok. Stalin, klasik Marksizmin sınıfsız toplum/devlet bağıntısı konusundaki tezlerini, Marksist teorinin temel yapısını çarpıtarak eleştirmektedir. Marx ve Engels'in sosyalizm teorisi uluslararası bir kuruluşu öngörmekteydi. Stalin "tek ülkede sosyalizm" varsayımından hareket ettiği için uluslararası etkeni başlangıçta tahlilin dışına çıkarır. Sosyalizm kavramının tanımı böylece değiştirildikten sonra uluslararası boyut tahlile daha geç bir aşamada sokulunca devleti korumak da gerekli hale gelir. Yani *Stalin'in Marksist devlet teorisinde gerçekleştirdiği revizyon hem siyasal, hem de teorik bakımdan "tek ülkede sosyalizm" revizyonunun mantıksal sonucudur.*

Stalin'in öteki tezleri üzerine birkaç söz

Böylece, Stalin'in Marx ile Engels'in devlet teorisine yönelttiği eleştirinin tümüyle geçersiz olduğunu görmüş bulunuyoruz. (Stalin'in Lenin'e açık eleştiri yöneltmemesine dikkat etmek gerekiyor. Sosyalizm ve devlet konularında Lenin, aynen Troçki gibi, Marx'ın sadık bir öğrencisi. Dolayısıyla, bu konularda Marx ve Engels için söylenen herşey Lenin için de geçerli. Ama Stalin Lenin kültünün ardına sığınma türünden bir politika izlediği için onu açıkça eleştirmeye yanaşmıyor. Üstelik bir de Lenin'in, yaşasaydı, kendisi gibi Marksizm'e revizyon uygulayacağı imasıyla ağır bir demagojiye başvuruyor.)

Şimdi bütün bunların ışığında kısaca Stalin'in öteki tezleri konusunda birkaç gözlem yapalım

• Herşeyden önce, Stalin'in öteki tezlerinin geçerliliğinin doğrudan doğruya "sosyalizm" ve "komünizm" konularında yaptığı tanımların

geçerliliğine bağlı olduğu belirtilmeli. Eğer klasik Marksizmin maddeci tahlili izlenir ve sınıfsız toplumun inşasının ancak uluslararası ölçekte tamamlanabileceği kabul edilirse, Stalin hayali sorunlarla uğraşıyor demektir. "Tek ülkede sosyalizm" ya da "tek ülkede komünizm" olanaksızsa, bu toplumlarda devletin ne olacağı da tartışılamaz.

• Stalin'in sorunu ifade ediş tarzının terimleri bile yanlıştır. "Sosyalist devletin güçlenmesi" ve "komünizmde devletin varlığını sürdürmesi" tezlerini "kapitalist kuşatma"ya bağlamakta, "kapitalist kuşatma"yı bir uluslararası politika sorunu gibi tanımlamakta, tipik komplocu ve paranoyak mantığıyla meseleyi "casuslar, katiller ve sabotajcılar"a, ulusçu bakış açısıyla da "dış düşmanlar"a indirgemektedir. Oysa sosyalist devrimin tek ülkede yalıtılması, tam da varlık koşulları uluslararası olan iki sınıftan,[28] burjuvazi ile proletaryadan, ikincisinin ilkini bir tek ülkede *yenilgiye uğrattığını* ama *ortadan kaldıramadığını* gösterir. Dolayısıyla da, bu tek ülkedeki devlet tam da proletaryanın, o ülkede elde ettiği üstünlüğü burjuvaziye karşı savunmasının kalesidir. Yani burada bir *uluslararası politika* sorunu olarak beliren şey aslında bir *sınıf mücadelesi* sorunudur. Meseleyi doğru biçimde ifade eden Lenin olmuştur:

> Sömürücüler ezilmiştir ama ortadan kaldırılmamıştır. Hâlâ, kendilerinin bir dalını oluşturdukları, uluslararası sermaye biçiminde uluslararası bir temelleri vardır.[29]

• Sosyalist bir toplumda (sınıfsız toplumun alt evresinde) devletin hızla sönümlenmek bir yana, tersine güçleneceği tezi açıkça çelişik bir tezdir. Yukarıda da belirtildiği gibi, 1936 Anayasası Sovyetler Birliği'nde "bütünsel sosyalizm"in kurulmuş olduğunu ilân etmişti. Bundan bir yıl önce ise, Komintern'in 7. Kongresi (1935) şu iddiada bulunuyordu:

> Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin nihaî ve geriye dönülmez zaferi ve proletarya diktatörlüğü devletinin çok yönlü güçlenmesi sağlanmıştır.[30]

Lenin'in kurduğu Enternasyonal'in bir belgesindeki bu cümle, Stalinist bürokrasinin yönetimi altında örgütün Marksizmi ne hale getirdiğinin çarpıcı bir göstergesidir. Proletarya iktidarı bir sınıf hakimiyetinin ifadesidir; sosyalizm ise sınıfsız toplumun alt evresi. Sınıfsız bir toplumda proletarya hangi (olmayan) sınıf üzerinde bir hakimiyet sağlayacaktır? Troçki'nin ifade ettiği gibi,

> Sadece bir Marksist değil, herhangi bir gerçekçi siyasal düşünür, diktatörlüğün (yani devlet baskısının) "güçlendirilmesi"nin gerekliliğinin,

sınıfsız bir uyumun zaferine değil, yeni toplumsal antagonizmalara tanıklık ettiğini anlamalıdır.[31]

İşin gerçeği şudur ki, klasik Marksizmin sosyalizmde bir kalıntı olarak sözünü ettiği devlet artık siyasal niteliğini yitirmiş, bir sınıfın hakimiyetini ifade etmeyen, dolayısıyla proletarya iktidarı olmayan bir devlettir. Üstelik bu devletin "çok yönlü güçlenmesi" değil hızla sönümlenmesidir söz konusu olan. Ama elbette Sovyetler Birliği'nin ne o gün, ne de bugün sosyalist (yani sınıfsız) bir toplum olmadığı bilinince, "güçlenmesi" söz konusu olanın da bürokratik olarak yozlaşmış işçi devleti olduğu anlaşılır. Bu, teorik çelişkiyi ortadan kaldırmaz ama nedenini açıklar.

• Stalin'in sınıfsız toplumun üst evresi konusunda söyledikleri de anlamsızlığa dönüşecek kadar çelişik bir nitelik taşır. Komünist toplumda devletin varlığı konusundaki görüşü, olsa olsa sınıfsız toplumun bu üst evresi konusunda bir bulanıklık yaratabilir. Sınıfların ortadan kalktığı, bölüşümün "ihtiyaca göre" yapıldığı, işbölümünün aşıldığı bir toplumda devlete yer yoktur. Devlet bu toplumda açıktır ki bir sınıf hakimiyet aracı olamaz çünkü *tanım gereği*, bırakalım baskı altına alınması gereken sınıfları, hakim sınıf olacak bir sınıf bile yoktur. Devlet burada burjuva hukukunun yaptırımlarını sağlayan bir kalıntı bile olamaz çünkü *tanım gereği* burjuva hukuku sönümlenmiştir. Devlet burada var olamaz çünkü devletin kendisi bir işbölümünün ifadesidir, ancak işbölümü temelinde var olabilir; oysa bu toplumda işbölümü *tanım gereği* aşılmıştır.[32]

• Bütün bu eleştirilerden sonra okuyucu hâlâ bir sorunun cevabını arıyor olabilir. Nedeni ne olursa olsun, sosyalist devrim tek bir ülkede yalıtılmışsa, Stalin haklı değil midir? Kapitalist/emperyalist devletler sosyalist devrimi boğmak için fırsat kollarken, devletin tek bir ülkede sönümlenmesi devrimi uluslararası burjuvaziye yem olarak sunmak anlamına geleceğine göre, işçi devletinin kendini savunabilmek için güçlenmesi gerçekten gerekli değil midir? Kısacası, Marksist teori ne derse desin, sosyalist pratiğin gerekleri açısından Stalin bir zorunluluğa işaret etmemekte midir?

Bu sorunun cevabının Sovyet devletinin yapısına ve dış politikasına ilişkin çok karmaşık bir tartışmayı gerektirdiği, bu tartışmanın Sovyetler Birliği'nin tarihsel deneyiminin tartışılmasını da içermesinin kaçınılmaz olduğu açık. Ama yine de sorunun cevabını birkaç noktada özetlemek olanaklı. Önce Stalin'in yarattığı bir kavram bulanıklığını ortadan kaldırmak gerekiyor. Stalin, "sosyalizmin zaferi"nin yalıtılmış

tek bir ülkede gerçekleşmesi sorununu tartışır sürekli olarak. Ama bu tartışma sosyalist devrim ile sosyalist bir toplumun kuruluşu arasında otomatik bir bağ kuracak biçimde yürütülür. Oysa biliyoruz ki, klasik Marksizm sosyalist devrimden sonra "bütün bir tarihsel dönem" boyunca sürebilecek (Lenin) bir "geçiş dönemi"nden söz ediyor. Dolayısıyla, "sosyalizmin zaferi" kavramının sosyalist devrimin zaferi anlamını taşıması başka, sosyalist toplumun (sınıfsız toplumun alt evresinin) inşasının tamamlanmış olması anlamını taşıması başkadır. Stalin ikisinden birden söz ederek kavramsal bir bulanıklık yaratır.

Bir kez bu ayırım yapıldığında, sorunun cevabını vermek kolaylaşır. Evet, bir sosyalist devrim bir süre için tek ülkede yalıtılmış olabilir. Dolayısıyla, bu devrimden doğan işçi devletinin kendisini her türlü emperyalist saldırıya karşı savunması da bir zorunluluk haline gelir. Ama bu devlet bir işçi iktidarıdır, toplum da bir geçiş toplumu. Önce bunun "sosyalist" olarak ilân edilmesi, ardından da sosyalizmde devletin güçleneceğinin iddia edilmesi anlamsızdır. Yani, işçi devletinin kendisini savunma zorunluluğu hiçbir şekilde Stalin'in revizyonunu gerekli hale getirmez. İşçi devletinin geçiş dönemindeki görevlerini bahane ederek, sosyalizmde hatta komünizmde devletin güçlü ve gerekli olduğunu savunmak ancak bir koşulla olanaklıdır: sınıfsız toplumun tek ülkede kurulabileceği türünden bir revizyonun daha önce kabulüyle. Dolayısıyla, birincisi, Stalin'in devlet konusundaki revizyonu devrimin tek ülkede yalıtılmış olmasının bir sonucu *değildir*; tek ülkede sosyalizm revizyonunun sonucudur. İkincisi, *siyasal gerçekçilik Stalin'e hak vermeyi gerektirmez: sınıfsız toplumda devletin güçleneceği revizyonunu yapmadan da, geçiş döneminin işçi devletini emperyalizme karşı savunmak olanaklıdır.*

Ayrıca, bu savunmanın da en iyi nasıl yapılabileceği sorusunu sormak gerekiyor. Stalin, sönümlenme eğilimi içine girmek bir yana, "sosyalist devlet"in güçlenmesi gerektiğini söylüyor: Bundan anladığı da istihbarat ve polis örgütlerinin, silahlı kuvvetlerin, cezaevi sisteminin vb. güçlenmesi. Oysa, emperyalist saldırıya karşı en iyi savunma gerçek bir proleter demokrasisini cisimleştiren bir devlet tarafından yapılabilir: Bütün kitleleri seferber edebilme yeteneğine sahip olduğu, emekçi kitleleri düşmana karşı cihazlandırdığı, üstelik başka ülkelerin proletaryası üzerinde bir çekim gücü yarattığı için, sovyet demokrasisi emperyalizmle mücadele açısından en elverişli ortamı oluşturur. Burada Troçki'ye bırakalım sözü:

> Güçlü ama mandarinleri olmayan bir devlet; silahlı iktidar ama samurayları olmayan bir ordu. Ordu ve devlet bürokrasisini yaratan, savunma görevleri değildir: Toplumun sınıf yapısının savunmanın örgütlenmesine taşınmasıdır. Ordu toplumsal ilişkilerin sadece bir kopyasıdır. Kuşkusuz, başka

devletlerde olduğu gibi işçi devletinde de dış tehlikeye karşı mücadele, uzmanlaşmış bir askerî teknik örgütlenmeyi gerekli kılar; ama hiçbir durumda ayrıcalıklı bir subay kastının varlığını gerektirmez bu.[33]

Proleter demokrasisi daha ilk gününden itibaren devletin sönümlenmesi sürecini başlatır. Dolayısıyla, Stalin'de olanın aksine, sönümlenme ile savunma kapasitesi arasında bir karşıtlık yoktur.

Nihayet, "tek ülkede sosyalizm" ideoloji ve stratejisi, dünyanın başka ülkelerinde devrimlerin gerçekleşmesine engel olduğu ölçüde muzaffer devrimin yalıtılmasına yol açar. Böylece, devlet konusundaki revizyonun *pratik olarak da nedeni haline gelir.*

"Kendiliğinden uykuya dalma"

Wolf Biermann'ın adı Türkiye solunda maalesef pek az tanınır. Biermann Doğu Almanyalı bir komünist muhalif, şair ve şarkıcı. Uzun yıllar Doğu Almanya'da yaşadıktan sonra bir Batı Almanya turnesi sırasında Demokratik Alman Cumhuriyeti vatandaşlığından ihraç ediliyor ve Batı Almanya'da yaşamaya mecbur bırakılıyor. Ama kendisi ile aynı kaderi paylaşan bazı başka muhaliflerden (örneğin Yeşil hareketin ünlü bir teorisyeni haline gelen Rudolf Bahro'dan) farklı olarak, Biermann hâlâ Marksist ve Batı Almanya'yı da, Doğu Almanya'yı da Marksist açıdan eleştirmeye devam ediyor. Biermann bir şiir-şarkısında Doğu Almanya'daki bürokratik rejimi eleştirirken başka şeylerin yanı sıra şu sözleri de söylüyor:

Devletin savcısı bize "devlet düşmanı" diyor
Hatta daha kötüsünü de yaptığımızı söylüyor
Komünistler için -- evet, bizler için
Bu bir onurdur, çok büyük bir onur!

Biermann'ın şiirindeki alay, Stalin'in varislerinin konumunu, sayfalar dolusu teorik eleştiriden daha iyi özetliyor. Klasik Marksizm bir devletçilik değildi. Devletin yeryüzünden yok olması *amacında* liberterlerle arasında hiçbir fark yoktu. Fark, devletin doğasını tanımasında ve sınıflar var oldukça devletin bir fermanla ilga edilemeyeceği gerçeğini görmesindeydi. [34] Yani bir başka akımın (liberterlerin) *ütopik* biçimde hayal ettiği amacı, öteki (Marksizm) *gerçekçi* bir biçimde elde etmeye çabalıyordu.

Yozlaşmış işçi devletlerine hakim olan bürokratik katman ise devletin ortadan kalkması perspektifine sarılmak, devleti bu aşamada *kaçınılmaz olan bir musibet* gibi görmek bir yana, sönümlenme düşüncesinden vebadan kaçar gibi kaçıyor, neredeyse bir "devlet fetişizmi" içinde yaşıyor. Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'nde

Lassallecılar için söylediği gibi, bugünün Stalinistleri de "devlete kölece bir inanç" geliştirmiş durumdalar. Biermann'ın alayına konu olan "devlet düşmanlığı" suçlaması da, kendine komünist adını veren partilerin yönettiği devletlerin yine kendine komünist adı veren savcılarınca muhaliflere karşı yöneltilebiliyor. Stalin, devrimci Marksistlerin aksine, devleti yeniden saygın bir yere yerleştirmiş, varisleri ise bu mirasa dört elle sarılmışlardır. Çünkü, *Marksist devlet teorisinin bu revizyonu, aynen "tek ülkede sosyalizm" teorisi gibi, bürokratik katmanın maddî çıkarlarına hizmet etmektedir.*

Sovyetler Birliği'nin ya da Demokratik Almanya'nın bürokratları "sosyalizmde güçlenen devlet" ya da "devletlû komünizm" teorilerinin kendi çıkarlarına denk düştüğünü bulanık biçimde de olsa biliyorlar. Asıl acıklı durumda olan, Türkiye de dahil olmak üzere, kapitalist ülkelerin Marksistleri. Bunlar, işçi sınıfının ve geniş emekçi kitlelerin çıkarlarını savunma adına Stalin'in "devletlû komünizmi"ne sahip çıkıyorlar. "M-L dünya görüşü"ne ya da "ortodoks Marksizm"e bağlı kalma adına Stalin'in Marksizme uyguladığı revizyonlara sahip çıkıyorlar.Sınıfsız bir toplum amaçladıkları halde, bu sınıfsız toplumda devleti savunan bir teoriye sahip çıkıyorlar.

Stalin'in burada yayımlanan metninde Engels'den yaptığı alıntıda, Engels sınıfsız toplumda devletin "kendiliğinden uykuya dalacağını" söylüyor. Bürokrasinin bir karşıdevrimle siyasal iktidarı ele geçirdiği yozlaşmış işçi devletlerinde ve dünya işçi sınıfı hareketinde olanlar sonucunda maalesef şimdilik başka birşey oldu: Dünya sosyalist hareketinin önemli bir çoğunluğu "uykuya daldı". Dünya (ve Türkiye) sosyalizminin bu çoğunluğu silkinip uyanmadıkça, uluslararası ve Türkiye işçi sınıfı hareketi milliyetçi ve devletsever sosyal demokrat ve Stalinist önderliklerin yönetiminde kalacak. Uluslararası işçi sınıfı hareketinin bu önderliklerin yerine devrimci Marksist bir önderliği geçirdiği gün ise, gerek burjuva devleti için, gerekse "devletlû komünizm" için ziller çalmaya başlayacak.

NOTLAR:

1 K. Doğruer, 'Anti-ML Sapmalar ve Stalin Düşmanlığı Üzerine Birkaç Söz (1)', Yeni Çözüm, 9, Ocak 1988, dn. 1.

2 Karl Marx Begründer der Staats - und Rechtstheorie der Arbeiterklasse, Berlin, 1968. Aktaran: Danilo Zolo, La teoria comunista dell'estinzione dello Stato, De Donato, Bari, 1974, s. 15n.

3 Aynı yerde. Bunun tek önemli istisnası Balibar'ın 1970'li yılların ikinci yarısında Fransız Komünist Partisi'nde ortaya çıkan gelişmelere tepki olarak kaleme aldığı kitaptır: Sur la dictature du prolétariat, Maspero, Paris.

4 İspanya konusunda M. Şadi'nin bu sayıda Troçki'nin makalesi için kaleme aldığı sunuş yazısına bakılabilir. Ayrıca bk. Yusuf Barman, "İspanya'da Halk Cephesi", Onbirinci Tez, 7, Kasım 1987.

5 Bk. Isaac Deutscher, Stalin, gözden geçirilmiş basım, Penguin, Harmondsworth, 1970, s. 420-422.(Türkçesi: Stalin, c.II, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1969.)

6 Rıbakov'un Arbat Çocukları'nı okuyanlar Kirov'un katliyle sonuçlanan olaylar dizisi konusunda açık bir fikre sahip olmalıdırlar.

7 Sayılar Moskova Haberleri'nden alınmıştır. Bk. Moscow News, No. 28, 17-24 Temmuz 1988.

8 Moskova Duruşmaları konusunda bk. Nail Satılgan, "Moskova Duruşmaları Kampanyası", Sınıf Bilinci, 2, Ekim 1988.

9 Burada özetleyeceğim teorik çerçevenin her bir yönü için ayrı kaynak göstermeyeceğim. Bu görüşler şu kaynaklardan kolayca çıkarılabilir: K. Marx, Gotha Programının Eleştirisi, Marx/Engels, Seçme Yapıtlar 3 içinde, Sol Yayınları, Ankara, 1979; F. Engels, Anti-Dühring, Sol Yayınları, Ankara, 1977, özellikle s. 425-450; V.I. Lenin, Devlet ve Devrim, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1978 ve "Economics and Politics in the Era of the Dictatorship of the Proletariat", Selected Works, Lawrence and Wishart, Londra, 1971. Ayrıca bk. Gülnur Savran, "Marx'ın Düşüncesinde Demokrasi: Siyasetin Eleştirisi", Onbirinci Tez, 6, Haziran 1987, özellikle s. 59-66.

10 Bk. "Economics and Politics...", a.g.m., s.504.

11 Devlet ve Devrim, a.g.y., s. 116.

12 "Economics and Politics...", a.g.m., s. 503.

13 Sınıfsız toplumun alt evresinde bölüşümün niteliğine bağlı olarak devletin varlığını sürdüreceği noktasını en açık biçimde Lenin ileri sürmüştür. Bk. Devlet ve Devrim, s. 127-128. Troçki de Lenin'in bu görüşünü olduğu gibi kabul eder: Bk. Revolution Betrayed, Pathfinder, New York, 1972, s. 53.(Türkçesi: İhanete Uğrayan Devrim,Köz Yayınları, İstanbul,1980.)

14 K. Marx, Political Writings, c. 1: The Revolutions of 1848, Penguin, Harmondsworth, 1973 içinde, s. 87.

15 F. Engels, Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Marx/Engels, Seçme Yapıtlar 3, a.g.y., s. 180-81, vurgu benim.

16 Devlet ve Devrim, s. 122, vurgu benim.

17 A.g.y., s. 124.

18 Troçki şöyle yazıyor: "'Proletaryanın bir devlete ihtiyacı vardır -- bunu bütün oportünistler söyleyebilirler size' diye yazmıştı Lenin 1917'de, iktidarın ele geçirilmesinden iki ay önce, 'ama onlar, oportünistler, şunu eklemeyi unuturlar: proletaryanın sadece sönümlenmekte olan bir devlete ihtiyacı vardır -- yani, öyle kurulmuş bir devlet ki derhal sönümlenmeye başlar ve sönümlenmekten başka çaresi yoktur. ' Bu eleştiri o dönemde Rus Menşevikleri, İngiliz Fabian'ları vb. türünden reformist sosyalistlere yöneltilmişti. Bugün, sönümlenmeye en ufak bir niyeti olmayan bir bürokratik devlete tapınan Sovyet putperestlerine karşı daha da güçlü bir saldırıdır." Revolution Betrayed, s.48.

19 Yukarıda sosyalist evrede burjuva hak ilkelerine göre bölüşüm ile devletin varlığının süregitmesi arasında kurulan ilişki, devlet ile hukukun yakın bir bağ içinde olduğu ortaya koymaktadır.

20 Zolo, a.g.y., s. 29.

21 Bu paragraftaki bilgiler Zolo, a.g.y., s. 39n'dan aktarılmıştır.

22 Aktaran: Zolo, a.g.y., s. 55n. Vişinski'nin hem Marx'ın, hem de Lenin'in görüşlerini adlarını zikrederek reddettiği dikkatten kaçmamalı.

23 Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, İstanbul, s. 47-48. Buradaki üçüncü nokta günümüzdeki gelişmelere ışık tutmak açısından büyük önem taşır. Sovyetler Birliği'ndeki "perestroyka", Macaristan'da "Yeni Ekonomik Mekanizma", Çin'de "modernleşme" vb. türü yeni yönelişlerin yaşamsal öneme sahip bir boyutu, bu ülkelerin uzun bir süre kendi içine dönük olarak çalışmış ekonomilerinin şimdi ticaret, sermaye akımları vb. yoluyla kapitalist dünya ekonomisiyle bütünleşmeye dönüşüdür. Bu bütünleşme çeşitli kanallardan planlamada, dış ticaret tekelinde, devlet mülkiyetinde vb. gedikler açacak ve böylece işçi devletlerini temelden sarsacak bir süreçtir. Marx ile Engels'in "herhangi bir ticar ilişki genişlemesi, yerel komünizmi ortadan kaldırır" önermesi bu bağlamda şaşırtıcı bir öngörü örneği oluyor.

24 The Revolutions of 1848, s. 85.

25 "Provisional Rules", K. Marx, Political Writings, v.3, The First International and After, Penguin, Harmondsworth, 1974 içinde, s. 82.

26 Aktaran: K. Marx, Gotha..., a.g.y., s. 26, vurgu Marx'ın.

27 Aynı yerde.

28 "Demek ki proletarya ancak evrensel tarih çapında varolabilir...", Alman İdeolojisi, s. 47.

29 "Economics and Politics...", s. 504.

30 Aktaran: Troçki, Revolution Betrayed, s. 62.

31 Aynı yerde.

32 Devletin toplumsal işbölümüyle zorunlu bağıntısına ilişkin olarak bk. Gülnur Savran, Sivil Toplum ve Ötesi, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 188.

33 Revolution Betrayed, s. 51.

34 Liberter yaklaşımın devrimci Marksist açıdan bir eleştirisi için bk. L. Troçki, "Bolşevizm mi, Stalinizm mi?", Sınıf Bilinci, 1, Haziran 1988.

35 Gotha..., s. 34.

Toplumsal mücadeleler ve sosyalizme kapsamlı ve çağdaş bir kaynaktan bakın.

SOSYALİZM VE TOPLUMSAL MÜCADELELER ANSİKLOPEDİSİ

Türkiye'nin toplumsal alanda varolan bilgi eksikliği, düşünen, yaşadığı dünyayı yorumlamak isteyen insanların çok büyük bir ihtiyacı, nihayet gideriliyor.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi

İnsanlığın tarih boyunca süregelen özgürleşme uğraşını resmî bilgilerin, alışılmış kalıpların dışında sunan, tartışan, sorgulayan, değerlendiren kalıcı bir bilgi kaynağı...

Genel Yönetmen:

Murat Belge

Yayın Yönetmeni:

Ertuğrul Kürkçü

Yayın Kurulu:

Fahri Aral, Tanıl Bora,

Erkan Kayılı, Ertuğrul Kürkçü,

Saruhan Oluç, İskender Savaşır.

Danışma Kurulu:

Murat Belge, Korkut Boratav,

Alpaslan Işıklı, Baskın Oran,

Taha Parla, Ömür Sezgin,

Yavuz Sabuncu, Mete Tunçay, İşaya Üşür.

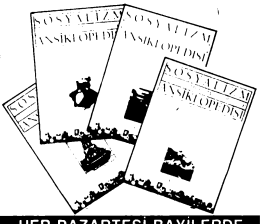

HER PAZARTESİ BAYİLERDE

ABONE KAMPANYAMIZ DEVAM EDİYOR!

İletişim Yayınları Klodfarer Caddesi, İletişim Han Cağaloğlu, 34400-İSTANBUL Tel: 520 14 53-54-55

"**Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**"ne cilt abonesi olmak istiyorum.
Abone bedelini,

Peşin: 198.000.- TL
Taksitli: 250.000.- TL ödemek istiyorum.

1. Ödeme	50.000.- TL
2. Ödeme	50.000.- TL
3. Ödeme	50.000.- TL
4. Ödeme	50.000.- TL
5. Ödeme	50.000.- TL

Taksitli ödeme planında 1. ödeme, abonelik için başvuru tarihinde, diğer ödemeler birer ay aralıklarla yapılır.
Seçtiğim ödeme planına uygun ilk ödeme tutarını,

İletişim A.Ş. 255661 no'lu Posta Çeki Hesabı'na yatırdım.
Ödemeyi yaptığımı gösteren Posta Çeki Alındı Makbuzu'nun fotokopisi ektedir.

ADRES : ..... İSİM :
..... TARİH :
POSTA KODU : İMZA :

Abone formunu, "İLETİŞİM YAYINLARI OKUR İLİŞKİLERİ, KLODFARER CADDESİ İLETİŞİM HAN, CAĞALOĞLU, 34400, İSTANBUL" adresine gönderiniz

NOT : Yurtdışından abone olmak isteyen okurlarımızın "ILEU S.A.R.L., 74 RUE DU FAUBOURG SAINT DENIS, 75010 PARIS-FRANCE (Tel: 0.33.1.42.47 12 82)" adresine başvurmaları gerekiyor.

Anlatılan senin hikayendir!

FİYATI 4000 TL (KDV dahil)